

ANITA AMIREZVANI
KRV
CVEČA

*Za moju porodicu –
iransku, litvansku i američku*

Prolog

Najpre ne beše ničega, a onda postade. Pre Boga nikoga ne beše.

Bila jednom jedna seljanka koja je čeznula da dobije dete. Sve je pokušavala – da se moli, koristi lekovito bilje, jede živa kornjačina jaja, da popraska vodom tek rođene mačiće – ali ništa nije pomoglo. Konačno je otputovala do udaljenog groblja na kojem se nalazio kameni lav i tamo je protrljala svoj stomak po njegovom boku. Kada je lav zadrhtao, žena se vratila kući ispunjena nadom da će njena najveća želja biti uslišena. Već narednog meseca otkrila je da je začela svoje jedino dete.

Od trenutka kada se rodila, roditelji su čuvali devojčicu kao zenicu oka svog. Otac ju je vodio u šetnju po planini svake nedelje, ophodeći se prema njoj kao prema sinu koga je oduvek želeo. Majka ju je podučavala kako da napravi boje za tkanine od narandžastog šafrana, crvaca, kore nara i orahove ljuske i kako da tka ćilime od bojene vune. Ubrzo je devojčica naučila sve šare koje je majka osmislila i postala je najbolja mlada tkalja u selu.

Kada je napunila četrnaest godina, njeni roditelji su odlučili da je vreme da je udaju. Da bi zaradili novac za miraz, njen otac je mukotrpno radio na poljima, nadajući se da će biti dobra žetva, a majka je prela vunu dok joj prsti nisu sasvim ogrubeli, ali ni on ni ona nisu uspjeli da dobiju dovoljno srebrnjaka. Devojka je znala da bi mogla da pomogne tako što bi istkala tepih za svoj miraz, koji bi općinio sve koji ga budu ugledali. Umesto uobičajenih boja koje su se koristile u selu, crvene i braon, trebalo bi da bude tirkizni, poput letnjeg neba.

Devojka je molila Ibrahima, koji se bavio izradom boja, da joj otkrije tajnu tirkizne, i on joj je rekao da se popne na brežuljak i potraži biljku sa šiljatim listovima, a da potom u sebi pokuša nešto da otkrije. Nije znala šta je pod tim podrazumevao, ali je sakupila lišće i kuvanjem od njega dobila prljavoljubičastu boju. Kada je majka ugledala tečnost, pitala je devojkicu šta to radi. Devojka je odgovorila kolebljivim glasom, posmatrajući iz mraka majčino lice i boru koju je ljutnja urezala na njenom čelu.

„Išla si sama u Ibrahimovu radionicu u kojoj pravi boje?“

„Bibi, molim te, oprosti mi“, odgovorila je devojka. „Nisam razmišljala.“

Kad se otac vratio kući, majka mu je ispričala šta je devojka uradila.

„Ako ljudi počnu da pričaju o tome, propašće svi izgledi da nađe muža!“ žalila se. „Zašto je tako brzopleta?“

„Oduvek je i bila!“ zagrmeo je njen otac, i izgrdio je zbog greške. Devojka je držala pognutu glavu ostatak večeri, ne usuđujući se da pogleda roditeljima u oči.

Nekoliko dana su je njena majka i otac pažljivo posmatrali dok je pokušavala da reši zagonetku boje. Jednog popodneva, dok je devojka bila u planini sa kozama, sakrila se iza veće stene da bi obavila nuždu i iznenada se dosetila. Da li je Ibrahim možda mislio na... to? Jer to se nalazilo u njoj.

Vratila se kući i pripremila još jednu posudu ljubičaste boje. Tog popodneva, kada je otišla u klozet, sačuvala je malo tečnosti u staroj posudi, pomešala je sa tamnoljubičastom bojom i vunom, i ostavila sve da prenoći. Kada je podigla poklopac na posudi narednog jutra, trijumfalno je uzviknula jer je boja pobledela i postala tirkizna poput vode u rajskom vrtu. Odnela je nekoliko niti tirkizne vune do Ibrahimove radionice i vezala ih oko zvekira na vratima, iako joj je otac zabranio da tamo ide sama.

Devojka je prodala tirkizni tepih putujućem trgovcu svilom po imenu Hasan, kojem se toliko dopao da ga je platio srebrom dok je još bio na razboju. Majka je ispričala ostalim seljankama o ćerkinom uspehu i one su imale samo reči hvale za njenu umešnost. Sada kada je imala miraz, devojka je mogla da se uda, i njena svadba trajala je tri dana i tri noći. Suprug ju je hranio ukiseljenim krastavčićima dok je bila trudna, i dobili su sedam sinova za isti broj godina. Knjiga o njenom životu ispisana je blistavim mastilom, i da je bila Alahova volja, tako bi se i nastavilo sve dok...

„Ne ide priča tako”, prekinula sam je, pokrivajući se grubim ćebetom preko ramena dok je vetar napolju zavijao. Moja majka Mahin i ja sedele smo jedna kraj druge, ali sam govorila tiho jer su ostali spavali na nekoliko koraka od nas.

„U pravu si, ali ja volim tako da je pričam”, rekla je, zavlazeći pramen sede kose ispod iznošene marame. „Tome se nadamo i kada si ti u pitanju.”

„Završetak je lep”, složila sam se, „ali ispričaj kako se stvarno dogodilo”.

„Sa svim tužnim delovima?”

„Da.”

„Oni još uvek mogu da me rasplaču.”

„I mene.”

„Joj!” rekla je, dok joj se na licu ogledala patnja. Ćutale smo neko vreme, prisećajući se. Kap ledene kiše pala je na prednji deo moje pamučne odore i ja sam se primakla majci da bih izbegla kapanje sa krova. Mala uljana lampa između nas nije mogla da nas zagreje. Samo nekoliko meseci ranije nosila sam debelu plišanu odoru po kojoj su bile šare u vidu crvenih ruža i svilene pantalone ispod nje. Senčila sam oči surmom, mirisala odeću tamjanom i iščekivala svog voljenog, koji bi potrgao odeću sa mog tela u toliko zagrejanoj prostoriji kao da je leto. Sada sam drhtala u svom tankom plavom ogrtaču, koji je bio toliko pohaban da je delovao sivo.

Majka je teško kašljala; taj zvuk zarivao mi se u srce i molila sam se da ozdravi. „Kćeri moja, ne mogu skroz da se vraćam”, rekla je promuklim glasom. „Još uvek nije gotova.”

Duboko sam uzdahnula. „Bogu hvala!” odgovorila sam, i tada mi je sinula ideja, mada nisam bila sigurna da li bi trebalo to da zatražim. Moja majka je uvek govorila glasom koji je bio poput divljeg meda. Ona je bila čuvena u selu po ispredanju priča o Zal, belokosoj, koju su odgojile ptice, Džamšidu koji je izumeo veštinu tkanja i o smešnom muli Nasrudinu, koji nas uvek natera da se zamislimo.

„Šta kažeš... Šta kažeš na to da ovog puta ja ispričam priču?”

Majka me je na trenutak osmotrila, kao da izgledam drugačije, a onda se zavalila na stare jastučiće koji su bili poređani kraj zidova u sobi.

„Sada si odrasla”, odgovorila je. „Tokom poslednjih nekoliko meseci kao da si odrasla za nekoliko godina. Možda se ne bi toliko promenila da nisi učinila ono što jesi.”

Lice mi je porumenilo i zajapurila sam se, mada sam i u kostima osećala hladnoću. Nisam više bila dete kao nekad. Nikada nisam mogla da pomislim da ću biti u stanju da lažem ili, još gore, ne govorim istinu baš u potpunosti; da ću izdati nekoga koga volim i napustiti nekoga kome je stalo do mene, ali ne previše; da ću moći da se suprotstavim svojim rođacima; i da ću skoro ubiti osobu koja me najviše voli.

Pogled moje majke bio je nežan i pun iščekivanja. „Hajde, ispričaj ti”, rekla je.

Popila sam gutljaj jakog čaja, ispravila se i počela da pričam.

PRVO POGLAVLJE

Proleća te godine kada je trebalo da se udam, kometa je preletela preko neba iznad mog sela. Bila je sjajnija od bilo koje komete koju smo dotad videli, i zlokobnija. Iz noći u noć, nakon što je prohujala preko našeg neba poprskavši nas svojim hladnim semenom tuge, pokušavali smo da odgonetnemo zastrašujuću poruku zvezda. Hadži Ali, najučeniji čovek u našem selu, otišao je u Isfahan da donese primerak glavnog astronomskeg almanaha da bismo znali kakvu nesreću da očekujemo.

Te večeri kada se vratio, ljudi iz sela počeli su da se okupljaju napolju i da slušaju proročanstva koja su se odnosila na mesece pred nama. Moji roditelji i ja stajali smo kraj starog čempresa, jedinog drveta u našem selu, ukrašenog komadićima tkanina koje su ljudi tu stavljali kada bi se zavetovali. Svi su gledali gore ka zvezdama, brade su im bile okrenute ka nebu, a lica ozbiljna. Bila sam dovoljno mala tako da sam bila niža od hadži Alijeve bele brade, koja je ličila na žbun pustinjskog šipražja. Moja majka, Mahin, pokazala je na užarenu tačku na noćnom nebu. „Pogledaj kako se Mars raspalio!” rekla je. „Zbog toga će uticaj komete biti još strašniji.”

Mnogi seljani već su opazili misteriozne znake ili su čuli o nesrećama koje je prouzrokovala kometa. Kuga je pogodila severni Iran i usmrtila hiljade ljudi. Zemljotres u Dugabadu zatrpao je nevestu u njenom domu tako da su se ona i žene koje su došle na svadbu ugušile pre nego što su uspele da se pridruže mladoženji. U mom selu iznad naših useva rojili su se crveni insekti koji se nikada ranije nisu pojavljivali.

Goli, moja najbolja prijateljica, stigla je sa svojim mužem Gasemom, koji je bio dosta stariji od nas. Pozdravila me je poljubivši me u oba obraza.

„Kako se osećaš?” zapitala sam. Ruka joj je poletela ka stomaku.

„Teško”, odgovorila je, i znala sam da je sigurno zabrinuta zbog sudbine novog života kojeg je u sebi nosila.

Nedugo potom, skupili su se svi iz mog sela, osim starih i nemoćnih. Većina žena nosila je zvonaste tunike preko uskih pantalona i marame sa resicama preko kose, dok su muškarci bili odeveni u duge bele tunike, nosili su pantalone i imali turbane. Međutim, hadži Ali je imao crni turban, koji je ukazivao na to da potiče od proroka Muhameda, i uvek je sa sobom nosio astrolab.

„Dragi seljani”, obratio se glasom koji je zvučao kao točak koji prelazi preko kamenja, „počnimo tako što ćemo iskazati svoje divljenje prvim sledbenicima Proroka, posebno njegovom zetu Aliju, kralju svih vernika”.

„Neka mir bude s njim”, odgovorili smo.

„Ovogodišnja predviđanja počinju lošim vestima za naše neprijatelje. Na severoistoku, stanovnici Ozbaka pretrpeće jak nalet insekata koji će im

opustošiti useve. Na severozapadu, Otomansko carstvo biće poharano zbog masovnog napuštanja vojske, a još dalje na zapadu, u hrišćanskim kraljevstvima, neobjašnjive bolesti izobličiće lica vladara.”

Moj otac Ismail nagnuo se ka meni i šapnuo: „Uvek je dobro čuti da zemlje protiv kojih se borimo neće imati sreće”. Oboje smo se nasmejali, jer je tako oduvek bilo.

Kada je hadži Ali nastavio da čita almanah, srce mi je preskakalo kao da se penjem na planinu. Pitala sam se šta će reći o brakovima sklopljenim tokom te godine, jer me je to najviše zanimalo. Počela sam da diram resice na šalu kojim mi je bila prekrivena glava, što je bila navika od koje je majka htela da me oduči, dok je hadži Ali objašnjavao da dokumenti, knjige i rukopisi neće biti oštećeni; doći će do zemljotresa na jugu, ali će oni biti osrednje jačine; a biće i tako velikih bitaka da će se Kaspijsko more crveneti od krvi.

Hadži Ali mahnuo je almanahom ka gomili, što je činio kada je trebalo da pročita proročanstvo koje je bilo uznemirujuće. Njegov pomoćnik, koji je držao uljanu lampu, poskočio je da mu se skloni sa puta.

„Možda je najgore od svega to što će doći do ogromnih i neobjašnjivih promena u moralnom ponašanju ove godine”, čitao je, „promena koje mogu da se objasne samo uticajem komete”.

Tihi žamor začuo se u gomili kada su ljudi počeli da komentarišu da su promene već bile uočljive u prvim danima nove godine.

„Uzela je više vode sa izvora nego što joj pripada”, čula sam kako kaže Zejneba. To je bila Golamova žena i nikada ni o kome nije rekla ništa lepo.

Hadži Ali je konačno stigao do teme koja se ticala moje budućnosti. „Po pitanju brakova, naredna godina biće promenljiva”, rekao je. „Almanah ne govori ništa o onima koji će stupiti u brak u sledećih nekoliko meseci, ali brakovi koji budu sklopljeni kasnije ove godine biće puni strasti i razdora.”

Nervozno sam pogledala ka majci, jer sam očekivala da ću do tog vremena već biti udata pošto sam već imala četrnaest godina. Na osnovu njenog pogleda znala sam da je zabrinuta i da joj se nije dopalo to što je čula.

Hadži Ali je okrenuo poslednju stranicu almanaha, podigao pogled i zastao da bi zaokupio svu pažnju publike. „Ovo poslednje proročanstvo odnosi se na ponašanje žena i ono najviše uznemirava”, rekao je. „Tokom godine iranske žene neće biti poslušne.”

„A kada su i bile?” čula sam kako kaže Golam, i oko njega se začuo smeh.

Moj otac se nasmešio majci i ona se ozarila jer ju je voleo baš takvu kakva je bila. Ljudi su uvek govorili da se prema njoj ophodio sa nežnošću kao da mu je druga žena.

„Žene će trpeti zbog vlastitog izopačenog ponašanja”, upozorio je hadži Ali. „Na mnoge će biti bačeno prokletstvo steriliteta, a one koje uspeju da se porode jaukaće od strahovitih bolova.”

Pogledala sam Goli i videla da se moj stah odražavao u njenim očima. Goli je strepila zbog porođaja, a mene je mučila pomisao na pometnju u samoj zajednici. Molila sam se da kometa samo preleti preko nebeskog svoda i ostavi nas na miru.

Videvši me kako drhtim, otac je prebacio ćebe od jagnjeće vune preko mojih ramena, a majka me je uhvatila za ruku i trljala je svojim prstima kako bi me zagrejala. Odavde, iz centra sela gde sam stajala, pružao se pogled na poznate prizore mog rodnog mesta. Nedaleko se nalazila mala džamija, a pločice sa njene kupole su svetlucale; amam u kojem sam se kupala svake nedelje bio je pun isparenja i prošaran svetlošću; oštećene drvene tezge male pijace iznikle bi četvrtkom i tu bi seljani prodavali voće, povrće, lekove, tepihe i alatke. Put je vodio od zgrada i prolazio pored skupine kuća napravljenih od blata, u kojima je dvesta duša iz mog sela našlo utočište, i završavao u podnožju planine i zavšetku utabanih staza po kojima su tumarale koze, tražeći hranu. Čitav ovaj prizor pružio mi je utehu i kada mi je majka stisnula ruku da vidi kako se osećam, ja sam joj uzvratila. Ali onda sam izvukla ruku jer nisam želela da izgledam kao dete.

„Baba”, prošaputala sam ocu tiho. „Šta ako se hadži Alijeva predviđanja u vezi sa brakom obistine?”

Otac nije mogao da prikrije zabrinutost u svom pogledu, ali je njegov glas zvučao sigurno. „Tvoj muž će zasuti ružinim laticama put kojim budeš išla”, odgovorio je. „Ako se nekad ne bude ophodio prema tebi s poštovanjem...”

Zastao je na trenutak, a njegove tamne oči delovale su besno kao da je ono što je bio spreman da učini bilo suviše strašno i da zamisli. Hteo je nešto da kaže, ali se onda zaustavio.

„Moći ćeš uvek da se vratiš kod nas”, dovršio je.

Sramota i osuda pratili su ženu koja bi se vratila roditeljima, ali kao da moj otac nije mario za to. Oko njegovih milih očiju pojavile su se bore kada mi se nasmešio.

Hadži Ali je završio skup kratkom molitvom. Neki seljani su se odvojili da bi sa članovima porodice razgovarali o predskazanjima, dok su se ostali zaputili kućama. Izgledalo je kao da bi Goli razgovarala, ali joj je muž rekao da je vreme da pođu kući. Prošaputala je da je bole noge od težine stomaka i poželela mi laku noć.

Moji roditelji i ja krenuli smo kući jedinim blatnjavim putem koji je prolazio kroz selo. Sve kuće bile su zbijene sa obe strane radi toplote i sigurnosti. Tako sam dobro znala put da sam mogla da idem vezanih očiju i u pravom trenutku skrenem ka našoj kući, poslednjoj u selu, iza koje su se nalazili samo pesak i šipražje. Otac je ramenom gurnuo i otvorio izrezbarena drvena vrata i ušli smo u jednosobnu kuću. Zidovi su bili napravljeni od nabijenog blata i slame, a zatim posvetljeni belim malterom, i majka ih je održavala tako da su blistali. Mala vrata vodila su do ograđenog dvorišta, gde smo uživali u suncu i gde niko nije mogao da nas vidi.

Majka i ja skinule smo šamije i okačile ih na kuku kraj vrata dok smo se izuvale. Rastresla sam kosu, koja mi je pala do struka. Za sreću sam dodirnula zakrivljene rogove kozoroga, koji su blistali na niskom postolju kraj vrata. Moj otac je savladao kozoroga tokom jedne od naših šetnji petkom posle podne. Od tog dana rogovi su zauzimali počasno mesto u našem domaćinstvu, a oca su prijatelji često hvalili govoreći da je okretan kao kozorog.

Otac i ja sedeli smo na crveno-braon tepihu, koji sam istkala kada sam imala deset godina. Sklopio je oči na tren i pomislila sam da deluje veoma umorno.

„Da li ćemo sutra da idemo u šetnju?” upitala sam.

Otvorio je oči. „Naravno, malena”, odgovorio je.

Morao je da radi u polju ujutru, ali je insistirao na tome da ni za šta na svetu ne propusti našu zajedničku šetnju, osim ako to nije božja volja. „Jer ti ćeš uskoro biti zauzeta oko venčanja”, rekao je, a glas mu je zadrhtao.

Pogledala sam u stranu jer nisam mogla da zamislim da odem od njega. Moja majka je bacila suhu balegu u šporet da bi spremila vodu za čaj.

„Iznenadenje”, rekla je donoseći tanjir svežih kolača od leblebija. Bili su sa aromom ruže.

„Ruke ti se pozlatile!” rekao je moj otac.

Oni su bili moja omiljena poslastica i jela sam ih nezasito. Ubrzo sam se umorila i raširila sam svoju prostirku kraj vrata, kao i obično. Zaspala sam uz zvuke razgovora mojih roditelja, koji su me podsećali na gugutanje golubova, i učinilo mi se da sam čak videla oca grli majku i ljubi je.

Sledećeg popodneva stajala sam u do vratku i pogledom tražila svog *babu* dok su se drugi muškarci vraćali sa polja. Oduvek sam volela da mu sipam čaj pre nego što bi ušao. Majka je bila nagnuta nad šporetom i pekla hleb za večeru.

Kada se nije pojavio, ušla sam u kuću, očistila nekoliko oraha i stavila ih u činijicu, a onda spustila irise, koje sam nabrala, u posudu s vodom. Potom sam izašla da ponovo osmotrim jer sam bila nestrpljiva da krenem u šetnju. Gde je on? Mnogi muškarci su se već vratili i po dvorištima spirali sa sebe prljavštinu nakupljenu tokom dana.

„Treba nam voda”, rekla je moja majka, a ja sam zgrabila krčag i zaputila se ka bunaru. Usput sam naletela na Ibrahima, bojara, koji me je čudno pogledao.

„Idi kući”, rekao mi je. „Potrebna si majci.”

Začudila sam se. „Ali upravo mi je kazala da donesem vodu”, rekla sam.

„Nema veze”, odgovorio je. „Kaži joj da sam ti ja rekao da se vratiš.”

Otrčala sam kući što sam brže mogla, a sud je udarao o moja kolena. Dok sam se približavala kući, primetila sam četiri čoveka kako nose cebe, koje je visilo od tereta. Možda se dogodila nesreća na polju. Povremeno bi nam otac pričao o tome kako se neko povredio na vršilici, kako je nekoga ritnula mazga ili

se vratio okrvavljen iz tuče. Znala sam da će nam reći šta se dogodilo dok budemo pili čaj.

Ljudi su se nespretno kretali zbog težine tereta. Čovekovo lice bilo je skriveno i ljuljuškalo se, oslonjeno na rame jednog od nosača. Izgovorila sam molitvu za njegov brz oporavak jer je porodici teško kada je muškarac toliko bolestan i ne može da radi. Kako se grupica približavala, opazila sam da je turban žrtve zamotan kao i kod mog oca. Ali to ništa ne znači, brzo sam rekla sebi. Mnogi muškarci zamotavaju turban na sličan način.

Prednji nosači izgubili su korak na trenutak i skoro su ispustili čoveka. Glava mu je visila kao da je jedva pričvršćena za telo, a udovi su bili beživotni. Ispustila sam krčag, koji se razbio kraj mojih nogu.

„*Bibi*”, zakukala sam. „Pomagaj!”

Majka je izašla, otesajući brašno sa odeće. Kada je ugledala mog oca, ispustila je prodoran jauk. Žene koje su živele u blizini pojurile su iz svojih kuća, okružujući je poput mreže dok je ona parala vazduh svojom tugom. Pošto se previjala i trzala, nežno su je uhvatile i pridržavale, sklanjajući joj kosu s lica.

Ljudi su uneli mog oca i položili ga na postelju na podu. Koža mu je bila bolesnožute boje, a pljuvačka mu se slivala s kraja usana. Majka je stavila prste preko njegovih nozdrva.

„Bogu hvala, još uvek diše!” rekla je.

Nadži, koji je s ocem radio na poljima, nije znao gde da pogleda dok nam je govorio šta se dogodilo. „Delovao je umorno, ali bio je dobro sve do ovog popodneva”, rekao je. „Iznenada se uhvatio za glavu i srušio na zemlju, boreći se za vazduh. Nakon toga se nije mrdnuo.”

„Neka Bog poštedi tvog supruga!” rekao je čovek koga nisam prepoznala. Kada su učinili sve kako bi ga smestili što udobnije, otišli su, mrmljajući molitve za ozdravljenje.

Majčino čelo bilo je naborano dok je skidala očevu platnenu obuću, poravnavala mu tuniku i nameštala jastuke ispod njegove glave. Pipnula mu je ruke i čelo i izjavila da mu je temperatura normalna, ali mi je rekla da odem po ćebe i pokrijem ga da bi mu bilo toplo.

Vest o mom ocu brzo se širila i naši prijatelji počeli su da pristižu da bi nam pomogli. Kolsun je donela vodu koju je uzela sa izvora nedaleko od svetog hrama poznatog po svojim isceliteljskim moćima. Ibrahim je zauzeo mesto u dvorištu i počeo da recituje delove iz *Kurana*. Goli je svratila dok joj je dečak spavao u naručju i donela hleb i kuvano sočivo. Skuvala sam čaj da bih ugrijala prisutne. Klečala sam kraj oca i posmatrala njegovo lice, moleći se da mrdne kopcima, da načini samo mali trzaj – bilo šta što bi me uverilo da u njemu još ima života.

Rabi, seoski lekar, stigao je kada je već pala noć, sa krpenim torbama punim bilja, obešenim preko ramena. Spustio ih je kraj vrata i kleknuo da pregleda mog oca pod svetlošću uljanice, koja je treperila. Oči su mu se skupile kada se pažljivije zagledao u očevu lice. „Treba mi još svetla”, rekao je.

Pozajmila sam dve uljane lampe od komšija i spustila ih blizu postelje. Lekar je podigao očevu glavu i pažljivo odmotao njegov beli turban. Glava mu je delovala teško i natečeno. Pod svetlošću je njegovo lice bilo boje pepela, a njegova tanka kosa prošarana sedim vlasima delovala je beživotno i takođe je bila pepeljasta.

Rabi je uhvatio očev ručni zglob, dodirnuo mu vrat i kada nije pronašao ono što je tražio, spustio je uvo na očeve grudi. U tom trenutku, Kolsum je šapatom pitala majku da li bi želela još čaja. Lekar je podigao svoju glavu i zamolio sve za tišinu, i nakon što je ponovo poslušao, uspravio se i sa ozbiljnim izrazom lica objavio:

„Srce mu kuca, ali veoma slabo”.

„Ali, uzvišeni među ljudima, daj snage mom mužu!” zavapila je moja majka.

Rabi je uzeo svoje torbe i izvadio vezice lekovitog bilja, objašnjavajući Kolsum kako da od njih pripremi lek za poboljšanje rada srca. Obećao je da će navratiti ujutru da proveri kako je otac.

„Bog vas blagoslovio!” rekao je dok je izlazio. Kolsum je počela da kida listove sa stabljika i ubacuje ih u sud, a potom je dodala vodu koju je majka prokuvala.

Kada je Rabi izašao, zaustavio se da popriča sa Ibrahimom, koji je još uvek bio u dvorištu. „Nemoj da staješ sa molitvama”, upozorio ga je, a onda sam čula kako je prošaputao: „Bog će ga možda uzeti noćas”.

Na jeziku sam osetila nešto poput rđe. Potražila sam majku i pojurila joj u zagrljaj, i stajale smo tako neko vreme, dok nam se u očima ogledala tuga.

Otac je počeo da brekće. Usta su mu još uvek bila otrembešena, usne blago razdvojene, a njegov dah je šuštao kao suvo lišće koje razbacuje vetar. Majka je potrčala od šporeta, dok su joj prsti bili zeleni od bilja. Nagnula se nad oca i zaplakala: „Joj, voljeni moj! Joj!”

Kolsum je pohitala da osmotri oca, a onda je odvela majku ponovo do šporeta, jer ništa nije moglo da se učini. „Hajde da dovršimo ovaj lek koji će mu pomoći”, rekla je Kolsum, čije su uvek blistave oči i obrazi boje nara svedočili o njenom travarskom umeću.

Kada je bilje bilo skuvano i prohladeno, Kolsum je sipala tečnost u plitku posudu i prinela je ocu. Dok mu je majka pridizala glavu, Kolsum mu je nežno kašikom stavljala lek u usta. Veći deo prolio se preko usana i natopio postelju. U narednom pokušaju, stavila je lek u usta, ali moj otac se zakašljao, zagrcnuo, i na tren se učinilo da se guši.

Kolsum, koja je obično bila veoma smirena, spustila je posudu rukama koje su se tresle i pogledala u moju majku. „Moramo da sačekamo dok ne otvori oči pre nego što ponovo pokušamo”, posavetovala je.

Šamija moje majke bila je nakrivljena, ali ona to nije primećivala. „Potreban mu je lek”, rekla je nemoćno, ali je Kolsum rekla da je važnije da može da diše.

Ibrahimov glas počeo je da zvuči promuklo i Kolsum me je zamolila da se pobrinem za njega. Sipala sam mu malo toplog čaja i poslužila ga u dvorištu uz urme. Očima mi se zahvalio, ali nije prekinuo da izgovara molitve, kao da je snaga njegovih reči mogla da održi oca u životu.

Kada sam se vraćala u sobu, nabasala sam na očev štap, koji je visio na kuki blizu vrata ka dvorištu. Setila sam se kako me je tokom naše poslednje šetnje odveo da vidim isklesanu drevnu boginju, skrivenu iza vodopada. Sporo smo napredovali po grebenu dok nismo pronašli isklesanu statuu iza vode koja se slivala. Boginja je nosila visoku krunu koja kao da je bila ispunjena oblacima. Njene lepo oblikovane grudi prekrivala je tanka tkanina i imala je ogrlicu od krupnog kamenja. Stopala joj se nisu videla; kao da se njena odeća stapala sa talasima i vodenim tokovima. Raširila je svoje moćne ruke, velike poput muških, koje su delovale kao da prizivaju vodopad.

Moj otac je bio umoran tog dana, ali se penjao strmim stazama do vodopada dahćući da bi mi pokazao taj čudesni prizor. Njegovo disanje sada je bilo još mučnije; škripotalo je kao da potiče izvan tela. Ruke su počele da mu se mrdaju, poput dva nemirna miša. Migoljile su se po grudima i češale po njegovoj tunici. Njegovi dugi prsti bili su tamni od rada u polju, a ispod noktiju je bio sloj prljavštine koju je on uklanjao pre ulaska u kuću, dok mu je bilo dobro.

„Obećavam da ću mu se posvetiti i negovati ga, samo ako ga ostaviš sa nama”, prošaputala sam Bogu. „Svakog dana ću se moliti i nikada se neću žaliti da sam gladna za vreme posnog meseca ramazana, čak ni u sebi.” Moj otac je pokušavao da ugrabi vazduh, kao da se borio sa bolešću jedinim delom tela u kojem je još bilo snage. Kolsum nam se pridružila kraj postelje i otpočela molitvu, dok smo posmatrale očeve ruke i slušale njegovo teško disanje. Rekla sam majci kako je delovao umorno tokom naše šetnje po planini i pitala sam da li je zbog toga onemoćao. Šakama mi je obuhvatila lice i odgovorila: „Srećo moja, to ga je verovatno osnažilo”.

Kasno noću, disanje mog oca se utišalo, a njegove ruke su prestale da se bore. Majka ga je ponovo ušuškala u ćebe, a lice joj je delovalo smirenije.

„Sada će se odmoriti”, rekla je zadovoljno.

Otišla sam u dvorište, koje se graničilo sa kućom naših komšija, da bih Ibrahimu odnela još čaja. Premestio se na jastuče kraj mog tirkiznog tepiha, koji je stajao nedovršen na razboju. Majka je nedavno prodala tepih putujućem trgovcu svile po imenu Hasan, koji je planirao da se kasnije vrati po njega. Ali poreklo tirkizne boje koja je godila Hasanovim očima bila je još osetljiva tema za mene i mog oca, i pocrvenela sam od stida kada sam se setila koliko mu je smetalo što sam sama otišla u Ibrahimovu radionicu za izradu boja.

Vratila sam se bdenju kraj očeve postelje. Možda će se ova užasna noć uskoro završiti i naredni dan doneti radosno iznenađenje, da vidim kako otac otvara oči i bude u stanju da proguta svoj lek. I onda, jednog dana kada mu bude

bolje, otići ćemo ponovo u šetnju po planini i pevaćemo. Ništa mi ne bi bilo milije nego da ga čujem kako pevuši neku melodiju.

Kako se jutro približavalo i nije se čulo ništa osim bujice Ibrahimovih molitvi, osetila sam da mi kapci postaju teški. Ne znam koliko je vremena prošlo dok se nisam probudila, ustanovila da je očevo lice još uvek mirno i potom ponovo utonula u san. U zoru me je utešio zvuk vrabaca, koji su narušavali tišinu svojim bučnim dozivanjem. Zvučali su kao ptice koje su se čule za vreme naše šetnje, a onda sam sanjala kako smo se zaustavili da bismo ih posmatrali dok sakupljaju grančice za svoja gnezda.

Napolju se čulo krckanje zaprežnih kola i prenula sam se iz sna. Ljudi su napuštali svoje domove i kretali da obavljaju dnevne poslove na bunaru, planini ili po poljima. Ibrahim se i dalje molio, ali glas mu je bio bezizražajan i promukao. Majka je pripalila uljanu lampu, koju je stavila kraj postelje. Moj otac se nije pomerio otkako je zaspao. Osmotrla mu je lice i stavila prste ispod njegovih nozdruva kako bi osetila da li diše. Zadržala ih je tamo, dok su oni podrhtavali, a potom kliznuli ka njegovim otrembešenim ustima. I dalje tražeći, vratila ih je do njegovog nosa i podigla iznad njega. Gledala sam majčino lice, iščekujući zadovoljni izraz koji bi mi rekao da je otkrila očev dah. Majka nije gledala u mene. Tiho je zabacila glavu i ispustila užasan jauk. Ibrahimova molitva je prestala; pojurio je do mog oca i na isti način proverio da li diše, a onda je čučnuo, obuhvatio mu glavu i protresao je.

Majka je počela još snažnije da kuka i da čupa svoju kosu. Šamija joj je pala i ostala da leži kraj mog oca. I dalje je bila vezana i zadržala je oblik njene glave.

Zgrabila sam oca za ruku i stisnula je, ali ona je bila hladna i nepokretna. Kada sam podigla njegovu tešku ruku, šaka mu se zanjihala kao da je slomljena kod zgloba. Bore na njegovom licu delovale su još dublje, a izraz mu je bio potišten kao da je bio prinuđen da se bori sa zloduhom.

Ispustila sam jedan kratak, oštar jauk i srušila se na oca. Kolsum i moja majka dopustile su mi da ostanem tako nekoliko trenutaka, ali me je onda Kolsum nežno povukla.

I otac i ja znali smo da će uskoro doći kraj vremenu koje smo zajednički provodili, ali uvek sam mislila da ću ja biti ta koja će otići, ovenčana nevestinskim srebrom, i da će mi u ušima odzvanjati njegov blagoslov.

Dan nakon očeve smrti bio je mračan, ali usledili su još mračniji.

Bez muškarca u kući, koji bi obavio žetvu tog leta, dobile smo malo žitarica od očevog udela u sadnji, mada su se njegovi prijatelji trudili da budu velikodušni. Tako mala količina žitarica nije bila dovoljna za ogrev, cipele ili boju za vunu. Morale smo da prodamo koze za žito, a to je značilo da više nismo imale sir. Svaki put kad bismo davale neku kozu, moja majka je plakala.

Kako se bližio kraj dugim toplim danima, naše zalihe počele su da nestaju. Ujutru smo jele hleb, koji bi majka umesila sa sirom ili kiselim mlekom

dobijenim od brižnih suseda, ali uskoro su naši večernji obroci postali sve tanji. Konačno nije bilo ni pomena da ćemo pojesti makar komadić mesa. Majka je počela da prodaje očevu imovinu za hranu. Najpre je otišla njegova odeća, zatim cipele, onda turbani i na kraju dragoceni štap za šetnju.

Drugi bi se u takvoj situaciji obratili svojoj rodbini za pomoć, ali majka i ja nismo bile te sreće jer nismo imale starije rođake. Moje bake i dede umrli su dok sam još bila veoma mala tako da ih se nisam ni sećala. Mamina dva brata ubijena su u ratu sa Otomanskim carstvom. Očev jedini rođak, polubrat po imenu Gostaham, bio je dete očevog oca sa prvom ženom. Gostaham se preselio u Isfahan kada je bio mladić i ništa o njemu nismo čule godinama.

Do vremena kada je strahovito zahladnelo, živeli smo na tankom parčetu hleba i ostacima turšije od šargarepe iz prethodne godine. Svakog dana bila sam gladna, ali znajući da majka ne može ništa da učini, trudila sam se da ne govorim o bolovima u svom stomaku. Uvek sam se osećala umorno i zadaci koji mi nekada nisu predstavljali problem, kao što je donošenje vode sa bunara, sada su delovali kao nešto što nadilazi moje sposobnosti.

Poslednja vrednost koja nam je preostala bio je moj tirkizni tepih. Čim sam završila rad na resicama, Hasan, trgovac svilom, vratio se da ga uzme i plati nam ono što je dugovao. Iznenadio se kada je ugledao naše crne tunike i šamije, i kada je saznao zašto smo u žalosti, pitao je majku da li može da nam pomogne. Plašeći se da nećemo preživeti zimu, ona ga je zamolila da pronade našeg jedinog rođaka Gostahama kada se vrati u Isfahan i obavesti ga o neprilici u koju smo zapale.

Oko mesec dana kasnije stiglo nam je pismo iz prestonice, koje je doneo čovek koji je trgovao magarcima na putu za Širaz. Majka je zamolila hadži Alija da ga pročita naglas, pošto ni ona ni ja nismo znale slova. Bilo je od Gostahama, koji je pisao da izuzetno žali zbog gubitka koji smo pretrpele i pozvao nas je da ostanemo kod njega u prestonici dok ne stanemo na noge.

I tako sam jednog zimskog jutra saznala da ću napustiti dom u kojem sam provela detinjstvo i prvi put u životu otputovati daleko. Da mi je majka rekla da ćemo otići u neku hrišćansku zemlju, gde žene varvarke izlažu svoje grudi tuđim pogledima, jednu pečenu prasetinu i kupaju se jednom godišnje, takvo odredište ne bi mi delovalo udaljenije od ovog.

Vest o našem skorom odlasku brzo se širila selom. Posle podne počele su da pristižu žene u naš dom sa najmlađom decom. Skinuvši šamije, rastresle bi kosu, pozdravile sve u prostoriji, a potom bi se smestile među skupinom na tepihu. Deca koja su bila dovoljno stara da se igraju okupila su se u svom ćošku.

„Daj bože da je ovo poslednja nesreća koja vas je zadesila!” rekla je Kolsum čim je ušla, ljubeći majku u oba obraza.

Majčine oči ispunile su se suzama.

„To je zbog komete”, rekla je Kolsum saosećajno. „Sam čovek ne može da pobedi toliku silu.”

„Mužu moj”, rekla je majka kao da je moj otac još uvek živ. „Zašto si govorio da će život biti srećan? Zašto si prizivao gnev komete?”

Zejneba je napravila grimasu. „Mahin, da li se sećaš muslimana koji je putovao od Isfahana sve do Tabriza pokušavajući da pobegne od anđela smrti? Kada je tamo stigao, Azrael mu se zahvalio što nije zakasnio na sastanak s njim. Tvoj muž nije učinio ništa loše; samo je poštovao Božju zapovest.”

Leđa moje majke su se malo povila, što se dešavalo uvek kada je osećala bol. „Nikada nisam mislila da ću morati da napustim svoj dom”, odgovorila je.

„Biće volja Božja i vaša sreća će se promeniti u Isfahanu”, rekla je Kolsum, nudeći nam divlju rutvicu, koju je ponela da bi nas štitila od uroka. Zapalila je biljku žarom iz peći i njen oštar miris pročistio je vazduh.

Majka i ja poslužile smo naše gošće čajem i ponudile ih urmama koje je Kolsum donela, jer same ništa nismo imale. Prinela sam šolju čaja Safi, najstarijoj seljanki, koja je sedela u uglu sobe sa nargilom. Čuli su se mehurići kada bi povukla dim.

„Šta znaš o svojoj novoj porodici?” pitala je kada je ispustila dim.

Bilo je to veoma neprijatno pitanje zbog kojeg je u prostoriji na tren zavladao tišina. Svi su znali da se moj deda oženio bakom pre mnogo godina kada je posetio prijatelje u našem selu. Moj deda je već bio oženjen svojom prvom ženom i živio je s njom i Gostahamom u Širazu. Kada je moja baka rodila oca, on je povremeno dolazio u posetu i slao novac, ali bilo je razumljivo da porodice nisu bile bliske.

„Znam nešto malo”, odgovorila je moja majka. „Nisam videla Gostahama više od dvadeset pet godina. Srela sam ga samo jednom kada se zaustavio u našem selu na putu ka Širazu, gradu pesnika, gde je trebalo da obiđe svoje roditelje. Još u to vreme bio je jedan od poznatijih tkalaca tepiha u prestonici.”

„A njegova žena?” pitala je Safa promuklim glasom od duvana u plućima.

„O njoj ne znam ništa, osim da mu je rodila dve ćerke.”

Safa je zadovoljno ispustila dim. „Ako joj je muž uspešan, ona upravlja velikim domaćinstvom”, rekla je. „Samo se nadam da će biti velikodušna i pravična pri podeli posla.”

Njene reči navele su me da uvidim da više nećemo gospodariti našim životima. Ako mi volimo hleb koji je reš i hrskav a ona ne, moraćemo da jedemo onaj koji se njoj bude dopadao. I bez obzira na to kako se budemo osećale, moraćemo da joj iskazujemo zahvalnost. Čini mi se da je Safa primetila da sam se uznemirila, jer je na trenutak prestala da puši da bi me utešila.

„Polubrat tvog oca sigurno ima dobru dušu, jer vas inače ne bi pozvao”, rekla je. „Samo se potrudi da udovoljiš njegovoj ženi i oni će se brinuti o vama.”

„Neka bude volja Alahova”, rekla je moja majka glasom koji je delovao neubedljivo.

Pogledala sam unaokolo u draga poznata lica; u svoje prijateljice i prijateljice moje majke, žene koje su mi bile poput tetaka i baka dok sam

odrastala. Nisam mogla ni da zamislim kako će mi biti kada ne budem mogla da vidam te žene: Safu, sa licem zbrčkanim poput stare jabuke; Kolsum, tananu i hitru, čuvenu po poznavanju lekovitog bilja; i konačno Goli, moju vernu prijateljicu.

Sedela je kraj mene, sa tek rođenom ćerkom u naručju. Kada je beba počela da plače, razvezala je tuniku i prislonila dete na grudi. Golini obrazi bili su rumeni poput bebinih; njih dve delovale su zdravo i zadovoljno. Svim srcem poželeva sam da moj život bude poput njenog.

Kada je završila sa dojenjem, Goli je spustila bebu u moje naručje. Udisala sam miris novorođenčeta, svež poput tek iznikle pšenice i prošaputala: „Ne zaboravi me”. Milovala sam njen obrašćić, razmišljajući o tome kako ću propustiti njene prve reči i prve nesigurne korake.

Goli me je zagrlila. „Razmišljaj o tome kako je Isfahan velik!” rekla je. „Šetaćeš po najvećem ikada sagrađenom trgu i majka će moći da ti izabere muža među hiljadama ljudi!”

Na trenutak sam se ozarila, kao da su moje stare nade i dalje bile ostvarive dok se nisam setila svog problema.

„Ali ja sada nemam miraz”, podsetila sam je. „Koji će me muškarac uzeti bez ičega?”

Čitava prostorija je ponovo utihnula. Moja majka je raspaljivala rutvicu, a bore na čelu urezale su joj se još više. Ostale žene počele su da govore u isti glas. „Ne brini, draga Mahin! Tvoja nova porodica će ti pomoći!”

„Oni neće da dozvole da tako lepa mlada devojka bude u nevolji!”

„Za svaku kobilu postoji zdrav pastuv, i snažan vojnik za svaku udavaču zaobljenu kao mesec!”

„Šah Abas će sigurno poželeti tvoju ćerku za svoj harem”, rekla je Kolsum mojoj majci. „On će je podgojiti sirom i šećerom i onda će imati veće grudi i obliji stomak nego bilo koja od nas!”

Kada sam nedavno bila u amamu, videla sam svoj odraz u metalnom ogledalu. Moje telo ne poseduje onu zrelost koju imaju žene koje doje kao što je to slučaj sa Goli, čija pojava izaziva divljenje u amamu. Mišići na mojim podlakticama upadali su u oči, a moji obrazi bili su upali. Verovala sam da nikada neću biti okruglasta kao mesec, ali sam se nasmešila kada sam pomislila kako moje mršavo koščato telo zadobija ženke odlike. Kada je Zejneba opazila izraz na mom licu, razgalila se. Smejala se toliko glasno da se povila preko svog stomaka, a usne su joj se povukle sa zuba tako da je ličila na konja koji pokušava da se oslobodi đema. Čitavo lice mi je pocrvenelo jer sam shvatila da je Kolsum samo pokušavala da bude ljubazna.

Nije nam mnogo trebalo da se spakujemo jer smo imale vrlo malo stvari. Stavila sam jedinu preobuku koju ću nositi tokom žalosti u pletene bisage zajedno sa teškim ćebadima i napunila sam vodom sve krčage koje sam mogla da nađem. Tog jutra kada je trebalo da krenemo, komšije su nam poklonile hleb,

sir i sušeno voće za dug put. Kolsum je bacila punu šaku graška da bi mogla da prorekne da li će biti povoljan dan za putovanje. Nakon što je konstatovala da će biti odličan, podigla je dragoceni primerak *Kurana* i tri puta njime obišla oko naših glava. Moleći se za bezbedno putovanje, celivale smo ga. Baš kada smo kretale, Goli je uzela komad sušenog voća iz moje torbe i zavukla ga u svoj rukav. 'Ukrala' je nešto od mene da bi se uverila da ću se jednom vratiti.

„Nadam se”, šapnula sam joj dok smo se opraštale. Najviše me je bolelo što sam nju napuštala.

Majka i ja putovale smo sa prodavcem mošusa po imenu Abdul-Rahman i njegovom ženom, a njihov posao bio je da budu pratnja putnicima od jednog mesta do drugog za određenu nadoknadu.

Često su putovali do severoistočne granice naše zemlje u potrazi za mošusnim mehurima sa Tibeta, koje bi prodavali po velikim gradovima. Njihove bisage, ćebad i šatori osećali su se po tom mirisu, zbog čega su mogli da dobiju dobru cenu.

Kamila koju smo delile majka i ja imala je blage crne oči, koje su bile opcertane zaštitnom surmom i gustu dlaku boje peska. Abdul-Rahman ukrasio je njenu lepu njušku pletenom crvenom trakom sa plavim kićankama, koja je predstavljala uzde. Sedele smo na njenim leđima na vrhu gomile urolanih tepiha i džakova s hranom i pridržavale se za grbu. Kamila je prefinjeno podizala svoje noge dok je hodala, ali je bila mrzovoljna i užasno smrdela, poput seoskih nužnika.

Nikada nisam videla predele severno od mog sela. Čim smo napustili područje blagotvornih planinskih potoka, zemlja je postala gola. Bledozelena šiblje borilo se za opstanak, baš kao i mi. Naši krčazi sa vodom postali su dragoceniji od mošusnih mehurova. Duž puta nailazili smo na polomljene posude za vodu, a povremeno i na kosti onih koji su pogrešno procenili dužinu puta.

Abdul-Rahman terao nas je napred u ranim jutarnjim satima, pevušeći svojim kamilama tako da bi one mogle da uhvate korak sa ritmom njegovog glasa. Sunčeva svetlost odbijala se od zemlje i oči su me pekle od tog odbleska. Tle je bilo smrznuto; nekoliko biljaka koje smo videli bilo je zahvaćeno mrazom. Do kraja dana, stopala su mi bila toliko hladna da ih više nisam osećala. Majka je otišla u naš šator na spavanje čim se smračilo. Rekla je da ne može da podnese da gleda u zvezde.

Nakon deset dana putovanja ugledali smo planine Zagros, koje su nagoveštavale da se približavamo Isfahanu. Abdul-Rahman nam je rekao da se negde visoko u planinama nalazi sam izvor bića Isfahana, reka Zajandeh, Večna reka. Najpre je to bilo samo bledoplavičasto svetlucanje, sa hladnim daškom koji je dopirao do nas iz velike daljine. Kada smo se približili, reka mi se činila ogromna, pošto su vodene površine koje sam dotad imala prilike da vidim bile uglavnom planinski potoci.

Kada smo stigli do njene obale, sjahali smo sa kamila pošto njima nije bilo dozvoljeno da budu u gradu, i okupili se da se divimo vodi. „Hvaljen Bog zbog obilja koje nam pruža!” uzviknula je moja majka dok se reka talasala kraj nas, noseći granu tako brzo da ju je bilo nemoguće uhvatiti.

„Zahvalnost je opravdana”, odgovorio je Abdul-Rahman, „jer ova reka uliva život slatkim lubenicama iz Isfahana, hladi njegove ulice i puni bunare. Bez nje, Isfahan bi prestao da postoji.”

Ostavili smo kamile na čuvanje kod jednog Abdul-Rahmanovog prijatelja i peške nastavili naše putovanje preko mosta Trideset tri luka. Na oko pola puta, stali smo ispod jednog svoda da bismo uživali u pogledu. Uхватила sam majku za ruku i rekla: „Pogledaj! Pogledaj!” Reka je proticala brzo, kao da je uzbuđena, i u daljini se nazirao drugi most, a još jedan je svetlucao iza tog. Jedan je bio optočen plavim pločicama, na drugom su bile malene gostionice, a još jedan je imao lukove koji su podsećali na beskrajne kapije koje vode u grad i pozivaju putnike da mu otkriju njegove tajne. Ispred nas se u svim pravcima pružao Isfahan, a pogled na hiljade kuća, bašti, džamija, bazara, škola, karavan-saraja, čevabdžinica i gostiona ispunio nas je divljenjem. Na kraju mosta ležala je duga avenija sa drvoredom, koja se protezala duž čitavog grada i završavala na trgu, koji je podigao šah Abas i koji je bio toliko čuven da je svako dete znalo da predstavlja Sliku sveta. Moju pažnju privukla je Džumanska džamija na trgu, čija je ogromna plava kupola mirno blistala na jutarnjem suncu. Gledajući unaokolo, opazila sam drugu ažurnu kupolu, pa još jednu, a potom još gomilu bleštavih površina boje šafrana, i delovalo mi je da Isfahan opčinjava poput tirkiza optočenog zlatom.

„Koliko ljudi živi ovde?” pitala je moja majka, naprežući se da nadjača graju prolaznika.

„Stotine hiljada”, odgovorio je Abdul-Rahman. „Više nego u Londonu i Parizu; samo je Konstantinopolj veći.”

Majka i ja smo istovremeno rekle: „Au!”; nismo mogle da zamislimo toliko duša na jednom mestu.

Kada smo prešli most, ušli smo u natkriveni bazar i prošli kroz pijacu začina. Džakovi prepuni nane, mirođije, korijandera, sušenog limuna, kurkume, šafrana i drugih začina za koje nisam ni znala. Osetila sam cvetni ali gorki miris peskavice, od kojeg mi je pošla voda na usta, i poželela sam jagnjeći paprikaš pošto meso nismo okusile mesecima.

Uskoro smo stigli do karavan-saraja kojim je upravljao brat Abdul-Rahmana. Dvorište u kojem su mogli da se odmore magarci, mule i konji bilo je okruženo pravougaonim zasvođenim hodnikom iz kojeg se ulazilo u privatne odaje. Zahvalile smo se Abdul-Rahmanu i njegovoj ženi jer su nas dopratili, poželele im svako dobro i platile smeštaj.

Naša soba bila je mala, sa debelim zidovima bez prozora i sa velikom bravom. Na podu je bila čista slama, ali nije bilo nikakve posteljine.

„Gladna sam”, rekla sam majci, setivši se jagnječih ćevapa koje sam videla da se peku blizu mosta.

Razvezala je uglove prljave tkanine i tužno pogledala u nekoliko preostalih novčića. „Moramo da se okupamo pre nego što potražimo našu novu porodicu”, odgovorila je. „Hajde da pojedemo hleb koji nam je preostao.”

Bio je suv i krt tako da smo ostale praznih stomaka i legle da spavamo. Pod je bio tvrd u poređenju sa pustinjskim peskom i osećala sam se kao da gubim ravnotežu, jer sam se već navikla na lagani hod moje kamile. Ipak, dugo putovanje me je toliko iscrpelo da sam zaspala čim sam spustila glavu na slamu. Usred noći počela sam da sanjam kako me moj *baba* vuče za nogu da bi me probudio za jednu od naših šetnji petkom. Skočila sam na noge da krenem za njim, ali on je već prošao kroz vrata. Pokušala sam da ga sustignem; samo sam mogla da mu vidim leđa dok je uzmicao planinskom stazicom. Što sam brže trčala, on se penjao sve brže. Kada sam viknula njegovo ime, nije zastao niti se okrenuo. Probudila sam se obličena znojem, zbunjena, a slama me je bockala po leđima.

„*Bibi.*”

„Ovde sam, kćeri moja”, odgovorila je moja majka iz tame.

„Dozivala si svog *babu.*”

„Otišao je bez mene”, mrmljala sam i dalje zapletena u mrežu svojih snova.

Majka me je privukla sebi i počela da me miluje po čelu. Ležala sam kraj nje sklopljenih očiju, ali nisam mogla da spavam. Uzdišući, okretala sam se čas na jednu, čas na drugu stranu. Magarac u dvorištu je zanjakao i zvučalo je kao da očajava nad svojom sudbinom. Onda je majka počela da priča i činilo se kao da njen glas unosi svetlost u turobnu prostoriju:

Najpre ne beše ničega, a onda postade. Pre Boga nikoga ne beše.

Majka me je tešila pričama još od vremena kad sam bila mala. Ponekad su mi pomagale da skidam slojeve sa problema kao sa crnog luka, ili mi davale ideju šta treba da uradim; neke bi me toliko umirile da bih spokojno utonula u san. Otac je govorio da su njene priče bolje od najboljih lekova. Uzdahnuvši, pripila sam se uz majčino telo poput deteta, znajući da će zvuk njenog glasa biti melem za moju dušu.

Bila jednom torbareva ćerka po imenu Golnar, koja je dane provodila radeći u porodičnoj bašti. Njeni krastavci bili su poznati po svojoj čvrstini i slasti; njene bundeve po svojoj veličini, pravilnom obliku i sočnosti; a rotkvice po svojoj aromatičnosti i plamtećoj boji. Pošto je devojkica strastveno volela cveće, molila je oca da joj dozvoli da zasadi jedan ružin grm u uglu bašte. Iako je njena porodica bila siromašna i bio im je neophodan svaki komadić hrane koji je posadila, otac ju je nagradio uslišivši joj želju.

Golnar je razmenila malo povrća za pelcer sa grma bogatih komšija i zasadila ga, izvadiвши nekoliko krastavaca da bi oslobodila mesto. Vremenom su se na grmu pojavili izuzetno veliki cvetovi. Bili su veći od pesnice i beli kao mesec. Kada je duvao topli vetar, ružin grm se njihao, kao da je plesao uzpesmu noćnog povetarca, a njegovi beli pupoljci otvarali su se poput sukanja prilikom brzog okretanja.

Golnarin otac prodavao je ćevape od džigerice. Jednog popodneva vratio se kući i rekao da je prodao poslednje ćevape sedlaru i njegovom sinu. Hvalisao se time kako mu ćerka vredno radi – da nije devojka kojoj bi pozlilo od užeglog mirisa štavljene kože. Uskoro su mladić i njegova porodica došli u posetu prodavcu džigerice i njegovoj ćerci. Golnar nije bilo drago zbog toga: mladićeve ramena i ruke bili su tanani, a zbog svojih sitnih očiju ličio je na kozu.

Nakon posluženja i uzajamnih komplimenata, devojčini roditelji tražili su da mu ona pokaže baštu. Nevoljno ga je izvela. Mladić je hvalio njeno zdravo povrće, voće, lekovito bilje i divio se lepoti ružinog grma. Raznežena, molila ga je da prihvati nekoliko cvetova za svoju porodicu i odsekla je par dugih drški svojim makazama. Kada su njih dvoje ponovo ušli u kuću sa rukama punim belih cvetova, roditelji su se nasmešili jer su lako mogli da zamisle kako će izgledati na venčanju.

Te noći, kada su mladić i njegova porodica otišli, Golnar je bila toliko umorna da je čvrsto zaspala a da prethodno nije obišla svoje ruže. Sledećeg jutra probudila se s osećanjem uznemirenosti i izjurila je iz kuće. Ružin grm klonuo je na ranom jutarnjem suncu, a njegovi cvetovi poprimili su prljavobelu nijansu. Bašta je bila tiha, kao da su noćni vetrovi sve oduvali. Golnar je potkresala nežno najteže cvetove, ali kada je pomerila ruke sa bodljikavog žbuna, one su bile prekrivene mlazom krvi.

Devojka se pokajnički zavetovala da će se bolje starati o grmu. Prosula je kofu okrvavljene vode, koju je koristila da očisti očeve noževe za ćevape, po zemlji oko žbuna, dodajući specijalno đubrivo napravljeno od manjih komada džigerice.

Tog popodneva stigao je glasnik sa ponudom za brak od mladićeve porodice. Otac joj je rekao da boljeg mladića ne može da nađe, a majka je sramežljivo pomenula decu koju će zajedno imati. Ali Golnar je plakala i odbila ponudu. Njeni roditelji bili su ljuti i zbunjeni i mada su obećali da će poslati pismo i obavestiti mladićeve porodicu o odbijanju, bez njenog znanja su ih u poruci molili za još malo vremena kako bi mogli da razmisle.

Rano sledećeg jutra, Golnar je ustala uz slatku muziku noćnog povetarca i otkrila da njene niže stoje uspravno i ponosno. Raskošni cvetovi su se otvorili jer su bili nahranjeni iznutricama; blistali su na još uvek mračnom nebu poput zvezda. Odsekla je nekoliko cvetova sa grma, najpre kolebljivo, a biljka je pomilovala vrhove njenih prstiju svilenkastim laticama izlučujući opojni miris kao da je žudela za njenim dodirom.

Onog jutra kada je porodica kao i svake godine išla na izlet u čast Nove godine, devojka je imala toliko posla da je propustila da zalije ružin grm. Pomagala je majci da pripremi i spakuje sve za izlet, a onda je porodica otišla na svoje omiljeno mesto blizu reke. Dok su jeli, desilo se da su videli mladića i njegove roditelje, koji su takođe došli na izlet. Otac ih je pozvao da popiju čaj i posluže se poslasticama. Mladić je dodao najlepší kolač Golnar, i takva ljubaznost ju je iznenadila pošto je prethodno odbila njegovu bračnu ponudu (ili je barem tako verovala). Na insistiranje roditelja, dvoje mladih su otišli u šetnju kraj reke. Čim ostali više nisu mogli da ih vide, mladić je poljubio vrh njenog kažiprsta, ali se Golnar okrenula i pobegla.

Kada se sa porodicom vratila kući, već je pao mrak. Golnar se zaputila u baštu da zalije žedan ružin grm. Kada se nagnula sa kantom vode iz bunara, iznenada je dunuo vetar i upleo je njenu kosu među stabljike ruže; grm ju je obgrlio i čvrsto držao svojim dugim tankim rukama. Što se više opirala, jače ju je pritiskalo trnje i povređivalo joj lice. Uz vrisak se otrgnula, obnevidela od krvi, i doteturala se do kuće.

Kada se pojavila na vratima, njeni roditelji su jauknuli kao da su ugledali zloduha. Devojka u početku nije dopuštala da je dodirnu. Otac ju je zgrabio za ruke, kojima je mlatarala, i umirio ih kako bi majka mogla da joj pogleda rane. Užasnuli su se kada su otkrili debeo crni trn, koji je bio u njenom kažiprstu tako čvrsto zaboden kao da je nokat. Kako ga je majka izvukla, iz rupe je počela da lipti krv.

Uz besan povik, otac je izjurio iz kuće. Ubrzo se začuo zvuk sekire koja udara o grm i zabada se u njegovo jezgro. Golnar bi se trznula prilikom svakog udarca i čupala kosu u napadu bola. Majka ju je smestila u krevet, gde je ostala nekoliko dana, goreći od temperature i vičući u delirijumu.

Na insistiranje roditelja udala se nakon dve nedelje za mladića koji je ličio na kozu. Njih dvoje živeli su u sobici u kući njegovih roditelja i mladić se svakog popodneva vraćao smrdeći na krv i trulež štavionice. Kada bi se približio Golnar, okretala je lice od njega i stresala bi se pri svakom njegovom dodiru. Uskoro je zatrudnela i rodila mu sina, a potom još dve ćerke. Svakoga dana ustajala je po mraku, navlačila svoju staru odeću, a potom oblačila svoju decu u stvari, koje su nasledili od starije dece i koje su bile poderanije od njenih. Više nije imala vremena da sadi svoje cveće. Ali ponekad, dok bi prolazila kraj zida bašte gde je nekada gajila ružiti grm, sklopila bi oči i prisetila se mirisa cvetova, slađih od nade.

Kada je majka prestala da priča, promeškolljila sam se da bih otresla sa nogu slamu koja me je bockala, ali nije mi bilo udobnije. Bila sam uznemirena kao da mi je pčela zujala u ušnoj školjci.

Majka mi je rukama obuhvatila lice. „Šta je bilo, kćeri moja?” zapitala je. „Da li ti nije dobro? Je li te nešto boli?”

Nesrećni uzdah oteo mi se sa usana i pretvarala sam se da pokušavam da zaspim.

I kao da razmišlja naglas, majka je rekla: „Nisam sigurna zbog čega sam ti ispričala ovu priču. Potekla je iz mene i pre nego što sam uspela da se setim o čemu je.”

Znala sam tu priču jer ju je majka jednom ili dvaput ispričala u selu. U to vreme ona me nije uznemiravala. Zamišljala sam da ću provesti život s mužem koji će pred moje noge bacati latice ruža, a ne sa mladićem koji smrdi po truloj goveđoj koži. Nisam ni pomišljala da bi moja sudbina mogla da bude poput Golnarine, ali sada, u tami nepoznate sobe, u nepoznatom gradu, priča je zvučala proročanski. Majka više nije mogla da nas zaštiti, a niko osim nje nije ni imao tu obavezu. Majka je bila suviše stara da bi je neko poželeo, a sada kada nismo imali novca za miraz, niko neće želeti ni mene. Čim je prohujala kometa, moji izgledi da budem srećna bili su uništeni.

Otvorila sam oči; pod slabim zracima svetla koji su se ušunjali u našu odaju, ugledala sam majku koja me je posmatrala. Delovala je uplašeno pa sam se više ražalostila zbog nje nego zbog sebe. Snažno sam udahnula da bih se smirila.

„Na trenutak mi je bilo loše, ali sada se osećam bolje”, rekla sam.

Olakšanje u majčinim očima bilo je tako veliko da sam zahvalila Bogu što mi je podario snage da to izgovorim.

DRUGO POGLAVLJE

Ustale smo sledećeg jutra uz zvuk putnika koji su tovarili svoje mule da bi nastavili putovanje. Moje crne pantalone i tunika bili su ukrućeni od prašine i znoja, jer sam ih nosila duže od nedelju dana. Preostalim novcem majka je platila da uđemo u obližnji amam, gde smo sastrugale prljavštinu sa tela i prale kosu dok nije zaškripala pod prstima. Tako čiste, otišle smo na obredno pranje, gde smo zaronile u kadu dovoljno veliku da u nju stane dvadeset žena. Pomoćnica u kupatilu trljala mi je leđa i noge sve dok nisam osetila da napetost od dugog putovanja nestaje. Dok se ona time bavila, osmotrila sam svoj koščati grudni koš, udubljeni stomak, nažuljane prste, žilave ruke i noge. Kada bih sanjarila, zamišljala sam sebe kao negovanu ženu sa kukovima i grudima oblim kao dinje. Ali nije bilo pomoći: ništa se nije promenilo osim boje mog lica i ruku, koji su na moju žalost potamnili od višednevnog putovanja.

Čim smo se okupale, obukle smo čistu crnu odeću i stavile crne šamije i otišle da potražimo Gostahama na trgu Slika sveta, koju je sagradio šah Abas kada je Isfahan proglasio novom prestonicom. Kada smo zakoračile kroz uzanu kapiju koja nije nagoveštavala njegovu veličinu, zastale smo zadivljene.

„Čitavo naše selo...!“ zaustila sam. Majka je dovršila moju rečenicu pošto je pomislila isto.

„Moglo bi da stane dva puta na ovaj trg. Nije ni čudo što ljudi tvrde da Isfahan predstavlja polovinu sveta!“

Trg je bio toliko velik da su ljudi na oba njegova kraja delovali kao osobe prikazane na minijaturama. Minareti Džumanske džamije bili su toliko visoki i tanki da sam osećala vrtoglavicu kada bih podigla glavu i pogledala ih, jer se činilo kao da se gube u nebeskim visinama. Činilo se kao da ogromna tirkizna kupola džamije lebdi u prostoru; sigurno je Bog vodio ljudsku ruku da bi mogla da izradi pločice koje su toliko blistale! Iznad visoke kapije ka bazaru nalazio se mural – prvi koji sam ikada videla – na kojem je prikazana bitka tako realistično da je delovalo kao da se muškarci stvarno bore pred našim očima. Izgledalo je kao da sve na trgu prkosi svakodnevnim zakonima verovatnoće.

„Hanumo, molim vas, pomerite se!“ povikao je čovek iza nas, koristeći pristojan termin za udate žene. Izvinile smo se i pomerile se s ulaza. Pogledavši nas dok je prolazio, dodao je sa osmehom: „Prvi put? Uvek me raduje kada vidim začuđenost na licima posetilaca.“

Zaista je bilo čudo. Na kraćoj strani trga nalazila se plavo-zlatna palata šaha Abasa, a naspram nje, njegova džamija sa žutom kupolom, koja je blistala poput malog sunca. Na dužim stranama stajale su jedna naspram druge kapija ka Velikom bazaru i ulaz u ogromnu Džumansku džamiju – koja treba da opominje bogobojažljive trgovce da budu poštteni.

„Moć, novac i Bog na jednom mestu“, primetila je moja majka, posmatrajući građevine oko nas.

„I *čogan*”, odgovorila sam, uočivši stative za polo na udaljenim krajevima trga, koji je bio dovoljno dugačak da na njemu može da se organizuje utakmica.

Sa vrha jednog od minareta Džumanske džamije, mujezin je počeo da poziva na molitvu, parajući vazduh opojnim nazalnim glasom. „Alahu-ekber – Bog je velik!” uzvikivao je, a njegov glas lebdeo je iznad nas.

Kada smo ušle na trg, opazila sam da je većina zgrada bila prekrivena pločicama najčistijih boja sunca i neba. Kupola Džumanske džamije delovala je potpuno tirkizno izdaleka, ali kada sam prišla, videla sam da je životnost postignuta izuvijanom vinovom lozom bele i žute boje. Venci sa belim i tirkiznim cvetovima ukrašavali su kupolu šahove limunžute džamije. Zasvođeni ulazi u džamije bili su ispunjeni pločicama sa belom cvetovima, koji su ličili na svetlucave zvezde u plavetnilu sumraka. Površina svake zgrade sijala se od ornamenata. Kao da je vrhunski zlatar izabrao najlepše tirkize, najređe plave safire, najblistavije žute topaze i najčistije dijamante i rasporedio ih u beskrajnu svetlucavu šaru koja je odašiljala boje i svetlost.

„Nikada nisam videla nešto tako veličanstveno”, rekla sam majci, zaboravivši na trenutak tužni razlog našeg dolaska.

Majka nije zaboravila. „Prevelik je”, odgovorila je pokazujući na prostrani trg, i shvatila sam da joj nedostaje naše malo selo, gde je sve poznavala.

Trg je bio pun ljudi. Dečaci su jurili oko nas trudeći se da ne proliju vrelu tamnu tečnost iz fildžana i uzvikivali: „Kafa! Kafa!”, koju nikada nisam probala, ali je njen miris bio jak kao da se radilo o hrani. Dva žonglera hitro su razmenjivala loptice, moleći publiku da bude darežljiva. Ulični prodavci su nas više puta zaustavljali, tražeći da opipamo tkanine, isprobamo surmu, čak i da pogledamo kljovu slona, ogromne životinje iz Indije o čijoj sposobnosti pamćenja postoje legende.

Nakon nekoliko minuta hoda, stigle smo do šahove palate. U poređenju sa Džumanskom džamijom, delovala je skromnije. Imala je samo nekoliko spratova i štiti su je dve debele izrezbarene drvene kapije, osam mesinganih topova i red stražara naoružanih sabljama. Majka je prišla jednom stražaru i pitala ga kako da pronađemo Gostahama koji se bavi izradom tepiha.

„Šta vi imate s njim?” zapitao ju je namršteno.

„Rekao nam je da ga potražimo”, rekla je majka. Stražar se prezrivo nasmejao kada je začuo njene otegnute samoglasnike.

„On je pozvao *vas*?”

„On je rođak mog muža.”

Stražar ju je gledao kao da sumnja u njene reči. „Gostaham je majstor u šahovoj tkaonici tepiha, koja se nalazi iza palate”, rekao je. „Javiću mu da ste ovde.”

„Mi smo prašina pod tvojim nogama”, rekla je moja majka i vratile smo se na trg da sačekamo. Nedaleko se nalazio bazar sa kujundžijskim radnjama i posmatrale smo kako majstori udarcima preobražavaju oblike ptica i životinja u čajnike, šolje i kašike.

Ubrzo je stražar došao po nas i poveo nas da se vidimo sa Gostahamom, koji je čekao kraj kapije palate. Iznenadila sam se kako su on i otac imali malo sličnosti. Tačno je da su bili polubraća, ali dok je moj otac bio visok i kao isklesan, Gostaham je bio nizak i zaobljen kao krompir, sa malaksalim očima, nosom krivim poput sokolovog kljuna i dugom sivom bradom. Ljubazno nas je pozdravio i poželeo nam dobrodošlicu u Isfahan. Osmehujući mi se, uhvatio me je za ruke. „Dobro, onda!” uzviknuo je. „Ti si Ismailovo dete. Imaš njegov ten boje oraha i ravnu crnu kosu, a ove sićušne, savršene ruke svugde bih prepoznao!”

Pretvarao se da mi pomno ispituje šake, zbog čega sam se nasmejala, i poredio ih sa svojim. Za muškarca imao je veoma male šake i bile su, kao i moje, uske sa dugim prstima.

„Porodična sličnost je očigledna”, rekao je. „Da li tkaš ćilime?”

„Naravno”, rekla je moja majka. „Ona je najbolja tkalja u našem selu.” I onda mu je ispričala kako smo prodale moj tirkizni ćilim dok je još bio na razboju.

„Neka te uvek vodi Alijeva ruka!” rekao je Gostaham, delujući zadivljeno.

Pitao je majku za vesti iz zavičaja. Dok smo odlazili sa trga, počela je da mu priča o ocu. Reči su curele iz nje kao da su dugo bile zapečaćene u boci, i ona mu je toliko emotivno ispričala o njegovoj smrti da su se u njegovim očima pojavile suze.

Kada smo prošli kroz uzani prolaz, Slika sveta je ostala za nama, a potom smo par minuta išli kroz oblast nazvanu Četiri bašte da bismo stigli do Gostahamove kuće. Oblast je bila podeljena na divne parkove, koji su sada bili goli jer je bila zima. Drvo kedra stajalo je na početku Gostahamove ulice. Spolja su sve kuće ličile na tvrđave. Nalazile su se iza visokog debelog zida koji je ukućane štitio od radoznalih pogleda.

Gostaham nas je poveo kroz debelu drvenu kapiju i na trenutak smo zastale da osmotrimo kuću. Bila je toliko velika da nismo znale kuda bismo se zaputile. Gostaham je ušao u uzani hodnik, popeo se nekoliko stepenika i uveo nas u *biruni*, spoljne prostorije, gde je primao muške goste. Njegova velika soba imala je dugačke prozore na kojima su bila naslikana dva zelena labuda koja piju plavu vodu sa različitih strana fontane. Beli gipsani cvetovi i vinova loza ukrašavali su tavanicu i zidove. Na tepesima boje rubina, izrađenim od najmanjih čvorova koje sam ikada videla, nalazili su se debeli jastučići u toplim, tamnocrvenim tonovima. Čak i po ovako hladnom zimskom danu, delovalo je da soba zrači toplinom.

Gostaham je gurnuo šalone, koji su se otvarali sve do poda, i zakoračili smo u veliko dvorište. Bazen sa vodom bio je u senci dve topole. Pomislila sam na jedino drvo u mom selu, veliki čempres. Za mene je predstavljalo najveći luksuz da jedna porodica ima svoje sopstvene krošnje i zelenilo.

U dvorištu smo ugledale Gordiju, Gostahamovu ženu. Bila je krupna žena, sa širokim zaobljenim kukovima i velikim grudima, koja nam je lagano prišla i

poljubila nas u oba obraza. Jedan od njenih slugu baš je prokuvao vodu i posmatrala sam ga kako priprema čaj od već korišćenih listova. Čudno je da ovako veliko domaćinstvo iste listove koristi dva puta. Čaj je bio bezukusan poput vode, ali mi smo se zahvalile Gordiji i rekle: „Neka te ruke nikada ne zaboje”.

„Koliko imaš godina?” pitala me je.

„Petnaest.”

„Ah! Onda moraš da upoznaš Nahid. Ona takođe ima petnaest i ćerka je žene koja živi u blizini.”

Okrenula se ka mojoj majci. „Nahid potiče iz veoma ugledne porodice. Uvek sam se nadala da će možda naručiti tepih od nas, ali još uvek nisu.”

Pitala sam se zbog čega iščekuje da proda još tepiha, jer sam upravo videla da oni već imaju sve što jedna porodica samo poželeti može. Ali pre nego što sam stigla da bilo šta pitam, Gordija je nagovestila da smo sigurno umorne i odvela nas je kroz dvorište u sobicu stisnutu između ostave i klozeta. U njoj nije bilo ničega, osim dve prostirke, ćebadi i jastučića.

„Izvinjavam se što soba ne odgovara nekome kao što ste vi”, rekla je Gordija, „ali sve ostale su zauzete”.

Majka se trudila da prikrije preneraženost na svom licu. Zidovi su bili prljavi, a pod prekriven prašinom. Gostahamova kuća predstavljala je pravu palatu u poređenju sa našim seoskim domom, ali sobica koju je trebalo da delimo bila je znatno skromnija.

„Nema razloga”, odgovorila je ljubazno moja majka, „vaša velikodušnost uveliko nadilazi ono što smo zaslužile”.

Gordija nas je prepustila popodnevnom odmoru. Razvukla sam svoju prostirku, podižući prašinu, čime sam izazvala napad kašlja. Nakon nekoliko trenutaka začula sam da neko od slugu ulazi u prostoriju do naše, dok je neko drugi otvorio vrata klozeta, ispuštajući gust, zemljani miris, oporiji od vonja naših kamila.

„Da li smo sada sluškinje?” pitala sam majku usplahireno. Opružila se na prostirci, držeći oči širom otvorene.

„Ne još”, odgovorila je, ali primetila sam da ju je ovo pitanje uzdrmalo.

Posle spavanja smo ustale i pridružile se Gordiji i Gostahamu u *biruniju* na večeri. Kakva je gozba priređena na čaršavima ispred nas! Takvu hranu nisam videla čak ni na svadbama, mada se činilo kao da je za Gordiju i Gostahama sve ovo bilo uobičajeno. Tu je bila zaljućena čorba sa kiselim mlekom, mirođijom, mentom, suvim grožđem, orasima i ružinim laticama, hladna i osvežavajuća; pileći paprikaš sa kolačićima od zaslađene šimširke; mekani plavi patlidžan kivan sa belim lukom i surutkom; pirinač sa šafranom zapečen tako da je imao hrskavu braon pokoricu; jak ovčiji sir; vruć hleb; i tanjir rotkvica, sveže nane i

gorkog zelja, koji pospešuju varenje. Previše sam pojela prve večeri, kao da sam pokušavala da nadoknadim sve ono vreme u selu kada nismo imale dovoljno.

Kada smo se svi najeli, moja majka je progovorila. „Uzvišeni domaćini”, rekla je, „počastvovane smo što ste nas primili u svoj dom i nahranili kao da smo se juče rastali. A ipak, časni Gostahame, nisam vas videla više od dvadeset pet godina. Za to vreme ste se uzdigli više od najviše zvezde. Otkuda vi ovde, u ovoj velikoj kući, sa svim tim bogatstvom koje se samo poželeti može?”

Gostaham se nasmejao i spustio ruke na svoj ogromni stomak. „Zapravo, ponekad kada ujutru ustanem i pogledam oko sebe, ni sam ne mogu da verujem. A kada ugledam Gordiju kraj sebe, znam da su se moji snovi obistinili i zahvalim se Bogu što je bio milostiv.”

„Neka tako uvek i bude”, odgovorila je moja majka.

„Ipak, nije uvek bilo ovako. Mnogo pre nego što si se ti rodila”, obratio mi se Gostaham, „moj otac je uvideo da će zauvek biti siromašan ako bude ostao u selu. Znajući da neće mnogo toga naslediti, preselio se u Širaz da okuša sreću. Bili smo toliko siromašni da sam morao da pomažem pri izradi ćilima. Kada sam imao dvanaest godina, otkrio sam da mogu da tkam brže od većine.”

„Kao i moja ćerka”, ponosno je dodala moja majka.

„Kuća nam je bila toliko mala da nije bilo mesta za razboj. Kada je vreme bilo lepo, postavljao sam razboj napolju, baš kao što si i ti morala”, rekao mi je Gostaham. „Jednog dana tkao sam ćilim toliko brzo da se omanja gomila okupila da posmatra. Imao sam sreće da je jedan od prolaznika bio vlasnik najveće tkaonice ćilima u Širazu. Nikada nije tražio šegrte van tkaonice – a i zašto bi kada je mogao samo da obuči sinove svojih radnika? Ali kada me je video, ponudio je da me zaposli jer je moja brzina mogla da uveća njegovu zaradu.

Narednih nekoliko godina bile su mi najteže u životu. Vlasnik tkaonice izdavao je naredbe na osnovu sposobnosti, a ne godina. Pošto sam bio brz, od mene je tražio da dovršim ćilim mnogo brže od ostalih. Jednom kada je vlasnik video da nisam za razbojem, rekao je nekom od svojih siledžija da me obori na leđa i išiba po tabanima dok ne počnem da vrištim. Samo bi budala povredila tkalcu ruke, a to što nisam mogao da hodam – nije ga se ticalo.”

Zadrhtala sam od njegove priče. Slušala sam o deci mlađoj od mene, najčešće siročićima, koja su bila prisiljena da dugo rade za razbojem. Ponekad, na kraju radnog dana, nisu bili u stanju da isprave noge i ustanu, a njihovi staratelji morali su na leđima da ih nose kući. Nakon više godina koje su provodili radeći savijenih nogu, kosti su im se izobličile, a glave delovale preveliko u odnosu na tela. Kada bi pokušali da hodaju, teturali bi se poput starijih ljudi. Bilo mi je drago što sam odrasla u selu gde niko ne bi dozvolio da razboj uništi telo deteta. I pored toga, dok sam radila za svojim razbojem u toku toplog prolećnog dana, zavidela sam pticama, pa čak i izgladnelim psima, koji su slobodno lutali kud god bi im se prohtelo. Biti mlad i primoran da sediš bez

reči i radiš dok ti krv u telu juri i žudiš da brbljaš i smeješ se – od toga dete prerano odraste.

„Istina je da je vlasnik tkaonice bio u pravu”, nastavio je Gostaham. „Pokušavao sam da izvrdam od svojih obaveza jer nisam želeo da ostanem tkalac. Kad god sam mogao, provodio sam vreme sa majstorima dizajna i kolorita. Dizajner mi je dopustio da kopiram neke njegove šare, a bojar me je sa sobom vodio na bazar da mi pokaže kako bira nijanse vune. Krišom sam naučio sve što sam mogao.”

Nikada mi nije palo na pamet da je moguće biti nešto više od tkalca. Mada sam bila pospana od obimnog obroka, pažljivo sam slušala Gostahamovu priču.

„Mom mužu nije bilo potrebno mnogo podučavanja”, umešala se Gordija. „Ima oko za boje bolje od bilo kog čoveka.”

Gostaham se zavalio u jastučiće i nasmešio, uživajući u ženinim pohvalama. „Bio sam toliko ambiciozan da sam rekao majstoru zaduženom za dizajn da želim da napravim svoj tepih. Ponudio mi je dezen na papiru koji više nije koristio i dozvolio mi je da ga kopiram. Uzevši svu svoju ušteđevinu, otišao sam na pijacu i kupio najbolju vunu koju sam mogao da priuštim. Sate sam proveo tražeći boje, zadržavajući se toliko dugo da su trgovci vikali na mene da nešto kupim ili odem iz njihovih radnji. Ali ja sam morao da budem apsolutno siguran da sam odabrao prave nijanse.

Tada sam imao sedamnaest i trebalo mi je skoro godinu dana da napravim tepih van radnog vremena. Bio je najbolji koji sam ikada izradio. Moja majka je bila zadovoljna jer ću tako doneti novac u kuću. Ali tada sam prihvatio najveći rizik u svom životu, koji mi je omogućio ovako lep dom, sa ženom koja je blistavija od svake zvezde.”

Uspravila sam se, nestrpljiva da čujem kako se toliko obogatio.

„Čuo sam da šah Abas Veliki dolazi u Širaz i da će primati svoje podanike svakog popodneva. Dovršio sam tepih, urolao ga i poneo na leđima do palate. Pokazavši ga jednom od stražara, objasnio sam da je to poklon. Stražar ga je razmotao da bi se uverio da u njemu nema napadača, životinja, otrova ili čega sličnog – i obećao je da će ga izložiti da ga šah vidi.”

„Kako je hrabro da ste se rastali od jedinog blaga koje ste posedovali!” uzviknula je moja majka.

„Tepih je iznet pred šaha nakon što je čuo iskaz sluge optuženog za krađu i nakon što je šah naložio da ovaj bude kažnjen batinanjem”, produžio je Gostaham. „Mislim da je bio spreman da uživa u nekim lepšim vestima. Kada je moj tepih odmotan pred njim, okrenuo je ćošak da proveriti gustinu tkanja. Uplašio sam se da će samo narediti slugama da ga odnesu, ali on je zamolio da mu se sam tvorac predstavi.

Gledajući me pogledom koji je uviđao moje siromaštvo i ambicioznost, šah je rekao: ‘Svakog dana kraljevi mi nude poklone od zlata, ali nijedan ne može da se uporedi sa žrtvom koju si ti podneo’. Imao sam ogromnu sreću jer je upravo otvorio kraljevsku tkaonicu u Isfahanu, čiji je zadatak bila izrada najfinijih

ćilima za palate i prodaju bogatašima. Moj tepih mu se dovoljno dopao da me je pozvao da dođem na godinu dana probnog rada. Majka me je umalo istukla čuvši da sam poklonio tepih. Kada sam joj ispričao kako mi se sreća nasmešila, počela je da veliča šahovo ime.”

„To je izuzetna priča!” rekla je moja majka.

„Još je dug put bio preda mnom”, rekao je Gostaham. „Kada sam počeo u kraljevskoj tkaonici ćilima, bio sam na najnižem mogućem položaju. Imao sam sreće jer smo svi dobijali godišnju platu i, mada je moja bila najniža, bila je dovoljna da sam mogu da živim i šaljem novac svojoj porodici. Uslovi su bili mnogo bolji u šahovoj radionici nego u Širazu. Radili smo od zore do podneva, a onda nam je bilo dopušteno da radimo za sebe. Posle podne sam besplatno učio od majstora uz šahovo odobrenje.”

„Znači, vi ste ga upoznali?” pitala sam u čudu, jer je šah za mene bio odmah iza Boga.

„Samo kao ponizni sluga”, rekao je Gostaham. „On je izuzetno zainteresovan za tepihe i sam ume da ih tka. Povremeno svrati u radionicu, koja je, na kraju krajeva, pored njegove palate, da bi se uverio kako napreduje izrada tepiha, i ponekad razmenimo pokoju reč. Ali, da se vratim na priču, jedan od njegovih glavnih stručnjaka za boje zainteresovao se za mene i obučavao me je kako da usavršim način kombinovanja nijansi na tepihu. To mi je bio posao skoro dvadeset godina i kada je moj dragi mentor otišao kod Boga, postao sam jedan od pomoćnih majstora za boju.”

„Oni su odmah iza glavnog majstora”, rekla je ponosno Gordija. „I možda će jednog dana postati glavni majstor čitave tkaonice.”

„To nikada nije sigurno”, rekao je Gostaham. „Veliki konkurent mi je Afšin, pomoćni majstor koji se bavi dizajnom, i verujem da se šahu više dopadaju dizajneri nego koloristi. Ipak, ne bih ništa menjao u svom dosadašnjem životu. Jer me je baš kolorista – onaj koji me je pozvao da mu budem šegrt – naučio svemu što znam i, pored toga, dao mi je svoju ćerku za ženu.” I tu se on nasmešio Gordiji sa toliko nežnosti i žudnje da me je to podsetilo kako je otac nekada gledao moju majku. I majka je to opazila i na trenutak su joj se oči ispunile suzama.

„Kakve ćilime izrađujete u kraljevskoj tkaonici?” upitala sam brzo, nadajući se da će Gostaham prestati da se smeši svojoj ženi.

„Najbolje tepihe u zemlji”, rekao je. „Tepihe koji zahtevaju gomile stručnjaka. Tepihe koje šah čuva zarolane u mračnim sobama da ih ne bi oštetilo dnevno svetlo. Tepihe koje naručuju strani kraljevi sa njihovim grbovima istkanim posrebnim nitima. Tepihe koji će predstavljati vrednost dugo nakon što se mi pretvorimo u prah.”

„Neka Bog čuva šaha Abasa!” uzviknula je Gordija.

„Da nije njega, ja bih bio još uvek običan tkalac u Širazu”, složio se Gostaham. „On nije samo zaslužan za to što sam se obogatio, već što je uzdigao umeće izrade ćilima iznad svega ostalog.”

Već je bilo kasno. Majka i ja smo im poželele laku noć i otišle na spavanje u svoju sobicu. Dok sam se pokrivala ćebetom, pomislila sam kako su neke porodice neprekidno obasipane srećom. Možda će se sada, pošto smo u Isfahanu kod tako srećne porodice, i naša sudbina poboljšati, uprkos predskazanjima komete.

Narednog dana, Gordija je poslala slugu da prenese poruku Nahidinoj majci i obavesti je da sam ja godina njene ćerke i da sam stigla sa juga. Njena majka nas je pozvala da je posetimo tog popodneva. Kada mi je Gordija rekla da je vreme da pođemo, zagladila sam kosu ispod šamije i rekla da sam spremna.

„Ne možeš takva iz kuće!” rekla je iznervirano.

Pogledala sam svoju odeću. Nosila sam mantil sa dugim rukavima, dugačku tuniku i široke pantalone, crne boje pošto sam bila u žalosti. Zalizala sam kosu na slepoočnicama, uguravši lokne koje su štrčale ispod marame. Moja odeća je uvek smatrana skromnom i u mom selu.

„Zašto ne?”

„U gradu je drugačije”, odgovorila je. „Žene iz dobrih kuća skroz su pokriveno!”

Ostala sam bez reči. Gordija me je uhvatila za ruku i povelala u svoje prostorije. Otvorila je škrinju punu tkanina i kopala po njoj dok nije pronašla ono što joj je bilo potrebno. Posadivši me ispred sebe, skinula mi je šamiju i zagladila kosu sa obe strane glave. Bila je razbarušena, to priznajem. Onda mi je prebacila laku belu tkaninu preko glave i stegla je ispod brade.

„Tako!” rekla je. „Sada izgledaš kao Nahid i druge devojkice u svojoj kući ili poseti.”

Podigla je ogledalo da bih mogla da se vidim. Tkanina mi je prekrivala kosu i vrat, ali mi se nije dopadalo to što mi je lice ostalo otkriveno i upadljivo. Od sunca u pustinji koža lica delovala je tamnije, naročito naspram beline marame.

Odvratila sam pogled od ogledala i zahvalila joj se, spremajući se da krenem.

„Čekaj, čekaj!” pobunila se Gordija. „Pusti me da završim.”

Protresla je feredžu i vešto mi je prebacila preko glave. Iako je feredža bila bela, unutra je bilo mračno i zagušljivo.

„Ništa ne vidim!” požalila sam se.

Gordija je namestila feredžu tako da mi je deo sa čipkom prekrivao oči. Ponovo sam mogla da vidim svet, ali kroz mrežicu.

„Ovo je tvoja burka”, rekla je Gordija. „Trebalo bi da je nosiš kada izlaziš iz kuće.” Otežano sam disala, ali sam joj se još jednom zahvalila i laknulo mi je što smo konačno završile.

„Oh, baš si smešna, malena!” rekla je Gordija. „Sićušna, brza kao zec, i isto tako nervozna. Čemu žurba? Sačekaj dok ne pronađem sve što ti treba!”

Usporeno se kretala, prebirajući po odeći dok nije pronašla dugačak beli materijal. Umotala mi ga je oko glave i pokazala kako da ga čvrsto pridržavam odmah ispod brade.

„Sada izgledaš kako valja, sva utegnuta u čador”, rekla je.

Izašla sam iz njene sobe, osećajući se kao da oko sebe nosim nomadski šator. Mada sam dovoljno dobro mogla da vidim kada bih gledala pravo kroz čipku, ništa nisam videla sa strane. Nisam navikla da nosim čador, osim u džamiji, i saplitala sam se o njega sve dok nisam naučila da ga držim iznad članaka na nogama.

Dok sam nesigurno išla hodnikom, Gordija je rekla: „Za sada će svi znati da nisi iz grada. Ali uskoro ćeš naučiti da se krećeš brzo i lako poput senke.”

Kada smo se vratile u *biruni*, Gostaham je pohvalio moju novu odeću, a čak je i moja majka rekla da me ne bi prepoznala u gomili. Gordija i ja zajedno smo otišle do Nahidine kuće, koja je bila nekoliko minuta udaljena od oblasti Četiri bašte. Za prijatnu šetnju šaha Abasa napravljena je velika avenija kroz oblast oko koje su se nalazile bašte i uski kanali ispunjeni vodom. Put je bio dovoljno širok da bi njih dvadesetoro moglo da hoda istovremeno jedno do drugog, i bio je pun drveća platana, čije je lišće u obliku šake tokom proleća i leta formiralo senovitu zelenu nastrešnicu. Put je vodio do Večne reke i mosta Trideset tri luka i sa njega su se videli nazubljeni vrhovi Zagros planina prekriveni snegom. Kuće kraj kojih smo prolazile imale su vrtove velike poput parkova i ličile su na palate u poređenju sa majušnim, ograđenim kućercima u mom selu.

Skrivena iza burke, osetila sam da mogu slobodno da posmatram sve oko sebe, pošto niko nije mogao da vidi u kom smeru gledam. Stariji čovek kojem je nedostajao deo noge tražio je milostinju ispod kedrovog drveta nedaleko od Gostahamove kuće. Devojka se besciljno vrpeljila, a oči su sevale unaokolo kao da je tražila ono što predstavlja sramotu da se izgovori. Sa moje leve strane, tirkizna kupola Džumanske džamije lebdela je nad gradom poput blagoslova i delovala lakše od samog vazduha.

Ubrzo nakon što sam ugledala most Trideset tri luka, skrenule smo u široku ulicu ka Nahidinoj kući. Čim smo ušle, skinule smo naše čadore i burke i predale ih sluzi. Osetila sam se lakšom čim sam ih odložila.

Nahid me je podsetila na princezu iz bajki, koje je moja majka volela da priča. Nosila je dugačku svilenu odoru boje lavande sa narandžastim donjim rubljem, koje je izvirivalo kod vrata, na krajevima rukava i kod nožnih članaka. Bila je visoka i vitka, poput čempresa, a njena odeća njihala se slobodno dok se kretala. Imala je zelene oči – poklon koji je dobila od svoje majke Ruskinje, Ljudmile – a njena duga kosa, delimično prekrivena vezenom belom maramom, bila je talasasta. Dva puštena uvojka ležala su joj na grudima. Pozadi je imala pletenice koje su skoro dosezale do kolena. Pletenice su bile pritegnute narandžastim svilenim mašnjama. Želela sam da razgovaram s njom, ali obe smo morale ćutke da sedimo dok se stariji ne pozdrave. Nahidina majka primetila je

da smo nestrpljive i rekla joj je: „Hajde, *džanum* – dušo moja – pokaži novoj prijateljici svoj rad.”

„Rado”, rekla je Nahid. Kada me je odvela u lepu malu radnu sobu, čiji je tepih bio u mirnim tonovima sive i plave, prošaputala je: „Konačno možemo da razgovaramo bez matoraca!” Oduševila me je njena neposlušnost.

Nahid je otvorila škrinju punu papira sa nekakvim crnim znacima i pružila mi list da ga pogledam. Pažljivo sam ga osmotrila dok nisam uvidela šta je ona umela.

„Slava Alahu!” rekla sam. „Pa, ti umeš da pišeš!” Ne samo da je bila lepa, već i učena. Skoro niko u mom selu nije umeo da čita ni piše; ja čak nikada nisam srela devojkicu koja je umela da koristi pero.

„Da li bi želela da ti pokažem kako to radim?”

„Da!”

Nahid je umočila pero od trske u posudu sa crnim mastilom i četkicom odstranila višak. Uzevši čist list papira, napisala je reč krupnim slovima sa lakoćom nekoga ko je već uvežban.

„Eto!” rekla je, pokazujući mi stranicu. „Da li znaš šta piše?”

Coknula sam jezikom po zubima.

„To je moje ime”, rekla je Nahid.

Posmatrala sam elegantna slova, koja su imala diskretnu tačku na vrhu i crticu ispod. Ovo je bio prvi put da vidim nečije ime zabeleženo mastilom.

„Uzmi ga – za tebe je”, rekla je.

Prislonila sam papir na grudi, ne uviđajući da će ostaviti vlažan trag na mojoj crnini. „Kako si naučila?”

„Otac mi je pokazao. Držao mi je časove svakog dana.” Nasmejala se kada ga je pomenula i videlo se da je veoma bliska sa svojim *babom*. Osetila sam bol u srcu i skrenula sam pogled.

„Šta je bilo?” pitala je Nahid. Rekla sam joj zbog čega smo došle u Isfahan izdaleka.

„Žao mi je što se tvoja sreća pomutila”, rekla je. „Ali sada kada si ovde, sigurna sam da će se sve popraviti.”

„Božja volja.”

„Sigurno ti nedostaju tvoji prijatelji kod kuće”, rekla je, pažljivo promatrajući moje lice.

„Samo Goli”, odgovorila sam. „Prijateljice smo odmalena. Sve bih učinila za nju!”

U Nahidinih očima krilo se pitanje. „Kada bi ti Goli rekla tajnu, da li bi je čuvala?” zapitala je.

„Do groba”, odgovorila sam.

Nahid je delovala zadovoljno, kao da je odagnala veliku zabrinutost po pitanju moje odanosti.

„Nadam se da ćemo biti dobre prijateljice”, rekla je.

Nasmešila sam se, iznenađena što mi je tako brzo ponudila svoje prijateljstvo. „I ja se nadam”, odgovorila sam. „Da li mogu da vidim šta si još ispisala?”

„Naravno”, rekla je. „Evo – uzmi i sama pero.”

Nahid mi je pokazala kako da napišem prva slova. Bila sam nespretna i prosula sam barice mastila po papiru, ali mi je ona rekla da svi to rade u početku. Nakon malo uvežbavanja, Nahid je zatvorila posudicu sa mastilom i odložila je. „Dosta je bilo pisanja!” rekla je zapovednim tonom. „Hajde da razgovaramo o drugim stvarima.”

Nasmešila se izazivački tako da sam naslutila o čemu je želela da razgovaramo. „Reci mi da li si verena?”

„Ne”, rekla sam tužno. „Moji roditelji su hteli da pronađu muža za mene, ali onda je moj *baba...*”

Nisam mogla da dovršim misao. „Šta je s tobom?”

„Nisam još”, rekla je Nahid, „ali uskoro planiram”.

„Koje čovek koga su tvoji roditelji odabrali?”

Nahid se pobedonosno nasmejala. „Sama sam ga pronašla.”

„Kako si to uspeła?” pitala sam je začuđeno.

„Ne želim nekog matorog jarca koga poznaju moji roditelji, ne sada kada sam već videla najlepšeg muškarca u Isfahanu.”

„A gde si ga videla?” upitala sam.

„Obećavaš da nećeš nikom da kažeš?”

„Obećavam.”

„Moraš da se zakuneš da nećeš zucnuti ni reč ili ću da te prokunem.”

„Kunem se u Sveti *Kuran*”, rekla sam jer me je uplašila ideja o kletvi. Nije mi potrebno još nesreće.

Nahid je zadovoljno odahnula. „On je jedan od najboljih jahača na polo utakmicama na Slici sveta. Treba da ga vidiš na konju!” Pridigla se i imitirala ga kako umiruje ždrepcu koji se rita, što me je nasmejalo.

„Ali, Nahid”, rekla sam zabrinuto, „šta ako tvoja majka sazna?”

Nahid je ponovo sela malčice zaduvana. „Ne sme da sazna”, rekla je, „jer će odbiti čoveka koga sam sama izabrala”.

„Pa kako ćeš onda da dođeš do njega?”

„Moraću da budem lukava”, rekla je. „Ali ne brinem. Uvek nađem način da nagovorim roditelje da urade ono što želim. A oni najčešće misle da su sami došli na tu ideju.”

„Neka Alija, princ među muškarcima, ispuni sva tvoja očekivanja!” odgovorila sam, iznenađena njenom odvažnošću.

Malo je devojaka bilo toliko samouvereno kada se radilo o budućnosti kao što je to bila Nahid. Divila sam joj se zbog samouverenosti, kao što sam bila očarana njenom glatkom belom kožom, zelenim očima, svilenom tunikom boje lavande i njenim umećem da koristi pero. Nisam shvatala zbog čega je želela da bude moja prijateljica jer sam ja bila samo siromašna seljančica, a ona učeno gradsko dete, ali izgleda da je Nahid bila jedna od onih devojaka koje uvode i krše pravila kad god to požele.

Sledećeg dana, u petak, majka i ja smo ustale pre svitanja i otišle u kuhinju tražeći doručak. Lepa sluškinja po imenu Šemsa dala nam je vruć hleb i tada sam prvi put popila fildžan kafe. Snažan ukus ispunio mi je oči suzama od zadovoljstva. Nije ni čudo što su svi pričali o čudesnim zrnima! Dok je čaj otvarao apetit, kafa je bila dovoljno jaka da ga utoli. Bila je slatka, ali ja sam dodala još jednu kašičicu šećera kada niko nije gledao. Počela sam neobavezno da brbljam sa majkom. Obrazi su joj bili rumeni i primetila sam da se i ona rascvrkutala kao ptičica.

Dok smo jele, svratila je Gordija i rekla da će njene ćerke doći u posetu sa svojom decom, kao što su i činile svakog blagdana, i da bi svi trebalo da pomognu u pripremanju svečanog ručka. To će biti veliki zadatak pošto je domaćinstvo bilo veće nego što je izgledalo kada smo ga prvi put videle. U njemu je radilo šestoro slugu: kuvarica; Ali Asgar, koji se bavio muškim poslovima kao što je klanje životinja; dve spremačice, Šemsa i Zuhra, koje su ribale, glancale i čistile; dečak po imenu Samid, čiji je jedini posao bilo pripremanje i posluživanje kafe i čaja; i potrčkoTadži. Svi ovi ljudi morali su da budu nahranjeni, kao i moja majka i ja, Gordija i Gostaham, njihove ćerke sa decom i svako ko bi slučajno navratio.

Ali Asgar, mali žilavi čovek čije su šake bile velike kao glava, već je tog jutra u dvorištu zaklao jagnje i obesio ga da bi mu krv iscurila iz tela. Dok smo ljuštile plavi patlidžan oštrim noževima, odrao mu je kožu i isekao ga na komade. Kuvarica, vitka žena koja se nije zaustavljala, ubacila je meso u kazan iznad vatre, a onda dodala so i crni luk. Majka i ja sekle smo plavi patlidžan na komadiće i solile ga da bi ispustio kiselkasti crni saft.

Gordija se pojavljivala s vremena na vreme da proveri kako napreduje pripremanje. Pogledavši plavi patlidžan, koji je tek počeo da ispušta tečnost, rekla je mojoj majci: „Još soli!”

Mogla sam da naslutim reči iza majčinih usana, ali ih ona nije izgovorila. Posula je još soli i onda zastala.

„Još!” rekla je Gordija.

Ovog puta je majka sipala sve dok plavi patlidžan nije bio skoro zatrpan i Gordija joj je rekla da prekine.

Čim je izvučena kiselost, isprale smo iseckani plavi patlidžan u hladnoj vodi i majka ga je ispržila u posudi, koja je cvrčala od vrelog ulja. Kada su svi komadići bili gotovi, prešla sam preko njih krpom da bih uklonila suvišnu

masnoću i odložila ih. Patlidžan će biti stavljen preko jagnjetine neposredno pre posluživanja da bi se njegovi sokovi pomešali s onim iz mesa.

Pošto je do ručka ostalo još dovoljno vremena, Gordija nam je rekla da u jednoj većoj posudi napravimo turšiju od povrća, koja se koristi kao veoma jak dodatak pirinču. Kuvaričin recept podrazumevao je punu korpu plavog patlidžana, šargarepe, celera, paškanata, peršuna, nane i belog luka, što smo sve morale da operemo, oljuštimo i isečemo. Onda je kuvarica odmerila vinsko sirće koje je prethodno pripremila i sve sjedinila. Kada smo sve završile, ruke su mi bile umorne i crvene.

Gordijine ćerke, Merbanu i Džahanara, stigle su i svratile u kuhinju da vide šta kuvamo. Merbanu, starija, imala je dvadeset dve godine i dve ćerkice obučene i doterane kao lutke – jedna u žutu, a druga u narandžastu tuniku sa zlatnim minđušama i zlatnim narukvicama. Džahanara je bila godinu dana mlađa i imala je jednog sina, Muhameda, trogodišnjeg dečaka koji je delovao sitno za svoje godine i uz to mu je curio nos. Obe žene živele su sa porodicama svojih supruga, ali su dolazile da posete svoje roditelje barem jednom nedeljno. Kao ćerka polubrata njihovog oca, predstavljena sam im kao „dalja rođaka”, kako se Gordija izrazila.

„Koliko *takvih* imamo?” zapitala je Merbanu svoju majku, uz široki osmeh koji je otkrio nekoliko kvarnih zuba. „Stotine?”

„Previše da bismo brojali”, rekla je Gordija.

Bila sam zaprepašćena zbog tako očiglednog omalovažavanja. Kao da duguje objašnjenje, Gordija je rekla mojoj majci: „Porodica nam je toliko velika da moje devojke ne mogu sve da pohvataju.”

Baš tada je Šemsa ušla u kuhinju i obratila se Gordiji: „Vaš uvaženi suprug je stigao”.

„Dođite, devojke, vaš otac je uvek gladan nakon molitve petkom”, rekla je Gordija, izvodeći ih iz prostorije.

Čitava kuhinja se užurbala. „Brzo!” Kuvarica je zašiškala, pružajući mi nekoliko pamučnih stolnjaka. „Položi ih preko tepiha u velikoj sobi. Nemoj da se vučeš!”

Krenula sam za Gordijom i njenim ćerkama, koje su već sele na jastučiće, razgovarale i ni najmanje nisu obraćale pažnju na mene. Htela sam da sednem i jedem sa njima, ali me je kuvarica pozvala da se vratim u kuhinju i dala mi tacnu sa vrućim hlebom i posudu sa kozjim sirom i nanom; krenula je za mnom sa glavnim poslužanjem punim plavog patlidžana i začina, dok je Zuhra posrtala pod težinom pirinča. Moja majka se pojavila sa ogromnom posudom u kojoj se nalazilo ohlađeno piće napravljeno od ružine vodice i nane.

„Natrag u kuhinju”, rekla je kuvarica, „moramo da počnemo sa pranjem sudova”, mada još uvek nismo jele. Pružila mi je krpu i masnu šerpu prekrivenu zagorelim plavim patlidžanom. Dok sam gledala sudove ispred sebe, pitala sam se kada će nas pozvati da ručamo. Moja majka je ugurala pramen kose ispod marame i počela da pere šerpu u kojoj je bio pirinač. Svakako će uskoro pozvati

da se pridružimo porodici! Pokušavala sam da uhvatim majčin pogled, ali joj je glava bila nagnuta nad onim što je radila i činilo se kao da ona ništa i ne očekuje.

Kada smo gotovo sve očistile, kuvarica me je poslala ponovo u veliku sobu sa posudom tople vode da bi porodica mogla da opere ruke. Svi su završili s jelom i udobno su se naslonili na jastučice, dok su im stomaci bili naduveni od jela. Stomak mi je krčao, ali kao da to niko nije primećivao. Zuhra i Šemsa sakupile su tacne, a onda je kuvarica razdelila preostalu hranu za šest članova domaćinstva i nas dve. Ali Asgar, Tadži i Samid jeli su zajedno napolju u dvorištu, dok su žene jele u kuhinji.

Iako je jelo bilo servirano, kuvarica kao da nije mogla da prekine s poslom. Uzela bi jedan zalogaj, onda bi se pridigla da opere kutlaču ili vrati zapušač na flašu. Ukusi hrane koju je pripremila neverovatno su se slagali, ali je njena nervoza pomutila uživanje. Čim smo završili, kuvarica je svakom od nas rekla šta treba da uradi da bismo dovršili rasporemanje. Kada je kuhinja ponovo bila besprekorna, dozvolila nam je da odemo na popodnevi odmor.

Bacila sam se na prostirku, a udovi su me boleli. Naša sobica bila je toliko mala da smo majka i ja bile priljubljene jedna uz drugu.

„Ništa nisam ostavila”, rekla sam i jako zevnula.

„Ni ja”, odgovorila je moja majka. „Da li ti se dopala hrana, zenico oka mog?”

„Bila bi dobra i šahu”, rekla sam i brzo dodala: „Ali ne tako dobra kao tvoja”.

„Bila je bolja”, odgovorila je. „Ko bi pomislio da svakog dana jedu meso! Može da se živi samo na pirinču.”

„Slava Alahu”, odgovorila sam. „Ima već godinu dana kako nismo jele jagnjetinu.”

„Najmanje toliko.”

Bilo mi je lepo što sam dva dana zaredom jela onoliko koliko sam htela.

„Bibi”, rekla sam, „a šta je sa plavim patlidžanom? Bio je preslan!”

„Sumnjam da je Gordija kuvala poslednjih godina”, odgovorila mi je majka.

„Zašto joj nisi rekla da je previše soli?”

Sklopila je oči. „Kćeri moja, seti se da mi nemamo kuda da odemo.”

Uzdahnula sam. Safa je bila u pravu. Više ne odlučujemo mi. „Mislila sam da će nas Gordija pozvati da opet jedemo s njima”, rekla sam.

Majka me je pogledala sažaljivo. „Oh, kćeri, volim te najviše na svetu”, rekla je, „no porodica poput ove okrenuta je sebi”.

„Ali mi *jesmo* njihova porodica!”

„Da, i da smo stigle sa tvojim ocem noseći darove i bogatstvo, stvari bi bile drugačije”, rekla je. „Ali kao siromašne rođake druge žene tvog dede, nismo baš dobrodošle.”

Osetivši se umornijom nego ikad, zatvorila sam oči i zaspala kao mrtva. Čini se da je prošlo svega nekoliko trenutaka kada je kuvarica pokucala na naša vrata i zamolila za pomoć. Porodica će uskoro da se pridigne i odmah će želeći kafu, sveže voće i poslastice.

„Kakav blažen život!” promumlala sam tiho, ali majka nije odgovarala. Zaspala je, čelo joj je bilo namršteno tako da se na njemu pojavila bora karakteristična za zabrinutost. Nisam htela da je budim, pa sam rekla kuvarici da ću raditi za obe.

Dvapat godišnje Veliki bazar u Isfahanu bio je zatvoren za muškarce da bi dame iz kraljevskog harema mogle neometano da idu u kupovinu. Sve supruge i ćerke trgovaca radile su tada u prodavnicama tri dana, a svim ženama, bez obzira na to da li se radi o onima koje su kupovale ili prodavale, bilo je dozvoljeno da se kreću po bazaru bez teških čadora.

Gostaham je držao manji prostor na bazaru u kojem je izložio nekoliko ćilima, ne toliko zbog prodaje već da bi podsetio osobe poput kraljevskih kurtizana da od njega mogu da naruče robu. Pošto su to mogli da budu izuzetno unosni poslovi, koji su jačali njegove veze sa haremom, uvek je ženama prikazivao najmoderniju robu.

Gostaham bi svakako poslao svoju ćerku Merbanu da upravlja prodavnicom u vreme posete iz harema, ali ona se prethodne noći razbolela. Umesto nje, za prodaju tepiha zadužio je Gordiju, a ja sam zamolila Gostahama da me pusti da pođem s njom. Slušala sam priče o šahovim ženama, koje su poput cvetova bile ubrane u različitim krajevima naše zemlje da bi mu ulepšale život. Želela sam da vidim koliko su lepe i da se divim njihovoj svilenjoj odeći. Morala sam da obećam da ću biti mirna kao bubica dok se Gordija bude pogađala.

Prvog dana kada je trebalo da dođu žene iz harema, stigle smo do Slike sveta pre zore. Ogroman trg, obično prepun prodavaca oraha, torbara, muzičara i akrobata, bio je sada područje ispunjeno devojkama i golubovima. Svi ljudi oterani su pod pretnjom smrtno kazne kako ne bi uspeli ni na čas da vide nepokrivenu ženu. Prazan trg činio se većim nego ranije. Pitala sam se kako šah prelazi put od palate do svoje privatne džamije na drugoj strani trga. Delovalo je predaleko da bi vladar išao peške na otvorenom.

„Kako šah ide da se moli?” upitala sam Gordiju.

„Možeš li da pogodiš?” pitala je pokazavši na zemlju pod nama. Ličila mi je na običnu prljavštinu i morala sam na trenutak da razmislim.

„Podzemni prolaz?” zapitala sam s nevericom, a ona je klimnula u znak odobravanja. Šahovi graditelji bili su toliko genijalni da su razmišljali o svakom detalju.

Kada je svanulo, snažni čuvari bazara otvorili su njegove kapije i dozvolili nam da uđemo. Čekale smo kraj kapija dok žene iz harema nisu počele da pristižu u povorci na izuzetno ukrašenim konjima. Jednom rukom čvrsto su pridržavale čadore, dok su drugom držale uzde. Tek kada su se konji i konjušari udaljili, one su skinule svoje marame i burke, odbacivši ih sa takvom radošću i lakoćom. Živele su u palati na svega nekoliko minuta hoda, ali takve dame nisu smele da idu peške.

U bazaru je bilo na hiljade radnji koje su mogle da udovolje svim željama, bilo da se radilo o tepisima, zlatnom nakitu, svilenoj ili pamučnoj odeći, čipki, cipelama, parfemima, konjskoj opremi, predmetima od kože, knjigama, hartiji ili, običnim danima, raznim vrstama hrane. Samo dvestotinak majstora koji su pravili papuče moglo je da zaokupi pažnju žena duže vremena. Mada smo mogle da čujemo njihovo brbljanje i smeh, tek krajem dana bile smo u mogućnosti da progovorimo s nekom od njih.

Zamišljala sam da su sve žene iz harema lepotice, ali pogrešila sam. Četiri šahove žene bile su u petoj ili šestoj deceniji života. Mnoge kurtizane bile su u njegovom haremu godinama i više nisu bile lepe. A većina njih nije čak ni imala izražene obline. Jedna lepa devojka privukla mi je pažnju jer nikad nisam videla kosu poput njene, boje rasplamsalog zalaska sunca. Ipak, delovala je izgubljeno među svojim sestrama i shvatila sam da nije govorila naš jezik. Osetila sam sažaljenje prema njoj jer je verovatno bila zarobljena tokom neke bitke.

„Pogledaj!” rekla je Gordija sa izrazom strahopoštovanja.

„Eno je Džamila!”

Ona je bila šahova mezimica. Crne kovrdže okruživale su njeno sićušno belo lice i usne poput pupoljka ruže. Imala je čipkani otvor na potkošulji od vrata do pupka, kroz koji se nazirala zaobljenost njenih grudi. Preko toga nosila je haljinu dugih rukava, bojenu blistavim šafranom. Crveni svileni ogrtač slobodno se spuštao sa gornjeg dela tela i bio je otvoren oko vrata da bi se videle zlatne šare u obliku pera na unutrašnjoj strani. Vezala je debeli pojas boje šafrana oko kukova, koji se njhio dok je koračala. Na čelu su joj visili biseri i rubini sa zlatnog obruča, koji je svetlucao kada bi okrenula glavu.

„Ona je slika i prilika devojke koju je šah voleo kada je bio mladić”, rekla je Gordija. „Kažu da provodi dane u haremu ispitujući starije žene o svojoj pokojnoj prethodnici.”

„Zbog čega?”

„Da bi se dodvorila šahu. Sada sve vreme štira obraze jer su kod ostalih devojaka poput ružičastih ruža.”

Čim je Džamila sa svojom pratnjom stigla do naše tezge, Gordija se unervozila kao mačka. Poklonila se takoreći do zemlje, pozivajući dame da se posluže pićem. Donela sam vruću kafu, žureći da ne bih slučajno nešto propustila. Kada sam se vratila, Džamila bleđih obraza zadizala je kažiprstom čoškovu svih ćilima kako bi pregledala čvorove.

Nakon što sam je poslužila kafom, sela je objašnjavajući da preuređuje veliku sobu u svom delu harema. Trebaće joj dvanaest novih jastučića koji će služiti kao naslonjači za zid, a svaki bi trebalo da bude dužine moje ruke i istkan od vune i svile.

„Da bi mu bilo udobno, znate”, rekla je značajno.

Unajmiti Gostahama da dizajnira jastučnice bilo je poput unajmljivanja vrhunskog arhitekta da osmisli stračaru od blata, ali Džamila je želela da ima samo najbolje. Bujica pohvala potekla je sa njenih usana o njegovim tepisima, „sjaju šahove radionice, u svakom pogledu”.

Gordija, koja je trebalo da bude imuna na takvo laskanje, topila se poput kockice leda na letnjem suncu. Kada su počele da se cenkaju, znala sam da će biti prevarena. Čak je i njena prva cena za rad bila suviše niska. Procenila sam da će jednoj osobi biti potrebna tri meseca da istka jastučnice, ne računajući osmišljavanje šara. Ali svaki put kada bi Džamila izvila svoje lepe obrve ili se uštinula za blede obraščice, Gordija je umanjivala cenu za još nekoliko *tomana* ili načinila još pokoji ustupak.

Da, neki čvorovi biće izrađeni od srebrnih vlakana. Ne, jastučići neće imati ničeg zajedničkog s onima koji su pripadali njenoj prethodnici. Da, biće gotovi za tri meseca. Pri kraju pogodbe u Džamilinim očima pojavio se lukavi izraz i na trenutak je ličila na seljančicu kakva je nekad bila. Bez sumnje će zasmeyavati dame u haremu pričajući im kako se dobro nagodila tog dana.

Jedan od šahovih evnuha napisao je dva primerka sporazuma i na podlogu od voska udario šahov pečat. Dogovor je postignut.

Kada je počeo da se spušta suton, vratile smo se kući i Gordija je otišla pravo u krevet, žaleći se na glavobolju. Kuća je bila neuobičajeno tiha kao da se spremala katastrofa. I stvarno, kada se Gostaham vratio kući i pročitao priznanicu, odmah je otišao u Gordijinu sobu i vikao na nju da će da ga satire od posla.

Narednog dana mu se Gordija osvetila tako što je ostala u krevetu, prepuštajući mu da sam vodi računa o domaćinstvu i svim posetiocima. Gostaham je iz očajanja poslao svoju majku u prodavnicu, a ja sam krenula sa njom. Nije mogao da napravi bolji izbor: moja majka je znala vrednost svakog čvora. Ovo je iznenadilo mlađe žene iz harema, koje su mogle da potroše samo ograničene sume za kupovinu, a prethodno su slušale o Džamilinom trijumfu. Čitavog dana se majka natezala sa ovim ženama koje su negodovala zbog neumoljivih cena, ali su se, ipak, složile da ih plate jer su želele tepihe od istog majstora gde je kupila šahova omiljena kurtizana.

Te večeri kada je Gostaham pogledao priznanice, pohvalio je svoju majku zbog njene trgovačke umešnosti.

„Zaradila si nam dosta novca, uprkos Džamilinoj prevari”, rekao je. „Šta bih sada mogao da ti ponudim kao odgovarajuću nagradu?”

Majka je rekla da bi želela par cipela jer su njene bile iskrzane i prljave od našeg putovanja kroz pustinju.

„Onda, dva para cipela, po jedan za svaku”, rekao je Gostaham.

Čekala sam priliku da zamolim Gostahama za ono do čega mi je stvarno stalo, a učinilo se da je ovo bio pravi trenutak.

„Cipele su divan poklon”, rekla sam iznenada, „ali da li možete umesto toga da me odvedete u kraljevsku predionicu tepiha?”

Gostaham je delovao iznenađeno. „Mislio sam da nijedna mlada devojka ne može da odoli paru cipela, ali nema veze. Odvešću te kada se bazar ponovo bude vratio na uobičajeni način rada.”

Majka i ja smo te večeri otišle vesele na spavanje. Dok smo nameštale prostirku, počele smo tiho da pričamo o neobičnosti domaćinstva u kojem smo se zadesile.

„Sada mi je jasno zbog čega Gordija listove čaja upotrebljava više puta”, rekla je moja majka.

„Zašto?” upitala sam.

„Ona je loš upravnik”, odgovorila je. „U nekim situacijama gubi glavu, pa onda u drugim pokušava to da nadoknadi.”

„Moraće mnogo puta da upotrebi čaj da bi nadomestila gubitak zbog Džamilinih jastučića”, rekla sam. „Kakva smešna žena!”

„Smešna nije prava reč za to”, odgovorila je moja majka. „Moraćemo da pokažemo Gordiji da smo sposobne da vredno radimo, a ne samo da predstavljamo gubitak za njeno domaćinstvo. Na kraju krajeva, Gostaham još uvek nije rekao koliko možemo da ostanemo.”

„Ali oni su toliko imućni!”

„Jesu”, rekla je majka, „ali ne znači mnogo ukoliko u kokošarniku imaš sedam pilića, a veruješ da imaš samo jedno”.

Moji roditelji su oduvek imali drugačiji pristup. „Veruj da će ti Bog podariti”, govorio je moj otac. Takav način života takođe je podrazumevao neizvesnost, ali je bio mnogo slađi.

Nekoliko nedelja kasnije, kada sam se prekrila burkom i čadorom, Gostaham i ja smo iz kuće krenuli ka njegovoj tkaonici blizu Slike sveta. Dan je bio blag i mogli smo da uočimo znake proleća dok smo prolazili kroz Četiri bašte. Drveće je prvi put poprimalo nijansu zelene, a purpurni i beli zumbuli već su cvetali po baštama. Prvi dan Nove godine trebalo je da bude za nedelju dana. Proslavićemo ga u vreme prolećne ravnodnevice u pet i dvadeset dva ujutru, tačno u trenutku kada sunce bude prelazilo nebeski ekvator.

Gostaham se radovao Novoj godini jer su on i njegovi radnici dobijali dve nedelje odmora. Počeo je da mi priča o poslednjem projektu. „Sada radimo na ćilimu koji ima sedamdeset čvorova po *radžu*”, rekao je ponosno.

Naglo sam se zaustavila pa je jahač na muli, koji je nosio mesingane posude, viknuo na mene da se sklonim sa puta. *Radž* je bio otprilike dužine mog srednjeg prsta. Moji ćilimi imali su najviše trideset čvorova po *radžu*, ne više.

Teško mi je bilo i da zamislim toliko finu vunicu od koje je bilo moguće izraditi tako mnogo čvorova, kao i prste koji bi bili sposobni za tako nešto.

Gostaham se nasmejao zbog moje zabezекnutosti. „A neki su čak i bolji od toga”, dodao je.

Kraljevska tkaonica ćilima bila je smeštena u zasebnoj prostranoj zgradi blizu Velikog bazara i šahove palate. Glavna radionica bila je velika, sa visokom tavanicom i dosta svetla. Po dvojica, četvorica ili čak osmorica tkača radila su za svakim razbojem, a mnogi tepisi bili su toliko dugački da su morali da se zarolaju u dnu razboja da bi radnici mogli da nastave sa tkanjem.

Muškarci su delovali iznenađeno jer vide ženu u radionici, ali kada su shvatili da sam sa Gostahamom, samo su okrenuli glave. Većina je bila sitnijeg stasa – svi znaju da su najbolji tkalci niski – ali svi su imali veće šake od mene i izrađivali su čvorove koji su se jedva videli. Pitala sam se da li ću i ja uspeti da naučim da pravim još sitnije.

Prvi tepih koji smo pogledali podsetio me je na Četiri bašte, kraj koji je ličio na park u blizini Gostahamove kuće. Na tepihu su bile prikazane četiri bašte kvadratnog oblika, podeljene kanalima sa vodom, u kojima su ruže, lale, ljubičice i ljiljani bili lepi kao da su stvarni. Iznad njih je lebdelo usamljeno drvo breskve sa belim cvetovima, koje je imalo izdanke u svakom vrtu. Delovalo je kao da posmatrate prirodu na delu, hranjenje i obnavljanje njene lepote.

Kod sledećeg razboja gde smo zastali da se divimo tepih je imao toliko guste šare da moje oči najpre nisu bile u stanju da ih razaznaju. Najuočljivije je bilo crveno probijanje sunčevih zraka, koje je oživelo sićušne tirkizne i indigo cvetove koji su bili oivičeni belim. Krajnje neverovatno, tkalci su napravili poseban sloj izuvijane vinove loze i istovremeno drugi sloj arabeski, prozračnih poput daha. Uprkos komplikovanosti ovih šara, nijedna nije narušavala drugu i činilo se da tepih odiše životnošću.

„Kako su uspeali da ga naprave da bude tako fin?” upitala sam.

Gostaham mi se nasmejao, ali bio je to ljubazan osmeh. „Dodirni jedno predivo”, rekao je.

Popela sam se na prste da bih dohvatila bledoplavo klupko koje je visilo sa vrha razboja. Svako vlakno bilo je tanje i mekše od vunice koju sam koristila kod kuće.

„Da li je to svila?” upitala sam.

„Jeste.”

„Odakle ona potiče?”

„Pre mnogo vremena dva kineska sveštenika koja su želela da se dodvore našim mongolskim osvajačima prošvercovala su nekoliko ćaura u Iran. Sada smo najveći izvoznici i prodajemo više svile od Kineza”, dovršio je kikoćući se.

Iradž, čovek koji je bio zadužen za ćilim sa prodornim sunčevim zracima, pozvao je radnike na posao. Kada su posedali po jastučićima, zauzeo je čučeci položaj iza razboja i počeo da navodi nijanse boja potrebnih za plavo-belo

cveće. Pošto je tepih bio simetričan, tkalci su mogli da rade na sličnim cvetovima na različitim krajevima razboja. Svaki put kada bi Iradž viknuo da se boja menja, dva para ruku istovremeno bi se zaputila ka svili i napravila čvor. Muškarci su labavo držali nož u desnoj ruci, koji su koristili za odvajanje čvorova od ostatka prediva.

„Abdulahu!”, rekao je Iradž odsečno. „Vrati se. Propustio si da pređeš na belu boju.”

Abdulah je promumlao psovku i isekao nekoliko čvorova svojom oštricom. Drugi muškarac se proteglio dok je ovaj ispravljao svoju grešku. Onda je nabiranje ponovo počelo i oni su nastavili užurbano da rade.

Iradž bi povremeno bacio pogled na list papira da bi se podsetio šta sledeće dolazi na red.

„Zašto se oslanjaju na šaru iscrtanu na papiru, umesto da je imaju u svojim glavama?” pitala sam.

„Zato što je to upravo uputstvo koje im kazuje gde treba da dođe svaki čvor i boja”, odgovorio je Gostaham. „Rezultati su najbolji mogući, gotovo bez greške.”

U mom selu uvek sam sama tkala svoje šare po sećanju, izmišljajući detalje dok bih napredovala sa radom. Uvek sam o sebi razmišljala kao o veštoj tkalji, mada moji ćilimi nisu bili savršeno simetrični, a zakrivljeni oblici kao što su ptice, životinje ili cveće više su delovali četvrtasto nego zaobljeno. Ali sada kada sam videla šta majstori zanata mogu, poželeva sam da naučim sve što oni znaju.

Pre povratka kući, Gostaham je odlučio da proveriti kakva je prodaja na njegovoj tezgi na bazaru. Dok smo krivudali probijajući se kroz prolaze na bazaru, prošli smo pored amama, džamije, karavan-saraja, škole, izvora i tezgi na kojima se prodavalo, kako se činilo, sve ono što je čovek ikada stvorio i za čim je osetio potrebu. Mirisi su mi otkrivali kraj kojeg dela prolazimo, od dela pijace sa začинима koji su peckali nos poput mirisnog cimeta do jakog mirisa kože kod papučara, krvi nedavno zaklanih jaganjaca u delu sa mesom i svežine cveća, koje će uskoro biti destilisano i pretvoreno u parfeme. „Ovde sam radio dvadeset godina”, rekao mi je trgovac ćilimima, „a još uvek ima delova bazara u koje nisam kročio”. Nije bilo razloga da mu ne verujem.

Kada je Gostaham pokupio svoje račune, pogledali smo ćilime koji su bili izloženi u radnjama drugih trgovaca. Iznenada sam ugledala jedan ćilim i vrisnula.

„Pogledajte!” rekla sam. „To je ćilim koji sam prodala trgovcu i o kojem vam je majka pričala!”

Visio je na ulazu u prodavnicu. Gostaham mu je prišao i proverio njegov kvalitet prstima stručnjaka. „Čvorovi su dobri i čvrsti”, rekao je. „Ovo je lep primerak, mada se vidi da potiče sa sela.”

„Šara je malo iskrivljena”, priznala sam. Sada su mi njegove mane bile očigledne jer sam videla bolje stvari.

Gostaham je stajao i posmatrao šaru izvesno vreme. „O čemu si razmišljala kada si birala boje?” upitao je.

„Želela sam da bude neobičan”, rekla sam. „Većina tepiha iz mog sela je crvene, bele ili boje kamilje dlake.”

„Shvatam”, rekao je. Videvši izraz na njegovom licu, uplašila sam se da baš nisam načinila najbolji izbor.

Gostaham je rekao trgovcu da kaže cenu. Čuvši odgovor, na trenutak sam zanemela.

„Šta je bilo?”

„Skup je kao da je zbog njega prolivena očeva krv”, rekla sam ljutito. „Možda bismo preživele u selu da nam je isplaćena tolika suma.”

Tužno je odmahnuo glavom. „Zaslužuješ mnogo više.”

„Hvala vam”, rekla sam, „ali sada kada sam videla vašu tkaonicu, znam koliko je još potrebno da učim”.

„Još si veoma mlada”, odgovorio je.

Krv mi je jurnula u glavu jer sam tačno znala šta sam želela i nadala sam se da će Gostaham razumeti. „Hoćete li da me učite?” upitala sam.

Delovao je iznenađeno. „Šta bi još želela da naučiš?”

„Sve”, rekla sam. „Kako pravite tako lepe šare i kako ih bojite da liče na nebeske prizore.”

Gostaham je na trenutak zastao da razmisli. „Nikada nisam imao sina koga bih mogao da obučim da nastavi moj posao”, rekao je. „Mojim ćerkama nije bilo potrebno da uče. Kakva šteta što nisi dečak! Upravo imaš dovoljno godina da budeš šegrt u radionici.”

Znala sam da ne postoji mogućnost da radim među onim muškarcima. „Možda bih mogla da vam pomognem na poslovima kod kuće – ako budete smatrali da sam dovoljno dobra”, rekla sam.

„Videćemo”, odgovorio je.

Njegov odgovor nije baš ohrabrivao onoliko koliko sam se nadala. I on sam nekada je molio svog gazdu da mu dozvoli da uči, ali izgleda da je zaboravio kako je tada bilo.

„Mogu li da posmatram kako radite na šari za Džamiline jastučice?” brzo sam dodala. „Obećavam da nećete ni osetiti da sam tu. Donosiću vam kafu kada se umorite i pomagati kako god budem znala.”

Gostahamovo lice razvuklo se u osmeh, zbog čega su se još više spustili kapci na njegovim dobroćudnim očima. „Ako si zaista zainteresovana, moraćeš da pitaš Gordiju da te pusti kada završiš sa kućnim obavezama”, odgovorio je. „I nemoj da budeš tužna zbog svog ćilima. U gradu su stvari mnogo skuplje. Samo upamti, tako visoka cena i izlaganje na upadljivom mestu znaci su da se uviđa njegova vrednost.”

Njegove reči su me umirile i dale mi ideju. Mogu da napravim drugi ćilim i da ga prodam, i možda ću tako zaraditi sav novac koji je Hasan strpao u svoj džep.

Tog popodneva zatekla sam Gordiju u svojim odajama kako pretura po balama svilenog pliša koje je kupila od putujućeg trgovca. On je, naravno, nikada nije video; po slugama je isporučivao materijal i čekao u *biruniju* dok ona ne bi izabrala.

Gordijini prsti zadržali su se na bali, čiji je materijal imao šare u obliku listova jesenjih nijansi crvene i žute.

„Pogledaj ovaj!” rekla je. „Zar od njega neće biti lep dugačak ogrtač za hladnije vreme?”

Gledajući u svoju crninu, mogla sam samo da zamišljam kako bih se osećala da nosim nešto tako divno. Nakon što sam iskazala svoje oduševljenje punoćom svile, ispričala sam Gordiji o svojoj poseti tkaonici i pitala sam je da li bi mogla da mi dozvoli da posmatram kad Gostaham bude radio kod kuće. Videvši kako se Gordija topila od Džamilinog laskanja, začinila sam svoj zahtev divljenjem prema Gostahamovom majstorstvu u izradi tepiha.

„Zašto bi želela da provodiš svoje vreme na taj način?” zapitala je Gordija, nerado ostavljajući po strani balu svile. „Nikada ti neće biti dopušteno da radiš u tkaonici punoj muškaraca, niti ćeš moći da izradiš tako lep primerak bez gomile stručnjaka.”

„Ipak bih želela da učim”, rekla sam tvrdoglavo, osećajući kako mi zubi škrguću. Moja majka je govorila da ličim na mulu kada nije po mome.

Gordija je delovala sumnjičavo. Setivši se majčinih reči od pre nekoliko večeri, brzo sam dodala: „Možda ću jednog dana postati dovoljno dobra i moći da pomognem Gostahamu oko manjih zahteva kod njegovih porudžbina. Tako bih skinula deo tereta sa njega, kao i sa vašeg domaćinstva.”

Čini se da se ideja Gordiji dopala, ali još uvek nije bila spremna da kaže da. „U kuhinji uvek ima više posla nego što ima ruku”, odgovorila je.

Imala sam već spreman odgovor. „Obećavam da ću raditi za kuvaricu sve što i inače radim. Moja pomoć se neće umanjiti.”

Gordija se okrenula svojoj svili. „U tom slučaju”, rekla je, „pošto je moj suprug već pristao, možeš da učiš od njega, ali samo ako se ne budeš izvlačila od ostalih obaveza”.

Bila sam toliko ushićena da sam obećala da ću raditi i više nego obično, mada sam verovala da sam već radila mnogo poput nekakve služavke.

Tokom naredne nedelje satima sam radila sa svojom majkom, Šemsom, Zorom i kuvaricom pripremajući sve za proslavu Nove godine. Ribale smo kuću od podruma do krova i provetravale prekrivače. Podizale smo prostirke i čistile i glancale ispod njih. Napunile smo kuću vazama i cvećem, gomilama oraha, voća

i peciva. Očistile smo brdo zeleniša za tradicionalno novogodišnje jelo od bele ribe kuvane sa nanom, korijanderom i peršunom.

Za Novu godinu još pre nego što je svanulo majku i mene probudila je uzavrelost u kući. U pet i dvadeset dva poljubile smo se u obraz i proslavile uz kafu i ratluk. Gostaham i Gordija dali su svojoj deci zlatnike, a prisutnim članovima domaćinstva manju sumu novca. Pomolila sam se da zahvalim Bogu, jer nam je omogućio da preživimo godinu i što nas je doveo do kuće u kojoj ću moći mnogo da naučim.

Gostahamov radni prostor kod kuće bio je smešten u *biruniju*. Bila je to jednostavna prostorija sa tepisima i jastučićima po podu i nišama u kojima su stajali papir, mastilo, pera i knjige. Crtao je šare sedeći prekrštenih nogu na jastučetu sa drvenim stočićem, koji je podupirao svojim kolenima. Pridružila sam mu se kada je počeo da dizajnira jastučice za Džamilu i posmatrala ga kako skicira vazu sa lalama, koju je na pojedinim mestima okruživao venac od različitog cveća. Čudila sam se kako je njegovo cveće delovalo prirodno i kako je brzo iznicalo iz njegovog pera.

Gostaham je odlučio da cvetovi budu ružičasti i žuti sa bledezelenim listovima naspram crne pozadine. Upotreba srebrnih upletenih niti samo će naglasiti cvetove, kako je Gordija i obećala. Kada sam komentarisala kako je brzo osmislio šaru za jastučice, on je samo rekao: „Ova me porudžbina već košta mnogo više nego što vredi”.

Narednog dana raširio je papir na kojem je jedan od njegovih saradnika iscrtao mrežu. Pažljivo je prenosio svoj nacrt lala na mrežu i obojio ga vodenim bojama. Mreža ispod ostala je vidljiva, deleći crtež na hiljade obojenih kvadratića, a svaki je predstavljao jedan čvor. Uz ovakvo uputstvo u rukama, dizajner je mogao da navodi tkalcu boje ili je ovaj sam mogao da ih pročita – kao na mapi koja putniku govori kuda treba da ide.

Kada je završio, molila sam ga da mi da zadatak, pa da sama vežbam. Prvo me je naučio da crtam mrežu. Odnela sam pero i mastilo u svoju sobicu i vežbala na podu. U početku uopšte nisam mogla da regulišem protok mastila. Ono se razlivalo i mrljalo, a moje linije bile su krive i nepravilne. Ali brzo sam naučila kako da umačem pero, otresem višak i povlačim čiste, prave linije, najčešće zadržavajući dah. Bio je to naporan posao; za jedan list papira bilo mi je potrebno čitavo popodne, a kada sam se uspravila, noge su mi bile ukočene i bolele su me.

Kada sam bila u stanju da napravim dobru mrežu, Gostaham me je nagradio i poklonio mi je pero. Bilo je napravljeno od trske iz močvara u blizini Kaspijskog mora. Mada je bilo samo malo teže od ptičjeg pera, za mene je bilo vrednije nego da je od zlata. Od tog trenutka Gostaham mi je poveravao da crtam mreže, koje je koristio za svoj konačni izgled šare za privatne porudžbine. Takođe je počeo da mi daje zadatke kako bih popravila svoje crtačko umeće. Bacio bi mi skice cveća, listova, lotosovih cvetova i životinja i rekao da ih

precizno precrtam. Naročito mi se dopalo da kopiram komplikovane šare koje su podsećale na cvetove u cvetovima.

Mnogo kasnije, kada sam stekla više samopouzdanja, Gostaham mi je dao šaru koju je osmislio za Džamiline jastučice i rekao mi da ih obrnem tako da buket lala bude nagnut na desnu stranu umesto na levu. Veći tepisi obično su imali šare koje su prvo kretale na jednu stranu, onda na drugu, tako da je dizajner morao da zna kako da crta i jedno i drugo. Svakog popodneva, tokom sati kada se čitavo domaćinstvo odmaralo, ja sam vežbala da crtam. Dok sam radila, pevušila sam narodne pesme iz mog sela i bila srećna što sam učila nešto novo.

Kad god sam mogla, odlazila sam da posetim Nahid. Brzo smo se zbližile, posebno sada kada nismo delile samo jednu, već dve tajne.

Nakon što sam prvi put videla napisano njeno ime, zamolila sam Nahid da me nauči da pišem. Davala mi je časove u svojoj radnoj sobi svaki put kada bih je posetila. Ako bi neko došao da popriča s nama, ja sam se pretvarala da samo crtam. Nije bilo uobičajeno da devojka sa sela uči da piše.

Počele smo od slova *alef*. Bilo je jednostavno napisati ga, jedan otkucaj srca i slovo bi bilo gotovo.

„Izduženo je i visoko poput minareta”, rekla je Nahid, koja je uvek smišljala oblike koji bi mi pomogli da zapamtim slova.

Alef. Prvo slovo u reči *Alah*. Počelo svega.

Popunila sam stranicu izduženim, ravnim zamasi, krajičkom oka posmatrajući Nahid. Ponekad bih dodavala zakrivljenu crticu na vrh slova da bi se izgovaralo produženim, dubokim grlenim glasom. Kada su moji napori naišli na Nahidino odobravanje, učila me je slovo *beh*, koje je bilo zaobljeno kao činija sa tačkom ispod. Ovo slovo bilo je mnogo teže. Moje *beh* delovalo je nezgrapno i detinjasto u poređenju s njenim. Ali kada je pregledala moje radove, bila je zadovoljna.

„Sada ih spoj, *alef* i *beh*, i stvorićeš ono što se u našoj zemlji smatra najdragocenijim”, rekla je Nahid.

Napisala sam ih zajedno i izgovorila reč *ab*: voda.

„Pisanje je kao tkanje ćilima”, rekla sam.

„Kako to misliš?” upitala je Nahid sa trunkom neodobravanja u glasu. Nikada nije tkala ćilim.

Spustila sam pero da objasnim. „Reči se prave od pojedinačnih slova, kao što se ćilim tka čvor za čvorom. Ako kombinuješ različita slova, ona sačinjavaju različite reči, a to se dešava i kada kombinuješ boje da bi napravila različite šare”, rekla sam.

„Ali pisanje potiče od Boga”, pobunila se Nahid.

„Dao nam je trideset dva slova”, odgovorila sam, ponosna što to sada znam, „ali kako objašnjavaš da nam je dao više boja nego što možemo da izbrojimo?”

„Pretpostavljam da je to tačno”, rekla je Nahid tonom koji je nagoveštavao da smatra da su slova vrednija, što je većina i mislila.

Nahid je duboko uzdahnula. „Trebalo bi da radim na usavršavanju pisanja”, rekla je. Otac joj je dao knjigu kaligrafskih vežbi, koje je trebalo da prepisuje pre nego što se oproma u ispisivanju rečenice Alahu-ekber: Bog je velik. „Ali ja više ne mogu da sedim”, dodala je, a njene zelene oči preletale su preko sobe. „Misli su mi potpuno zaokupljene nečim drugim.”

„Da li to ima nekakve veze sa zgodnim igračem poloa?” rekla sam.

„Saznala sam njegovo ime: Iskander”, rekla je Nahid, izgovarajući ga sa očiglednim užitkom.

„A kako mu je prezime?”

Pogledala je u stranu. „Ne znam.”

„A da li on zna nešto o *tebi*?” upitala sam, osetivši ljubomoru.

Nahid je bila predivna kada se osmehnula. „Mislim da počinje nešto da otkriva”, rekla je.

„Kako?”

„Prošle nedelje išla sam do Slike sveta sa prijateljicom da posmatram polo utakmicu. Iskander je postigao toliko golova za svoj tim da je publika urlala od oduševljenja. Nakon utakmice otišla sam do mesta gde su čestitali igračima i pretvarala se da i dalje razgovaram sa prijateljicom dok nisam bila sigurna da nas je primetio. Onda sam pustila da mi padne burka kao da treba da je bolje namestim i dozvolila sam mu da mi vidi lice.”

„Nisi valjda!”

„Jesam”, rekla je Nahid ponosno. „Zagledao se i činilo se kao da mu se srce pretvorilo u pticu koja je našla odgovarajuće mesto za svoje gnezdo. Nije mogao da prestane da gleda, čak i kada sam prekrila lice.”

„Ali kako će te pronaći?”

„Nastaviću da idem na utakmice dok ne bude otkrio ko sam.”

„Budi pažljiva”, rekla sam.

Nahid me je pogledala skupljenih očiju, kao da nije bila sigurna da li može da mi veruje. „Nećeš reći nikome, zar ne?” „Naravno da neću: ja sam ti prijateljica!”

Nahid nije delovala da je ubeđena u to. Iznenada se okrenula i pozvala služavku, koja se vratila sa osveženjem. Nahid me je ponudila fildžanom kafe i urmama. Nekoliko puta sam odbila voće, ali pošto bi bilo neuljudno da na tome insistiram, izabrala sam malu urmu i stavila je u usta. Bila mi je potrebna sva snaga da ne napravim izraz lica poput deteta koje se gadi. Brzo sam progutala urmu i izbacila košticu.

Nahid me je pažljivo posmatrala. „Da li je bila dobra?”

Jedan od trgovačkih izraza odmah mi je pao na pamet – „Neprijatno mi je zbog vaše ljubaznosti, sluga sam pokorni” – ali nisam mogla to da kažem.

Pomerila sam se na jastučetu i otpila gutljaj kafe dok sam pokušavala da smislim šta bih rekla.

„Kisela je”, konačno sam izgovorila.

Nahid se tako glasno smejala da joj se tanano telo treslo poput čempresa na vetru. „Ti si baš posebna!” rekla je.

„Šta još mogu da kažem osim istine?” upitala sam.

„Toliko toga”, odgovorila je. „Juče sam poslužila istim urmama prijateljice, uključujući i devojkicu koju sam odvela na polo utakmicu. Ona je pojela jednu i rekla: ‘Urme u rajju mora da su ovakve’, a druga devojkica je dodala: ‘Ali ove su slađe’. Probala sam urme kada su otišle i otkrila istinu.”

Nahid je uzdahnula. „Umorna sam od takvih laganja”, rekla je. „Volela bih kada bi ljudi bili iskreni.”

„Ljudi iz mog sela su na glasu da govore otvoreno”, rekla sam ne znajući šta još da dodam.

„To je jedna od stvari koja mi se dopada kod tebe”, odgovorila je.

Pre nego što sam se pridigla da pođem, Nahid me je zamolila da joj učinim nešto.

„Radi se o utakmici poloa”, rekla je. „Moja prijateljica se plaši da me opet prati, pa hoćeš li ti da pođeš umesto nje?”

Zamišljala sam da će na utakmici biti mnogo mladića koji će biti grupisani i uzvikivati imena svojih omiljenih timova. Mada sam bila nova u gradu, znala sam da to nije mesto kuda bi devojkice pred udaju trebalo same da idu.

„Zar se ne plašiš šta će tvoji roditelji pomisliti?”

„Zar ne shvataš? Ja moram da idem”, rekla je sa izrazom preklinjanja u očima.

„Ali kako ćemo to da uradimo bez znanja naših porodica?”

„Ja ću reći da idem kod tebe, a ti ćeš svojoj porodici reći da dolaziš kod mene. Bićemo umotane u naše čadore i burke tako da nas niko neće prepoznati kada budemo izašle iz kuća.”

„Ne znam”, rekla sam sumnjičavo.

Ugledavši prezir koji se nakupljao u Nahidinim očima, pomislila sam kako sigurno delujem kao kukavica. Nisam želela da me tako doživljava, te sam pristala da idem sa njom i pomognem joj da uhvati svog voljenog.

Nahid me je iznenadila jer je imala hrabrosti da se na trenutak razotkrije pred muškarcem kojem se divila. Samo nekoliko dana kasnije i ja sam se pokazala muškarcu koga nikada ranije nisam videla. Bio je četvrtak posle podne i vraćala sam se iz amama, a kosa mi je još bila vlažna. Čim sam prošla kroz visoku, tešku kapiju koja je vodila u Gostahamovu kuću, skinula sam čador, burku i maramu i protresla svoju kosu. Nisam primetila nepoznatog čoveka koji je čekao da bude uveden kod Gostahama; sigurno je sluga ušao da ga najavi.

Nosio je šareni turban protkan zlatnim nitima, plavi svileni ogrtač preko bledonarandžaste tunike. Osetila sam blagi, sveži dašak trave i konja. Bila sam toliko iznenađena da sam rekla: „Oh, bože!”

Da je nepoznati bio uljudan, odvratio bi pogled. Umesto toga, buljio je u mene, uživajući u svakom trenutku mog iznenađenja i nelagode.

„Pa, ne stojte samo tu i ne gledajte!” dobacila sam, žureći ka *andaruniju*, delu kuće u kojem su žene bezbedne od muških pogleda. On je iza mene počeo da se smeje. Ko je bio taj drski momak? Nije bilo nikog u blizini koga bih mogla da pitam. Da bih saznala, popela sam se na drugi sprat kuće, sa kojeg je moglo da se pređe na krov. Koristile smo ga kada smo htele da izađemo i prostremo veš da se suši. Kao i sve žene u kući, otkrila sam da postoji niša kod otvora za stepenište, gde mogu da se sakrijem i posmatram šta se dešava u velikoj sobi. Cveće i vinova loza od gipsa koji su ukrašavali zidove formirali su rešetku kroz koju sam mogla da vidim i čujem.

Provirivši u sobu, videla sam lepo obučenog čoveka, koji je sedeo na počasnom mestu i slušao kako Gostaham govori:

„Duboko sam počašćen što ću moći da ispunim vaše želje”.

Nikada ga nisam čula da se sa toliko poštovanja nekome obraća, naročito ne nekome ko je duplo mlađi od njega. Nadala sam se da nisam uvredila neku važnu osobu. Pažljivije sam osmotrila posetioca. Njegov vitak struk, uspravno držanje i koža potamnela od sunca navele su me da pomislim da je konjanik. Imao je guste razbarušene obrve koje su se dodirivale baš iznad nosa i upadljive oči u obliku polumeseca. Njegov dugačak nos bio je zakrivljen ka usnama, koje su bile pune i veoma crvene. Nosio je bradu koja je bila podšišana skoro do kože. Nije bio zgodan, ali je posedovao nekakvu snažnu lepotu poput leoparda. Dok je Gostaham govorio, posetilac je povlačio iz nargile, skupljajući oči od užitka kada bi udahnuo. Čak i sa svoje osmatračnice mogla sam da omirišem slatkasti duvan izmešan sa voćem, od čega sam osetila golicanje u nosu.

Gostaham je želeo da se gost oseća prijatno i zamolio ga je da govori o svojim nedavnim putovanjima. „Čitav grad priča o podvizima vojske na severu”, rekao je. „Bićemo izuzetno počastvovani ako biste nam sami ispričali šta se desilo.”

Posetilac je pričao kako je sto hiljada vojnika Otomanskog carstva napalo tvrđavu koja je čuvala severoistočnu granicu zemlje. Skriveni u rovovima, oni su izbacivali topovsku dulađ na njene kapije. „Danima smo mislili da je Bog odlučio da pobedi druga strana”, rekao je.

Iz unutrašnjosti tvrđave poveo je grupu ljudi kroz neprijateljske redove da bi doneli zalihe koje bi pomogle vojsci da izdrži opsadu. Nakon dva i po meseca, vojska Otomanskog carstva počela je da gladuje. Oko četrdeset hiljada vojnika već je bilo mrtvo do trenutka kada je njihova vojska počela da se povlači.

„I ljudi u utvrđenju su gladovali”, rekao je posetilac. „Pri kraju smo već samo jeli hleb napravljen od brašna po kojem su gmizale bube. Nakon

šestomesečnog pohoda zahvalan sam svaki put kada jedem vruć hleb ispečen u mojoj pećnici.”

„Kao što bi i svaki čovek bio.”

Posetilac je začutao i povukao dim iz nargile.

„Naravno, čovek nikada ne zna šta će se dogoditi u bici”, rekao je. „Imam trogodišnju ćerku, koju volim više od svojih očiju. Razbolela se od kolere dok sam bio odsutan i preživela je samo zahvaljujući Božjoj milosti.”

„Bogu hvala.”

„Kao njen otac, obavezan sam da dam milostinju da bih se zahvalio što je preživela.”

„Tako radi pravi musliman”, složio se Gostaham.

„Prošli put kada sam posetio medresu u Četiri bašte”, rekao je posetilac, „primetio sam da su neke njihove prostirke u lošem stanju”.

Povukao je iz nargile i ispuštao dim lagano dok smo mi iščekivali i nadali se. „Ali iako razmišljam da naručim tepih u slavu Božju, imam poseban zahtev”, nastavio je. „Ovaj tepih treba da bude napravljen kao izraz zahvalnosti Bogu zbog ćerkinog ozdravljenja i želim da sadrži talisman koji će je štititi i ubuduće.”

„Uz Božju milost”, rekao je Gostaham, „vaše dete nikada više neće biti bolesno”.

U tom trenutku čula sam kako me Gordija doziva, pa sam morala da odem. Nadala sam se da ću od nje više saznati. Zatekla sam je u dvorištu kako posmatra nekoliko magarećih samara natovarenih pistaćima iz Kermana, koje je Ali Asgar nosio u ostavu. Bila im je potrebna pomoć.

„Ko je naš gost?” upitala sam je.

„Feridun, sin bogatog trgovca konjima”, rekla je. „Za nas bi bilo najbolje kada bismo mu se dopali.”

„Da li je on... *veoma* bogat?” pitala sam pokušavajući da procenim koliko je on važan.

„Da”, odgovorila je. „Njegov otac uzgaja najbolje arapske konje u zemlji na imanjima na severu. Nekada je bio samo običan farmer, ali je zgrnuo novac pošto sada svi žele da poseduju rasne konje.”

Niko u mom selu nije imao rasnog konja, jer su čak i rage koštale više nego što su mnogi mogli sebi da priušte. Pretpostavljam da je mislila na bogatije porodice u Isfahanu.

„Feridunova porodica kupovala je konje po čitavoj zemlji, a svakom će biti potreban ćilim”, nastavljala je Gordija. „Ako budemo zadovoljili Feriduna, obogaćićemo se samo od njegove porodice.”

Gordija mi je pružila nekoliko pistaća da pojedem dok smo skidale teške džakove. Volela sam pistaće, ali sam se osećala uznemireno. Prečesto mi je jezik bio brži od pameti. Sada kada sam živela u novom gradu, morala sam da naučim da budem pažljivija, jer sam moćnog čoveka zamenila za slugu.

Kasnije mi je Gordija rekla da je Feridun naručio ćilim i obećao da će za njega platiti lepu svotu. Bilo mi je toliko drago da sam rekla Gostahamu da ću mu pomoći kako god budem mogla. Zadovoljna zbog sreće koja im se osmehnula, Gordija me je oslobodila većine kućnih poslova, pa sam otišla da posetim Nahid.

Nakon Feridunove posete, Gostaham je ostavio po strani sve ostale porudžbine i počeo da radi na novom dezeniu, a ja sam mu se pridružila u radnoj sobi i posmatrala ga kako skicira. Očekivala sam da se dezen pojavi sa lakoćom, kao kod Džamilinih jastučića, ali sada se činilo kao da je demon zaposeo pero. Radio je na šari satima pre nego što je okrenuo papir i počeo ponovo. Kada mu se ni nova šara nije dopala, zgužvao je papir i bacio ga na drugi kraj sobe.

Gostahamove ruke bile su crne od mastila i uskoro je radna soba bila puna odbačenih crteža. Kada je Šemsa pokušala da je očisti, zurlao je: „Kako da završim posao kada mi dosađuješ?!” S vremena na vreme, ustao bi i među odbačenim papirima pokušavao da pronađe neku ideju.

Jedini razlog zbog kojeg je trpeo moje prisustvo bio je taj što sam ćutala sve vreme. Kada mu je bilo potrebno još papira, pripremala bih mu novi list odgovarajuće veličine, a kad bi se mastilo istrošilo, dopunila bih bočicu. Ako bi delovao klonulo, donosila bih mu kafu i urme da se malo povrati.

Posle nekoliko dana, kada je Gordija zatekla nered, pokušala je drugu taktiku žaleći se na cenu utrošenog papira. „Ženo moja”, viknuo je Gostaham, „ne mešaj se! Ovo nije samo nekakav tepih za bilo koga!”

Dok je Gostaham bio zaokupljen crtanjem, razmišljala sam o talismanu koji je Feridun tražio za svoj ćilim. U mom selu bio je običaj da tkamo različite vrste simbola, kao što su petlovi da bi se uticalo na plodnost ili makaze protiv zlih duhova. Ali seoski simboli delovali bi čudno na gradskom ćilimu i, u svakom slučaju, na tepihu koji se pravi za versku školu ne mogu da budu prikazana živa bića osim drveća, biljaka i cvetova kako se ne bi pribegavalo obožavanju idola.

Jednog popodneva, kada je Gostaham odbacio još jedan list papira i besan izašao iz sobe, ruku sam spustila na svoj vrat i dodirnula lančić koji mi je otac poklonio protiv uroka. Na njemu je bio srebrni trougao sa karneolom u sredini i često sam ga dodirivala da bi mi doneo sreću. Iako sam znala da ne bi trebalo to da radim, uzela sam Gostahamovo pero i papir i počela da crtam. Nisam mnogo razmišljala, jednostavno sam uživala u osećaju kako pero klizi po hartiji i gledala sam kako se pojavljuje oblik trougla sa krugom u sredini, kao na mojoj ogrlici. Na donjoj strani trougla dodala sam visuljke, koji su podsećali na perlice, novčiće i dragulje.

Gostaham se vratio u sobu, delujući umorno. „Šta to radiš?” upitao je dok sam umakala pero u mastilo.

„Samo se igram”, rekla sam skrušeno, vraćajući pero na svoje mesto.

Gostahamovo lice izobličilo se pod turbanom, koji kao da je hteo da eksplodira na njegovoj glavi. „Pašče jedno!” povikao je. „Niko bez dopuštenja ne dira moja pera!”

Gostaham je zgrabio pero i mastilo uz ljutit pogled. Nisam se pomerila, plašeći se da će ponovo vikati na mene. Ubrzo ga je ponovo zaokupio problem dezena, ali po namrštenom čelu mogla sam da vidim da mu se nije dopala zamisao. Uz nervozni uzdah, pridigao se i prošetao po sobi, prošavši kraj mene. Zgrabio je papir na kojem sam radila, mrmljajući kako će moći da koristi drugu stranu.

Onda se zagledao u crtež. „Šta je ovo?” upitao je.

Pocrvenela sam kada se Gostaham vratio na svoj jastučić. „To je talisman”, rekla sam, „poput onog koji je Feridun želeo”.

Gostaham je dugo posmatrao papir, dok sam ja ćutala. Ubrzo je počeo da radi na novom crtežu, a činilo se kao da mu pero leti po hartiji. Gledala sam kako preobražava grub, jednostavan crtež koji sam uradila u nešto predivno. Skicirao je trouglaste oblike sa perlicama, novčićima i draguljima koji su visili, povezujući ih tako da su obrazovali fine redove. Oblici su delovali prefinjeno i nežno, kako sam i zamišljala Feridunovu ćerku.

Kada je završio, Gostaham je prvi put u poslednjih nekoliko nedelja delovao zadovoljno. „Dobre skice”, rekao je, ali sam opazila ljutit plam u njegovim očima. „Neka bude jasno kao dan da nikada ne smeš više da dodirneš moje pero.”

Gledajući dole u tepih, molila sam da mi oprostí što sam bila bezobrazna. Kasnije sam rekla majci da sam ja uticala na izgled šare, ali ne baš i kako, jer bi smatrala da sam brzopleta.

Nedugo potom, Gostaham je odneo da pokaže crtež Feridunu. Nikada ranije nije video takvu šaru i želeo je da zna odakle potiče. Gostaham je bio dovoljno siguran u svoje umeće tako da je rekao da mu je dalja rođaka pomogla da osmisli šaru sa visećim draguljima.

„Tako je nežna, kao moja ćerka”, odgovorio je Feridun.

„Zaista”, rekao je Gostaham, „zasnovana je na ženskom nakitu s juga”.

Feridun je imitirao južnjački akcenat, a Gostaham se smejao i rekao mu da njegova nećaka koja je u poseti govori isto tako. Setivši se kako sam odbrusila Feridunu baš tako akcentujući, shvatila sam da on tačno zna ko sam ja. Utešila sam se da se sigurno nije naljutio zbog mojih uvredljivih reči jer je prihvatio nacrt.

Nakon susreta sa Feridunom, Gostaham me je pohvalio i rekao majci da sam mu bila od izuzetne pomoći. Obećao je da će me za nagradu odvesti da vidim jedan poseban ćilim, koji je opisao kao nešto izuzetno.

Pošto je Feridunova porudžbina bila toliko važna, Gostaham je odlučio da vuna za tepih bude bojena prema njegovim specifikacijama. Voleo je bojara po

imenu Džahanšah, koji je imao radionicu na obalama Večne reke, i dozvolio mi je da idem s njim da vidim kako naručuje indigo, najtraženiju od svih boja, čiji su recepti za dobijanje bili zaodnuti velom tajni.

Džahanšah je imao guste sede obrve, belu bradu i rumene obraze. Pozdravio nas je kraj svojih kazana, koji su bili puni vode. Pošto su kazani bili hladni, pomislila sam da je zaboravio da dolazimo.

„Prvi joj je put?” Džahanšah je upitao Gostahama.

„Da.”

„Ah!” odgovorio je uz širok osmeh. „Gledaj pažljivo.”

Pokvasio je nekoliko niti vunice i lagano ih spustio u kazan. Voda u njemu bila je neobične zelene boje i dok sam posmatrala vunicu delovala je nepromenjeno.

Seli smo na hoklice i gledali u reku. Dok je čovek govorio o rastućoj ceni jagnjeće vune, posmatrala sam kako pešaci prelaze stari most Šahrestan sa debelim stubovima, sagrađen četiri veka pre nego što sam se rodila. Starije su bile planine Zagros u obliku mača, koje su usmerile svoje oštre vrhove ka visinama kao da su želele da se zariju u nebo. Niko se nikada nije popeo do tih misterioznih vrhova, čak ni pastiri.

Nalet vetra dolazio je iz pravca vode i malo je trebalo da mi skine pokrov sa glave. Čvrsto sam držala krajeve i s nestrpljenjem čekala da Džahanšah doda magični indigo, ali činilo se da se njemu nije žurilo. Pili smo čaj dok je on usporeno mešao vunu.

U blizini je drugi bojar naporno radio nad svojim ključalim kazanima. Sipao je kesicu sušenog žutog cveća valjuge, koje se zavrtelo po tečnosti i u tom obrtanju ostavljalo jarkožuti trag. Posmatrala sam kako potapa niti bele vunice. Upili su nijam; i poprimili boju sunca.

Htela sam još bolje da osmotrim, ali mi je tada Džahanšah pružio šiljatu alatku i rekao: „Izvadi nekoliko mojih prediva”.

Umočila sam alatku u kazan i tražila po njemu dok nisam uhvatila prediva, koja sam izvukla. Poprimila su neprivlačnu nijansu zelene, poput barica koje ostaju za bolesnim konjem.

Zbunjena sam se okrenula ka Džahanšahu. „Zar nećete da dodate indigo?” upitala sam.

Počeo je da se smeje, a Gostaham mu se pridružio dok sam stajala držeći prediva sa kojih je kapljalo. Nisam shvatala zbog čega su tako veseli.

„Ne skidaj pogled sa vunice”, rekao je Gostaham.

Zbog nekog razloga prediva nisu delovala onako loše kao ranije. Treptala sam, osećajući se kao jedan od iznurenih putnika koji umišlja da je ugledao zelenilo u pustinji. Ali treptanje nije izmenilo ono što sam videla: sada je predivo imalo boju smaragda. Nakon nekoliko trenutaka postalo je jarkozeleno poput prvog prolećnog lišća, a potom potamnelo prešavši u plavozelenu boju, koja verovatno podseća na Kaspijsko more, i tada je postalo još tamnije, kao

boja na dnu jezera. Gurnula sam šiljak ka Džahanšahu i uzviknula: „Bože, zaštititi nas od demonskih obmana!”

Džahanšah se ponovo nasmejao i rekao: „Ne brini, to su samo obmane ljudi”.

Vunica je sada bila tako plava da su mi oči uživale zbog bezgraničnosti i dubine koju je predstavljala. Gledala sam, zadivljena, a onda sam viknula: „Opet!”

Džahanšah mi je dopustio da izvučem još nekoliko prediva i posmatram kako se preobražavaju preko nijansi duginih boja zelene i plave dok nisu postali poput lazura.

„Kako?” pitala sam u čudu.

Ali Džahanšah se samo nasmešio. „To je porodična tajna nešto više od hiljadu godina”, rekao je, „od vremena kada je prorok Muhamed poveo sledbenike u Medinu, postojbinu mojih predaka”.

Gostaham je želeo da vunica bude malo tamnija tako da ju je Džahanšah ponovo potopio sve dok Gostaham nije bio zadovoljan. Onda je odsekao jedan struk za Gostahama i ostalo ostavio sebi da bi obojica mogla da provere da li je to željena boja.

Kada smo stigli kući, jedva da sam skinula odeću koja me je prekrivala napolju, a već sam pitala Gostahama šta bih sledeće mogla da radim.

Pogledao me je iznenađeno. „Zar ne želiš da se odmoriš?”

„Ni trenutak”, rekla sam jer sam videla magiju indiga koja je samo pojačala moju želju.

Gostaham se nasmešio i dao mi da iscrtavam mrežu.

Od tada, što sam više molila Gostahama da mi dozvoli da mu pomažem, više je i želeo da budem s njim. Uvek je bilo šta da se radi: da se crtaju mreže, mešaju boje, seče hartija kako bi bila odgovarajuće veličine. Ubrzo me je puštao da precrtavam najjednostavnije delove njegovih skica na mrežu, na osnovu od koje se izrađivao tepih. Ponekad bi me čak odvuкао sa posla u kuhinji. Obožavala sam te trenutke, jer su mi dugi sati pranja i seckanja teško padali. Kad bi me pozvao rukom, radosno sam ostavljala nož ili avan i tučak da bih bila sa njim. Ostale sluge mrmljale su ogorčeno iza mojih leđa, naročito kuvarica, koja je sarkastično pitala da li ću od jelena i narandži koje učim da crtam moći da se najedem za večeru. Ni Gordiji se to nije sviđalo. „Sa toliko usta koje treba nahraniti, svako mora da pomaže”, rekla je jednom, ali ju je Gostaham ignorisao. Uz moju pomoć završavao je narudžbine brže i činilo mi se da uživa u mom društvu tokom napornih sati osmišljavanja šara jer niko nije bio zainteresovaniji od mene.

Mojoj majci nije bilo lako u Isfahanu. Ostajala je u kuhinji na milost i nemilost Gordiji da odrađuje i moje poslove. Gordija je uvek ispravljala ono što bi majka uradila, pokazujući prezir prema našem nekadašnjem životu u selu. Verujem da je osećala kako joj se majka protivi i pokušavala je da slomi taj otpor kad god je mogla. Morala je da ispira pirinač šest puta, ni manje ni više, da

uklanja preostali škrob; da seče rotkvice uzduž, a ne na kolutiće; da kolače sa leblebijama pravi tako što ih posipa komadićima pistaća; za pravljenje bajnog šerbeta morala je da koristi manje voća, a više ružine vodice. Majka, koja je bila gazdarica u našem domaćinstvu od perioda kada je bila mojih godina, primala je naredbe kao da je dete.

Jednog dana, za vreme popodnevnog odmora, upala je u našu sobicu toliko ljuta da sam osetila kako joj se koža užarila.

„Ah, *Khoda*”, rekla je, prizivajući boga milosti., „ne mogu ovo više da podnosim!”

„Šta je bilo? Šta se dogodilo?”

„Ne dopada joj se kako sam zamesila testo”, odgovorila je majka. „Hoće kvadratiće, ne krugove! Morala sam da bacim testo psima i ponovo da ga umesim.”

Tolika količina hrane koja se baca bila bi nezamisliva u mom selu, ali Gordija je želela savršenstvo.

„Žao mi je”, rekla sam, osećajući se krivom. Dan sam provela sa Gostahamom i moj posao bio je lak i predstavljao mi je zadovoljstvo.

„Ne radi se samo o testu”, rekla je majka. „Umorna sam od toga da budem sluškinja. Da ti je samo otac živ, mogle bismo da budemo u našoj kući ponovo i radimo onako kako same smatramo da treba!”

Pokušala sam da je utešim jer meni se sviđalo to što sam bila u mogućnosti da učim. „Barem sada dobro jedemo i ne plašimo se gladi.”

„Dok nas ne izbaci.”

„Zašto bi to uradila?”

Majka je razdraženo frknula. „Nemaš predstavu koliko bi nas se Gordija rado rešila”, rekla je.

Mislila sam da preteruje. „Ali vidi koliko radimo za ovo domaćinstvo!”

Zbacila je cipele i bacila se na prostirku. Stopala su joj bila crvena od dugog stajanja dok je mesila testo. „Oh, kako bole!” zastenjala je. Pridigla sam se i stavila jastuče ispod njih.

„U Gordijinoj glavi mi samo koštamo ovo domaćinstvo, a nismo unajmljene sluge koje bi mogla da otpusti kad poželi. Danas mi je rekla kako bi mnoge žene iz Isfahana dale po jedno svoje oko samo kad bi mogle da rade u njenoj kuhinji. Te žene su mlade i mogu da rade duže i teže poslove bez ikakvih prigovora. Nisu kao one koje dragoceno vreme namenjeno poslovima u kuhinji žele da provode učeći o ćilimima.”

„Šta da radimo?” upitala sam.

„Možemo jedino da se molimo da ćeš naći muža i zasnovati vlastiti dom”, rekla je. „Dobrog čoveka koji će smatrati da mu je dužnost da se stara i o tvojoj majci.”

Mislila sam da su razgovori o mom braku okončani jer sada nismo imale šta da ponudimo.

„Kako da nađem takvog muža bez miraza?“

Majka je ispružila svoje noge da bi olakšala bol. „Kako je strašna ta kometa koja ga je uzela pre nego što si se ti udomila!“ požalila se. „Odlučila sam da pravim lekove od trava i prodajem ih komšijama da bih pomogla oko tvog miraza. Ne smemo više da čekamo“, dodala je upozoravajućim glasom.

Tačno je da bivam sve starija. Sve devojke koje poznajem udale su se do šesnaeste, a mnoge i ranije.

„Počecu novi tepih za svoj miraz“, obećala sam.

„Tvoja udaja je jedini način da ponovo živimo same“, rekla je majka. Okrenula se i gotovo istog trena zaspala. Volela bih kada bi postojao neki način da joj olakšam život. Okrenula sam se ka Meki i molila da brzo dođe kraj lošem uticaju komete.

Jedne večeri kad nisam imala šta da radim, podigla sam veliko parče hartije koje je Gostaham odbacio i odnela ga u sobu da ga pokažem majci. Povijena pod uljanom lampom, počela sam da radim na šari za tepih i nadala se da će on krasiti gostinsku sobu nekog bogataša i da će zaseniti njegove ostale prostirke. Moj dezen bio je pun svih motiva koje sam naučila – uspela sam sve da ih ubacim. Skicirala sam razigrane konje, paunove šarenih repova, gazele koje pasu na polju, izdužene čemprese, oslikane vaze, jezerca, patke koje plivaju i srebrne ribe, a sve to povezala vinovom lozom, lišćem i cvetovima. Dok sam radila, mislila sam na nezaboravni tepih koji sam videla na bazaru. Na njemu je bilo veličanstveno drvo, ali umesto mladica, grane su završavale glavama gazela, lavova, divljih magaraca i medveda. Trgovac ga je zvao *drvo koje govori* i predstavljalo je ilustraciju pesme u kojoj životinje govore o ljudima i njihovim tajanstvenim putevima. Pomislila sam da bi takvo drvo moglo čitave noći da naklapa o tajnama našeg domaćinstva.

Sačekala sam da Gostaham bude dobre volje pre nego što sam ga upitala da li bi hteo da pogleda moj dezen. Delovalo je da ga je to pitanje iznenadilo, ali mi je dao znak da pođem za njim u radnu sobu. Seli smo na jastučiće i razmotao je papir na podu ispred nas. Toliko je bilo tiho u sobi da sam mogla da čujem poslednje pozive na molitvu sa Džumanske džamije. Večernji pozivar, koji se smestio visoko na minaretu, imao je jasan, slatkasti glas koji me je uvek ispunjavao srećom i nadom. Pomislila sam da je njegov poziv dobar znak.

Gostaham je samo bacio pogled na crtež. „Šta ovo predstavlja?“ pitao je, gledajući u mene.

„P-pa“, zamucala sam, „želela sam da napravim nešto prefinjeno, nešto što...“

Neprijatna tišina ispunila je sobu. Gostaham je gurnuo papir, koji se zamotao i otkotrljao. „Slušaj, *džanum*“, rekao je, „verovatno misliš da su tepisi samo predmeti – stvari koje kupuješ, prodaješ ili na njima sediš. Ali kada budeš postala neko ko stvara tepihe, shvatićeš da su oni mnogo važniji za onoga kome je stalo to da uvidi.“

„Znam to”, rekla sam, mada nisam shvatala šta je time podrazumevao.

„Ti *misliš* da znaš”, rekao je Gostaham. „Pa, onda mi reci – šta je zajedničko svim tim šarama?”

Pokušavala sam da se dosetim, ali nisam uspevala. Nacrtala sam ih jer su predstavljali privlačne ukrase. „Ništa”, konačno sam priznala.

„Tačno”, rekao je Gostaham, uzdišući kao da nikada ništa teže u životu nije radio. Vukao je jednu stranu turbana kao da je odatle pokušavao da izvuče neku misao.

„Kada sam bio tvojih godina”, rekao je, „čuo sam u Širazu priču koja me je duboko pogodila. Bila je o Tamerlanu, mongolskom osvajaču koji je dohramao do Isfahana pre više od dvesta godina i naredio našim ljudima da se predaju ili će biti pobijeni. I pored toga, naš grad se pobunio protiv njegove čelične vladavine. Bila je to manja buna, bez vojne podrške, ali da bi se osvetlo, Tamerlan je naredio da njegovi vojnici pobiju svojim mačevima pedeset hiljada ljudi. Samo je jedna grupa bila pošteđena: tkači tepiha, koji su bili suviše dragoceni da bi bili ubijeni. Čak i nakon takve nesreće, da li misliš da su tkalci prikazivali smrt, razaranje i kaos na svojim ćilimima?”

„Ne”, rekla sam blago.

„Nikad, ni jedan jedini put!” odgovorio je Gostaham, podižući glas. „Možda su čak stvarali slike još veće lepote. Na taj način se mi, tvorci tepiha, borimo protiv zla. Naš odgovor na okrutnost, patnju i tugu jeste da podsećamo svet na lice dobra, što je najbolji način za očuvanje ljudske smirenosti, pročišćenje duše od zla i za usmeravanje čoveka ka putu istine. Svi tvorci tepiha znaju da lepota najviše okrepljuje. Ali bez jedinstva nema ni lepote. Bez integriteta ne može biti lepote. Da li sada shvataš?”

Ponovo sam pogledala u svoj dezen i učinilo mi se kao da ga tek sada vidim Gostahamovim očima. Bio je to rad koji je pokušavao da prikrije neznanje razmetljivim šarama i koji je mogao da se proda samo neukom sirotanu koji ne zna za bolje. „Da li hoćete da mi pomognete da ga napravim kako treba?” pitala sam krotko.

„Hoću”, rekao je Gostaham, pruživši ruku da dohvati svoje pero. Njegove ispravke bile su drastične, tako da nije ostalo skoro ništa od mog crteža. Uzevši čist list hartije, odlučio je da uzme samo jedan od motiva koje sam ja izabrala: grm u obliku suze koji se još zvao *majka i ćerka*, jer se u osnovnom obliku nalazio isti takav manji. Crtao je uredno i precizno, nameravajući da preko tepiha bude drvo i sedam pera. To je bilo sve; a opet je bilo mnogo lepše od crteža koji sam ja uradila.

Ovakva lekcija predstavljala je pravo otrežnjenje. Uvidela sam da imam još toliko da učim, da mi sve vreme ovog sveta neće biti dovoljno. Zavalila sam se na jastučiće, osetivši umor.

Gostaham se takođe naslonio. „Nikada nisam upoznao nekog ko je tako željan znanja kao ti”, rekao je.

Pomislila sam da možda jeste – sebe samog. Ipak sam se osetila postidenom; znala sam da ispoljavanje tolike želje nije baš dobro za ženu. „Sve se promenilo nakon očeve smrti...”

„Jeste, najgore što je moglo da zadesi tebe i Mahin”, rekao je Gostaham ozbiljnim glasom. „Možda i nije toliko loše da učenjem odvratiš svoje misli od toga.”

Želela sam više od pukog pokušaja da ne mislim na ono što se dogodilo. „Nadala sam se da bih uz vaše dopuštenje mogla da napravim tepih koji ste upravo nacrtali i da mi to bude miraz... u slučaju da mi zatreba.”

„To nije loša ideja”, rekao je Gostaham. „Ali kako ćeš da kupiš vunu?”

„Morala bih da pozajmim novac”, odgovorila sam.

Gostaham je malo razmislio. „Iako će biti jednostavan u poređenju sa tepisima koje izrađujemo u kraljevskoj tkaonici, svakako će vredeti mnogo više od vune.”

„Vredno ću raditi”, rekla sam. „Obećavam da vas neću razočarati.”

Gostaham me je gledao ukočeno i neko vreme nije rekao ništa. Iznenada je poskočio sa jastučeta kao da ga je uplašio duh iz boce.

„Šta je bilo?” upitala sam uspaničeno.

Gostaham je glasno uzdahnuo i ponovo se smestio na jastučice. „Na trenutak”, rekao je, „imao sam neobičan doživljaj kao da sedim pored sebe u mladosti”.

Nasmejala sam se, setivši se priče. „Pored mladića koji je svoj najdragoceniji predmet poklonio šahu?”

„Baš pored njega.”

„Ja bih učinila isto.”

„Znam”, rekao je Gostaham. „I stoga, da bih se zahvalio na dobroj sreći koja mi je zakucala na vrata, dozvoljavam ti da napraviš tepih. Kada ga završiš, moći ćeš da zadržiš zaradu nakon što mi otplatiš vunicu. Ali upamti: i dalje moraš da izvršavaš obaveze u domaćinstvu koje ti Gordija daje.”

Savila sam se i poljubila Gostahamova stopala pre nego što sam izašla i saopštila majci dobre vesti.

Nahid nije morala da se muči da bi sama obezbedila svoj miraz, ali je imala druge probleme. Kada je zakucala na Gostahamovu kapiju i pozvala me da je posetim, znala sam šta je nameravala da uradi. Ponekad smo odlazile do njene kuće i ja bih nastavljala da vežbam pisanje pod njenim nadzorom. Drugi put, umesto da odemo kuda smo rekle, prečicom smo dolazile do Slike sveta i išle do sedišta u blizini bazara gde je Nahid dozvolila Iskanderu da joj na trenutak vidi lice. Fascinirano sam posmatrala ljude koji su milili svuda unaokolo tokom utakmice – preplanule vojnike sa dugim mačevima, dervise čupave kose sa činijicama u koje bi im bacali isprošeni novac, lutajuće pevače, Indijce sa dresiranim majmunima, hrišćane koji žive s druge strane mosta Džulfa, putujuće

trgovce koji su došli da prodaju svoju robu, zamotane žene u pratnji svojih muževa. Pokušale smo da se izgubimo u gomili, kao da smo došle s nekom od porodica koje su se nalazile oko nas. Kada je počela utakmica, Nahid je tražila svog voljenog i pratila njegovo kretanje kao što ostali gledaoci prate loptu, istežući svoje telo ka njemu.

Iskander je bio zgodan kao Jusuf, koji je u pričama bio poznat po svojoj lepoti i zbog njega su žene gubile glavu. Sećam se stiha koji je majka uvek govorila: „Zaslepljene njegovom lepotom, Egipćanke su pristale da odseku svoje prste, a njihova jarkocrvena krv kapljala je po modrim šljivama”. Učinile bi isto za Iskandera, pomislila sam. Posebno su mi se dopala njegova usta. Njegovi beli, ujednačeni zubi svetlucali su poput zvezda kada bi se nasmešio. Pitala sam se kako bih se osećala da sam devojka poput Nahid, koja žudi za takvim čovekom i uspeva da ga osvoji. Sama nisam gajila takve nade.

Jednog popodneva stigle smo na trg neposredno pred početak utakmice. Primitila sam da ljudi gledaju prema šahovoj palati sa određenom dozom iščekivanja. Uskoro su se oglasile kraljevske trube i šah se pojavio na balkonu visoko iznad trga. Nosio je dugačak tamnoplavi plišani ogrtač po kojem su bili izvezeni zlatni cvetici, zelenu tuniku i pojas u kojem su se stapale zelena, plava i zlatna boja. Turban je bio beo sa smaragdnom ukrasom; brkovi su mu bili dugački i sedi; a čak izdaleka moglo je da se primeti da mu je većina zuba nedostajala.

„Ah!” uzviknula sam iznenađeno i zatečeno pošto sam prvi put videla nekoga iz kraljevske porodice. Nahid mi se smejala, jer je bila gradsko dete.

Šah je seo na niski tron koji se nalazio na sredini plavo-zlatnog tepiha. Kada se smestio, ljudi iz njegove pratnje kleknuli su oko njega u polukrug i oslonili se na svoje pete. Šah je rukom dao znak i utakmica je počela.

Kada sam ga se nagledala sa svog mesta, ostavila sam Nahid da bih pogledala tepihe koji su se prodavali na bazaru. Polo mi se nije mnogo dopao zbog prašine i prljavštine, koje su se dizala zbog konja i ljudi koji su se naginjali napred-nazad da bi bolje videli i uzvikivali imena svojih miljenika. Proverila sam da li je tu još izložen tepih koji sam napravila i videla sam da više ne visi u radnji. Trgovac mi je rekao da ga je prethodnog dana prodao jednom strancu. Kada sam se vratila do Nahid da joj saopštim vest, njen odgovor je bio kratak i pun prekora. Nosila je burku i čador kako ne bi mogli da je prepoznaju, ali pošto uopšte nije ni trebalo da bude tamo, to što je sedela potpuno sama delovalo je još gore. Bila sam joj potrebna.

Nahid se okrenula i nastavila da prati utakmicu. Nadala se da će dobiti nekakav znak od Iskandera i pored toga što je trg bio prepun gledalaca. Kako će moći da razazna baš nju, tako sićušnu, zamotanu u belo od stotina drugih žena? Stajala je u istom delu gde mu je ranije pokazala svoje lice. Tog popodneva gledale smo ga kako postiže tri gola zaredom i dovodi publiku do ludila od oduševljenja. Nakon utakmice, zvali su ga da odjaše do sva četiri ćoška terena i nakloni se posetiocima. Kada je stigao do našeg, gurnuo je ruku u pojas i izvukao kožnu polo lopticu i bacio je u vazduh. Otišla je u visinu i pala pravo u

Nahidine raširene ruke. Bilo je kao da ju je *pari* – vatrena vila – donela baš u njene ruke.

Zadržale smo se dok su igrači primali čestitke i gomila se razilazila. Nahid je još uvek držala lopticu na dlanu. Posle nekog vremena pred nama se pojavio dečak sa slomljenim zubom i pokazao da drži parče papira u rukavu. Nahid ga je diskretno uhvatila za ruku, gurnula pisamce u svoj rukav, a potom mu dala novčić. Sakrivši lopticu ispod odeće, uhvatila me je pod ruku i zaputili smo se kući. Otvorila je pismo kada smo se odmakle iz gomile, a ja sam virila preko njenog ramena, priželjkujući da umem da čitam.

„Šta kaže?” pitala sam nestrpljivo.

„Samo jedan redak, napisan u žurbi”, rekla je. „*U gomili od više hiljada ljudi, niko ne blista kao ti, najsjajnija zvezdo srca mog. Potpisano je: Tvoj voljeni sluga, Iskander.*”

Nisam mogla da vidim Nahidino lice pošto je u potpunosti bila pokrivena burkom i čadorom, ali osetila sam uzbuđenje u njenom glasu.

„Možda su vaše sudbine isprepletane”, rekla sam oduševljeno.

„Moram da saznam da li je to moguće”, rekla je Nahid. „Hajdemo kod Kobre da nam prorekne sudbinu!”

Kobra je bila stara sluškinja u Nahidinoj porodici, koja je u komšiluku bila poznata po tačnosti svojih predviđanja. Podsetila me je na neke žene iz mog sela koje su mogle da pogledaju u nebo ili šaku graška i kažu ti da li je povoljan trenutak za ostvarivanje tvojih želja. Koža joj je bila boje urmi, a sitne bore po čelu i obrazima davale su joj izgled mudre žene.

Nahid je pozvala Kobru u svoju sobu čim smo stigle i ona je došla noseći dva fildžana kafe i rekla nam da je popijemo trudeći se da ne pomeramo talog. Popile smo je u nekoliko gutljaja da bi mogla da nam pročita sudbinu u preostalom talogu. Prvo je pogledala u Nahidin fildžan i nasmešila se, pokazujući nam desni na kojima gotovo nije ni bilo zuba. Počela je da opisuje Nahidino venčanje sa zgodnim mladićem koji ima dosta novca i snažno telo poput junaka Rostama, nakon čega će uslediti gomila dece koju neće moći ni da prebroji. „Provešćeš dosta vremena sa nogama u vazduhu!” rekla je.

Predviđanje je bilo upravo onakvo kakvo je njena gospodarica i želela da čuje, zbog čega sam posumnjala u njegovu tačnost.

Kada je došao red na mene, Kobra je duže posmatrala fildžan. Nekoliko puta je delovalo kao da hoće nešto da kaže, ali bi se onda ponovo zagledala u fildžan kao da su poruke koje je tu nalazila bile problematične.

„Šta kaže?” nestrpljiva je bila Nahid.

Gledajući u talog, Kobra je promumlala da će moja budućnost biti kao i Nahidina. Onda je pokupila fildžane i brzo napustila sobu rekavši da ima mnogo posla.

„Baš čudno”, rekla sam. „Zbog čega nije rekla šta je videla?”

„Jeste!”

„Kako moja budućnost može da bude ista kao i tvoja?”

„Zašto ne bi bila?” rekla je Nahid. „I ti možeš da se udaš za zgodnog mladića i rodiš mnogo sinova.”

„Ali, ako je tako prosto, zbog čega je delovala uplašeno?”

„Oh, ne obraćaj pažnju na nju”, rekla je Nahid. „Ona je stara. Verovatno je morala u klozet.”

„Bojim se da sam i dalje pod lošim uticajem komete”, rekla sam u očajanju. „Izgleda da Kobra misli da će moja sudbina biti crna!”

„Sigurno neće”, rekla je Nahid. Ponovo je pozvala Kobru i zamolila je da nam kaže više o onome što je videla. Kobra se jednom, a potom drugom rukom udarila po grudima.

„Ništa više ne mogu da izvučem na osnovu taloga”, pobunila se, „ali mogu da vam ispričam drevnu priču koja mi je pala na pamet dok sam ga posmatrala, mada nisam sigurna šta znači”.

Nahid i ja smo se zavalile na jastučićima i slušale Kobrinu priču.

Najpre ne beše ničega, a onda postade. Pre Boga nikoga ne beše.

Bio jednom princ koga je svake noći opsedao isti san. U snovima je viđao ženu koja je bila lepša od meseca. Njena kovrdžava kosa padala je oko mlečnobelog lica. Ispod njene roza tunike ženski delovi tela nabrekli su kao dinje. Kada bi princ čvršće zaspao, mogao je da vidi da ona plače i širi ruke ka nebu kako bi iskazala svoj očaj i bespomoćnost. Princ bi se budio sav u znoju, jer nije mogao da je gleda kako pati. Čeznuo je da joj pomogne, ali je prvo morao da je pronađe.

Jednog dana princ je krenuo da se obračuna sa okrutnim odmetnikom koji je pljačkao putnike kada su pokušavali da pređu most kroz njegovu teritoriju. Princ i njegovi ljudi zaputili su se preko mosta da bi uleteli u zasedu, a onda su se satima tukli sa odmetnikom i njegovom bandom pod suncem koje je pržilo. U jednom trenutku odmetnik je proburazio mačem jednog od prinčevih najboljih vojnika i bacio ga sa mosta. Urliknuvši od besa, princ je skočio na odmetnika, zaklinjući se da će osvetiti vojnikovu smrt. Ukrstili su mačeve, ali je princ bio jači i prisilio odmetnika da baci oružje, oborio ga je na zemlju i seo mu na grudi. Onda je izvukao svoj bodež, nameravajući da se naslađuje time što će dokrajčiti onoga koji je s lakoćom bacio njegovog najboljeg vojnika sa mosta.

„Stani!” povikao je odmetnik. „Ne znaš koga ubijaš.”

„Svi mole za milost u sudnjem času”, rekao je princ, „ali uskoro ćeš se moliti pred Bogom”. Podigao je bodež.

„Barem mi dozvoli da skinem oklop i vidiš ko sam.”

Odmetnik je skinuo šlem, otkrivši lice slatko poput ženskog, s dugom tamnom kovrdžavom kosom.

Princ je bio preneražen. „Kakva šteta što će od tako lepog mladića uskoro ostati samo prah! Borio si se silovito da sam pomislio da si odrastao čovek.”

„Nisam čak ni to”, rekao je odmetnik. Skinuo je oklop sa grudi i podigao tuniku da bi pokazao mišićavi stomak i malene grudi, poput ružinih pupoljaka na suncu.

Prinčev bodež je zadrhtao, a onda pao. Žudnja da ubije zamenjena je drugom vrstom žudnje. Sagnuo se i poljubio nežne usne mlade žene.

„Šta te je navelo da nosiš oklop?” upitao ju je.

Ženino lice je očvrslilo, tako da je ponovo ličila na ratnika. „Moj otac je bio odmetnik koji me je naučio da ubijam. Nakon njegove smrti, nastavila sam da vodim računa o njegovim ljudima i imovini.”

Tokom sledećih nekoliko dana princ je počeo da upozna je i da se divi odlučnoj mladoj ženi. Mogla je podjednako dobro da jaše kao i on, da ga namučiti u mačevanju i pobedi u trci uzbrdo. Njeni mišići bili su čvrsti i vretenasti, a ona hitra poput jelena. Nije ličila na ženu o kojoj je tako često sanjao, ali ubrzo se zaljubio i oženio se njom.

Nakon godinu dana sreće, princa su ponovo počeli da opsedaju snovi. Žena lepa kao mesec pojavljivala se svake noći na kolenima, sa pognutom glavom, kao da joj je bilo još teže nego ranije. Jednog jutra, nakon još jedne nemirne noći, poljubio je ženu-ratnicu na rastanku.

„Kuda ideš?” pobunila se.

„Moram nekoga da pronađem”, rekao je. „Ako bude volja Alahova, videćemo se ponovo jednog dana.”

Uzjahao je svog konja i odjahao ne osvrćući se da vidi izraz na njenom licu.

Princ je putovao mesecima, opisujući ono što je video u snovima svakome ko je želeo da ga sasluša, da bi uvek iznova čuo odgovor: „Ne postoji takva osoba u ovom gradu”. Konačno je stigao do grada u kojem ljudi nisu odgovarali na njegovo pitanje i princ je znao da je na pravom mestu. Noću, pod punim mesecom, u tišini je odlazio do gradske palate i skrivao se iza zidina. Ubrzo je začuo žalopojku. Popeo se na zidine, preskočio ih lako poput mačke i ugledao ženu za kojom je žudelo njegovo srce. Ona je klečala na krovu, ruke su joj bile ispružene ka nebesima, a telo joj se treslo od jecaja. Njena kovrdžava crna kosa blistala se na mesečini, a pogled na njene obline ispunio ga je žudnjom. Pozvao ju je iz prizemlja palate.

„Draga gospo u nevolji, ne nagoni oblake na plač. Došao sam da ti pomognem.”

Lepa princeza podigla je glavu i začuđeno pogledala unaokolo.

„Reci mi zbog čega patiš i ja ću to savladati”, rekao je princ dok su mu se mišići zgrčili od zadovoljstva kada je zamislio kako to i čini.

„Ko si ti?” upitala je sumnjičavo.

Princ joj se ukazao na mesečini, naveo svoj rodoslov, pobrojao zasluge svoje porodice i ponovio da želi da pomogne princezi da odagna bol.

Obrisala je suze. „Moja služavka ima uticaja na mog oca”, rekla je. „Preko dana me uslužuje; noću se privija uz očevo telo. Preti da će reći ocu da spremam zaveru protiv njega sa njegovim savetnikom. Već sam joj dala sav svoj nakit i novac. Šta ako joj otac poveruje? Bila bih prognana ili ubijena.”

Princ se popeo na krov i ponudio dami da je odvede. Otkrivši joj svoju ljubav, koja je trajala godinama u njegovim snovima, obećao joj je da će postupiti časno i oženiti se njome. Zajedno su napustili grad na leđima konja i čim su došli do prvog većeg mesta, princ se oženio svojom gospom pred vrhovnim kadijom. Njih dvoje proveli su svoju prvu noć kao muž i žena u karavan-saraju koji bi i šahu priličio. Princeza je bila upravo onakva kakvu je princ i zamišljao, obla i sočna poput letnje breskve. Konačno je njegov san nakon dosta godina bio ostvaren.

Princ je odveo novu nevestu u kuću svoje prve žene, žene-ratnice, koja je pokazala zube novopridošlj. Međutim, sve troje su se vratili u kuću njegovog oca. Mnogo toga se promenilo od vremena kada je otišao. Sada je bio oženjen čovek, osvedočeni ratnik, a ne sanjar koji se zaputio u nemoguću potragu pre više godina.

Otac je pozvao princa na svečanu večeru u čast njegovog povratka. Žena-ratnica mu je savetovala da vodi računa o hrani kojom bude bio poslužen. Poslušao je njen savet i dao je svoju porciju mački, koja je odmah dobila grčeve i umrla. Njegov otac, koji je rešio da uzme ženu-ratnicu za sebe, naredio je svojim pristalicama da izvade oči sinu i ostave ga negde u pustinji.

Potpuno sam, princ je lutao satima noseći svoje oči u rukama i nije mogao čak ni da plače. Kada je začuo zvuk izvora, lupkao je po zemlji dok nije oseti vlažno tle. Pio je dok se nije zasitio i potom seo da se odmori. Lišće je padalo po njemu i on ga je drobio dlanovima i trljao njime očne duplje, osećajući olakšanje. One su prestale da ga peku. Princ je uzeo oči i ugurao ih u duplje. Ponovo je mogao da vidi!

Tada se princ zaputio ka gradu. Na periferiji je naišao na rasplamsalu bitku. Čak i izdaleka, među vojnicima u oklopima prepoznao je vitku figuru svoje žene-ratnice, čiji je mač nemilosrdno leteo kroz vazduh. Uz snažan ratni poklič pristupio je borbi i zajedno su porazili očeve ljude.

Kada je bitka bila okončana, princ i žena-ratnica vratili su se u grad. On je postao šah i svakoj ženi je obezbedio zaseban smeštaj, trudeći se da ih posećuje u istoj meri i daje im isti broj poklona. Sa prvom ženom je lovio, takmičio se u viteškim borbama i razrađivao planove bitaka; sa drugom je istraživao puteve strasti i živeo srećno do kraja života.

Kada je Kobra završila priču, Nahid i ja smo ostale bez reči. Kobra je ustala i vratila se svom poslu.

„Baš neobična priča”, rekla sam. „Nikada nisam čula takvu.”

„Ni ja”, rekla je Nahid. „Kakvu je amajliju samo imao princ kada je dobio sve što je poželeo!”

Zevnula je i legla na bok, podmetnuvši ruku ispod obraza. Imala sam osećaj da Nahid zamišlja kako je i sama srećna kao princ. S tugom sam se prisetila kako sam se i ja tako osećala kada sam čula priču o princezi koja je odbjela sve proscje dok nije došao pravi.

Opružila sam se na svojim jastučićima naspram Nahid tako da smo gledale jedna drugu i stavila sam ruke ispod obraza kao i ona.

„Da li misliš da je rekao svojoj drugoj ženi da je već oženjen?” pitala je Nahid.

„Nadam se da jeste.”

„Mrzela bih to”, rekla je Nahid delujući ljutito.

„Da budeš druga žena?”

„Ili treća ili četvrta”, rekla je. „Moji roditelji to nikada ne bi dozvolili. Biću ili prva žena ili se neću udavati.”

„To je jedina dobra stvar kada potičeš iz skromne porodice”, rekla sam. „Većina mojih udvarača ne bi mogla da priušti drugu ženu ili konkubinu.”

Nahid je podigla svoje obrve. „Bogataši ih uvek imaju nekoliko”, rekla je. „Ako moj muž oženi drugu ženu, mislim da ću pokušati da joj zagorčam život.” Uglovi njenih usana pri osmehu zadobili su vragolast izraz.

Setila sam se šta se dogodilo u mojoj porodici. „Kada se deda oženio drugom ženom, a to je bila moja baka, dve porodice su se razišle i moj otac i stric Gostaham se gotovo nikad nisu viđali”, rekla sam. „Ali nekad nije tako. Kada se najbogatiji trgovac u mom selu oženio mlađom ženom, prva žena ju je prezirala. Ali onda se razbolela i mlađa se toliko brinula o njoj da su postale bliske prijateljice.”

Nahid se stresla. „Neka je Alahova volja da se to meni nikad ne desi.”

„Ni ja ne bih volela da delim”, rekla sam. „Ali mi ne znamo šta se dogodilo sa ženama u Kobrinoj priči. Nije nam ispričala taj deo.”

„To je zbog toga što priča nije bila o njima”, rekla je Nahid. „Koji muškarac ne bi voleo da ima ženu-ratnicu sa kojom bi jahao i čulnu ženu koju bi jahao u krevetu?”

Zajedno smo se nasmejale, znajući da možemo opušteno da razgovaramo kada smo same.

Ostala sam kod Nahid mnogo duže nego što sam nameravala. Pošto je uskoro padao mrak, insistirala je da me služavka otprati do kuće. Kad smo stigle, služavka mi je dala veliki paket, rekavši da je to poklon. U njemu su bili ogrtači u bojama šafrana, ružičastoj i crvenoj, sa odgovarajućim bluzama koje se nose ispod i širokim vezenim pantalonama koje su delovale kao da gotovo nikad nisu ni bile nošene. Stvar koja me je najviše očarala bio je debeli purpurni ogrtač koji je padao do kolena, sa krznom na rukavima, oko poruba, i na grudima. Zaigrala sam od sreće pri pogledu na sjajnu odeću, i kada sam je pokazala majci,

dozvolila mi je da skinem crninu, mada je ona planirala da je nosi do kraja života. Bila sam presrećna; jedva sam mogla da verujem da imam tako dobru prijateljicu kao što je Nahid.

TREĆE POGLAVLJE

Probudila sam se jednog letnjeg jutra, nakon pola godine provedene u Isfahanu, razmišljajući o pesmi koju je majka često recitovala o voljenom sa obrazima poput ruže, kosom crnom kao ugalj i zanosnim mladežom kraj usana boje rubina.

*Pogledaj u lice voljenog,
Jer ćeš u tom ogledalu videti sebe.*

Moj voljeni nije bio Nahidin igrač poloa, niti moćni stari šah, niti bilo koji od hiljade slatkih mladića koji su se okupljali na isfahanskim mostovima, pušili po kafanama ili vreme provodili u Četiri bašte. Onaj koji se meni sviđao bio je misteriozniji, promenljiviji i fantastičniji: sam grad. Svakoga dana iskradala sam se iz postelje, želeći da ga istražujem. Nije bilo radoznalijih očiju od mojih, jer su poznavale samo zgrade, ljude i životinje iz našeg sela, tako da sam žudela da upijam nove prizore.

Mostovi Isfahana bili su idealno mesto za početak. Odatle sam mogla da vidim moćne planine Zagros, reku koja juri ispod mene i gradske kupole koje svetlucaju poput zvezda među građevinama boje zemlje. Jedno od mojih omiljenih mesta bio je most Trideset tri luka, preko kojeg smo prvi put ušle u grad. Stojeći u njegovom zasvođenom hodniku, posmatrala sam ljude kako hitaju ka Isfahanu ili odlaze iz njega. Neki su bili iz Zaliva, sa kožom crnom kao nafta, dok su oni drugi, sa severoistoka, zbog mongolskog porekla imali kose oči i ravnu crnu kosu. Ponekad sam čak viđala i nomade čije su noge bile poput stabala drveća, jer su se penjali visoko po planinama u potrazi za pašnjacima zbog svojih ovaca, noseći ih tek ojagnjene na svojim leđima.

Grad je pothranjivao i moju ljubav prema tepisima jer kuđ god bih pogledala, ugledala bih šare. Posmatrala sam biljke, drveće i cveće u Četiri bašte da bih shvatila kako se šare koje se koriste na ćilimima oblikuju u prirodi, a sama oblast ličila mi je na ogroman cvetni tepih. Zbog istog razloga tražila sam mrtvu divljač i trofejne životinje koje su se prodavale na bazaru; snažnog, mišićavog divljeg magarca, laganu gazelu, čak i zastrašujućeg lava, čiju je grivu bilo teško nacrtati. „Kaže se da stotinu godina moraš da crtaš konje dok životinja ne oživi pod tvojim perom”, rekao je Gostaham.

Takođe sam proučavala tepihe, koji su poticali iz svih krajeva Irana i naučila da prepoznajem čvorove i šare iz različitih oblasti. Čak sam posmatrajući zgrade na trgu Slika sveta nešto naučila. Jednog dana prolazila sam pored šahove privatne džamije i tada sam primetila da su keramičke ploče kraj vrata bile poput serdžade, ćilima za molitvu. Bile su indigoplave, sa živopisnim belim i žutim cvetićima, koje je okruživalo polje kao detelina zelene boje.

Obećala sam sebi da ću jednog dana i ja naučiti da pravim tako inspirativne dezene.

Kod kuće sam veći deo svog vremena u budnom stanju provodila razmišljajući o tepisima. Rešila sam da naučim sve ono što Gostaham zna, tako da sam i danju i noću radila na zadacima koje mi je davao. Brzo sam dovršila šaru sa motivom grma u obliku suze i dobila njegovo odobrenje da počnem sa izradom ćilima. Jedan od njegovih radnika postavio je jednostavan razboj u našem dvorištu, gde sam uvezala osnovu od pamučnih vlakana. Uzevši novac koji mi je Gostaham pozajmio da kupim vunu, otišla sam na bazar da kupim boje, kao što je i on učinio kada je bio mladić. Planirala sam da kupim jednostavne nijanse, poput onih koje smo koristili u selu, jarku kamiljebraon koja se pravi od orahove ljuske, purpurnu od korenja starog broća, crvenu od crvaca i žutu od šafrana. Ali kakvo sam samo obilje boja zatekla na Velikom bazaru! Oduševila sam se kada sam ugledala na hiljade klubaka vunice, koji su visili kao voće sa drveta. Plava su bila poređana od bleštavo tirkizne boje letnjeg neba sve do najtamnije nijanse indiga. A to je bila samo plava! Gledala sam u namotanu vunu i zamišljala različite boje kako stoje jedna do druge na ćilimu. Kako bi izgledala limetazelena sa jarkonarandžastom? Ili boja crnog vina sa tamnoplavom? Odabrala sam dvanaest nijansi koje su mi se dopale, što je mnogo više boja nego što sam ikada koristila za ćilim. Privukle su me svetle boje: piležuta, zelena kao trava, narandžasta boja zalaska sunca i kao nar crvena. Odnevši divna klupka vunice kući, prikačila sam ih za vrh razboja i naslikala sam dezen vodenim bojama da bih imala plan tkanja boja koje sam odabrala. Želela sam da napravim ćilim, znajući koliko je važno da se dokažem u domaćinstvu. Za vreme popodnevnog odmora kada su svi spavali, satima sam tkala i tepih je ubrzo poprimao oblik pod mojim prstima.

Dok sam bila zauzeta oko tepiha, majka je uspevala da se reši Gordijinog nadzora tako što je pravila biljne meleme. Lekovi su bili skupi i mada majka nije bila stručnjak za njihovo pripremanje, Gordija je prihvatila taj predlog jer je mislila da majka ima posebne moći zbog svog seoskog porekla.

Majka je odlazila na celodnevne izlete u podnožje planina Zagros, gde je sakupljala biljke, korenje, lekovite trave i insekte. Takođe je dosađivala apotekarima na bazaru raspitujući se o bilju koje je raslo samo u okolini Isfahana. Ranije, u našem selu, Kolsum joj je dala nekoliko recepata za lek protiv groznice kada sam ja bila bolesna i ona ih se još uvek sećala. Takođe je počela da otkriva lekove protiv glavobolje i ženskih problema i kuvala ih je iznad vatre u dvorištu. Dobijeni napici bili su crni i muljavi, ali Gordija je verovala u njihovu snagu. Jednom kada ju je zbolela glava, majka joj je dala tečnost od koje je bol popustio i ona je zaspala. „Trebalobiti da se napravi mnogo tako dobrog leka”, izjavila je Gordija. Obećala je majci da će, čim skuva dovoljno za kućnu upotrebu, moći da proda ono što pretekne i da zadrži novac. Majčinom srcu je godilo što je sada postojalo nešto o čemu je sama odlučivala, a u šta se Gordija nije razumela.

Nahid je svratila jednog dana da vidi kako izgledam u njoj staroj odeći. Obukla sam bluzu boje šafrana uz pantalone, koje je majka porubila, i moderan purpurni ogrtač. „Divno izgledaš!” rekla je Nahid. „Obrazi su ti rumeni kao ruže.”

„Lepo je nositi svetle boje nakon više od godinu dana crnine”, odgovorila sam. „Zahvaljujem ti se na tolikoj velikodušnosti.”

„Nema problema, samo traži šta ti je potrebno”, odgovorila je. „A sada se nadam da mogu da računam na tebe. Da li hoćeš sa mnom na polo?”

Nisam planirala da tog dana idem do Slike sveta, jer sam imala mnogo posla. „Draga Nahid, volela bih da mogu, ali imam mnogo obaveza u kući”, odgovorila sam.

„Molim te”, preklinjala je. „Strašno mi je potrebna tvoja pomoć.”

„Kako da završim sav posao?”

„Pozovi Šemsu”, rekla je Nahid, zapovednim tonom. Šemsa je ušla noseći lepu narandžastu maramu na glavi i jeftinu ogrlicu od perlica sa bazara. Nahid joj je gurnula u ruku nekoliko novčića i šapnula da će biti toga još ako se postara da odradi i moj deo posla predviđen za taj dan. Šemsa je izašla zveckajući novčićima, sa radosnim izrazom lica.

Ipak, nisam želela da idem. „Zar se ne plašiš da će nas jednog dana uhvatiti?”

„Dosad nisu”, rekla je. „Hajdemo sada.”

„Onda, samo nakratko”, rekla sam, iako sam se plašila da idem. Iskrale smo se kada Gordija nije gledala.

Nahid je ovog puta nameravala da doturi pismo Iskanderu u kojem mu otkriva svoja osećanja. Nije ga pročitala naglas, rekavši da želi da njegove oči budu prve koje će ga videti. Rekla je da mu je u njemu izjavila da će ga večno voleti, kao i to koliko mu se divi, i to finim rečenicama poput onih koje koriste pesnici. Znala sam da će njena elegantna kaligrafija doprineti da ga njene reči pogode pravo u srce.

Sunce je nemilosrdno pržilo dok smo išle ka trgu Slike sveta. Nebo je ličilo na plavu kupolu i bilo je bez oblačka koji bi nas zaštitio od sunca. Disanje ispod moje burke bilo je kao da udišem vatru i strašno sam se znojila. Kada smo stigle, utakmica je već počela. Publika je vikala više nego obično, jer se još nije videlo ko će pobediti. Prašina je letela i lepila se za našu odeću. Nadala sam se da će utakmica brzo završiti, da kod kuće ne bi otkrili da ne obavljam svoje poslove. Ali ona je trajala i trajala sve dok igrači nisu posustali i završena je nerešeno.

Izgleda da Nahid nije ni primetila da Iskanderov tim nije pobedio. „Jesi li videla kako je majstorski igrao?” upitala je. Glas joj je bio povišen i uzbuđen, kao i uvek kada je gledala svog voljenog. Kada je gomila počela da se razilazi, našla je Iskanderovog potrčka i gurnula mu je pismo i novčić. Onda smo se vratile našim kućama, razdvojivši se odmah čim smo napustile trg. Pošto je veo koji je obavijao moju odeću bio pun prašine zbog ritanja konja, planirala sam da ga sakrijem čim stignem kući. Zuhra me je čekala na kapiji jer joj je Gordija

naredila da me odmah dovede do nje. To se nikada ranije nije dogodilo. Uz srce koje mi je tuklo, skinula sam gornji sloj odeće i savila ga dok sam ulazila u njene prostorije, nadajući se da neće opaziti prašinu. Sedela je na jastučićima i nanosila kanu na vrhove prstiju. Bez pozdrava me je ljutito upitala: „Gde si bila?”

„Kod Nahid”, rekla sam, iako mi je bilo teško da prevalim laž preko jezika.

„Nisi bila kod Nahid”, rekla je Gordija. „Nisam mogla da te pronađem i poslala sam Šemsu do njene kuće da te dovede. Nisi bila tamo.”

Dala mi je znak da priđem jer nije htela da pokvari kanu.

„Pruži ruku”, rekla je.

Nevino sam ispružila ruku i ona ju je udarila tankom drvenom varjačom koju je koristila za pripremanje kane.

Zaljuljala sam se unazad na petama, dok mi je ruka gorela. Bila sam suviše velika da bi me neko kažnjavao kao dete.

„Pogledaj samo svoju odeću”, rekla je. „Kako se toliko isprljala ako si bila unutra?”

Plašeci se da će me ponovo udariti, brzo sam priznala. „Bile smo na utakmici.”

„Nahid nije dozvoljeno da ide na utakmice”, rekla je Gordija. „Takva devojka mogla bi sve da izgubi kada bi ljudi samo počeli da pričaju – čak i kada ne bi uradila ništa loše.”

Začulo se kucanje na vratima i sluškinja je uvela Nahidinu majku. Ljudmila je ušla u sobu delujući tužno kao da je izgubila svoje jedino dete. „Kako si mogla?” rekla mi je tihim razočaranim glasom koji je bio gori od Gordijinog udarca. Govorila je sporo persijski sa ruskim akcentom zbog svog porekla. „Ono što si uradila je pogrešno. Ne razumeš koliko Nahid može da strada ako bude viđena na nedoličnim mestima.”

„Strašno mi je žao”, rekla sam, držeći povređenu ruku iza leđa.

Poput majke i mene, i Ljudmila je bila stranac u Isfahanu. Uvek me je podsećala na nežnu pticu, koja leprša po svojoj kući kao da oseća da tu ne pripada, čak ni nakon dvadeset godina. Zbog svega onoga što je videla u svojoj zemlji tokom ratova, užasavala se ljudske krvi. Ako bi se sluga posekao dok seče meso, ona bi počela da se trese i otišla bi u krevet. Nahid mi je pričala da je ponekad vrištala u snu o krvi koja šiklja iz grudi i očiju ljudi.

Ljudmilino lice bilo je belo i uplašeno. „Nahid mi je rekla kako ti se sviđa polo i koliko često si je molila da idete na utakmice. To je baš sebično s tvoje strane. Nadam se da shvataš koliko su štete naneli tvoji postupci.”

Mora da sam delovala preneraženo, jer nisam mogla da verujem da je Nahid meni pripisala odgovornost za svoje pogrešne postupke. Ali, odlučila sam da ne kažem ništa, znajući da bi ona bila u još većoj nevolji kada bi njena majka saznala zašto je odlazila na utakmice.

„Još uvek baš ne shvatam sasvim život u gradu”, rekla sam pokunjenim glasom. „Nikada više neću uraditi tako nešto.”

„Za kaznu ćeš sakupljati noćne posude svakog jutra iz svih soba u kući sve do narednog meseca”, rekla je Gordija.

To je bio posao za najniže sluge. Otkrivanje stanja creva ukućana, svakog dana, i prosipanje tog sadržaja u veliku jamu za sakupljanje nužničkog đubriva, a potom čišćenje svih posuda – jedva da sam mogla i da pomislim na taj zadatak, a da me to ne natera da povratim.

Rečeno mi je da odem u sobu kod svoje majke i kažem joj šta se dogodilo. Nije uopšte imala razumevanja za mene.

„Bibi, udarila me je!” požalila sam se.

„Zašto si uradila nešto tako nepromišljeno?” upitala je. „Mogla si da uništiš Nahidinu reputaciju za samo jedan dan, a da ne pominjem tvoju!”

„Znaš da nikada nisam volela polo”, rekla sam želeći da majka stane na moju stranu. „Nahid je bila ta koja je mene molila da idemo.”

„Zašto?”

Nisam želela da otkrijem Nahidinu tajnu, jer bi joj to donelo mnogo nevolje. „Njoj je bilo uzbudljivo. Roditelji su je inače uvek držali pod budnim okom.”

„Trebalo je da odbiješ”, rekla je moja majka. „Da budeš razumnija!”

„Žao mi je”, rekla sam. „Samo sam htela da joj učinim uslugu.”

Majčina ljutnja se ublažila. „Znam da si samo pokušavala da pomogneš”, rekla je. „Ali pošto si pogrešila, očekujem da prihvatiš svoju kaznu bez kuknjave.”

„Hoću”, rekla sam ogorčeno.

„Dođi sada.” Protrljala je užareno mesto na mojoj ruci oblogom od jagnječeg loja, koju je napravila po Kolsuminom receptu koji je nekad koristila. Obloga je ublažila bol.

„Mnogo je bolje”, rekla sam.

„Konačno sam našla odgovarajuće bilje”, rekla je moja majka. Zamislila se na trenutak. „Reci mi nešto: da li je Nahid svalila svoju krivicu na tebe?”

„Jeste”, rekla sam.

„Kakva je to prijateljica?”

„Sigurna sam da nije mislila ništa loše.”

„I ja se nadam da nije”, rekla je majka oštro.

„Bez sumnje je uhvaćena na brzinu”, odgovorila sam, ali pomisao da me je žrtvovala da bi se spasla mučila me je danima.

Bio je to poslednji put da smo Nahid i ja otišle na utakmicu. Naredne dve nedelje bila je kažnjena da ne napušta kuću, kao i ja. Ostajala sam kod kuće, radila kućne poslove i praznila noćne posude. Nakon toga, kada je Nahid želela

da me vidi, sluškinja ju je pratila do moje kuće i čekala tamo sve dok ne bi došlo vreme da se vrati.

Očajavajući kako da stupi u vezu sa Iskanderom tokom svoje kazne, Nahid se poverila Kobri i ponudila joj srebrnjak za pomoć. Sledeći put kada se održavala utakmica, Kobra je otišla sama i pronašla mesto gde smo Nahid i ja obično stajale. Ponela je polo lopticu koju je Nahid ranije uhvatila i opušteno je držala tako da je mogla da se vidi nakon utakmice. Iskanderov potrčko bio je dovoljno bistar da shvati da ona prenosi poruke od Nahid, koja je takođe držala lopticu kada ju je prvi put pronašao. Od tada se Kobra sastajala sa dečakom u blizini bazara svakih nekoliko dana da bi ljubavnici mogli da razmene pisma.

Kada smo Nahid i ja ispunile sve što je kaznom bilo predviđeno, počele smo da se viđamo četvrtkom posle podne u blistavom amamu koji su koristili bogatiji stanovnici naše oblasti. Da bi se uverili da više neće biti grešaka, Nahidina porodica upozorila ju je da će tokom popodneva poslati služavku da se uvere da li smo tamo.

U amamu sam bila nekoliko puta otkada sam stigla u Isfahan, ali bilo je suviše skupo da ga posećujem redovno, tako da je Nahid davala novčić i za mene. Bila sam joj zahvalna, jer nam je amam predstavljao jedno od najvećih zadovoljstava. Većinu popodneva provodile smo u vodi, razgovarajući i krišom posmatrajući tela drugih žena. Tamo bismo čule da se neko u našem susedstvu rodio, umro ili verio, otkrile bismo da je neka žena trudna po malom zadebljanju njenog stomaka ili saznale da se novopridošla mlada meškolljila prethodne noći sa svojim mužem na osnovu toga što je morala da ide na obredno pranje nekog drugog dana, a ne uobičajenog.

Homa, glavna pomoćnica u kupatilu, bila je prabaka, a njena koža ostala je gotovo vlažna kao kod mladih žena jer je godine provela okružena parom. Prala me je i masirala kao majka i uvek je mogla da ispriča poneku priču o onima koje su dolazile u kupatilo. Homa je veoma vešto postavljala pitanja i ponekad bi mi se omaklo da joj otkrijem nešto o sebi, pošto sam bila obeznanjena za vreme kupanja i masaže. Znala je sve o mom životu u selu, očevoj smrti, našem siromaštvu i kako su mi time bili uništeni planovi za udaju. Čak bih joj pokatkad došapnula o teškoćama koje trpim u novom domu i želji da se udam i živim u vlastitoj kući. „Neka Bog usliši tvoje želje!” uvek bi govorila, ali nekada mi se činilo da prepoznajem sumnjičav pogled u njenim očima.

Homa je morala da ode iz Isfahana na nekoliko meseci da bi se brinula o bolesnom stricu. Prvi put kada sam je videla nakon povratka, hodala je po amamu kao i obično sa raspuštenom sedom kosom, dok su joj obešene grudi skoro dosezale do kecelje vezane oko struka. Pošto smo je izljubile i iskazale oduševljenje jer je vidimo, Nahid i ja smo skinule ogrtače i predale joj našu odeću, koju je ona složila u korpu namenjenu za odlaganje i čuvanje. Potom je Homa istrljala Nahid sunderom da bi uklonila mrtvu kožu sa tela i oprala joj kosu, dok sam se ja odmarala u jednom od toplih bazena.

Kada je Homa bila spremna za mene, pozvala me je. Njena seda kosa i blede lice blistali su pod zrakom svetlosti koji je ušao u amam kroz ovalni prozor na krovu. Dok sam naga prilazila iz tame ka česmi gde je ona klečala, Homine oči su se razrogačile od iznenađenja.

„Kako si se izmenila!” rekla je.

„Sada je u gradu drugačije”, promrmljala sam.

„Ne, nisam na to mislila”, rekla je Homa. Povukla me je na svetlost. „Pogledaj se!” rekla je glasno.

Nahid je podigla pogled sa mesta na kojem se brčkala, a nekoliko žena koje su se kupale u blizini takođe su buljile u mene. Telo mi je bilo izloženo sunčevoj svetlosti koja je dopirala odozgo. Pokušala sam da se sagnem i zaklonim, ali mi Homa nije dozvolila.

„Poslednji put kada sam te videla bila si kao devojčica”, rekla je Homa. „Skoro da ništa nisi imala ovde”, rekla je, prstom mi gurnuvši vrh grudi, „i ništa ovde”, pljesnuvši me po kuku. „Vidi sada šta se dogodilo za svega nekoliko meseci!”

Bila je u pravu. I dalje sam bila niska, a moje šake i stopala ostali su iste veličine kao kod deteta. Ali od vrata do kukova, moje telo se zaoblilo na način koji me je iznenadio. Moje grudi, koje su bile tako malene, sada su ličile na dve zrele jabuke, a kukovi su se zaokružili kao dinja.

„Šta je razlog, da li si se tajno zaručila?”

„Ne”, rekla sam, pocrvenevši. Jedino sam znala da sam jela mesa, sira i hleba više nego ikad.

„Pa, uskoro ćeš”, rekla je dobronamerno.

Homa me je okretala, zagledajući u sve obline. Potpuno sam pocrvenela. U amamu nije bilo moguće da se sakriješ.

„Telo ti je savršeno poput sveže ruže”, izjavila je Homa na kraju. „Uskoro ćeš biti blagoslovena mužem, daće Bog, koji će obožavati svaku tvoju laticu.”

Homa je počela da peva staru svadbenu pesmu sa juga glasom slavuja:

*Oh, brđanko među cvećem,
Sa kosom poput ljubičica i lalama na obrazima.
Ne slušaj više pesmu ptica,
Jer će mladi pastir pesmom srce da ti omađija.*

Nekoliko žena iz amama se pridružilo i pre nego što sam se osvestila, grupa njih je već ustala, udarajući nogama i plješćući. Ne znajući šta da učinim, i ja sam zapevala. Žene su me hrabrile kao da je dan mog venčanja. Dok sam pevala, stajala sam uspravno i zaboravila na svoju sramotu.

Kada se pesma završila, bilo je mnogo smeha i zadirivanja. „Čula sam da ti mladi pastiri znaju kako da ugode svojim ženama!” rekla je jedna žena, cereći se.

„Zašto ne bi umeli, po čitav dan samo gledaju u svoja stada!” povikala je druga.

Pevajući o mojoj zrelosti pred svim ženama u amamu, Homa mi je učinila uslugu, jer su one možda imale u vidu nekog pogodnog muža za mene. Takođe mi je pokazala da i ja imam nešto vredno da ponudim.

„Sada si jedna od nas”, rekla je Homa sa odobravanjem, „samo još nedostaje par detalja, ali uskoro ćeš se i sa tim upoznati.”

Kada su se žene u amamu ponovo vratile kupanju, ona me je privukla i počela sunderom da mi trlja leđa. Pogledala je ka Nahid, čije je telo i dalje bilo visoko i tanano poput čempresa. „Ono što ti jedeš, trebalo bi da jede i Nahid”, rekla je.

Nahidine oči bile su zatvorene i ona nije ništa odgovorila. Nisam mogla da procenim da li je spavala ili se samo pretvarala.

Zbog čega uvek mislimo da je komšijsko pile sigurno ukusnije od naše guske? Tog popodneva više me nije mučilo što je Nahidina koža bila tako bela, kosa kovrdžava, a oči smaragdozelene.

Da bi me nagradio što sam mu pomogla oko tepiha sa visećim draguljima, Gostaham mi je obećao da će mi pokazati izuzetno redak i nesvakidašnji ćilim, i jednog dana me je pozvao da se s njim sastanem u kraljevskoj tkaonici nakon poslednjeg poziva na molitvu i vidim tepih koji će i tokom vekova pred nama izazivati divljenje ljudi. Nisam mogla ni da zamislim toliku vrednost: tepisi u mom selu koristili su se dok se ne iskrzaju i potpuno ne pohabaju.

Prolazila sam kroz Četiri bašte baš nakon poslednjeg poziva na molitvu. Ljudi su odlazili sa trga Slika sveta jer je taj poziv označavao kraj dana. Ulični prodavci na trgu tovarili su robu i kretali ka svojim domovima. Prošla sam pored čoveka sa tovarom još nezrelih badema, koje sam obožavala. Mesnati deo badema bio je sočan kao sir, ali mnogo finiji.

Gostahama sam zatekla u tkaonici sa mnoštvom razboja, u kojoj sam već ranije bila. Sada je bila tiha i bez radnika.

„*Selam*”, rekla sam gledajući oko sebe. „Kuda su svi otišli?”

„Kućama”, rekao je Gostaham. „Pođi brzo za mnom.”

Vodio me je kroz jednu prostoriju za drugom, sa tepisima koji su bili u različitim fazama izrade. Na kraju dugačkog hodnika, stigli smo do vrata zamandaljenih katancem od teškog metala u obliku škorpije. Osmotrivši unaokolo da bi se uverio da niko nije u blizini, Gostaham je izvukao ključ iz svoje tunike i otključao. Upalio je dve male uljane lampe i pružio mi jednu. Pod blagim svetlom mogla sam da razaznam ogromni ćilim na razboju.

Zajedno smo mu prišli, držeći lampe ispred nas. „Pogledaj pažljivo”, rekao je, usmeravajući svetlost ka površini tepiha. „Osam muškaraca radilo je na njemu godinu dana i tek je jedna četvrtina završena.”

Tepih je već bio moje visine, a trebalo je da bude četiri puta viši kada bude gotov. Imao je skoro devedeset čvorova po *radžu*, zbog čega je šara bila puna detalja kao kod naslikanih minijatura. Konjanici odeveni u narandžaste i zelene svilene tunike, sa belim i zlatnim turbanima, jurili su za antilopama i gazelama. Prugasti tigrovi i divlji magarci bili su izmešani poput rođaka. Muzičari su svirali šargije. Nebeske ptice su se doterivale, prikazujući svoje draguljima okićene repove. Životinje i ljudi delovali su živo, kao da su stvarni. Bio je to najfiniji tepih koji sam ikada videla.

„Ko uopšte može da priušti tako skup ćilim?” upitala sam.

„To je za samog šaha, za dekoraciju njegovih ličnih odaja”, rekao je Gostaham. „On otelotvoruje sve ono što je najlepše u našoj zemlji – najmekšu svilu, najraskošnije boje i najbolje dizajnere i tkalce. Ovaj tepih će postojati mnogo duže od tebe i mene, i kada od dece naše dece bude ostao samo prah.”

Pažljivije sam osmotrila ćilim, držeći izvor svetla podalje od njega. Privukla me je figura koja je sedela kraj čempresa.

„Kako uspevaju da čoveka prikažu tako dobro?” upitala sam.

„Ne zahteva veštinu toliko njegovo telo, već lice”, rekao je Gostaham. „Tkalci obično prepuštaju rad stručnjacima kada na red dođu ljudske oči. Inače bi lice delovalo neusresređeno, prazno, čak i zlobno.”

„Šta mislite o bojama?” upitala sam Gostahama.

„One su najbolje i nadmašuju sve ostalo”, rekao je, uz izazivački osmeh koji najpre nisam razumela. „Pogledaj kako blistavozlatna ističe gustinu šare. Obrati pažnju kako tamniji tonovi – zagasitozelena, neupadljivobež i bledoplava – naglašavaju lepotu raskošnijih boja, baš kao što je uz paunicu zanosno perje mužjaka još upadljivije.”

„Odabir je neverovatan”, odgovorila sam. „Čije je to delo?”

„Moje”, odgovorio je Gostaham i oboje smo se nasmejali.

Nakon toga smo pogledali Feridunov ćilim, koji je skoro bio dovršen. Dragulji u njegovoj šari svetlucali su pod svetlošću naših lampi kao da su bili pravo drago kamenje. Gostaham je svaki oivičio tankim obojenim linijama, baš kao što bi draguljar optočio kamenje zlatom ili srebrom. Tepih je delovao veoma nežno i ženstveno, pomislila sam, u poređenju sa šahovim tepihom koji je prikazivao motiv iz lova.

„Čak je ispao bolje od tvog nacрта”, rekao je Gostaham, kao da sam ga sama uradila. Njegova velikodušnost nije znala za granice.

Kada smo napustili tkaonicu, osetila sam nalet tuge. Da sam mladić, mogla bih da radim kao jedan od šegrta kod Gostahama i naučim sve tehnike koje on tako dobro poznaje. Sa zavišću sam se prisetila mladih tkalaca koje sam videla kada sam prošli put bila u radionici. Mogli su po čitav dan da se posvete učenju, dok sam ja satima morala da radim u kuhinji pre nego što bih prionula na izradu tepiha. Ipak, znala sam da sam privilegovanija od većine devojaka jer se Gostaham brinuo o meni i pomagao mi da usavršim svoju veštinu. Zbog toga sam mu uvek bila zahvalna.

Kući sam se vratila ushićena. Gostaham mi je pokazao biser koji su jedino odabrani mogli da vide; a samo pre nekoliko dana Homa je veličala moju ženstvenost u amamu. Prvi put od očeve smrti, osetila sam da ima nade.

Prolazeći kroz dvorište, zastalasma da pogledam svoj tepih i sada sam ga videla u novom svetlu. Šara sa motivom grma bila je dobra: Gostaham se za to postarao. Ali zabrinula sam se da nisam najbolje odabrala boje. Jednom sam videla kako Gostaham gleda u ćilim sa čudnim izrazom lica, kao da je upravo probao nešto kiselo. Mada nije komentarisao moj izbor, nekoliko puta mi je rekao da će mi pomoći da izaberem boje za moj sledeći tepih. Sada sam bila sigurna da znam i zbog čega. Svaku boju sam izabrala zbog njene lepote ne vodeći računa kako će se uklapati sa ostalima.

Zašto nisam zamolila Gostahama za pomoć? Toliko sam želela da počnem i bila opijena ponudom boja da sam postupila brzopleto. Nisam shvatala da tako kompleksna šara zahteva majstorski pristup u odabiru nijansi. Jedva da sam uspela da zaspim te noći. Dok su zvezde još sijale, ustala sam i ponovo pogledala svoj tepih. Boje ne samo da su bile loše, već kao da su bile u zavadi. Imala sam potrebu da skinem tepih sa razboja i počnem ponovo.

Ono što je bilo dovoljno dobro u mom selu, u gradu bi bilo ismevano. Otkad sam stigla u Isfahan, uvek je postojalo nešto što me je podsećalo da sam skromnog porekla. Za razliku od bogate dece iz grada, nisam učila da čitam i pišem, da se zamotavam poput cveta ili ponašam uglašeno kao na dvoru. Želela sam da blistam kao oni iz Isfahana, jedinog grada koji je mogao da se nazove „polovinom sveta”. Kada bi moj prvi tepih uspeo da pokaže koliko sam naučila, možda bih mogla da pobegnem od lošeg uticaja komete i zaputim se sa svojom majkom mirisnom stazom sreće.

Nikada nisam čula za nekoga ko je ponovo počinjao da radi na tepihu. Gotovo da sam mogla da čujem očev glas kako mi govori da to ne činim, jer sam već dovršila nekoliko hiljada čvorova. Ali onda sam se setila kako sam išla kod bojara Ibrahima da bih otkrila tajnu tirkizne boje i napravila tepih koji je oduševio i ljude koje nisam poznavala, mada moji roditelji sve to nisu odobravali. Setila sam se kako sam pozajmila Gostahamovo pero i nacrtala šaru koja ga je iznenadila, iako je vikao na mene jer sam dirala njegove stvari.

Ispunjena tako silovitom željom, koju sam ranije već osetila u navedenim situacijama, dograbila sam oštar nož, zasekla ukoso, a onda počela da sečem nit po nit kako bih skinula ćilim sa razboja. Niti bi se razlabavile kada bih ih presekla. Hiljade i hiljade čvorova koje sam uradila počele su da gube svoj oblik; sama površina tepiha se nakrivila i zaljuljala. Kada Gostaham bude ustao, pomislila sam, odmah ću mu priznati da sam napravila grešku u odabiru boja. Zamoliću ga da mi pomogne, a onda ću napraviti tepih kojim će se ponositi.

Pre prvih sunčevih zraka, uklonila sam ćilim i počela da postavljam pamučna vlakna na razboj. Gordija je bila prva koja je videla šta sam uradila. Nosila je iz ostave veliki ćup pun džema od višanja do kuhinje kada je ugledala

prazan razboj i uništeni ćilim. Vrisnula je, ispustivši ćup, koji se razbio i lepljivi sadržaj prosuo se oko njenih nogu, formirajući duboku baru koja je podsećala na krv. Za tren su sluge dotrčale do dvorišta. Stajala sam ukopana kraj razboja i tresla se.

„Ludo!” vikala je Gordija. „Pošašavila si kao luđak iz pustinje, Madžnun! Kako si to mogla da uradiš?”

Nastala je gungula jer su svi pokušavali da shvate šta se dogodilo. Ali Asgar se nagnuo da upita potrčka Tadžija da li nešto zna o tome. Šemsa je pritrčala Gordiji i upitala je da li joj je potrebno da udahne malo ružine vodice i povrati se. Kuvarica je stavila ruke na glavu kao da je na sahrani. Gostaham je požurio u dvorište i video tepih koji je plegao po zemlji, kao da je slomljen. Pogledao je u mene, pa u tepih, i tako nekoliko puta, ne verujući svojim očima.

Majka je stigla u panici, gladeći svoju maramu po istom mestu na glavi. „Šta se dogodilo?” rekla je molećivim glasom.

Niko je nije ni pogledao. „Ti, seoska budalo!” Gordija je zaurkala na mene.

Tek tada se okrenula ka mojoj majci, zahtevajući objašnjenje, ali majka je samo stajala zatečeno kada je videla šta sam učinila.

„Imaš li predstavu koliko si vune protraćila – koliko vune i koliko rada? Da li ti to pokušavaš da uništiš ovu kuću?” pitala je Gordija, busajući se u grudi.

„Prihvatili smo ih, a one pokušavaju da nas unište! Zašto? Zašto nam je Bog natovario to na leđa? Reci mi zašto!” zahtevala je Gordija odgovor od svog muža.

Od njenih reći uhvatila me je jeza.

Gostaham se okrenuo ka meni sa ljutnjom u očima. „Objasni svoj postupak”, naredio je.

On je bio jedina osoba za koju sam verovala da će joj biti drago. Jedva sam mogla da progovorim.

„Boje su bile loše”, rekla sam zamuckujući. Stavila sam ruke preko pocrvenelog lica, pokušavajući da se sakrijem.

Gostaham mi nije protivrećio. „Tvoje oči bile su zasenjene nakon prošle večeri, što se dešava novajlijama. Ali, uništila si mesece rada! Zašto me prvo nisi pitala?”

„Ponizno molim za oprostaj”, prošaputala sam, jer nisam imala snage da govorim. „Uradila sam to jer sam verovala da mogu da napravim bolji.”

„Naravno da možeš da napraviš bolji”, rekao je. „Ali zbog čega nisi pomislila da si mogla da prodaš prvi i onda da napraviš drugi lepši?”

„Kakva budala!” uzviknula je Gordija.

Zgrćila sam se kada sam začula te reći. Bili su u pravu; trebalo je na taj način da razmišljam, ali bila sam suviše uzbuđena tog jutra i opsednuta mišlju da ja mogu da uradim bolji tepih. Sada sam jedva mogla da verujem šta sam učinila. Stajala sam postićena kraj razboja, pateći još više zbog nemilosrdnih pogleda slugu, koji su buljili u mene s prezirom i nevericom.

Moja majka se bacila na kolena i protegla da bi poljubila Gordijina stopala i njen crni pojas koji s vukao po džemu.

„Ustani!” rekla je Gordija, sa приметnom nervozom u glasu.

Majka se pridigla, a ruke su joj bile raširene kao da preklinje. „Molim vas, oprostite mojoj svojeglavoj ćerci”, rekla je. „Ja ću vam platiti vunu. Pripremila sam dosta melema i prodala ih komšijama. Moja ćerka je samo želela da napravi nešto lepo. Uvek je bila takva – ponekad izgubi pamet.”

Nisam toga bila svesna dok nije izgovorila, ali bilo je tačno. Stajala sam tamo, osramoćena jer nisam mogla da uočim razliku između dobre ideje i one katastrofalne.

„Izgubi pamet? Kakvu pamet?” pitala je Gordija, ponovo se udarajući po grudima.

Gostaham se namrštio i prislonio jednu šaku uz drugu, kao da pokušava da se pribere. „Takva nesmotrenost ne može da ostane nekažnjena”, rekao je ljutito. „Od ovog meseca pa sve do sledećeg nećeš napuštati kuću. Radices sve što ti moja žena kaže. Nećeš ni da udahneš vazduh bez njene dozvole.”

Znala sam da je najpametnije da ćutim, osim ako me neko ne bude nešto pitao. Nisam smela nikoga da pogledam, a lice mi je gorelo od stida.

„Prvo ide na polo”, rekla je Gordija, „a sada ovo. Zašto smo uopšte pružili utočište takvim ljudima?” nastavljala je kao da se obraća samoj sebi. Majka je počela da drhti, ono čega se najviše pribojavala visilo je u vazduhu. Gordija je pokušala da ode, ali nije mogla. Užasnuto je pogledala naniže. Gomile džema zalepile su njena stopala za tlo. Odbacila je cipele i produžila bosonoga do svojih prostorija, mrmljajući: „Glupača!” dok je odlazila.

Gostaham je krenuo za njom, pokušavajući da je umiri. Sluge su počele da čiste džem i slomljenu grnčariju, došaptavajući se o načinjenoj šteti. „Bilo je tu mnogo posla”, rekla je kuvarica, koja je sama pripremala džem.

„Kada ćemo opet da imamo nešto slatko za doručak?” pitao se Ali Asgar tužno, jer smo svi znali da Gordija neće da kupi nov koji bismo mogli da mažemo na hleb.

Išla sam za majkom pognute glave dok nismo došle do naše sobice. „Ima tikvu umesto glave”, čula sam kako kaže kuvarica.

„Sada je pod lošim uticajem zvezda”, dodala je Šemsa.

U sobi me majka nije ni pogledala niti izgrdila, mada sam znala da je pomislila da sam izgubila pamet. Stavila je čador preko glave i počela da se moli, dodirujući glavom *mor* – glinenu pločicu – koju je spustila na zemlju. Nakon molitve, sela je na svoje pete i zatražila pomoć. „Molim te, Bože, zaštititi nas. Molim te, Bože, ne dopusti da postanemo ulični prosjaci. Preklinjem vas, imame Huseine, i tebe hazreti Alijo, jer vi znate šta znači biti mučenik, molim vas, spasite moju ćerku, koja je pogrešila kao što deca greše.”

Želela bih da sam se setila majčinih bojazni u vezi s našom budućnošću pre nego što sam uklonila ćilim sa razboja. Kada je, konačno, završila sa svojim

molitvama, otpuzala sam do mesta na kojem je sedela, gledajući pravo ispred sebe.

„*Bibi*”, rekla sam, uhvativši je za ruku. „Svim srcem te molim za oprostaj. Da sam znala kako će svi biti ljuti, nikada ne bih donela takvu odluku.”

Majčina ruka ostala je ukočena i ona me nije ni pogledala. Izvukla je ruku. „Koliko puta smo ti otac i ja rekli da ne budeš brzopleta? Koliko puta?”

Uzdahnula sam. „Znam”, rekla sam.

Majka je podigla pogled ka tavanici kao da moli Boga da dobije neku bolju ćerku. „Ne shvataš koliko si imala sreće”, odgovorila je. „Ali ovog puta sam sigurna da je s tvojom srećom svršeno.”

„*Bibi*,” samo sam pokušavala da napravim bolji”, zacvilela sam.

„Ni reči više!”

Okrenula sam se ka zidu i sedela tamo, suvih očiju, dok je sva agonija ostala u meni. Dala bih život koji mi je u grudima pulsirao kada bih samo mogla da olakšam majčinu patnju. Nastavila je da se moli naglas, kao da će bujica njenih reči moći da spere moju grešku.

Mesec dana kazne činio mi se beskrajnim poput pustinje. Počinjala sam dan sakupljajući i prazneći noćne posude, kada bih pozelenela od gađenja. Onda, kada bi se Gordija dogovorila sa kuvaricom i Ali Asgarom u vezi sa trenutnim zadacima, dodeljivala mi je one koje niko nije hteo da obavlja. Ribala sam masni kuhinjski pod, seckala ljigave bubrege, gazila prljav veš u bazenu i cedila ga dok ruke nisu počele da me bole. Čak i posle podne, dok su svi odmarali, Gordija me je zatrpavala poslovima. Ruke su mi ogrubele poput kozjih rogova i svake večeri bih se samo srušila na krevet od iscrpljenosti. Gorko sam žalila zbog onog što sam učinila, ali sam takođe i osećala da je moja kazna mnogo teža nego što zaslužujem i da Gordija uživa u vlasti koju ima nadom.

Jednog jutra kada je skoro bio gotov mesec mog prinudnog rada, sluge su pozvale mene i majku u *birani* kako je Gostaham i naredio. Noge su mi se tresle dok smo prolazile kroz dvorište, jer sam bila sigurna da će nam reći da više nismo dobrodošle u njihovoj kući. Iznenadila sam se kada sam ugledala da u velikoj sobi Gostaham sedi na počasnom mestu, pri kraju tepiha, dok je Gordija sedela sa njegove desne strane. Rukom je dao znak majci da mu se pridruži i sedne sa leve strane. Ja sam sama sela na suprotnu stranu tepiha, gledajući ka njima.

„Kako si, *hanumo*?” upitala je Gordija moju majku, upotrebivši učtivo oslovljavanje za udatu ženu. „Da li si dobrog zdravlja?” Njena iznenadna ljubaznost bila je krajnje neočekivana.

„Jesam”, rekla je majka, oponašajući ljubazni ton. „Veoma sam dobro, hvala na pitanju.”

„A ti, malecka moja?” nastavila je Gordija. „Kako si ti?”

Iznenadena zbog umilnog obraćanja, koža mi se naježila i odgovorila sam da sam dobrog zdravlja. Pogledala sam u Gostahama, pokušavajući da shvatim razlog ovakvom okupljanju. Iako je obično bio u stanju da satima sedi prekrštenih nogu i ne pomera se, držeći leđa uspravno kao za razbojem, sada je stalno menjao položaj tela, pomerajući noge.

Kada je stigla kafa, Gordija je napravila čitavu predstavu od toga što nam ju je sama dodala i uz to nas ponudila urmama. Neprijatna tišina spustila se na sobu dok smo ispijali kafu.

„*Hanumo*”, konačno je progovorio Gostaham, obraćajući se mojoj majci, „dužnost mi je da te obavestim o pismu koje sam jutros primio od Feriduna, trgovca konjima koji je naručio tepih od nas pre nekoliko meseci”.

Moja majka je delovala iznenadena, jer je to ime samo jednom čula ranije kada sam joj pričala o tome kakav je bio moj doprinos šari sa visećim draguljima. Pitala sam se šta sam sad loše uradila. Da li mu je smetalo nešto u mom nacrtu?

„Očigledno je da je Feridun zadovoljan tepihom, na osnovu onoga što je video na razboju”, rekao je Gostaham. „Ali pismo koje je napisao ne govori mnogo o tome, u stvari, gotovo da to i ne pominje.”

Ruka je toliko počela da mi se trese da sam morala da spustim fildžan od straha da ne prospem kafu na svileni ćilim i tako za sobom ostavim ogromnu braon fleku, koja nikada ne bi mogla da se očisti.

„Postoji samo jedna stvar koju bi bogati čovek poput njega mogao da poželi”, produžio je Gostaham, „a to je tvoja ćerka”. Govorio je otvoreno, poslovnim tonom poput onoga koji koristi kada dogovara cenu za svoje tepihe.

Majka je šakama obuhvatila svoje obraze. „Nema drugog boga sem Alaha”, rekla je, kao što obično i čini kada je iznenadena.

Gostaham je obema rukama uhvatio svoj turban i počeo da ga namešta kao da više nije mogao da izdrži njegovu težinu. Dovoljno dobro sam ga poznavala da bih na osnovu njegovog vrpoljenja mogla da shvatim da mu je neprijatno. Ali zbog čega? Šta može više da laska od prosidbe bogatog čoveka?

Gordija je uskočila, jer nije mogla da sakrije svoje uzbuđenje. „Želi da se oženi tvojom ćerkom”, rekla je bez daha.

Gostaham je pogledom upozorio Gordiju, ali moja majka to nije primetila. Skočila je na noge, dok se njen fildžan zaljuljao i kafa se gotovo prosula. „Konačno!” uzviknula je, šireći ruke ka nebu. „Prilika poslata sa neba za moju ćerku jedinicu! Nakon svega što smo izdržale, naša teška sudbina konačno se promenila! Slava neka je Muhamedu! Slava Alahu!”

Gordiji je ovakav ispad delovao smešno, ali je njen odgovor bio ljubazan. „Srce moje majke zna kako je sada tvojoj”, rekla je. „Malo je žena koje zadesi tako velika sreća, dobrodošla kao kiša.”

„Kćeri moja, radosti mog srca”, zaplakala je majka, šireći ruke ka meni. „Od trenutka kada si se rodila, unosila si nešto čudesno u našu skromnu porodicu. Ti si svetlost u mojim očima.”

Srce mi se ispunilo nadom. Kao žena bogataša, postaću jedna od onih debelih, razmaženih gospođa, što su mi već prorekle žene iz mog sela kroz zadirkivanje. Da li je moguća takva sreća u godini komete?

Kada se majka smirila, postala je sumnjičava. „Kako Feridun zna da želi baš moju ćerku?” pitala je. „Izvan kuće je uvek prekrivena od glave do pete!”

Ćutala sam; poslednje što sam htela da porodica sazna bilo je da sam se pojavila nepokrivena pred nepoznatim čovekom.

„Koliko sam razumela, Homa je pevala o tvojim dražima u amamu”, rekla mi je Gordija. „Jedna od Feridunovih služavki se zadesila tamo i ona mu je pričala kako si lepa.”

Odahnula sam s olakšanjem. Čekao je da me zaprosi dok nije našao dobar izgovor. Onda sam pocrvenela, pitajući se da li je služavka opisala kako sam izgledala bez odeće.

Majka je pretpostavila da ćutim jer sam skromna. „Kada će se obaviti ceremonija?” upitala je Gordiju. „Što pre, nadam se.”

„Slažem se”, rekla je Gordija, „mada ne verujem da će hteti veliko venčanje. Tvoja ćerka i Feridun treba da se sastanu sa mulom i srede sve po zakonu.”

Nisam imala nikakvog iskustva u vezi sa venčanjima bogataša, ali u mom selu svadbe su trajale tri dana, a nekada i duže. Ono što je Gordija opisala više je ličilo na potpisivanje ugovora.

„Ne razumem”, rekla je moja majka delujući zbunjeno.

„Ponuda koju imam ovde”, rekao je Gostaham, pokazujući nam veštom rukom napisano pismo, „ne odnosi se na brak za ceo život. To je *muta brak* na tri meseca.”

Čula sam za reč *muta*, ali nisam shvatala šta ona znači, osim da je to nešto kratko.

„*Muta brak!*” rekla je moja majka i dalje delujući zbunjeno. „Znam da su hodočasnici koji su išli u Kom mogli da ugovore *muta brak* na sat ili za noć – ali takvi dogovori odnosili su se na zadovoljstva. Želite da se moja ćerka uda zbog toga?”

Gordija je svakako prepoznala zaprepašćenost na našim licima. „Tačno je da neće večno trajati”, rekla je, „ali Bog je uredio da ništa na zemlji i nije večno. Važno je da će vam to doneti finansijsku korist koju ne biste mogle da dobijete na drugom mestu.”

U majci se probudio instinkt trgovca. Ispravila je leđa i ljutiti izraz pojavio joj se u očima. Izgledala je baš kao onda kada je izvukla dobru cenu od žena iz harema.

„Koliko?” pitala je, ledenim tonom u glasu.

Gostaham je razmotao pismo i pročitao sumu. Bila je to ista količina novca koju je ponudio za tepih naručen kod Gostahama. Iako se radilo o znatnoj količini novca, ipak bi bilo nedovoljna da kupimo našu nezavisnost.

Majka je coknula jezikom po zubima. „Nije dovoljno. Jednom kad moja ćerka bude izgubila nevinost, ko će je tada hteti? Mnogo je bolje da se uda za čitav život.”

Gostaham je delovao kao da će se složiti, ali ga je Gordija prekinula. „Misliš da bi je radije dala pekarevom sinu sa dlakavim i brašnjavim rukama nego bogatašu?” pitala je. „Nemoj da zaboraviš da muta brak može da se produži. Ako se tvoja ćerka dopadne Feridunu, možda će poželeti da je zauvek zadrži. Svaki put kada produžava, treba da plati dogovorenu sumu. Možda će da je obaspe poklonima – nakitom ili će čak i kuću da joj kupi. Ako bude imala sreće i pameti, mogla bi da se obogatiš od te veze.”

Gostaham se ponovo pomerio na jastuku, ne delujući baš toliko optimistično. „Ne zaboravimo da sve može da se okonča brzo”, rekao je. „Jedina garancija su tri meseca. Sve preko toga zavisiće isključivo od njegove odluke.”

Gordija se obratila majci slatkastim tonom, koji je trebalo da ublaži efekat reči njenog muža. „Zašto se fina devojka poput tvoje kćeri ne bi dopala Feridunu? Takav mesec blistaće nad njim čitave noći, svake noći!”

„Da, hoće”, rekla je moja majka. „Ali, ako mu se već toliko dopada, zbog čega joj nije ponudio ono pravo?”

„Nije mogao”, rekla je Gordija. „Njegova prva žena je umrla, odnela ju je kolera koja je poštedela njegovu ćerku. Kao sin bogatog čoveka, on ima obavezu da oženi ženu visokog roda koja će mu roditi naslednike.”

Znala sam da seljančica kao ja to ne može da bude.

„Homa već traži pogodnu mladu ženu”, rekla je Gordija. „Ali pretpostavljam da Feridun žudi za društvom sada kada je oplakao svoju prvu ženu. Mogao bi da ima bilo koju za to – a on je, ipak, odabrao tvoju ćerku.”

Osetila sam nalet uzbuđenja. Primetio me je i zaprosio – mene, seljančicu čiji su vrhovi prstiju bili puni žuljeva od izrade tepiha i čišćenja!

„Sigurno si mu se dopala zbog svog tepiha sa visećim draguljima”, rekla mi je Gordija kao da je čula o čemu sam razmišljala. „Od svih žena, on je pažnju usmerio baš na tebe. Sigurno se tako nečemu nisi ni nadala – privući tako bogatog čoveka!”

„Tako je”, rekla sam, pocrvenevši.

„Stvarno, ne možeš da pogrešiš”, rekla je Gordija. „Ako s njim začneš dete, ono će biti zakoniti potomak i biće finansijski obezbeđeno. Nijedan čovek na njegovom položaju ne bi dozvolio da majka njegove dece ide gladna. A samo zamisli šta bi moglo da se dogodi ako bi ga zadovoljila i usrećila!”

Gostaham je podigao ruke kao da pokušava da zaustavi bujicu Gordijinih reči. „Zapamti, *hanumo*”, rekao je mojoj majci, „iako svako dete može da bude zakonom priznato, nikada nemaju isti status kao deca stalne žene”.

Gordija je napravila odsečan pokret rukom kao da rasteruje njegove reči. „Samo Bog zna šta će biti”, rekla je. „Nije na nama da sudimo.”

Gostaham je pogledao u svoju majku. „Trebao pažljivo da razmotriš ovu ponudu, *hanumo*. Ne možeš da predviđiš da li će je napustiti ili zadržati. Ne možeš da znaš da li će te i tvoja ćerka živeti u luksuzu ili biti prisiljene na prosjačenje. A čak i ako tvoja ćerka bude imala dece, neće imati prava na nasleđstvo – nikakvo.”

Gordija je iznervirano uzdahnula. „Neobični obrti sudbine mogli bi da se dese i kada bi se udala za pekara”, rekla je. „Odjednom bi mogao da se razboli i da umre. Šah bi mogao da ga optuži da zakida na težini hleba i tada bi mu zapržio čorbu. Mogao bi da padne sa mule i polomi glavu.”

„Bez sumnje”, odgovorio je Gostaham. „Ali onda bi imala zakonitu porodicu na koju bi mogla da se osloni – roditelje svog muža, braću i njihovu decu. Manje je verovatno da će ostati sama i da će se kajati nakon samo tri meseca.”

„Kajati?” upitala sam.

„Pa, stvarno nemaš o čemu da brineš”, rekla je Gordija. „Muta brak je zakonita zajednica.”

„Jeste zakonita, ali neki ljudi smatraju da ih je nedostojna”, ponovo se ubacio Gostaham. Lice mi se za trenutak zajapurilo, mada nisam baš tačno znala na šta je mislio.

Gostaham se okrenuo ka mojoj majci. „Da je ponudio pravi brak, ne bih oklevao da te nateram da prihvatiš”, rekao je.

„Ipak”, dodala je Gordija brzo, „ima mnogo razloga za slavlje. Bilo bi najbolje ako bi prihvatila ponudu i iskoristila to kao drugi izvor prihoda, naročito pošto naša zarada u kući nije uvek baš dobra.”

„Nije dobra?” rekla je moja majka, gledajući po besprekornoj sobi. Prateći njen pogled, primetila sam ogroman buket crvenih i žutih ruža, gomilu medenjaka, tacne otežale od slasnih dinja i krastavčića, posude pune pečenih pistača. „Brinete u vezi s novcem?” upitala je.

„Plata mog muža u kraljevskoj tkaonici jedva je dovoljna za naše troškove”, rekla je Gordija. „Šah mu dozvoljava da u slobodno vreme radi na dodatnim porudžbinama, što nam omogućava da živimo udobnije, ali to dođe i ode. Novi svileni tepih je prva stvar koje se jedna porodica sa finansijskim problemima odriče.”

Okrenula se ka Gostahamu. „A zar nije istina da se ni na kraljevsku porodicu ne može računati da će uvek o nekome brinuti? Sećam se priča o pokojnom šahu Tahmaspu koji je otpustio stotine slikara minijatura, ljudi koji su se bavili pozlatom, kaligrafa i knjigovezaca kada je postao pobožan. Takva nesreća mogla bi ponovo da se dogodi.”

Gostaham je na trenutak delovao zgroženo. „Šah Abas nije poput svog dede. On nema razloga da prestane da podržava kraljevsku tkaonicu tepiha, koja donosi zaradu.”

„Ipak”, rekla je Gordija nestrpljivo, „ko može da predvidi šta će se dogoditi? Naravno, majka i ćerka prepuštene sebi treba uvek dobro da razmisle o tome kako će živeti u budućnosti.”

Moja majka se zaljuljala unazad od tih reči kao pod naletom silovitog pustinjskog vetra. Ništa je nije plašilo više od pomisli da ćemo ponovo morati same da se snalazimo, kao što smo činile mesecima nakon očeve smrti.

„Feridun i njegova rodbina imaju gomile kuća u Isfahanu i u unutrašnjosti”, nastavljala je Gordija. „Svakoj kući koju kupe i svakom šatoru podignutom u pustinji potrebni su tepisi – dobri tepisi. Takva porodica naručuje svilene, ne vunene tepihe.”

Okrenula se ka meni. „Pomisli kako bi takva veza pomogla našoj porodici!”

Bio je to prvi put da sam je čula kako izgovara „naša porodica” tako što je podrazumevala i majku i mene. Mada bi novac od muta braka ostao nama, počela sam da uviđam da je Gordija imala svoje razloge zbog kojih se zalagala za tu zajednicu.

„Učinila bih sve da pomognem *našoj* porodici”, odgovorila sam.

„I ja bih”, dodala je moja majka. „Šta je rekao, da li će obezbediti kuću za moju ćerku?”

„Nije ponudio”, rekla je Gordija. „Ali, ako mu tvoja ćerka ugodu i bude poslušna, moglo bi i to da se dogodi.”

Majka je uzdahnula. „To svakako nije ponuda kakvoj sam se u početku nadala.”

„Shvatam”, rekla je Gordija umirujućim glasom. „Naravno da svojoj ćerci želiš najbolje. Ali, zar devojka bez miraza može da očekuje bolju ponudu?”

Majčino čelo se namrštilo i prepoznala sam izraz beznadežnosti u njenim očima. „Daću vam odgovor za nekoliko dana”, konačno je rekla.

„Samo ga ne puštaj da predugo čeka”, odgovorila je Gordija.

„I nikome ni reči o njegovoj ponudi”, dodao je Gostaham. „Mi ćemo ćutati o tome, čak i ako se tvoja ćerka bude udala za Feriduna.”

„Zašto?” upitala sam.

Gordija je pogledala u stranu. „Potpuno je po zakonu”, ponovila je, a onda je usledila duga, neprijatna tišina tokom koje je Gostaham pročistio grlo. Majka ga je pogledala, iščekujući odgovor.

„To nije nešto što bi porodica poput naše obznanila”, na kraju je rekao.

Druga briga me je nagrizala pod kožom poput soli. „Šta je sa mojom obukom?” upitala sam. „Još uvek učim kod Gostahama kako se prave tepisi.”

Prvi put tog jutra, Gostaham je delovao zadovoljno, kao da sam stvarno njegovo voljeno dete.

„Bez obzira na to šta tvoja majka bude odlučila o braku, nastaviću da te učim koliko god ti to budeš želela”, rekao je.

Kao da je svetlost iz njegovog srca prostrujala mojim. „Želim da nastavim da učim”, rekla sam. „Šta ako budem morala da odem daleko?”

„Pošto Feridun nije ponudio kuću, ostaćeš ovde”, rekla je Gordija.

„Zar on neće insistirati na tome da je skloni od tuđih pogleda?” pitala je moja majka.

„On je bogat, ali ne potiče iz ugledne isfahanske porodice”, rekla je Gordija. „Jedine žene koje će verovatno izolovati biće njegove stalne žene.”

Okrenula se ka meni. „Ne brini – sigurna sam da ga neće zanimati šta radiš preko dana.”

Nakon susreta, otišla sam u prostoriju u kojoj smo majka i ja spavale i gledala unaokolo, a da ništa nisam videla, potom sam se stepenicama popela na krov kao što činim kada idem da proverim da li je veš suv, samo što ga sada nije bilo, a posle toga sam otišla do kuvarice da vidim treba li joj pomoć. Seckala sam luk nekoliko minuta dok nisam prosula posudu opranih peskavica na pod, nakon čega sam izbačena iz kuhinje i rečeno mi je da se ne vraćam.

Nisam imala primedbi na Feridunov izgled, jer iako nije bio zgodan kao Iskander, imao je uspravno držanje, bio mišićav i mirisao je na konje, što je bilo privlačno. Ali njegova ponuda bila je nedolična, a to nije ono čemu sam se nadala od prosca. Ako me je Feridun želeo, zašto nije ponudio da me oženi za sva vremena? A ako traži ženu iz višeg staleža da mu rodi naslednike, zašto prvo nije oženio nju, a onda mi ponudio da budem druga žena?

Bavila sam se kućnim poslovima, znajući da moja sreća preko noći može da se promeni. Ako se udam, izgubiću nevinost jednom za sva vremena; a možda ću ostati i trudna. Biću potpuno promenjena. Zamišljala sam dane odmora i noći ispunjene ljubavlju, posude sa medom i urmama i kako mi stomak postepeno raste. Ali šta ako nakon tri meseca više ne budem udata? Jedva ću stići da se malo ugojim.

Poželela sam da mogu da odem do Nahid i pitam nju i njenu majku šta one misle o ovome. Ali Gostaham nam je naredio da ne govorimo ništa o ponudi. Ako se muta brak završi nakon tri meseca i ja ne budem bila trudna, moji izgledi kasnije biće mnogo bolji ako niko ne bude znao. Sve to delovalo mi je čudno, pošto je svaki brak za koji sam dosad čula obnarodovan i proslavljan s velikom radošću. Zbog čega je ovaj pod velom tajne?

„Voljena kćeri”, rekla mi je majka kada smo se uveče našle u našoj sobici, „o čemu razmišljaš?” Ispod njenih očiju bili su tamni podočnjaci, a stopala su joj ponovo bila crvena. Posao u kuhinji tog dana bio je baš naporan.

Uzela sam jastuče i stavila ga ispod njenih nogu kada ih je ispružila na prostirci. „Ti i *baba* ste mi uvek govorili da ćete me udati za dobrog čoveka”, rekla sam. „Kako to može da bude Feridun, ako me želi samo na nekoliko meseci?”

Majka je uzdahnula. „Iz svega što smo čule, njegov ugled je nesporan”, rekla je. „Nema razloga da mislimo drugačije.”

„Osećam kao da želi jeftino da me kupi”, odgovorila sam. „Ti i moj *baba* vaspitali ste me da očekujem više.”

Majka je svojim rukama obuhvatila moje. „Ne možemo da se nadamo istim stvarima kao nekad”, rekla je. „Ova ponuda prevazilazi ono što sam mislila da je moguće.”

„A šta je još moguće?”

„Ništa”, majka je odgovorila smrknuto. „Gordija je u pravu. Kako dve žene bez prebijene pare mogu da očekuju više?”

Popravila sam belu maramu koja mi je prekrivala glavu i ponovo prislonila ruke uz tople majčine. „Da ja donosim odluku, rekla bih ne. Konačno, hadži Ali je rekao da će brakovi sklopljeni u ovom periodu biti puni strasti i svađa.”

Majka je povukla svoje ruke od mojih. „Ne donosiš ti odluku”, rekla je hladnim glasom.

„Imam pravo da kažem muli ne ako se protivim”, odgovorila sam ljutito, setivši se šta mi je Goli jednom rekla.

„Ako to učiniš, zauvek ćeš se udaljiti od ove porodice, a to uključuje i mene.”

Srce mi se sledilo od njenog odgovora. „Hoćeš da kažeš da ćeš me udati za Feriduna protiv moje volje?”

„Naš položaj u ovoj kući nije dobar”, odgovorila je.

„Žao mi je”, rekla sam, znajući da sam uglavnom ja kriva zbog toga.

„Zbog toga te molim da jednom u životu budeš razumna”, rekla je moja majka malo nežnije. „Najbolje je da ovu odluku prepustiš starijima, koji vode računa o tvojim interesima.”

Najmanja aluzija na moj nepromišljeni postupak naterala me je da poželim da sakrijem lice od stida. Pošto sam se ponela brzopleto, žudela sam da dokažem da mogu da učim iz svojih grešaka.

„*Čašm*”, rekla sam pokorno, koristeći izraz kojim vojnici ispoljavaju svoju poslušnost komandirima. „Povinovaću se tvojoj želji.” I uz to sam glavu povila ka majčnim otečenim nogama, rešena da učinim ono što od mene bude zatražila.

Narednog jutra majka je rekla da prihvata ponudu. Gostaham je napisao pismo Feridunu o pristanku i čestitao nam bez velikog oduševljenja. Gotovo trenutno je stigao odgovor u kojem Feridun predlaže da ozvaničimo našu vezu već sutra, prvog dana ramazana.

Spavale smo dugo tog jutra jer smo znale da ćemo se pridržavati posta sve do večeri. Majka je pomogla kuvarici da isecka povrće i isprži meso, dok sam ja trebala bubice i kamenčice iz pirinča i potopila ga. Delovalo je da čak i tako jednostavan zadatak traje mnogo duže nego obično jer sam bila gladna i veoma žedna. Dok sam radila, misli su mi se često vraćale na Feriduna. Pošto ga nisam

videla nekoliko meseci, pitala sam se kako će izgledati i da li ću se pokajati zato što sam pristala da se povinujem majčinoj odluci.

U toku popodneva, jezik mi se zalepio za nepce i bilo mi je teško da govorim. Dani su postali vreli tako da su svi bili željni vode i morali su da se pomuče da ne misle na nju. Dani su, takođe, bili i dugi, što je značilo da će se beskrajno čekati dok ne padne noć, kada nam je bilo dozvoljeno da jedemo. Svaki trenutak zahtevao je snagu volje.

Rano uveče bili smo iznemogli od nedostatka hrane i pića. Gordijina deca i unučici okupili su se u kući, ošamućeni od iščekivanja. Kada je jak miris kuvaričinog jagnječeg i pilećeg paprikaša ispunio vazduh, usta su mi se toliko napunila pljuvačkom da sam osetila kako mi ona pritiska jezik. Odrasli su hranili decu koja su bila suviše mala da bi postila. Napetost u kući rasla je kako se bližio trenutak zadovoljenja. Kuvarica, koja je izgleda bila posebno nervozna, dovikivala nam je naređenja kao da smo bili vojnici. Želela je da sva hrana bude pripremljena na vreme, ali ne prerano da se ne bi ohladila. Činilo mi se da bih mogla da se raspuknem od oblaka osećanja koji je lebdeo nada mnom.

Konačno je veliki prasak topa uskomešao sve živo. Pomagala sam Šemsi i Zuhri da odnesu hranu u veliku sobu. Gostahamova porodica obrušila se na obrok poput leoparda koji razdiru jelena. Nije se čulo ništa osim žvakanja. Gostaham koji je umeo kašikom da nanese pirinač na hleb i primakne ga ustima a da pri tom ne prospe ni zrno, sada je puštao da pirinač pada svuda unaokolo. Niko nije progovorio ni reč dok stomaci nisu bili napunjeni i grla namirena pićem.

U kuhinji smo majka, ja i sluge bili isto tako tihi dok smo servirali hranu. Obično bismo sačekali dok porodica ne završi sa jelom, ali ne u vreme ramazana. Bili smo suviše iscrpljeni. Jedva da sam mogla da odlučim da li prvo da jedem ili da pijem, ali počela sam sa kuvaričinim šerbetom da bih utolila žeđ, mešavinom voćnih sokova, sirćeta i esencije ruža. Piće je bilo slatkasto i kiselo u isto vreme, što mi je otvorilo apetit. Ali kada sam sela da jedem, nisam mogla da progutam ni zalogaj.

Dok smo pili čaj, Feridun je stigao na našu kapiju sa blagajnikom i mulom. Gostaham ga je dopratio do velike sobe i ponudio im da nešto popiju i posluže se poslasticama pre nego što nas je pozvao. Ja sam bila skroz prekrivena čadorom, kako je i dolikovalo u mešovitom društvu. Krišom sam gledala u Feriduna, koji je bio raskošno odeven u mrki plišani ogrtač po kojem su bile zlatne šare u obliku konja sa jahačima poput njega. Gostaham je pročitao bračni ugovor naglas da se uveri u njegovo trajanje, kao i sumu koja će nam biti isplaćena. Kada je mula upitao za moj pristanak, ja sam ga odmah dala, kao što sam i obećala majci. Feridun je potpisao dokument, a moja majka, Gostaham, mula i Feridunov blagajnik bili su svedoci.

Feridun se ponašao krajnje poslovno tokom čitavog postupka, ali kada niko nije gledao, zagledao se u mene, iskreno i pun divljenja, od čega sam zadrhtala. Od tog pogleda osetila sam kao da mi je telo otežalo i postalo zrelo poput urne koja je natopljena sopstvenim sokovima. Zadrhtala sam pri pomisli šta će se

dogoditi kada prvi put budem ostala s njim. Znala sam da ću morati da skinem svoju odeću, ali nisam baš imala predstavu šta će uslediti. Nadala sam se da će mi se dopasti, i molila sam se da se i ja dopadnem njemu. Tešila sam se se prisećajući se Golinih reči. „Svakome se to dopada”, rekla je jednom.

Majka je uzela vrećicu punu novčića od blagajnika. Feridun i njegova pratnja su se zahvalili i otišli. Dok smo se vraćale u našu sobu, čula sam zveckanje srebrnjaka u majčinoj odeći, zbog čega je moje venčanje više ličilo na trgovinu, nego na proslavu.

Pošto nam je delovalo čudno da ostanemo u kući na dan mog venčanja, majka i ja smo te večeri odšetale do Slike sveta da bismo se malo zabavile. Vlasnici prodavnica ukrasili su svoje tezge svetlima da bi ljudi mogli da razgledaju robu do sitnih sati. Žongleri i pripovedači zabavljali su gomilu svojim trikovima, a dečaci su prodavali bademe u medu i šećer pomešan sa šafranom. Porodice su kupovale jagnjeće ćevape i jele ih dok su šetale od radnje do radnje. Sve je bilo živopisno, ali delovalo mi je čudno to što sam ovde lutala kroz bezimenu gomilu umesto da slavim na svadbi, kao što bih učinila da sam ostala u svom selu. Čitavog dana i noći bila bih okružena onima koji mi žele dobro. Zajedno bismo igrali, pevali, pripovedali priče, recitovali stihove, i kada bismo se svi najeli piletine sa pirinčem, ušećerene narandžine kore, moj muž bi stigao i zatražio da budem samo njegova. Pomislila sam kako bi moj otac bio ponosan i osetila kako mi strašno nedostaje.

Skoro je već bila zora kada smo stigle kući. Majka i ja smo pojele sir sa začinicima, lešnike, slatkiše, kao i hleb da bismo izdržale dan. Popila sam i šerbet od višanja pre nego što sam utonula u san pre nego što su se pojavili prvi zraci sunca. Dok sam se pokrivala ćebetom, ponadala sam se da se neću probuditi dok sunce ne bude u zenitu. Ali prevrtala sam se po svojoj prostirci, jer mi je telo bilo nenaviknuto da spava tokom dana. Osećala sam ošamućenost i nemir zbog promena koje su se desile tako iznenada. Setila sam se vremena kada nas je otac zauvek napustio, a sve se odigralo munjevito, tokom samo jedne noći. Činilo mi se tada da je sama zemlja po kojoj sam hodala podrhtavala, kao da je nadolazio zemljotres koji će selo pretvoriti u ruševine.

Nisam morala dugo da čekam na poziv od Feriduna. Četvrtog dana ramazana stiglo je pismo u kojem mi je saopšteno da se okupam, obučem i spremim da se nađem sa njim pre nego što se oglasi top naredne večeri. Konačno ću postati odrasla žena; kao i Goli, i ja ću sve saznati.

Sledećeg popodneva majka i Gordija odvele su me u otmeni amam u našem kraju. Prvi put je majka tražila od Home da me odvede u zasebnu prostoriju. Namazala mi je gust, kiselkasti krem napravljen od orpiment biljke boje limuna po nogama i pazuhu. Nakon nekoliko minuta, prosula je punu kofu vode po meni i dlačice su nestale, a moje noge i predeo ispod pazuha ostali su glatki kao kod devojkice. Onda mi je zabacila glavu i doterala obrve, ne kao kod starijih žena, već da izgledaju zakrivljeno kao mladi mesec.

„Da, sve si lepša”, rekla je Homa. Pocrvenela sam jer nisam navikla da o sebi razmišljam na taj način.

Kada sam bila doterana, pridružila sam se ostalim ženama u glavnom delu kupatila. Imala sam potpuno nov osećaj dok su moje butine, bez dlačica, šuš kale tarući se jedna o drugu dok sam hodala. Vrativši se tamo gde su majka i Gordija čekale i sme jale se, ispružila sam se između njih. Pripremile su određenu smesu kane u posudi i Gordija mi je obojila dlanove kod ručnih zglobova i gornju polovinu prstiju. Majka je bojila moja stopala i gornju polovinu nožnih prstiju. Nakon više časova, kada su uklonile smesu, prsti na rukama i nogama podsećali su na ornamente. Nisu zbijale šalu na moj račun niti me začikivale, što je uobičajeno za većinu nevesti, jer su čvrsto odlučile da moj brak čuvaju u tajnosti.

Konačno je došlo vreme za kupanje. Dok mi je Homa trljala leđa, rekla je: „Dlačice i kana, kao da se udaješ!”

„Vi ćete prvi saznati, draga Homa!” rekla sam, tonom za koji sam verovala da zvuči opušteno. Pošto nisam navikla da lažem, reči kao da su mi zastale u grlu.

Homa se nasmejala, prosula mi bokal vode preko glave i isprala me. Nakon toga smo obavile obredno pranje u najvećoj kadi u amamu. Od tople vode obično se uspavam i primirim, ali ovog puta sam se vrp oljila dok me ostale žene nisu zamolile da prestanem.

Kada smo stigle kući, Gordija je odvela mene i majku u svoju svlačionicu, manju prostoriju u *andaruniju*. Bila je puna škrinja u kojima je stajala odeća za razne prilike. Dok su izvlačile skupocenu svilu, Gordija je pitala majku o njenom venčanju.

„Mislila sam da sam najsrećnija devojka u selu”, odgovorila je uz osmeh, „jer sam se udavala za najzgodnijeg muškarca”.

„Ah, ali lepota dođe i prođe!” odgovorila je Gordija. „I sama sam nekada bila lepa, a ne debela i otrembešena kao sada.”

Majka je uzdahnula. „Ne bi mi smetalo da ga je lepota napustila, samo da je ostao živ! Ali ako Bog da, budućnost moje ćerke biće bolja.”

Kada sam se svukla, Gordija mi je pomogla da obučem providnu belu svilenu košulju. Drhtala sam, pitajući se kako će biti kada se u takvoj odeći pojavim pred Feridunom, jer nisam mogla da zamislim da se pred njim pojavim potpuno naga.

Potom je došla široka svilena tunika, crvena kao jabuka, odgovarajuće pantalone i svetlucave zlatne špicaste papuče. Najlepši deo odeće bio je zlatni ogrtač prošaran crvenim ružinim grmovima, koji su izgledali kao da su naslikani. Iz svakog žbuna iznikli su po jedan nežni pupoljak, jedan poluotvoreni cvet i procvetala ruža u svoj svojoj lepoti. Leptir je širio krila ka središtu rascvetale ruže, želeći da se napoji nektara.

Majka mi je pridržavala rašireni ogrtač i ja sam samo kliznula u njega. „Kćeri moja, pogledaj kako ove ruže nemaju trnja”, rekla je. „Neka te to vodi kada budeš bila sa svojim mužem.”

Iznenada sam osetila vrtoglavicu, možda zbog toga što nisam ništa jela otkad se sunce pojavilo, poštujući ramazan. Sručila sam se na stolicu da se pribere. Gordija mi je našminkala kapke surmom i potamnela obrve. Onda je nanela malu količinu ružičaste boje na moje usne, od čega su one delovale manje, i nacrtala sićušni mladež ispod spoljašnjeg ugla mog levog oka. Majka mi je prekrila kosu belom čipkom, ostavivši nekoliko kovrdžavih pramenova da mi krasi lice. Ispod brade stavljena mi je niska Gordijinih bisera, koja se protezala od jedne do druge slepoočnice. Gordija je pričvrstila drugu nisku oko moje glave. Mogla sam da osetim svaki komadić ogrlice na svom čelu, leden poput izvorske vode.

„Ustani, *azizam* – draga moja”, rekla je moja majka. Pridigla sam se i one su me osmotrile. Delovale su zapanjeno, kao da su ugledale predivnu sliku koju ja nisam nikad videla.

Majka mi je šakama obuhvatila obraze. „Lepa si kao pun mesec”, rekla je.

Tako odevena, plašila sam se da se pomerim da ne bih pokvarila njihovo delo. Majka me je odvela do posude u kojoj je bio zapaljen miris i naredila da je opkoračim kako bih neparfimisala svoju odeću. „I sve pod njom”, rekla je Gordija kroz lascivan smeh. Slatkasti, jaki miris pomutio je moje misli i ponovo sam osetila vrtoglavicu.

Potom me je Gordija prekrila belim svilenim čadorom i burkom tako da niko nije mogao da me prepozna. Majka je prebacila svoj crni čador preko crnine koju je nosila. Pošto je bio ramazan i suviše rano da bi se jelo, nisu me napojile slatkim sokom od badema i ružine vodice, već su mi samo protrljali time usne i poželele sladak bračni život.

Majci i meni bilo je rečeno da će Feridun biti u jednoj od svojih kuća nedaleko od stare džamije. Krenule smo iz Gostahamove kuće i udaljavajući se od reke, zaputile se ka severnoj kapiji, potom prošle bazar i stigle do glavnog starog gradskog trga. Odatle smo prošle pored četiri karavan-saraja, tri amama i dve medrese dok nismo došle do džamije, koja je bila sazidana pre petsto godina. Džamija je bila napravljena od cigala koje nisu bile ni obojene niti prekrivene pločicama. Dok su šahov trg i njegova Džumanska džamija bili veličanstveni i neviđeni, ovaj deo grada posedovao je neupadljivu veličanstvenost zbog svog trajanja. Čak ga ni Mongoli nisu uništili.

„Hajde da na trenutak uđemo u džamiju”, rekla sam.

Ušle smo kroz ogromna vrata u mračan hodnik sa jakim zidovima od cigala i debelim stubovima. Pomislila sam na sve one koji su se ovde molili pre mene, posebno na devojke koje su jednog dana bile device, a sledećeg već postale udate žene. Činilo mi se kao da sam bila u mraku neznanja, ali da ću i ja uskoro zakoračiti u jarku svetlost posvećenih. Krenula sam iz pomrčine hodnika ka otvorenom delu džamije namenjenom molitvi, zagrejanom od sunčevih zraka.

Stajala sam neko vreme na osvetljenom delu, izgovarajući molitve, a majka me je tu ostavila dok ne završim.

„Sada sam spremna”, rekla sam joj.

Otišle smo sa trga i skrenule u usku ulicu, u kojoj su jedini vidljivi znaci kuća bile njihove visoke kapije. Upravo je trebalo da se oglasi top i ulice su bile pune ljudi koji su užurbano išli ka mestima gde će jesti. Lica su im bila napeta i puna iščekivanja.

Majka je upitala dečaka gde se nalazi Feridunova kuća i on nas je odveo do izrezbarene drvene kapije. Kucnule smo zvekirom za žene, koji je proizveo piskavi zvuk. Gotovo istog trenutka, starija sluškinja otvorila je kapiju i rekla da se zove Hajeda. Prepoznala sam je jer se pridružila slavlju onog dana kada mi je Homa pevala hvalospeve.

Ušle smo i skinule naše čadore. Odnosila se prema nama s poštovanjem, ipak jasno stavljajući do znanja svoj nadmoćni položaj i kazala majci da će odsad ona voditi računa o meni. Nisam očekivala da ću morati tako brzo da se oprostim. Majka je spustila dlanove na moje obraze i prošaputala: „Ne zaboravi da si nazvana po snažnoj i mudroj ženi. Sigurna sam da ćeš opravdati svoje ime.”

Kada se okrenula da pođe, videla sam da joj se oči pune suzama, i tada se i u mom oku pojavila jedna. Mislila sam da se nikada neću osećati usamljenijom nego u tom trenutku. Primetivši moju uznemirenost, Hajeda je jednostavno rekla: „Dopašće ti se ovde”.

Kuća je imala četiri sobe koje su bile raspoređene oko dvorišta sa lepom fontanom koja je žuborila kao muzika. Hajeda je uzela od mene ogrtače namenjene za nošenje na ulici i pažljivo osmotrila moju odeću. Verovatno je smatrala da je prigodna jer me je samo odvela u jednu odaju i rekla da se izujem i sačekam.

Soba je ličila na škrinju sa blagom. U zidovima su bile brojne niše, po kojima su bile šare u obliku narandžastih makova i tirkiznog cveća. Tavanica je bila ukrašena šarom koja je predstavljala probijanje sunčevih zraka, što je podsećalo na tepih izdubljen u belom gipsu. U njemu su bila sićušna ogledala, koja su svetlucala poput zvezda. Veoma lep svileni tepih sa cvetnom šarom prekrivao je pod. Dva manja tepiha na kojima su prikazane ptice koje zajedno pevaju na rascvetanom drvetu visili su na zidovima, suviše dragoceni da bi se po njima gazilo. Na dohvat ruke, ležale su posude sa dinjama, grožđem, krastavčićima, kao i izduženi bokali u kojima su bili voda i crno vino.

Nisam uopšte bila svesna koliko je vremena prošlo dok nije došao Feridun. Svaki minut delovao je kao godina, i jedva da sam se pomerila da ne bih pokvarila svoj izgled. Mislim da sam delovala ukočeno kao nekakva princeza na slici. Svaki detalj bio je savršen, ali se opet nisam dobro osećala. Gledala sam svoje ruke i prste na nogama namazane kanom kao da su pripadali nekom drugom, jer nikada ranije nisam bila doterivana. Setila sam se svoje prijateljice

Goli i koliko sam žudela da razotkrijem misterije koje je ona već godinama znala. Sada sam poželela da ih nikad ne saznam.

Oglasio se top, a za nekoliko trenutaka otvorila su se vrata sobe i ušao je Feridun, a za njim gomila slugu koji su nosili tacne sa hranom koja se pušila. „*Selam*”, rekao je, sedajući na jastučić kraj mene. Nosio je ogrtač boje lavande preko zelene tunike i beli turban protkan srebrnim nitima. Dve sluškinje hitro su stavile čaršav za ručavanje ispred nas, dok su ostali postavljali tanjire sa hranom koja je bila dovoljna da se nahrani dvadesetoro ljudi. Onda su se svi učtivo povukli.

Feridun je delovao opušteno kao i prvi put kada me je video nepokrivenu. „Mora da si pregladnela”, rekao je. „Hajde da zajedno okončamo post.”

Otkinuo je komad hleba, na njega stavio parče jagnjetine i pirinač sa mirođijom, i pružio mi ga. Gledala sam u hranu uspaničeno. Nikada ranije nisam uzela nešto iz ruke nepoznatog muškarca.

„Nemaš razloga da se stidiš”, rekao je Feridun, naslanjajući se na mene. „Mi smo muž i žena.” Kada sam se malo izmakla, nasmejao se. „Ah, device!” rekao je uz osmeh pun oduševljenja.

Uzela sam hranu iz njegovih prstiju i stavila je u usta. Nikada nisam probala nešto tako ukusno, a čekalo nas je još brdo hrane. Poslužili su nam dva pileća paprikaša, pečeni jagnjeći but, pirinač sa bobom i lukom, sutlijaš sa šafranom, žutikom, narandžinom korom i šećerom. Nisam mogla više ništa da probam, ali je Feridun jeo prilično od svega, kao što se moglo i očekivati za nekoga njegovog položaja. Povremeno bi zastao i pripremio zalogaj za mene. Kao i kod kuće, nismo razgovarali dok smo jeli da bismo više cenili hranu kojom smo darovani.

Kada smo završili, Feridun je pozvao sluge i naredio da se odnese posuđe. Videla sam kako procenjuju koliko hrane je preostalo na tacnama i računaju da li će večeras dobro jesti ili ne. Pošto sam i sama to radila, znala sam da hoće.

Sada je Feridun zatražio nargilu i muzičara. Ogromna staklena lula sa žeravicom koja je gorela na vrhu duvana pojavila se u isto vreme kada i mladi svirač glatke kože, kojem još nije izrasla ni prva brada. Feridun je povukao dim iz nargile i ponudio meni, ali ja sam odbila jer nikada ranije nisam pušila. Muzičar je seo naspram Feriduna i čekao dok mu ovaj rukom nije naredio da svira. Onda je muzičar počeo svojim gudalom da prevlaci preko ćemaneta, čiji je zvuk zgromio moje srce. Dok sam posmatrala čoveka i instrument u međusobnoj harmoniji, osetila sam koliko me tišti samoća. Ćemane i muzičar prikazali su mi život bliskosti koji nikad nisam upoznala, i verovatno nikad i neću. Odjednom sam osetila kako mi otac nedostaje. Udahnula sam pokušavajući da se smirim, ali Feridun je opazio izraz mog lica.

„Šta je bilo?” rekao je. Nisam mogla da odgovorim, jer sam pokušavala da savladam svoja osećanja. Muzičar je nastavljao da svira. Feridun mu je dao znak da prekine, ali ovaj to nije primetio. Konačno je Feridun glasno rekao: „Dosta! Možeš da ideš.” Mladić je svirao još malo dok nije podigao pogled. Primetila

sam čudan koketan osmeh u uglovima njegovih usana dok se zahvaljivao gospodaru i udaljavao.

Osećala sam se jadno, kao da sam već napravila užasnu grešku. Ali umesto da bude ljut, Feridun se nagnuo ka meni i počeo da me miluje po ruci namazanoj kanom. Njegove ruke bile su dvaput veće od mojih, a njegova koža boje skuvanog čaja naspram mojih crvenih vrhova prstiju. Ruka mu je bila mekša od bilo čega što sam do tada osetila. Od topline njegove kože moja je počela da zrači.

„Znači”, rekao je, „takva je moja mala brđanka sa juga, jaka i čvrsta spolja, a ispod toga meka kao puter! Ko bi i pomislio?”

Ne bih sebe opisala na taj način, a ipak je bilo tačno. Nakon očeve smrti, nežnost je delovala kao osećanje koje je namenjeno uživanju drugih ljudi.

„Od dana kada sam te video kako skidaš odeću kojom si bila prekrivena, poželeo sam da te imam”, rekao je.

„A opet, ja sam vam odbrusila”, odgovorila sam, setivši se kako sam mu rekla da prestane da gleda.

„I trebalo je!”

„Zašto ste čekali do sada da biste me zatražili od moje porodice?” upitala sam.

„Nisi bila spremna”, rekao je. „Ali stvari su se promenile kada te je Hajeda videla u amamu.”

Pocrvenela sam i Feridun me je poljubio u čelo, odmah ispod viseće niske bisera. Telo mi se zarumenelo. Neobično je kada nekome značiš, makar načas, više od bilo kog na svetu.

Želela sam još da razgovaram, ali me je Feridun uzeo za ruku i poveo u malu spavaću sobu koja se nalazila iza izrezbarenih drvenih vrata. Svetlo je treperilo iz nekoliko uljanih lampi smeštenih u nišama u zidovima. Velika prostirka sa jastukom dovoljno širokim za par ispunjavala je većinu sobe. Bila je to odaja napravljena za samo dve stvari: spavanje i ljubav.

Seli smo na krevet, a srce je počelo toliko jako da mi kuca da sam videla kako svileni tunika prati njegov ritam. Feridun je skinuo Gordijin skupoceni zlatni ogrtač, bacivši ga u stranu sa opuštenošću osobe koja je navikla na vredne stvari. Onda mi je nežno podigao tuniku preko glave. Drhtala sam u košulji od čiste svile koja gotovo ništa nije skrivala. Feridun je načas spustio svoje ruke na moj struk, i njihova toplina me je umirila. Mogla sam da osetim kako je to i čekao. Kada sam se opustila, počeo je da mi miluje prednji deo tela veoma, veoma lagano samo vrhovima prstiju, koji su i preko svile bili vreli.

Želela sam da nastavi, ali Feridun je skinuo moj poslednji odevni predmet prilično brzo i posmatrao moje nago telo, dok sam se ja trudila da se ne uvijam kao crv na udici. Izraz oduševljenja ogledao se u njegovim očima. „Grudi su ti čvrste kao nar, kukovi kao oaza! Nekako sam to uvek i pretpostavljao!”

Crvenila sam od njegovih pohvala. „Crvene ruže cvetaju na tvojim obrazima”, rekao je nežno. Odbacio je svoju odeću, a skupoceni materijali ostali su izgužvani poput krpa. Kada je Feridun skinuo svoj turban prvi put, zadržala sam dah. Kosa mu je pala preko ramena, gusta, crna i talasasta. Poželela sam da je dodirnem, ali se nisam usuđivala.

Jake dlake na njegovom telu ličile su na plišane šare na brokatu. Mada nisam baš gledala pravo u sredinu njegovog tela, opazila sam nešto što me je podsetilo na organe ovaca koji su se prodavali na bazaru: bubrege, džigericu i jezik.

Kada me je Feridun uzeo u naručje, bez ičega između nas, zapahnuo me je svež miris duvana sa aromom jabuke na njegovim usnama i osetila sam čekinjaste dlake na njegovom licu i grudima. Njegovo telo delovalo je prijatno toplo u odnosu na moje. Bila sam toliko neiskusna da nisam znala šta da očekujem nakon ovoga. Viđala sam životinje u vreme parenja na poljima i znala sam da muškarci i žene rade nešto slično. Ali kada je Feridun pribio svoje telo uz moje, uhvatila sam se za prostirku da se poduprem, jer mi je ovo delovalo grubo. Kako se njegova strast razbuktavala, znala sam da je ja pokrećem, ali sama nisam mnogo osećala. Zaista sam bila poput princeze ukočene na slici, dok sam gledala kako u meni uživa. Kada je bio na devetom nebu i zauriao od zadovoljstva, radoznalo sam ga posmatrala kroz poluzatvorene oči. Potom je zaspao, a ja sam se osećala frustrirano i zbunjeno. Zbog čega je ono što smo uradili bilo predmet tolikih viceva među ženama u mom selu, a bez sumnje, i među muškarcima? Zašto je Goli delovala zaneseno kada je o tome pričala?

Negde rano ujutro, Feridun se probudio i uzeo me u svoje naručje. Izgleda da je hteo da ponovi ono od sinoć. Povinovala sam se, mada me je sve bolelo. Na osnovu njegovih pokreta, počela sam da mrdam kukovima prema njemu, kao da znam šta treba da radim, pojačavajući svoje napore kada sam videla da mu oči trepere kao krila leptira. Kako sam nastavljala, on se pridigao sa prostirke i snažno mi stegnuo leđa svojim mekim rukama, kao da je pokušavao da se nasuče na moje telo. Posle izvesnog vremena, ruke su mu se opustile i kliznuo je sa mene na krevet.

„Ne može da se poredi!” rekao je, ljubeći mi jednu dojku.

Pre nego što je zaspao, nasmešio mi se i imala sam osećaj da sam uradila pravu stvar.

Te noći sam sanjala polo. Protivnički konjanici silovito su jurili za loptom trudeći se da ne dozvole drugoj strani da dopre do nje. Kada je jedan konačno dao gol, očekivala sam da gomila skoči na noge i zauria, ali nikakav zvuk nije se čuo iz njihovih grla. Trgnula sam se iz sna, prisećajući se Feridunovih butina među svojim i pitajući se zbog čega osećaj nije bio onako božanstven kakav sam mislila da će biti.

Dok sam tog jutra išla kući, sve što sam videla – stara džamija, užurbani bazar, platani koji su natkrivali put kroz Četiri bašte – delovalo je potpuno

drugačije pod vrelim suncem. Koža bi mi zatitrala kada bih se setila Feridunovog zagrljaja. Srce mi je užurbano kucalo, kao onog dana kada sam kročila na most gledajući Isfahan i zaželela da odgonetnem sve tajne grada. Ipak sam sada u sebi osećala prazninu, kao da nešto nedostaje, nešto što ne umem da imenujem.

Dok sam prolazila kroz Četiri bašte, moj pogled privuklo je zemljište predviđeno za uživanje bogataša, po kojem su bile zasađene ružičaste divlje ruže i ljljani nebeskoplave boje. Pitala sam se kako bi bilo opružiti se po gustoj zelenoj detelini ispod ovih senovitih topola, sa hlebom za izlet, bademima, i ovčijim sirom – i mužem. Par snažnih momaka opazili su da se krećem lagano i počeli su da mole da im dam nekakav znak. „Okruglasta je i jedra kao breskva”, rekao je jedan od njih glasno drugom. „Možeš da vidiš po obliku zglobova na nogama.”

Kada sam skrenula ka Gostahamovoj ulici, ignorišući ih, krišom sam se nasmejala ispod burke. Sada sam tačno znala šta ih je toliko mučilo pod odorama koje su nosile. Pogledala sam unaokolo ostale žene, potpuno skrivene ispod velova. Mi smo predstavljale iznenađenje koje je trebalo odmotavati sloj po sloj.

Moja radost nije bila potpuna. Nešto je nedostajalo te noći sa Feridunom; ono zbog čega drugi slave sam čin bezbrojnim pesmama, stihovima i znalačkim pogledima. „To je poput vatre koja zahvati suhu travu i ushićeno je zapali”, rekla je jednom Goli. Ali šta je to značilo?

Kada sam stigla kući, majka me je srdačno dočekala i pitala za zdravlje. Odgovorila sam da sam dobro, hvala Alahu.

„A kako je proteklo večer?” upitala je, nestrpljiva da sazna sve.

Ispružila sam se na prostirci, iznenada osetivši umor. „Verujem da je sve proteklo kako je i trebalo”, odgovorila sam.

„Hvaljen nek’ si, Bože!” rekla je. „Da li je Feridun bio zadovoljan?”

„Koliko ja mogu da procenim”, rekla sam ravnodušnim glasom, setivši se koliko je njegov užitak bitan za našu budućnost.

Majka je sklonila kosu sa lica. „Zvučiš kao da sama nisi uživala.”

Kao da mi je čitala misli. „Kako si znala?”

„Ne brini, dete moje”, rekla je majka. „Biće sve bolje. Samo budi strpljiva.”

„Kako će se popraviti?”

„Navikavaćete se jedno na drugo i činićete stvari da ugodite onom drugom.”

„Stvarno?”

„Obećavam.”

Čeznula sam da pričam sa udatom prijateljicom kao što je Goli o onome što se dogodilo, ali nikog takvog nisam znala u Isfahanu.

Nahid je došla da me poseti tog popodneva, ne znajući gde sam bila. Nisam je videla više od mesec dana, jer sam većinu tog vremena bila kažnjena i nije mi bilo dopušteno da napuštam kuću ili primam posetioce. Kada je stigla, ja sam spavala. Ustala sam da se pozdravim s njom, zevajući. Jedva je primećivala moj umor i nije čak ni opazila kanu po mojim rukama i stopalima. Nahid je bila zaljubljena i nije bila u stanju da razmišlja o bilo čemu drugom. Poljubile smo jedna drugu u oba obraza i sele na moju prostirku dok je majka otišla u kuhinju da joj donese čaj.

„Tako sam uzbuđena”, rekla je Nahid. Crvenilo se pojavilo na njenim obrazima, a usne su joj bile pune i sočne. Nikada je nisam videla tako lepu. U poređenju sa njom, znala sam da izgledam umorno, sa podočnjacima zbog nedostatka sna.

„Da li se nešto skoro desilo?” upitala sam. Pogledala sam u njene kukove koji su delovali punije nego obično. Čuvala je njegova pisma u odeći, vezana za pojas koji je visio nisko.

„Da”, rekla je, „dobila sam njegovu poslednju poruku i već sam je pročitala hiljadu puta”. Izvukla ju je iz pojasa. „Puna je nežnih osećanja, ali pročitacu ti najvažniji red.”

Otvorila je pismo i pročitala:

Uveri me da će tvoje oči, zelene kao smaragdi, zračiti ljubavlju ka meni, i budi uverena da će moja vernost biti postojana kao dijamant.

„Ovo zvuči kao bračna ponuda!” rekla sam.

„Baš sam to i ja pomislila”, odgovorila je, „mada bi morao zvanično da me zaprosi od moje porodice”. Uzdahnula je i naslonila se na jastučice, dok joj se na licu oslikavalo blaženstvo.

Volela bih da sam mogla da joj kažem da sam tokom poslednjih nekoliko sati, dok je ona likovala nad pismom, otkrila svoje najintimnije delove pred muškarcem – i videla njegove. Ali onda bih morala da joj kažem da nije bilo onako divno kao što sam se nadala.

Nahid je uzdahnula. „Ne prestajem da mislim na njegove oči. Tako su crne i blistave, čak i izdaleka.”

Pomislila sam na Feridunove oči. Bile su tople, braon boje, i bile su mi toliko blizu da sam videla kako mu se zenice skupljaju, reagujući na svetlost uljanih lampi.

„Lep je kao Jusuf”, rekla sam, „dragulj među mladićima”.

„A tek njegove usne!” rekla je, kao da me nije ni čula. „One su tako pune i crvene.” Porumenela je, njeni mlečni obrazi su odjednom postali ružičasti. „Pitam se, kako je to ljubiti ga!”

Mogla sam da joj kažem kakav je poljubac. Kada je Feridun prvi put stavio jezik u moja usta, delovao je debelo kao crv i gurao ga je između mojih usana, udarajući mi nos svojim, tako da nisam mogla da dišem. Ali sviđao mi se osećaj

dok je njegov jezik palacao ulazeći i izlazeći iz mojih usta. Verujem da je Nahid zamišljala poljubac koji bi se čedno zaustavio na usnama.

„Razmišljam samo o tome da budem u njegovom zagrljaju, osećam njegove grudi na svojim i mišiće njegovih ruku.”

Kako bi ona mogla da zna za neobično prijatnu grubost muških čekinjastih grudi naspram njenih, kao što sam ja to znala? Ali druge stvari koje smo radili bile su manje ugodne: neobična vrelna kada sam raširila noge, oštar bol, i njegova tečnost koja je kasnije eksplodirala. Postalo mi je neprijatno dok sam o tome razmišljala.

„Ti si pocrvenela”, rekla je Nahid. „Da li te je stid da slušaš o ovome?”

„Možda”, rekla sam, pokušavajući da se prisilim da mislim o njenim brigama. Da smo Feridun i ja bili tako jako zaljubljeni kao Iskander i Nahid, da li bih savladala svoju stidljivost i više uživala u toj noći sa njim?

„Samo tebi mogu da zahvalim, draga prijateljice, za moju sreću”, produžila je Nahid. „Ovo se nikada ne bi desilo da ti nisi pristala da ideš sa mnom na polo.”

„Nije to ništa!”

„Moje srce čezne da dobije još vesti od njega”, nastavljala je Nahid. „Potrebno mi je da vidim kako govori o ljubavi da bih znala da li njegova osećanja odgovaraju mojim.”

Želela sam da ispričam Nahid o muta braku, ali Gordijin i Gostahamov zahtev da o tome ćutim u meni su izazvali strah da bi me ona manje cenila zbog mog novog položaja. Čak i kada bih mogla da joj se poverim, ne bih mogla da opišem Feriduna sa istim užitkom sa kojim ona priča o Iskanderu. Moj brak je predstavljao obavezu; njen će biti stvar izbora.

„Ne slušaš me”, rekla je Nahid, namrštivši se. „Šta ti je? Danas deluješ tužno.”

Trudila sam da ne govorim o svojim osećanjima, ali to nije bilo moguće.

„Samo bih želela... da se udam za nekoga koga volim!” rekla sam iznenada, ali postojalo je još nešto. Zašto ja nisam imala lice poput vile, sa mlečnobelom kožom? Zašto moj otac nije živ da me obaspe svojim blagoslovom? I zbog čega ja ne mogu da budem sa čovekom koji bi me toliko žarko želeo da bi me oženio za sva vremena?

„I tebi će se to desiti”, rekla je Nahid. „Kada budeš otkrila ljubav, videćeš da je to najuzviženiji osećaj srca.”

Zagrlila me je pre nego što smo se rastale, nesposobna da obuzda svoja osećanja. Pitala sam se da li je u pravu. Nahid je bila obuzeta silinom svoje žudnje. Da li je to bila ljubav? Nisam bila sigurna u to, ali sam se radovala što vidim kako cveta poput ruže, mada sam u svom srcu osećala prazninu.

Feridun me je tražio noću, ali sam preko dana i dalje pripadala Gostahamu. Ubrzo nakon moje prve noći sa Feridunom, pozvao me je u svoju radnu sobu.

Sada kada sam otkrila tajnu muškaraca, osećala sam stid u njegovoj blizini, ali on se prema meni ophodio isto, kao prema šegrtu koji treba da odradi svoj posao.

Majka i ja smo već otplatile Gordiji vunu koju sam proćerdala od novca dobijenog za muta brak; ostatkom srebrnjaka namirile smo dugove koje smo napravile u našem selu. Kada sam obećala da ću prihvatiti Gostahamov savet u odabiru boja, složio se da kupi vunu za drugi tepih. Zaklela sam se nad *Kuranom* da neću skidati ćilim sa razboja dok ga ne završim.

Gostaham je crnim mastilom nacrtao novu šaru i ponudio da me podučava kako da biram boje. Kada je raširio crtež u svojoj radnoj sobi, trudila sam se da više mislim na posao koji nam je predstojao nego na noći sa Feridunom. Prikazivao je vazu okruženu baštom punom ogromnih, neverovatnih cvetova.

„Šahu Abasu se jako dopada ova šara i nazvana je po njemu”, rekao je Gostaham kikoćući se. „Crtež nije naročito komplikovan, što znači da boje igraju najvažniju ulogu.”

Vaza je imala uzani otvor i bila je izuzetno zaobljena poput žene. Da li je i moje telo bilo tako lepo? Pocrvenela sam od pomisli kako naga stojim pred Feridunom i kako on ne prestaje da hvali moje grudi i kukove.

Gostaham je izvukao tacnu sa pigmentima u prahu iz niše u zidu koja se nalazila iza njega. „Sada gledaj pažljivo”, rekao je.

U središtu vaze nalazila se rozeta. Umočivši četkicu u vodu, obojio je rozetu crnom bojom, a sam centar krem. Bulke koje su držale rozetu postale su svetlonarandžaste i kao da su plutale u kremastom moru mleka. Cvet koji je okruživao bulku postao je crn, a sama površina vaze koja se nalazila oko njega bila je boje magente.

„Reci mi koje boje vidiš, redom.”

Zagledala sam se u vazu. „Krem, crnu, narandžastu; krem, crnu, magentu”, rekla sam, postajući sve uzbuđenija dok sam govorila. „To je obrazac!”

„Tačno”, rekao je Gostaham.

Tri velika cveta koja su okruživala vazu nosila su u sebi sočnost unutrašnjih svetova cveća, lišća i arabeski. Prvi je gotovo čitav obojio narandžastom bojom, dodajući mu zelene tačkice; drugi uglavnom zelenom sa malo crne, narandžaste i ružičaste poput tačaka na krilima leptira. Nije predstavljalo nikakvo iznenađenje da je treći cvet pretežno bio ružičast.

„Posmatraj ponovo boje”, rekao je.

Treći cvet počinjao je kao tanani ružičasti pupoljak sa središtem krem boje okruženim crnim laticama, koje su eksplodirale u zrele ruže boje magente u crnom moru poprskanom sićušnim narandžastim cvetovima. Izgledalo je kao da posmatrate cvetanje u svim fazama života cveta. Setila sam se kako je Feridunovo središte počelo da raste, uspravilo se, eksplodiralo, a onda mirno otišlo na počinak.

„Nisi odgovorila na moje pitanje”, rekao je Gostaham.

Nikada ranije nije od mene tražio da imenujem boje.

„Krem, ružičasta, crna; magenta, narandžasta, crna”, rekla sam, uzbuđenija nego ranije. Ponovo se pojavio obrazac, ali drugim redosledom.

„Dobro. Sada pogledaj sve cvetove u grupi. Pošto ponovo upotrebljavam iste boje, zbog čega to očima ne dosadi?”

Odgovor je bio jednostavan. „Mada su cvetovi povezani, poput članova porodice, svaki predstavlja blago za sebe.”

„Upravo tako.”

Gostaham je skicirao venčice od sitnih cvetova oko svakog velikog cveta, koji su ih obavijali bez pritiska i nežno, što me je podsetilo na to kako me je Feridun prvi put držao oko struka. Iz Gostahamovog pera pojavili su se divlja crvena lala, sa crnim središtem, purpurnocrne ljubičice, kao cigla crveni cvetovi nara, crni narcisi i ružičaste ruže.

„Sada imam pitanje za tebe”, rekao je Gostaham. Na drugom listu hartije skicirao je cvet i obojio ga zelenocrno u sredini, a latice plavom bojom. „Gde bi trebalo da umetnem ovo na prvom crtežu?” pitao je, pruživši mi papir.

Držala sam novu skicu pored dezena, ali delovalo je da je u neskladu sa magentom i narandžastom. Konačno sam rekla: „Ne mogu da pronađem mesto za ovo”.

Gostaham se nasmešio. „Tako je”, rekao je. „Boje se ne slažu, mada su po sebi lepe.”

„Jedinstvo i integritet”, promrmljala sam, setivši se njegove poslednje lekcije.

„Slava Alahu!” rekao je Gostaham, a lice mu se ozarilo kada se konačno nasmešio. „Sada precrtavaj ovu šaru i boje dok ne navikneš svoje oči i vrhove prstiju. Tada, i samo tada, daću ti dozvolu da počneš da tkaš.”

Uradila sam šta mi je rečeno. Kada je Gostaham dao svoje odobrenje, otišli smo zajedno na bazar i potražili nijanse koje odgovaraju onome što je prethodno zamislio. Da smo tepih radili za kraljevsku tkaonicu, dao bi da se boje pripreme po njegovoj specifikaciji. Ipak, prodavci vune u Isfahanu bili su tako dobro snabdeveni da smo uspeli da nađemo boje približne onima koje je zahtevao. Bila sam ushićena jer ću sada moći da tkam tepih na koji ćemo oboje biti ponosni.

Posle nekoliko dana Feridun me je opet pozvao. Kada je ujutru stiglo pismo, Gostaham me je pronašao u dvorištu kako radim na novom tepihu i rekao mi: „Tražena si večeras”. Trebalo mi je neko vreme da shvatim šta je pod tim podrazumevao, a onda sam pocrvenela od stida pošto sada on i svi u domaćinstvu znaju šta ću raditi večeras. Ali kada me je Gostaham ostavio samu, bilo mi je drago što je Feridun poželeo da me vidi jer nisam baš bila sigurna koliko sam bila dobra kao supruga.

Završivši tkanje za taj dan, zamotala sam se i odšetala do malog elegantnog doma, u kojem sam dala svoju nevinost Feridunu. Na putu sam se setila sa

kolikom ljubavlju su me majka i Gordija spremale za njega i kako je moje kupanje i odevanje trajalo čitav dan. Ovog puta, i od tada nadalje, trebalo je da me pripremi žena u Feridunovoj kući. Brinula sam kako će mi biti kada se o meni bude starala žena koju ne poznajem, žena koja ga uslužuje umesto da ja to činim.

Kada sam stigla, Hajeda me je pozdravila i uvela u mali amam u Feridunovoj kući. Ponašala se odlučno i tačno je znala šta radi, kao da je to mnogo puta već i činila. Amam je bio u lepoj belojoj sobi sa mermernim podom i dve duboke mermerne kade. Počela sam da se skidam, kao što sam činila kada sam bila u Hominom amamu, dok nisam primetila da me Hajeda i njena punačka pomoćnica, Aziz, posmatraju gotovo s prezirom.

„Mogu sama”, rekla sam, misleći da im uštedim trud.

Hajeda kao da to nije ni čula. „Bićemo u nevolji ako se sazna da si se kupala bez naše pomoći”, rekla je, proizvedeći ton koji je zazvučao kao frktanje.

Prekorena, dozvolila sam ženi da nastavi da me svlači. Nežno su skidale moju odeću i pažljivo je slagale, mada su to bile samo obične pamučne stvari koje sam nosila kod kuće. Kada sam bila naga, povele su me u vrelu kadu, kao da dotle nisam mogla sama. Pošto sam odmalena sama brinula o sebi, osećala sam se čudno kada se neko prema meni ophodio kao da sam od stakla.

Dok sam se odmarala u vodi i puštala da mi se vrelina uvlači u kožu, Aziz mi je ponudila hladnu vodu i sveži krastavac. Pošto je još uvek bio ramazan, rekla sam da ću sačekati dok ne čujem prasak iz topa. Želela sam da izađem iz vrele vode nakon nekoliko minuta, ali su one insistirale da ostanem dok mi se telo ne opusti. Kada mi je koža postala svugde meka, pomogle su mi da izađem iz kade, istrljale me nasapunjanom krpom i dobro pregledale moje noge, pazuh i obrve da slučajno nije ostala neka dlačica. Nakon što su se uverile da neću uvrediti Feriduna nekakvim nabujalim rastinjem, Hajeda mi je oprala kosu i namazala slatkastim uljem načinjenim od karanfilića. Aziz mi je izmasirala ramena i vrat svojim ogromnim debelim šakama i ja sam se pretvarala da dremam. Ako ove služavke znaju nekakve tračeve o Feridunu, pretpostavljala sam da neće oklevati da ih ispričaju.

Oduvek sam umela da glumim da spavam, jer je to bio jedini način da prisluškujem roditelje noću. Zgrčila sam nogu i usta su mi ostala malo otvorena. Kada mi je kap pljuvačke krenula niz obraz, znala sam da i one najbliže mogu da ubedim da spavam kao zaklana.

„Šta još treba da se uradi?” upitala je Aziz šapatom.

„Samo da je obučemo.”

„Šteta je prekrivati je”, odgovorila je debela sa uzdahom. „Pogledaj je!”

Da pogleda šta, pitala sam se. Nisam mogla da vidim gde su im oči bile usmerene, ali osetila sam da mi na obrazima i grudima postaje sve toplije.

„Kao da može da vidi kroz njihovu odeću”, odgovorila je Hajeda. „Nikada nije mogao da proceni samo na osnovu toga što im vidi lice.”

„Ipak je dosta tamna: skoro boje cimeta.”

„Tačno”, odgovorila je Hajeda, „ali pogledaj šta krije ispod te stare odeće!”
Debela se nasmejala. „Sigurna sam da sam i ja nekad bila takva!”

„Sigurno jesi, ali da li si ikada videla tako tanane šake i stopala, nežne kao kod deteta?”

Aziz je uzdahnula. „A onda opet, vrhovi njenih prstiju grubi su kao kozji rogovi”, rekla je. „Sigurna sam da mu se to ne sviđa.”

„Neće jahati na vrhovima njenih prstiju”, odgovorila je Hajeda i dve žene su se zakikotale kao da je to bila najsmješnija šala koju su ikad čule.

„Da”, rekla je debela zamišljeno, „letnje smokve ne dostižu svoju punu zrelost”.

„I letnje ruže uvenu za nedelju dana. Sačekaj da zatrudni; onda će se njene obline napregnuti i kasnije opustiti.”

„Misliš, *ako* zatrudni”, rekla je Aziz, i dve žene su se ponovo nasmejale, čak glasnije nego prvi put. „Na kraju krajeva, ima na raspolaganju samo tri meseca.”

„Dan je na izmaku; bolje da je probudimo”, rekla je Hajeda i počela da mi masira jedno stopalo. Trgla sam se i proteglila kao da sam upravo izronila iz najdubljeg sna. I pored sve njihove brige, osećala sam bol kao da me je neko udario u stomak. Koliko će trajati Feridunova zainteresovanost za nekoga koga čak i dve stare služavke sažaljevaju?

„Pogledaj: hladno joj je!” rekla je Aziz Hajedi. Kao da je zaboravila da sam budna i da mogu da čujem šta govori.

Pomoćnice su me postavile na drvenu hoklicu i počele da mi navlače odeću koju žena nosi samo za svog muža. Pomagale su mi da uvučem noge u široke dimije i ruke u svilenu potkošulju, koja se vezivala samo oko vrata. Preko ovoga obukla sam bledoružičastu košulju i tirkizni ogrtač, koji je ostao otvoren da bi se videla moja prozirna tunika i mesto gde se jedna dojka dodiruje sa drugom. Preko kose nosila sam fini šal od bele svile, koji je tu više bio kao ukras nego izraz skromnosti, i nisku bisera preko čela. Svila je meko šuštalala po mom telu dok su me žene vodile u malu prostoriju gde sam se prvi put srela sa Feridunom. Upalile su posudu sa tamjanom, iznad koje sam stala da bi mi se namirisale odeća i koža. Donele su crno vino u čaturama i mleko u zdeli od porculana. Izula sam cipele i stavila ih jednu kraj druge na jednu od pločica na podu. Jak miris pun dima dražio mi je grlo. Nadala sam se da je majka u pravu i da će ovog puta biti drugačije.

Nisam morala dugo da čekam jer je Feridun stigao čim se smračilo. Ušao je u sobu, izuo se i zavalio na jastučiću kraj mene. Bodež za njegovim pasom svetlucao je pod uljanim lampama i poželela sam da one ne blešte toliko.

„Kako ti je zdravlje?” upitao je odsečno.

Koža mi se naježila od njegove oštine, ali sam što smirenije odgovorila: „Dobro sam, Bogu hvala”. Kada sam ga upitala kako je on, samo je coknuo umesto odgovora. Mislila sam da ćemo prvo da jedemo i pijemo, jer oboje

nismo ništa pojeli čitavog dana, ali Feridun me je odveo u spavaću sobu i brzo svukao tirkizni ogrtač sa mojih ramena. Pao je brže nego što ružinoj latici treba da dodirne tle, a odmah za njim skliznula je i ružičasta tunika. Feridun mi je skinuo dimije i bacio ih. Ostala sam u tankoj dugoj potkošulji, koja je bila vezana oko vrata, ali otvorena da pokaže sve ostalo. „Mislim da ću te uzeti baš takvu”, rekao je.

Feridun je zbacio svoju odeću i skinuo turban, zafrljačivši ga preko sobe kao loptu. Ne trudeći se da skida šal koji mi je prekrivao glavu, razgrnuo je moju potkošulju i popeo se preko mene dok sam ležala na prostirci. Za razliku od prvog puta kada smo bili zajedno, prodro je u mene bez otezanja. Trgnula sam se, ali se on nije obazirao na mene i tako, setivši se šta treba da radim, počela sam da mrdam kukovima onako kako sam to prošlog puta naučila, mada me je bolelo. Bio je potreban samo čas dok se Feridun nije stresao i srušio na moje grudi. Ležala sam pod njim, ponovo razočarana, osluškujući kako se njegovo disanje ponovo vraća u normalu. Da li će nam uvek biti ovako? Imala sam snažnu želju da pomilujem njegovu gustu talasastu kosu, koju je raspuštao samo preda mnom. Ali skoro je zaspao i nisam se usuđivala da ga budim. Ležala sam tako budna, sa širom otvorenim očima. Uopšte nisam zamišljala da će brak ovako izgledati. Nimalo nije ličilo na to kako je otac obožavao majku, niti kako se Gostaham ophodio prema Gordiji.

Posle nekog vremena, oglasio se top i Feridun se uskomešao, protegnuo, navukao svoju odeću i rekao mi da i ja to učinim. Pljeskanjem je pozvao sluškinje, koje su se hitro vratile sa hranom i drskim muzičarem koga sam se sećala sa naše prve večeri. Pojeli smo još jedan bogati obrok koji se sastojao od pečenog mesa, pirinča sa šafranom i svežeg povrća, dok nas je muzičar zabavljao. Pomislila sam da je on najlepší mladić kojeg sam videla. Imao je krupne bademaste oči, guste smeđe kovrdže i zavodljivost plesačice. Sigurno nije bio mnogo mlađi od mene, ali koža na licu bez brade bila mu je nežnija od moje. Delovalo je da je Feridun bio ponesen njegovim sviranjem. Kada je svirao visoke tonove koji su trepereli od lepote, izgledalo je kao da će se Feridun onesvestiti. Učinilo mi se da vidim podrugljiv osmeh na muzičarevom licu zbog Feridunovog zanosa, ali čim je Feridun otvorio oči, lice mladića oprezno je poprimilo izraz nezainteresovanosti.

Kada je Feridunu bilo dosta muzičara, naredio mu je da ode sa sluškinjama. Sipavši mleko u veliki sud sa vinom, ponudio mi je da ga popijem. Nikada nisam pila vino, pošto su mnoge žene iz mog sela odbijale da ga piju iz religioznih razloga (mada sam znala da su ga neke tajno probale). Piće je imalo ukus zrelog grožđa i umirujuću penu svežeg mleka. Brzo sam ga popila i legla na prostirku protežući ruke i puštajući da noge zauzmu prirodni položaj. Osetila sam se odmornom i opuštenom kao u kupatilu. Zamišljala sam kako me Feridun drži u zagrljaju i ljubi mi lice, i kako nakon našeg sjedinjavanja sluša moje priče o životu kod kuće. Ali Feridunove oči su se zažarile i bez reči mi je ponovo strgnuo odeću, ovog puta nasilno – uznemirila sam se kada sam videla sudbinu tako skupocene odeće – i podigao me je u svoj zagrljaj. Uzeo me je

prislonjenu na vrata koja su vodila u sobu, a ona su glasno lupala pri svakom njegovom prodiranju. Zgrčila sam se kada sam pomislila šta sluškinje misle o ovoj lupnjavi, ritmičnoj poput doboša, jer su bile odmah ispred vrata da bi čule kada Feridun pljesne rukama i pozove ih. Ali to nije bilo sve. Feridun me je odvuкао od vrata i bacio nekoliko jastučića na pod, da bi mogao da me uzme u klečećem položaju, kao kada se psi pare, i konačno, kada je već počelo da sviće, učinio je to stojeći, podupirući me rukama, dok su moje noge bile savijene oko njegovih leđa. Te noći nisam imala razloga da brinem da li me Feridun želi – da li mi je koža suviše tamna i da li ga zadovoljavam kao supruga.

Mada sam se trudila u njegovom naručju, moje telo nije urlalo od zadovoljstva. Gde je taj zanos o kojem su svi govorili? Osećala sam još veće razočaranje nego prvi put, jer se ništa nije promenilo. Ali činila sam sve što bi mi Feridun rekao da uradim, svesna da bi se mogao oprostiti od mene za nekoliko meseci i ostaviti majku i mene da zavisimo od Gordijine i Gostahamove milosti. Nisam mogla ni da zamislim da ponovo preživljavamo zimu u oskudici kao nekada u selu. Ovde u Isfahanu nam je bilo toplo, udobno i bile smo site. I zato, ako mi Feridun kaže da zadržim odeću ili da je svučem, da stanem ovde ili tamo, da se savijem poput psa, osećala sam da moram da poslušam.

Izgleda da je Feridun uživao u večeri koju smo proveli zajedno. Ponovo me je potražio ujutru, stenjući brzo, a onda pevajući nešto za sebe, zamotao se u ogrtač pre kupanja. Navukla sam svoju pamučnu odeću da krenem kući. Služavke su došle sa hlebom i kafom, trudeći se da ne gledaju u mene. Učinilo mi se da sam uhvatila Hajedin zlobni osmeh dok je skupljala jastučice koje je Feridun postavio po podu, jer je tačno mogla da kaže šta smo radili i u kom delu prostorije.

Tokom prvih nekoliko nedelja mog muta braka, vredno sam radila na tepihu. Kako je on rastao na mom razboju, postajala sam sve zadovoljnija. Boje su bile odgovarajuće; Gostaham se za to postarao. Nije bilo sumnje da je ovaj tepih nadmašio prethodni. Čak ni Gordija to nije mogla da porekne. Izdržavši njenu ljutnju, konačno sam se radovala.

Jednog popodneva dok sam bila u dvorištu i tkala, došao je sluga i rekao mi da se Gostaham vratio kući sa jednim Holanđaninom. To je za mene bio znak da se popnem na tajno mesto i virim kroz belu rezbariju. Gostaham i Holanđanin sedeli su na jastučićima u polukrugu sa blagajnikom Pervezom, koji je bio prisutan da bi zapisao sporazum ako bi ga ova dvojica postigla. Mada sam ranije viđala strance, nikada nisam videla nekoga iz hrišćanske zemlje sa zapada. Sve što sam znala bilo je da su ljudi sa zapada obožavali idole i da njihove žene nisu brinule o tome da li su im otkrivene kosa ili grudi na javnom mestu.

Holanđaninova kosa bila je poput slame, a plave oči poput psećih. Umesto da nosi dugačku lepu tuniku, bio je odeven u uzanu plavu plišanu jaknu i kratke plave pantalone koje su bile proširene kod kukova, tako da je delovalo kao da mu je zadnjica bila i napred i pozadi. Na nogama je imao bele čarape, u kojima

mu je sigurno bilo vruće. Kada je podigao ruke, opazila sam bele kolutove od znoja na njegovoj jakni.

„Velika mi je čast da vas ugostim u svom domu”, govorio mu je Gostaham.

„Zadovoljstvo je moje”, odgovorio je Holanđanin na tečnom persijskom. Kao i deca imao je problema sa izgovaranjem *kh* i *gh* glasova, ali ostalo je moglo lako da se razume.

„Ne viđamo često strance kao što ste vi”, produžio je Gostaham.

„To je zato što je putovanje dugo i naporno”, odgovorio je Holanđanin. „Mnogi moji saradnici umrli su u potrazi za poslom ovde. Ali zahvalni smo što je vaš poštovani šah Abas srdačno otvorio vašu zemlju za trgovinu. Vaša svila je jeftinija od kineske, a isto tako dobra.”

Gostaham se nasmešio. „Nju najviše i izvozimo. Svaka porodica koja to može da priušti ima šupu sa svilenim bubama.”

I Gostaham je imao jednu nedaleko od kuće. Volela sam da ulazim u hladnu, mračnu šupu i milujem meka bela vlakna koja su iz dana u dan postajala sve punija.

„Od svile su svakako izrađeni najfiniji ćilimi koje sam video”, rekao je Holanđanin, koji je izgleda hteo razgovor da navede na posao.

„Svakako”, rekao je Gostaham, ali on još nije bio spreman za tu vrstu razgovora. Promenio je temu i okrenuo se prijateljskom ćaskanju. „Pretpostavljam da vam sigurno nedostaje porodica ako ste na putu više od godinu dana”, rekao je.

„Veoma”, rekao je Holanđanin, duboko uzdahnuvši.

Želela sam da čujem nešto o njegovoj ženi, ali on nije širio tu temu. „Ljubazno je od vas što pitate za moju porodicu”, rekao je, „ali želeo bih da danas razgovaramo o tepisima i mogućoj narudžbini kod jednog tako velikog majstora kao što ste vi.”

Ukočila sam se u svom skrovištu. Zar Holanđanin nije vodio računa o ponašanju? Nepriročno je tako brzo započeti razgovor o poslu. Mogla sam da prepoznam da je Gostaham bio uvređen po tome kako je skrenuo pogled i nije ništa govorio. Pervez se ukočio; bilo mu je neprijatno zbog ovog čoveka.

Holanđaninovo čelo se nabralo i pojavile su se duboke bore, kao da je uvideo da je pogrešio. Srećom, neprijatnu situaciju prekinuo je Tadži, koji je ušao u sobu noseći posude sa šerbetom od višanja. U mom skrovištu bilo je zagušljivo i žudela sam za oporim pićem.

„Molim vas, pričajte nam o vašoj zemlji”, rekao je Gostaham, iskazujući svoju nepogrešivu gostoljubivost. „Čuli smo dosta o njenim lepotama.”

Holanđanin je otpio veliki gutljaj šerbeta i naslonio se na jastučice. „Ah”, rekao je, osmehujući se. „Moja zemlja je zemlja reka. Nije potrebno da se nosi voda sa sobom kada se putuje, kao ovde.”

Pervez se po prvi put oglasio. „Vaša zemlja je sigurno veoma zelena, poput smaragda”, rekao je. Još uvek je učio za blagajnika, ali je voleo sebe da doživljava kao pesnika.

„Svuda je zeleno”, odgovorio je trgovac. „Kada dođe proleće, zelena boja je toliko jaka da boli kada se pogleda u nju, a kiša pada gotovo svakog dana.”

Pervez je ponovo uzdahnuo, bez sumnje od pomisli na toliku vodu, a njegove duge trepavice zatitrale su kao da je žena. Mislim da Holanđanin to nije primetio.

„Imamo krave koje se goje od bogate zelene trave i mlekare koje prave kremasti sir. Sadimo žute i crvene lale, za čiji uzgoj je potrebno dosta vode. Pošto smo nacija vode, takođe smo i mornari. Imamo izreku: Nikada ne okreći leđa moru. Uvek nađemo način da ga savladamo.”

„Imate plave oči”, rekao je Pervez, „poput vode”.

Zakikotala sam se tiho. Pretpostavljala sam da bi Pervez voleo da se pridruži ovom momku, verovatno kao saputnik, i da njegova poezija bude inspirisana prizorima iz stranih zemalja.

Holanđanin se nasmešio. „Čak su nam i kuće na vodi. Moja je sagrađena na jednom od kanala koji prolazi kroz grad. Zbog vlage moj narod voli da zagreje podove u kućama vašim tepisima. Na njih stavljaju predmete načinjene od drveta – stvari za sedenje, one na kojima se jede ili na kojima se noću leži. Ne volimo da budemo na podu, gde je vlažno i hladno.”

„Nama to ovde nije potrebno”, rekao je Gostaham. „Pod je suv i prijatan.”

„Gde pronalazite toliko drveća?” upitao je Pervez trgovca zaprepašćeno. „Zvuči kao da je u vašoj zemlji raj.”

„Naše šume rastu gusto svuda po zemlji. Čovek može da ode tamo sa sekirom i naseče više drva nego što konj može da ponese.”

„Da li liči na predeo oko Kaspijskog mora, koji je najzeleniji deo Irana?” upitao je Pervez.

Holanđanin se nasmejao. „Ono što vi zovete zelenim, za nas je braon”, odgovorio je. „Na svako vaše drvo, čak i u najbujnijim delovima vaše zemlje, dolazi stotinu naših stabala.”

Setila sam se jedinog čempresa u mom selu. Ljudi koji žive u tako plodnoj zemlji kao što je Holanđaninova sigurno nikada nisu patili zbog praznog stomaka.

Holanđanin je obrisao znoj sa čela i popio preostali šerbet. Gostaham i Pervez su pili vreo čaj, od kojeg im je, naravno, bilo još hladnije, ali izgleda da Holanđanin to nije znao.

„Uz tako mnogo vode, sigurno imate više amama nego što možemo i da zamislimo”, rekao je Pervez. „Već vidim ogromne bazene sa vodom, vrelom i hladnom, sa fontanama i kaskadama sa kojih se ona sliva. Mora da ste vi najčistiji ljudi na svetu.”

Stranac je začutao. „Pa, ne. Mi nemamo amame.”

Pervez je delovao iznenađeno. „Kako se perete?”

„Naše žene zagrevaju vodu u loncu iznad vatre kod kuće za specijalne prilike, ali nikad se ne kupamo zimi kada je hladno.”

Pervezovo lice izobličilo se od neverice, a ja sam osetila gađenje skoro onoliko kao kada sam morala da praznim noćne posude.

„Čitave zime – bez kupanja?”

„I čitave jeseni i proleća takođe. Obično se kupamo na početku leta”, rekao je trgovac opušteno.

Pomislila sam na kolutove pod njegovim miškama. Bez kupanja bi se toliko znojio u svojoj odeći dok ona ne bi mirisala jako kao zemlja pokrivena izmetom. Bilo mi je drago što ne sedim u njegovoj blizini. U sobi je na trenutak zavladała tišina. Holanđanin se počeošao po glavi i perut mu je pala po ramenima.

„Nedostajće mi vaša kupatila kada se budem vratio kući”, priznao je. „Iran je uzor čistoće, kupatila su obećana zemlja pročišćenja, a ružina vodica je rajski miris!” Njegovi izrazi na persijskom bili su bez greške i videla sam kako su Gostaham i Pervez bili oduševljeni njegovim poetskim hvalospevima.

Sluga je doneo tacnu sa hranom i spustio je ispred gosta. „Stvarno, nema potrebe da se toliko mućite”, rekao je Holanđanin. „Samo sam došao da se raspitam da li možemo da sklopimo posao.”

Gostaham se trgnuo kada je pokušao da savlada svoj bes zbog ovakve grubosti. Pogledao je dole u tepih i rekao: „Molim vas, prijatelju, jedite. Nećemo vas pustiti praznog stomaka.”

Holanđanin je pojeo nekoliko zalogaja preko volje, neskriveno pokazujući da to čini samo zato što mora. Bila sam zapanjena takvim varvarskim ponašanjem. Bio je poput životinje, nesposobne da se prema ljudima ophodi s ljubaznošću.

U mom ćošku je bilo jako vruće, ali Gostaham je verovatno želeo da čekam i čujem šta Holanđanin želi. Kada je završio s jelom, zamolio je Holanđanina da nam kaže zbog čega nas je počastvovao svojom posetom.

„Moram da narućim dva odgovarajuća ćilima za vlasnika Holandsko-istoćnoindijskog udruženja”, odgovorio je. „Oni treba da budu napravljeni sa poroćičnim grbom i izrađeni od najfinije svile i najsitnijih ćvorova.”

Gostaham ga je ispitivao o velićini, bojama, ćvorovima i predložio cenu toliko visoku da sam se skoro zagrcnula. Holanđanin je delovao namrgođeno. Njih dvojica počeli su da se cenkaju, ali pošto nijedan nije popuštao, Gostaham je zamolio da Samid donese kafu i poslastice, i naćeo novu temu.

„Izgleda da je u poslednje vreme Holandsko-istoćnoindijsko udruženje prodrlo u svaki kutak zemljine kugle”, rekao je Gostaham. „Šta se sada dešava u Novom svetu?”

„Uspostavljena je nova grupacija pod imenom Holandsko-zapadnoindijsko udruženje”, odgovorio je Holanđanin, „koje razvija vrlo unosnu trgovinu

krznom. Firma pokušava da kupi ogromno ostrvo od domorodaca da bi sebi olakšala poslovanje.”

„Svakako!” rekao je Gostaham, uz široki, prepredeni osmeh. Znala sam da neće sniziti Holanđaninu cenu sada kada je saznao da posao njegovog gazde odlično napreduje.

Vratila sam se svom razboju. Ubrzo je došao Samid i rekao mi da se brzo pokrijem, pa sam donela čador iz svoje sobe, zamotala se i vratila tkanju. Nakon nekoliko trenutaka Gostaham je doveo Holanđanina u dvorište. Opazila sam da je Gordija u kuhinji, odakle je mogla da prisluškuje a da je ne vide.

„Devojka je iz moje porodice”, rekao je Gostaham Holanđaninu, „i ona odlično tka i osmišljava šare. Ono što vidite na razboju u potpunosti je njeno delo.”

Naravno da to nije bilo tačno.

„Ono što mogu da vidim jeste da je ova porodica veoma nadarena”, odgovorio je Holanđanin ljubazno. „Da li će tepih biti na prodaju?”

„Da, čim bude završen”, rekao je Gostaham.

„Veoma je lep”, rekao je Holanđanin. „Tvoji prsti su tako brzi, jedva da mogu da ih pratim.”

Ovo mi je godilo. Tokom poslednjih meseci postala sam brža jer mi je Gostaham pokazao kako da dobijem na vremenu pri svakom čvoru.

„Mužu”, pozvala je Gordija iz kuhinje, gde je ostala skrivena od pogleda, „zašto ne uključiš i njen tepih kao poseban poklon za našeg cenjenog Holanđanina? Onda će nam možda platiti cenu koju tražiš za druga dva.”

Ukočila sam se.

„Našli ste pravu reč!” rekao je odmah Holanđanin, bez sumnje shvativši da bi gazdi mogao da naplati dva svilena tepiha, dok bi jedan besplatno dobio za sebe. „Hajde da potpišemo sporazum!”

Ponadala sam se da će se Gostaham usprotiviti, ali on nije rekao ništa. Muškarci su se vratili u veliku sobu da bi Pervez mogao da se posveti sastavljanju ugovora.

Sedela sam za razbojem potpuno ošamućena od neverice i nesposobna da nastavim s radom. Kada je Holanđanin otišao, mislim da sam čula Gostahama i Gordiju kako se svađaju na ulazu u kuću. Gordija je govorila kako će Holanđanin u svakom slučaju platiti duplu iransku cenu za naručene tepihe. Gostahamov glas bio je suviše tih da bih ga čula. Ako je i mislio da je njegova žena pogrešila, meni nije rekao ništa. Ali kako bi i mogao? Suviše ju je voleo da bi pričao nešto protiv nje.

Gordija je ušla u dvorište i rekla: „Žao mi je što sam to uradila, ali bila sam sigurna da Holanđanin neće odoleti takvoj ponudi. A ti znaš koliko nam je potreban novac.”

Nikada mi nije izgledalo da je ovoj porodici neophodan novac, barem ne na način kao što je bio potreban majci i meni. Ali osim toga, ovde se radilo o nepravdi.

„Gostaham je obećao da ćemo moći da prodamo tepih i da će novac biti naš kada mu platimo vunu”, rekla sam.

Gordija je slegnula ramenima. „Moći ćeš uvek da napraviš drugi”, rekla je s lakoćom, kao da sam rad uopšte nije bio bitan.

Više nisam mogla da izdržim. Otišla sam u našu sobicu i ostala tamo do kraja dana. Kada je majka saznala šta se dogodilo, izgovorila je niz kletvi upućenih Gordiji i pomislila sam da će se ova srušiti istog minuta. Ali, uzdržala se da joj bilo šta kaže, plašeći se njenog oštrog jezika i osвете.

Mislila sam da naša zla sreća ima veze sa kometom. Svi su govorili o njenim lošim uticajima i kako izaziva nesreće kao što su zemljotresi i problematično ponašanje. Ali Asgar nam je ispričao o mladoženji kraljevskog porekla koji je pozvao svog kuma da zajedno pojedu hleb i so za stolom, ali ga je ovaj ubio jer mu je zavideo zbog boljeg društvenog položaja. Mada se nisam usuđivala da kažem, pitala sam se da li su i Gordijini postupci mogli da budu pripisani istom nepovoljnom uzroku.

Bila sam toliko ljuta te noći da nisam mogla da zaspim, a posao narednog dana pao mi je teže nego obično. Prala sam veš sa slugama, izvlačila vodu iz bunara i trljala odeću svom snagom, a zatim je cedila i kačila da se osuši na suncu. Onda sam morala da oljuštim i isečem brdo krompira za kuvaricu i pokupim sve grančice iz suve žutike koju je htela da upotrebi za paprikaš. Gordija mi je govorila da moram da radim brže jer je tog dana očekivala kuću punu gostiju. Nikada se nisam više osećala kao služavka.

Kada je kuhinjski posao bio obavljen, tkala sam tepih dok vrat nije počeo da me boli, a noge mi utrnule, jer sam sada samo želela da ga dovršim da bih konačno počela da radim jedan za sebe. Nisam imala kada da se odmaram, i pre nego što je moj popodnevni posao bio gotov, primila sam neočekivani poziv od Feriduna. Obično je poruku slao ujutru da bih imala vremena da se priprelim. Tako strahovito umorna morala sam da požurim do njegove kuće da bih se doterala za njega, mada je to bila poslednja stvar koju sam želela tog dana.

Kasnije tog popodneva jurila sam ulicama, koje su zbog vreline opustele. Kao da se u vazduhu nalazio veo od prašine, pa je čak i plava kupola Džumanske džamije delovala sumorno po ovoj toploti. Kada sam stigla u Feridunovu kuću, bilo mi je vruće, osećala sam žeđ i umor, ali mi žene nisu dale ni da predahnem. Čupale su mi obrve, od čega su mi suze krenule na oči, a onda uklonile dlačice sa mojih nogu, što je bolelo još više. Zaspala sam dok sam bila u kadi. Kada su dovršile sa doterivanjem, jedva da sam bila u stanju da primetim da je Feridun nabavio za mene novu svilenu tuniku, plavu kao Večna reka, sa divnom žutom potkošuljom, kao i da su mi kosu vezale odgovarajućim žutim trakama po kojima su bile protkane šare u obliku zlatnih ptica. Čak se nisam ni

pogledala u ogledalu. Kada su me žene odvele u sobu u kojoj sam čekala Feriduna, pokušavala sam da se izborim da ne zaspim, ali glava mi je bila skoro na grudima kada sam ga začula na vratima.

Mada sam sa Feridunom bila više puta nego što sam mogla da prebrojim, za mene se u spavaćoj sobi ništa nije popravilo. Zbog toga sam žalila, ali sam barem prestala da brinem da li ga privlačim. Izgleda da je on svim zadovoljstvima pristupao sa izuzetnim užitkom, bez obzira na to da li se radi o hrani, vinu, duvanu ili meni.

Feridun je uleteo u sobu kao da ga je vetar doneo; toliko su hitri bili njegovi pokreti. Sa dvostruko jačom snagom nego obično privukao me je u svoj zagrljaj i rekao: „Nisam mogao da čekam do sutra, zato sam te pozvao da dođeš tako brzo. Dugo sam spavao posle podne tako da mogu da budem s tobom sve dok dan ne zameni noć.”

Pokušala sam da se nasmešim. Ništa nisam želela više nego da se odmorim, a opet sam morala da ostanem budna do zore. Kada je stigla večera, nežno mi je dodavao zalogaje jagnjetine i piletine. Jela sam malo, da se ne bih preopteretila i zaspala. Kada mi je ponudio vino pomešano s mlekom, odbila sam zbog istog razloga. Delovao je razočarano dok ga je sipao samo sebi.

Čim su sluge raščistile posuđe i otišle, Feridun me je zamolio da mu pokažem svoju novu odeću. Ustala sam i zavrtela se tako da mi se potka raširila i mogli su da se vide njeni žuti krajevi kako svetlucaju u vazduhu i uvijaju mi se oko lica i tela.

„Slatko dete sa juga!” rekao je Feridun, ustajući da mi se pridruži i spuštajući mi ruke na struk. „Kružiš kao mesec.”

Podigao je ruke ka mom licu, pogladio mi obrve vrhovima prstiju, izazivajući u meni radost zato što su ih sluškinje prethodno oblikovale, i rekao: „Kao dva mlada meseca”. Onda je rukama prešao preko mojih grudi, osmehnuo se i rekao: „Dva polumeseca”. Na kraju me je zgrabio za zadnjicu obema rukama: „Pun mesec”.

Nasmejala sam se jer me je toliko obožavao, što je bila dobrodošla promena u odnosu na život koji sam vodila preko dana. Feridun me je naučio da i pored toga što moja koža nije svetla, ja posedujem obline koje mogu da uzbude muškarca, čak i jednog tako bogatog i iskusnog kao što je to bio on. Takođe sam osetila izvesnu promenu u njegovom ponašanju, kao da je bio nežniji nego ranije. Nisam verovala da to ima nekakve veze sa mnom. Možda je sklopio dobar posao i prodao arapsku kobilu, pa je želeo sa mnom da to proslavi u krevetu.

Feridun je spustio ruke na moj stomak, kliznuo naniže i tu se zaustavio. „Ali ovo volim najviše da vidim – ovaj debeljuškasti breg koji se izdiže iz tvog tela i nadnosi nad tvojim stomakom kao Mesec nad Zemljom”.

Feridun mi je skinuo svu odeću, a potom svoju, a onda nekoliko trenutaka nastavio da prelazi rukama preko Meseca po mom telu. Volela sam kada se na taj način igrao sa mnom, a moju kožu zagrevao svojim dodirima. Postala sam

toplija, raspoloženija i žudnja mi se pojačala. Ali suviše brzo je gurnuo svoje butine između mojih, terajući me da raširim noge, i počeo da radi na sejanju svog semena. Sklopila sam oči i malo dahtala jer sam znala da ga to uzbuđuje, i mrdala sam kukovima kada i on. Možda ćemo noćas brzo završiti, pomislila sam, zamišljajući kako će biti divno da zatvorim oči i zaspim. Moji udovi su bili teški poput tegova koje su sportisti podizali u Kući snage. Možda sam na tren i zaspala, jer verujem da sam prestala da se pomeram. Trgnula sam se iz sna i brzo počela da guram svojim kukovima ka Feridunu dok sam mu krišom gledala lice. Oči su mu bile sklopljene i kao da se na nešto usredsredio. Po njegovim slepoočnicama bilo je kapi znoja. Zažmurila sam i nastavila da se pomeram. Čini mi se da je prošlo dosta vremena kada se zaustavio i pručio po meni kao da je iscrpljen. Nisam se pomerala, misleći da smo završili.

„Podigni ruke”, naredio mi je.

Poslušno sam stavila ruke iznad glave. Grickao mi je grudi i počeo opet da mrda svojim kukovima, a ja sam se usredsredila na zadatak preda mnom. Neko vreme smo tako nastavili, ali Feridun nikako nije dolazio do trenutka blaženstva. Uzdahnuo je – kratko, iznervirano – i ponovo se zaustavio.

„Uhvati me rukama za leđa – zgrabi me!” rekao je sa žudnjom u glasu. Nežno sam ga uhvatila za leđa dok je on prodirao u mene, što je delovalo kao pokušaj očajnika. Postajala sam suva i bolelo me je između nogu, pa sam poželeva da požuri. Ovo nikada nije toliko trajalo. Ponovo sam pogledala u Feriduna i uznemirila se kada sam ugledala prizor koji me je podsetio na čoveka i magarca, koje sam videla ranije tog dana kod mlina. Išli su sve vreme ukруг, okrećući težak kamen koji je mleo zrna, čovek i životinja ošamućeni od ponavljanja tog postupka.

Da li se Feridun već umorio od mene? Ukočeno sam ležala u njegovim rukama, ne znajući šta da radim. Kada je izgledalo da se ništa ne dešava, Feridun je sišao sa mene i legao na leđa, buljeći u tavanicu. Iznenadila sam se kada sam krajičkom oka videla da je ono između njegovih butina i dalje stajalo ukočeno, poput motke koja pridržava šator, baš kao i prve noći koju smo proveli zajedno. Ali u njegovim očima bio je izraz dosade, beskrajne poput neba. Minuti su prolazili već toliko dugo da sam postala svesna ljudi koji su hodali po kući u mraku.

„Okreni se na stranu”, konačno je rekao Feridun, zvučeći iznervirano. Poslušala sam i okrenula se tako da su moja leđa bila okrenuta ka njemu i ostala tako da ležim sa skupljenim nogama, pitajući se šta će se dogoditi. Uzdahnuo je pre nego što mi je podigao desnu nogu, savijajući je u kolenu tako da mi je noga kliznula preko njegovog desnog kuka. Do tada sam već bila suva kao pustinjski pesak i kada je pokušao da prodre u mene, to uopšte nije išlo lako. Ponovo je počeo da me obuzima san, svojom nežnom, upornom snagom.

Feridun se izmakao od mog tela i legao na leđa. Zgrabio me je za ruku i stavio je između svojih nogu, pokazujući mi kako da je pomeram gore-dole.

„Brže”, rekao je najpre. Onda: „Ne tako jako”. I posle: „Gore, bliže vrhu”. I konačno: „Nema veze”.

Feridun se okrenuo i začula sam kako se koža trlja o kožu, zvuk koji je postajao sve glasniji kako je brzina njegove ruke rasla. Uskoro je počeo da dahće od zadovoljstva i za nekoliko minuta je ječao i ronio suze u sopstveni dlan. Nikada ga ranije nisam videla da to obavlja sam. Zbog čega se nije zadovoljio dok je bio sa mnom? Mislila sam da sam učinila sve što je tražio od mene.

Bez Feridunovog tela kraj svog, počela sam da drhtim, ali on se nije pomerio. Umotala sam se u prekrivače, osetivši se usamljenom. Razgovarali smo nekoliko trenutaka, ali nakon razgovora bila sam još zbunjenija. Uskoro sam začula kako Feridun blago hrče poput deteta. Mada sam bila izmoždena, san nije dolazio da mi olakša patnju. Dugo sam ležala budna, pokušavajući da shvatim gde sam pogrešila. Znala sam da je trebalo da se ponašam kao da sam oduševljena Feridunovim prisustvom. Ali bila sam strahovito umorna i udovoljavanje njegovim željama predstavljalo je samo još jedan zadatak koji sam morala za nekoga da izvršim. Bila sam potpuno iznurena i iscrpljena. Poslednji zvuk koji sam čula pre nego što sam zaspala bilo je njakanje magaraca, koje su njihovi gospodari vodili na pijacu. Zvučalo je kao nešto najtužnije što sam čula u životu.

Kada sam sledećeg jutra otvorila oči, Feridun je već otišao. Bio je to prvi put da me je ostavio ne pozdravivši se. Čim sam se obukla, izjurila sam na vrata i otrčala kući.

Tog popodneva, kada sam obavila kućne poslove, zaputila sam se iz Gostahamove kuće kod Nahid. Sada mi je više nego ikad bila potrebna prijateljica. Žudela sam da se oslobodim tereta koji mi je ležao na duši i čujem njen savet, ali znala sam da ne mogu da joj se poverim. Mogla bi samo jednog popodneva da se izbrblja Homi u amamu, i čitav grad bi znao priču pre večeri. Ako Feridun ne produži moj ugovor – a sada sam imala razloga da verujem da nije zadovoljan – bilo bi bolje da se na muta brak što pre zaboravi.

Čitavim putem kroz Četiri bašte, sunce me je peklo po glavi i činilo mi se da će mi tle progoreti tanke cipele. Toliko je bilo svetlo da su me oči bolele kroz burku. Čak je i reka jako svetlucala po vrelini. Neko je pekao džigericu i težak miris mi se uvukao ispod burke. Od pomisli da jedem po ovoj vrućini osetila sam mučninu. U stomaku mi se mutilo. Stala sam i nagnula se, želeći da povratim, ali ništa nije izlazilo.

Kada sam stigla kod Nahid, uvela me je u svoje prostorije i zamolila služavke da odmah donesu šerbet od limuna. „Deluješ kao da ti je užasno vruće”, rekla mi je.

Kada sam se osvežila i služavke bile dovoljno daleko da nisu mogle da čuju o čemu razgovaramo, Nahid je izvukla poslednje pismo iz skrivenog mesta na pojasu. „Nećeš verovati”, rekla je. „Samo slušaj šta je napisao.”

Svetlosti srca mog, poslednjih meseci upoznao sam te bolje od bilo koje žene, osim onih iz moje porodice. Bog nas je blagosiljao podarivši nam i reči i pero, ali nisam očekivao da jedna žena može da vlada i jednim i drugim sa tolikom lepotom. Tvoja slova alef su poput čempresa, uspravna i visoka; tvoja beh sa slatkom tačkom ispod jesu poput lepog mladeža na licu voljene. Ona su me zarobila; sa svakim slovom koje napišeš, ja sam sve više u tvojoj vlasti. Toliko su me tvoje reči zatočile da počinjem da ih vidim na tvom licu – koje sam jednom samo na tren video, avaj, ali ugledao dovoljno lepote za čitav život. Kovrdže oko tvog lica su poput slova jim, zavijaju ne vodeći računa o tome kako su kao udicom ulovile ljubavnikovo srce. Tvoje usne kao ružin pupoljak, jarkocrvene boje, malene su i mile kao slovo mim. Ali najčešće, kada sanjarim o tebi zamišljam tvoje smaragdne oči, lepe i otmene kao slovo saad. Čeznem za svakom tvojom rečju. Ne ostavljaj me više u ovom stanju patnje! Pristani da se udaš za mene, da svaki delić dana i noći provodiš kraj mene, a ja obećavam da ću te obožavati dok poslednja slova naših života ne budu ispisana.

Kada je Nahid završila, oči su joj se napunile suzama i ona je sedela ne brišući ih. Nikada ranije nisam videla zaljubljenju ženu i zavidela sam joj na čistoti njenih osećanja.

„Jao, jao!” rekla sam. „Kakav dragulj, kakav princ među muškarcima.” Ali, dok sam to govorila, meni je srce plakalo, za razliku od Nahid koja je otvoreno mogla da lije suze. Mene niko nije voleo na način na koji je Iskander voleo Nahid. Nisam znala kako da navedem Feridunovo srce da se ispuni ljubavlju i žudnjom, ali uprkos mom bolu, morala sam da ćutim. Nisam mogla da podelim svoju tugu i utolim je saosećanjem i utešnim rečima kojima bi me Nahid obasula. To je bilo najgore od svega.

„Da, Iskander me voli”, rekla je Nahid, a reči na njenom jeziku imale su ukus meda. „I moje srce je samo njegovo. Želim samo da provodim sate kraj njega, slušajući slatke reči ljubavi.”

Sada kada sam znala više o muškarcima i ženama, nisam bila sigurna da bi igrač poloa samo šaputao reči ljubavi. Želeo bi da poljubi Nahid i razdvoji njene butine, kao što je Feridun razdvajao moje.

„*Inšalah*, voleće te svojim rečima, ali i svojim telom”, izbrbljala sam.

Kao da su se Nahidine oči razbistrile na trenutak. „Nikada te ranije nisam čula da tako govoriš”, rekla je. „Šta si pod tim podrazumevala?”

Nije trebalo ništa da kažem, ali već je bilo kasno. Brzo sam se setila onoga što sam čula u svom selu. „Tamo kod kuće, kada se moja prijateljica Goli udala, rekla mi je koliko joj je bilo važno da je muž uzima noću”, rekla sam.

„Oh, to!” rekla je Nahid sa izrazom omalovažavanja. „Pretpostavljam da će raditi šta poželi – to će biti njegovo pravo kada mu budem bila žena.”

Otpila sam gutljaj kafe. „Ne brine te to, čak nimalo?”

„Zašto bih brinula? Samo želim da me drži u svom naručju i izgovara medene reči koje piše u pismima. Ako to budem dobila, biću zadovoljna.”

Tokom poslednjih nekoliko nedelja sam naučila da ono što muškaraci i žene rade u mraku nema veze sa rečima. Da li će Nahid i Iskanderu biti drugačije jer se oni već vole?

„Bićemo kao Širin i Khosro, ljubavnici koji su bili najsrećniji kada su konačno bili zajedno!” rekla je Nahid, likujući, a meni je izgledala kao žena koja upravo sanja nešto lepo.

Nasmešila sam se. „Iskander te nije video kako se naga kupao u potoku, ali verujem da je dovoljno što je video tvoje lice i pao u zanos baš kao i Khosro kada je iznenadio Širin bez odeće.”

„Znam da mogu da ga ulovim! Znam to!” rekla je Nahid.

Međutim, što sam više znala o ovome, više su me Nahid i Iskander podsećali na Lejlu i Madžnuna, jer su se ovo dvoje voleli a da nisu bili zajedno. Šta su oni znali jedno o drugom? Madžnun je gladovao u divljini, pišući poeziju Lejli koja se našla na svim beduinskim usnama. Lejlu je njena porodica izolovala jer su verovali da je on bio lud. Oboje su stigli do groba puni žudnje, a opet, šta bi se dogodilo da su se sjedinili? Šta bi se desilo da su bili nespretni u mraku, i šta bi bilo da je Lejla morala sama da sluša zvuk trljanja kože o kožu? Nahid nije mogla da zna da li život sa voljenim ima rajski ukus sve dok ne podele postelju.

Znala sam da moram da prekinem da se gubim u sopstvenim tužnim mislima i pokušam da pomognem Nahid da okonča svoje muke. „Kako ćeš navesti roditelje da odobre taj brak?” upitala sam.

Nahidin lukavi osmeh ozario joj je lice i bilo mi je drago da je ponovo vidim kako kuje tajni plan.

„Iskander mi je pisao da njegova majka i sestre uvek idu na kupanje u Homin amam prvog dana u nedelji. Rekao im je da počnu da traže lepu devojkicu kojom bi se oženio, i opisao je nekoga ko izgleda upravo kao ja.”

„Baš pametno”, rekla sam.

„Volela bih da ja posedujem zrelost koju je Homa kod tebe hvalila u amamu. Pokušavala sam da jedem više, ali ne pomaže.”

Pobunila sam se. „Draga Nahid, ti si najlepša devojkica koju znam. Nema sumnje da će se zainteresovati za tebe!”

Nahid se nasmešila, potpuno sigurna u to da je lepa. „Pokušaću nekako da ih navedem da me primete. Ako im se budem dopala i ako njegova porodica bude od moje tražila odobrenje, moji roditelji nikada neće saznati da smo se Iskander i ja tajno dopisivali sve vreme.”

„A šta je sa tvojom porodicom – da li će oni odobriti?”

Nahidino lice poprimilo je odlučan izraz. „Njegov otac uzgaja konje za namesnika po provinciji”, rekla je.

Bila sam iznenađena da ima tako skromno poreklo. „Zar tvoji roditelji neće insistirati na nekom bogatijem čoveku?”

„Zašto bi kada ja imam dovoljno za oboje?”

„Ali, Nahid...” rekla sam. Ona je skrenula pogled, a ja nisam imala srca da nastavim. „Neka ti Bog usliši svaku želju!”

Molila sam se za njenu sreću svim svojim srcem, ali osetila sam kao da sam mnogo starija i iskusnija od nje. Dok je Nahid pevala o blaženstvu ljubavi na daljinu, ja sam se zaglibila u problemima neispunjenih bračnih obaveza. I mada sam došla želeći da skinem teret sa svoje duše, počela sam da uviđam da neće biti nikakve koristi od toga. Ona je bila zapletena u mreži svog sanjarenja, što je bilo mnogo lepše od istine bračnog života koju sam ja spoznala.

Nahid me je zagrlila i položila svoj obraz na moj. Osetila sam slatkasti mošus koji je koristila da namiriše svoju odeću. „Kada ne bih mogla da podelim svoje probleme s tobom, mislim da bih umrla”, rekla je. „Hvala ti što si mi tako odana prijateljica.”

Bilo je lepo osetiti jačinu njene naklonosti jer mi je srce izjedala sumnja otkada smo uhvaćene kako zajedno odlazimo na polo utakmice. Zagrlila sam i ja nju, ali sam onda sela uspravno i odvojeno od nje.

„Neko vreme sam mislila”, poverila sam joj se, „da si želela da budemo prijateljice samo da bi imala društvo da ideš na utakmice”.

Dve ružičaste mrlje pojavile su se na Nahidinim obrazima i ona je pogledala u stranu.

„Možda je to u početku bilo tačno”, priznala je, „ali više nije tako. Ti si najbolja prijateljica, najprirodnija i najiskrenija. Uvek ću ti biti zahvalna što si preuzela krivicu za polo. Da nije bilo tebe, moja ljubav prema Iskanderu bila bi otkrivena i ugušena.”

„Nije to ništa”, promrmljala sam, pocrvenevši.

Nahidine oči su blistale od radosti. „Nadam se da ćemo ti i ja uvek deliti naše tajne i srca”, rekla je.

„I ja se nadam”, odgovorila sam, i toliko željeni priliv radosti ispunio mi je srce, mada je ubrzo usledila melanholija jer sam čeznula da se i ja njoj poverim, kao ona meni. Ali nije mi smetalo što sam preuzela krivicu za polo sada kada je otkrila koliko joj je to značilo. Otkako je bila zaljubljena, Nahid je smekšala, a njena ljubav prema Iskanderu ličila je na Lejlinu prema Madžnunu.

Najpre ne beše ničega, a onda postade. Pre Boga nikoga ne beše.

Kada je Lejli majka rekla za čoveka za koga će se udati, nije reagovala ni besno niti plaćući. Sagnuvši glavu, Lejla je odgovorila pokorno: „Tvoja sam i možeš da mi naređuješ, majko”. Zašto bi to i bilo važno?

Lejlini roditelji izabrali su bogatog čoveka iz uglednog beduinskog plemena. Na dan venčanja, porodice su podigle visoke crne šatore u pustinji i

opremile ih mekim tepisima, činijama sa voćem, metalnim sudovima u kojima su se zagrevali mirisi i uljanim lampama. Lejla je nosila crvenu odoru protkanu srebrnim nitima i srebrne cipele. Oko njenog vrata bili su lepi srebrni lančići sa kamenčićima karneola u koje su bili ugravirani stihovi iz Kurana

Kada je Lejlu muž prvi put pozdravio, ona nije osetila ništa i bila je potpuno ravnodušna. Nasmehio joj se, otkrivši rupu na mestu gde je izgubio zub. Dok su razmenjivali svoje bračne zavete, Lejla je mislila samo na čoveka koga je volela, Madžnuna.

Madžnun je bio deo njenog plemena i oni su se igrali zajedno u pustinji kao deca. Jednom joj je doneo rascvetani žuti pustinjaski cvet i stidljivo ga spustio u njeno krilo. Tek kada je napunila deset godina, morala da nosi veo i nije više smela da se igra sa dečacima, setila se Madžnuna i zaljubila u njega. Izrastao je u lepog mladića, visokog i vitkog u svojoj dugoj, beloj tunici i sa turbanom. Nije mogao da sakrije osmeh kada je prolazio kraj nje. I mada nije mogao da je vidi, njena lepota bila je čuvena u plemenu i nesporna poput mesečine.

Kada je bio dovoljno star, Madžnun je molio svog oca da zatraži od Lejlinih roditelja njihovu kći. Odbili su jer se Madžnun čudno ponašao. On je već tada dane provodio sam u pustinji. Vraćao bi se mršav, iscrpljen, noseći samo beli turban i belu tkaninu oko kukova, i trebalo je da prođe neko vreme dok se ne bi povratio. Tako je i zaradio svoj nadimak Madžnun, što je značilo 'ludi'.

„Šta nije u redu sa tvojim sinom?“ pitao je Lejlin otac.

Madžnunov otac nije mogao da odgovori jer ni sam nije znao šta je njegovog sina gonilo u pustinju, niti zašto se vraćao sav skrhan, kao da je ugledao Božanstvo.

Kada su ga Lejlini roditelji odbili, Madžnun je pobjegao u pustinju i živio sam, preživljavajući gotovo bez hrane i pića. Kad god bi ugledao gazelu ili neku drugu životinju u klopci, oslobađao je, i uskoro su životinje počele da se okupljaju oko njegovog prebivališta i leže kraj vatre. Grabljivice su se pitomo ponašale u njegovom prisustvu i sve su ga štatile.

Sa zverima oko sebe, Madžnun je počeo da piše poeziju u kojoj se pominjalo ime njegove voljene, a ti stihovi bili su toliko lepi da su ih putnici koji su tuda prolazili pamtili i odnosili do beduinskih sela. Uskoro se Lejlino ime svuda čulo, a njeni roditelji su rešili da ona mora da se uda zbog časti. Znajući da nema nade da se uda za svoju pravu ljubav, Lejla je prihvatila izbor svojih roditelja jer nije smela da im prkosi. A nijedan muškarac nije bio odgovarajući, jer to nije bio Madžnun.

Nakon svadbe Lejla je tiho sedela na bračnoj postelji, čekajući svog muža, Ibn Salama. Oduševljen što dobija nju kao svoju nagradu, ušao je i ponudio joj tanjir sa slatkim urmama, brižljivo probranim sa drveća koja je posedovao. Ljubazno ih je probala i fino razgovarala s njim, poput poslušne supruge. Ali kada joj je dodirnuo ruku, ona ju je povukla. Kako je noć prolazila, nije se usuđivao da priđe njenim usnama niti da svoje pocrnele ruke spusti na njen mali

struk. U zoru je zaspao kraj nje, potpuno odeven, a ona se sklopčala i takođe utonula u san.

Život se tako nastavljao mesecima. Lejla se prema Ibn Salamu ophodila sa poštovanjem, kuvala mu čaj i hranu, čak mu masirala stopala kada je bio umoran, ali nije mu dozvoljavala da takne njeno nedirnuto blago. Jer on je bio običan čovek. Umeo je da jaše konja, lovi sa sokolom i dovoljno je zarađivao od svog drveća sa urmama, tako da su lagodno živeli. Ali nije umeo da piše poeziju kao Madžnun, niti je mogao da natera njeno srce da zatreperi od čežnje. Lejla je poštovala svog muža, čak mu se i divila, ali on nije mogao da uskomeša njena osećanja.

Uprkos Lejlinoj ravnodušnosti, Ibn Salam se sve više zaljubljuje u nju. To što je odbijala da mu otvori svoje srce, duboko ga je povredilo. Jednom je razmišljao da je uzme protiv njene volje, jer je, na kraju krajeva, ona bila njegova. Ali kakva korist od toga? Lejla je žena koja će mu sama prići ili neće uopšte. Rešio je da čeka i nada se da će ona možda jednog dana smekšati i time je pothranjivao svoju dušu svakog dana. Mada je ona prema njemu bila zatvorena kao školjka, on se ka njoj otvorio kao more. Nijedan muškarac nije se prema svojoj ženi odnosio sa više nežnosti niti je jače voleo.

Kako su meseci prerasli u godine, a Lejla i dalje bila čedna, ona je konačno počela da preispituje svoju odluku. Sve njene prijateljice su se udale i počele da podižu decu. Ona sama nije ništa znala o telu muškarca, niti o držanju deteta u naručju. Zar i ona ne zaslužuje isti život kao i ostali? Zar ne bi trebalo da i ona, ponos plemena, ponudi sebe svom mužu, i nada se da će i njena ljubav jednom procvetati kao njegova?

Nekoliko dana nakon toga na pijaci čula je nove stihove o Madžnunovoj ljubavi prema Lejli sa usana jednog starca.

*Moje noge pozdravljaju bol,
Jer me on podseća na moju voljenu.
Radije bih išao po Lejlinim poljima od trnja
Nego po tuđim baštama punim ruža.*

Lejla je zadržala dah. „Gde je on?” upitala je tog čoveka, znajući da je sigurno u blizini.

„Vratio se”, odgovorio je čovek, „i traži samo tebe”.

„I ja njega”, odgovorila je. „Reci mu da večeras dode u šumarak sa palmama“ Jer morala je da proveri da li je njena ljubav i dalje ostala čista i jaka.

Lejla je rekla svom mužu da ide u majčin šator na čaj. Došla je u šumarak, umotana u svoje velove, kada je pao mrak. Madžnun je sedeo na delu osvetljenom mesečinom, odeven samo u krpju obavljenu oko kukova. Delovao je viši i tanji jer je jako smršao; videla je kako mu sva rebra štrče iz tela. Sada je delovao kao biće iz divljine, nag pred Bogom i nebesima.

„Najzad, voljena moja!” povikao je.

„Najzad!” ponovila je. Nije mogla ni da se seti koliko ga dugo nije videla.

„Moja Lejla! Tvoji uvojci su crni kao noć; oči si ti tamne i divne poput gazelinah. Uvek ću te voleti.”

„I ja tebe, živote moj!” Sela je izvan kruga mesečine u kojoj se kupao.

„Ipak, sada moram da dovedem u pitanje tvoju ljubav”, dodao je Madžnun, a oči su mu bile pune tuge. „Zašto si me izdala?”

„Kako to misliš?” odgovorila je, povlačeći se iznenađeno.

„Imaš muža!” rekao je, drhteći, mada noćni vazduh nije bio hladan. „Zašto bi trebalo da verujem da me još uvek voliš?”

„Imam muža samo na papiru”, odgovorila je. „Svih ovih godina mogla sam hiljadu puta da mu se podam, ali je moja tvrđava ostala neosvojena.”

„Zbog mene”, rekao je dok se radost ogledala u njegovim očima.

„Zbog tebe”, odgovorila je. „Jer šta je on u poređenju s tobom?”

Zamotala se još više u svoju odeću, kao da se štiti od radoznalih pogleda. „Ipak, istinu govoreći, u poslednje vreme počela sam da dovodim u pitanje život koji sam izabrala”, dodala je. „Ti si slobodan. Možeš da ideš kuda ti je drago, živiš sa svojim životinjama i pišeš stihove. Možeš da pevaš o onome što te tišti i svi će ponavljati priču o tvom bolu. Ali ja sam ovde zatvorena, sama, i nikome to ne mogu da ispričam iz straha da ne izgubim čast. Reci mi sada: kome je teže da bude veran?”

Madžnun je uzdahnuo: „Tebi, voljena moja. Tebi. Iako te volim svom svojom dušom, zbog toga sam te i prepustio ljubavi tvog muža, ako odlučiš da mu se podaš. Jer ti, kao i svaka žena, zaslužuješ ljubav. Što se mene tiče, ja ću te uvek voleti, bez obzira na to šta ti budeš izabrala.”

Lejla je ćutala jer se duboko zamislila.

„Lejla, voljena moja, ja sam tvoj rob. Kada vidim psa koji prolazi kraj tvoje kuće, ja mu ljubim prljave šape s dubokim poštovanjem, jer je bio u tvojoj blizini. Kada pogledam u ogledalo, više ne vidim sebe, već samo tebe. Ne zovi me više mojim imenom. Zovi me Lejla, jer to sam postao!”

Lejla je osetila kako joj srce cveta. U čemu je prednost voleti nekoga kao što je Ibn Salam – kakva je korist od njegovih umornih stopala, smrdljive tunike nakon dana provedenog u lovu, priča koje je ispričao već hiljadu puta? Ipak, kako da se obeća Madžnunu, koji joj nikada neće pripadati?

„Kako uspevaš da zadržiš veru u svoju ljubav?” upitala je. „Zar se ne treses od razočaranja i nisi presahnuo od čežnje? Zar ne želiš da me napustiš?”

Madžnun se nasmejao. „Kakva bi onda moja ljubav bila ako bi je tako lako narušile teškoće?” pitao je. „Kada sam bio mlađi, bio sam razočaran jer su me tvoji roditelji odbili i mislio sam da će srce da mi prepukne. Ali što sam više mislio na tebe i plakao, moja ljubav je bivala sve čistija i dublja. Patnja mi je otkrila dubine mog srca. Šta je obična ljubav u poređenju s tim? Ona dolazi i odlazi i lako ju je poljuljati. Ali moja ljubav prema tebi postala je toliko snažna

da ona nikada neće da uvene. Na ovom svetu postoji malo stvari koje su izvesne, ali ova ljubav je jedna od njih.”

Lejla je želela da se stopi sa Madžnunovim mršavim, izmučenim telom, da živi sa njim i njegovim životinjama pod blistavim pustinjskim nebom, da sluša stihove sa njegovih usana. Ali takav život ne bi bio častan jer bi je svi pošteni ljudi izbegavali. Nije bilo nade da će ikada živeti s njim na ovom svetu.

Ali možda to nije ni bilo najvažnije. Iako Lejla nije mogla da ima Madžnuna kraj sebe, zauvek je imala njegovu ljubav. Osetila je kako joj srce raste, postaje sve veće sve dok ga u potpunosti nije obuhvalalo. To je ljubav, pomislila je, a ne svakodnevni obroci koje joj je Ibn Salam pružao. Zato su joj krenule suze i podivljala je od zanosa.

„Voljeni moj, moje srce je tvoje!” uzviknula je. „Kada budem ugledala svoj odraz u umivaoniku, videću samo tebe. Toliko smo bliski da uopšte nije važno da li smo blizu ili daleko.”

„Moja Lejla”, odgovorio je, „ti si kao krv koja struji mojim venama. Ako se posečem, radovaću se jer ću osetiti tvoju toplinu.”

Bilo je kasno i Lejla se nije usuđivala da duže ostane. Sama se vratila do šatora, a srce joj je pucalo od radosti. Ostaće Ibn Salamova žena, ali samo na papiru. Njena ljubav prema Madžnunu bila je toliko duboka da joj ništa drugo nije bilo potrebno. Od sada će on uvek biti Lejla, a ona će uvek biti Madžnun.

ČETVRTO POGLAVLJE

Prošla je nedelja, a ni glasa od Feriduna. Možda je otišao na jug poslom, pomislila sam, znajući da ga otac često šalje da proveriti da li visoka cena konja odgovara njihovoj stvarnoj vrednosti. A možda je u poseti kod svojih roditelja i sestre, ili je jednostavno otišao u lov da se zabavi. Svake večeri pitala sam Gostahama i Gordiju da li je stiglo neko pismo za mene. U početku su jednostavno govorili da nije, ali kako su dani prolazili, počeli su da odgovaraju na moje pitanje gledajući me sažaljivo. Nakon još nedelju dana, počela sam da poskakujem kada bih začula zvekir i odmah bih jurnula do kapije uz nekakav izgovor.

Mada je bio ljut na mene poslednji put kada smo se rastali, ipak sam se nadala da će želeti da budem s njim i naredna tri meseca. Majci i meni bio je potreban novac. Iako nisam bila zaljubljena, barem ne onako kako je Nahid volela Iskandera, još uvek su postojale tajne koje sam želela da dokučim. Da smo provodili više vremena zajedno, možda bih naučila da ga volim. A uvek je postojala nada da bi se stvarno oženio mnome ili da bih zatrudnela.

Već sam dva puta krvarila otkako sam bila udata za Feriduna. Svaki put, pre nego što se to dogodilo, majka me je pažljivo posmatrala tražeći znake da sam noseća. Kada bih počela da krvarim, majka bi mi rekla: „Ne brini, *azizam*. Biće sledećeg meseca.” Ali znala sam da je razočarana i zabrinuta da će i meni trebati dosta da začnem, kao što je to i s njom bio slučaj.

U trećem mesecu mog braka, majka mi je napravila poseban lek koji je trebalo da pospeši ostanak u drugom stanju, zelenu tečnost koja mi je ličila na žabokrečinu. Takođe je komentarisala sve što sam jela i radila.

„Hvalim te, Bože!” rekla je jednom kada sam pojela brdo turšije uz ručak. „I ja sam za njom žudela kada sam bila trudna sa tobom.”

Bila sam oduševljena jer sam i sama priželjkivala dete baš kao i ona. Tada bismo sigurno imale obezbeđen dom i Feridun bi o nama vodio računa do kraja života.

Te večeri majka je dugo ostala na krovu, pokušavajući da pročita sudbinu iz zvezda. Kada se vratila u našu sobicu, rekla je da će biti dečak jer je Mars postao dominantan. „Biće lep na tvog oca”, rekla je, delujući zadovoljnije nego što sam je u poslednje vreme viđala.

Gordija je pothranjivala majčina nadanja. „Izgledaš baš zaobljeno danas”, rekla mi je jednog jutra, buljeći u moje lice i stomak. A onda je, okrenuvši se ka mojoj majci, rekla: „Biti baka je čak lepše nego kada si majka”.

„Nadam se da ću uskoro držati unuča”, odgovorila je. Ali ja se nisam osećala drugačije. Počela sam da brojim vreme do kraja mog ugovora, osećajući sve veću uznemirenost kako su dani promicali.

Ljubavna veza između Gordije i Gostahama nije prestajala da me zbunjuje. Vidala sam kako je moj otac ispoljavao nežnost prema mojoj majci – kako joj je masirao stopala kada bi bila umorna ili da joj je povremeno priređivao iznenađenja i kupovao par novih cipela – ali nikada nisam videla muškarca koji daje tako mnogo kao što je Gostaham davao Gordiji. Uvek joj je donosio poklone, kao što su kolači od urmi, plišani materijali ili bočice parfema. Zbog čega ju je toliko voleo? Šta je učinila da ga navede da tako kruži oko nje kao moljac oko plamena? Spolja gledano, ona nije imala mnogo toga da ponudi. Lice joj je bilo naduveno kao još nepečeni hleb i teško se kretala jer joj je telo bilo nabijeno, a koža rošava. Često je imala oštar jezik, posebno kada je bila zabrinuta zbog novca. A opet je Gordija bila poput dijamanta, čvrsta i sa bleskom u očima, što ju je činilo poželjnom.

Jednog popodneva za ručkom, Gordija je ušla u veliku sobu obučena u tuniku od fine svile boje jezera, a zaobljenost njenih velikih grudi nazirala se ispod tkanine. Jedan smaragd na zlatnom lančetu privlačio je tamo poglede. Prekrila je kosu vezom, iscrtala očne kapke surmom, potamnela guste obrve i nanela malo boje na obraze i usne. Kada je Gostaham stigao, rekla mu je da je čitavo pre podne provela pomažući kuvarici da pripremi jedno od njegovih omiljenih jela, jagnjetinu sa pirinčem i sočivom. Kada sam unela vruć hleb u veliku sobu, posmatrala sam kako mu nudi najlepše komade jagnjetine i dopunjuje njegovu čašu slatkastim šerbetom od nara. Čak je donela i malo vina, koje je bilo brižljivo čuvano u ostavi i poslužila mu nekoliko čaša uz jelo. Gostahamove oči su smekšale, a njegovo zaobljeno telo opustilo se na jastučićima. Uskoro je počeo da priča viceve.

„Bila jednom žena koja se tri puta udavala, a još je bila nevina”, pričao joj je dok sam unosila ušecerene bademe, koje smo pripremili ranije te godine. „Prvi muž bio joj je Rašti koji nije ni mogao ništa da uradi pošto je bio mlitav kao stari celer. Drugi je bio Kazvini koji je voleo dečake tako da je to bio jedini način na koji ju je uzimao.”

„A treći?” pitala je Gordija uz izazovni osmeh.

„Treći je bio nastavnik jezika koji je samo koristio svoj jezik.”

Smejala se tako da joj se stomak tresao i videla sam kako su Gostahamove oči zasvetlele kada je ugledao kako joj bujno telo podrhtava oko smaragda. Ona mu se dodvoravala! Ali zbog čega? Nisam mislila da stariji parovi imaju potrebe za tim. I na šta je mislio kada je rekao da je učitelj koristio samo jezik?

Do kraja obroka kao da se vazduh oko Gostahama ispunio žudnjom. Kada je predložio da je vreme za popodnevni odmor, Gordija je ustala i krenula za njim iz sobe uz dugi promukli smeh. Posmatrala sam kako je otišla u njegove, a ne u svoje odaje, što je bilo čudno. Nikada ranije nisam videla da se tako ponaša.

Majka i ja smo pomogle kuvarici da raspredi veliku sobu i stavi posuđe u korito za pranje. Kada sam oprala poslužavnik, ona ih je isprala i složila da se cede. Ubrzo sam začula Gordiju koja je ispuštala zvuke koji su ličili na

neprekidne slabe jauke. Naprezala sam se da čujem šta je govorila, misleći da se radilo o nekakvoj lošoj vesti, ali ona je vikala ne izgovarajući ništa.

„Šta nije u redu sa Gordijom?” pitala sam kuvaricu.

Sklanjala je preostali pirinač. „Ništa”, rekla je, ne želeći da me pogleda u oči.

Majka i ja nastavile smo da peremo u tišini. Kada smo završile sa kašikama za posluživanje i čašama, počele smo da stružemo masne šerpe u kojima se kuvalo meso i pirinač. Sve je bilo tiho narednih pola sata, a onda sam ponovo začula iste glasne povike.

„Jao!” rekla je moja majka. „Nakon svih tih godina!”

„Tako dobija ono što poželi”, odgovorila je kuvarica. „Samo sačekaj i videćeš.”

„Ne zvuči iskreno.”

Kuvarica se nasmejala tako jako da se zakašljala i spustila šerpu koju je ribala.

„Možda si u pravu, ali opet funkcioniše”, rekla je kada se konačno vratila.

Šta ju je navodilo da vrišti tako raskalašno i sa užitkom? I ja sam sa Feridunom povremeno dahtala, ali me ništa što sam s njim radila nije nateralo da tako jaučem. Volela bih da znam zbog čega.

Rano narednog jutra, Gostaham je poslao slugu da me dovede u njegovu radnu sobu. Delovao je odmornije nego što sam ga nedeljama viđala; čak su mu i podočnjaci bili svetliji nego obično. Pitala sam se da li je to od onoga što mu je juče popodne pružila Gordija.

„Sedi ovde”, rekao je Gostaham, stavljajući jastuče kraj sebe. „Trebalo da mi pomogneš i zašiješ nešto.”

Razmotao je tepih koji je bio dužine oko četiri lakta. Na njemu je bila gruba šara u vidu divljih crvenih lala i još uvek nije bio dovršen jer su nedostajale resice.

„Sinoć sam ga kupio za Gordiju”, rekao je.

Mora da sam delovala iznenađeno jer sam bila sigurna da joj se neće dopasti tako običan tepih kada je njen muž bio majstor svog zanata.

Gostaham se nasmejao mom izrazu lica. „Ovde je pravi poklon”, rekao je, izvlačeći nešto iz pojasa. Bio je to težak zlatni lanac sa rubinima smeštenim u četvrtaste držače, a svaki je bio okružen visećim biserima.

„Želim da ovo prišiješ na površinu tepiha, trudeći se što više da prikriješ rubine među skromnim lalama”, rekao je.

Gordija će razmotati tepih, misleći da nije ništa posebno, i moraće neko vreme da traži da bi otkrila skrivene dragulje.

„Biće očarana”, rekla sam. „Zar ne bi bilo čudesno protkati čitav tepih dragim kamenjem poput ovog?”

„Jednom se to i desilo”, odgovorio je Gostaham. „Najčuvenije blago poslednjeg sasanidskog šaha, Jezdegerda, bio je tepih u koji su bili umetnuti dragulji. To mi je i dalo ideju, mada su moji prihodi svakako mnogo skromniji.”

„Gde je on sada?” upitala sam, želeći da ga vidim.

„Uništen je”, odgovorio je Gostaham. „Pre skoro hiljadu godina, arapski vojskovođa Sad Abi Vakis došao je do Jezdegerdove palate od belog kamena i napao je sa šest hiljada ljudi. Kada su ušli u palatu da poharaju plen, ostali su zapanjeni pred čudesnim tepihom, koji je predstavljao bujni vrt, sa ružama od rubina i rekom koja je svetlucala od plavih safira. Čak je drveće bilo protkano srebrom, sa belim cvetovima od bisera. Sad i njegovi pljačkaši iskidali su tepih na delove – već prema sopstvenoj računici! – izvlačeći dragulje da bi ih prodali i iskoristili ostatke kao trofeje.”

„Sramota”, rekla sam tiho.

Gostaham se nasmešio. „Ali, kakva priča!” odgovorio je. Ostavio me je jer je išao do kraljevske tkaonice tepiha, a ja sam svratila u *andaruni* da pozajmim debele igle i nešto crvenog konca od Šemse. Kada sam se vratila u Gostahamovu radnu sobu, znala sam da me niko neće uznemiravati, pa sam prislonila ogrlicu uz svoje grudi. Kamenje je bilo izuzetno teško i hladno. Pitala sam se kako bih se osećala kada bi mene toliko obožavao neki muškarac koji bi želeo da mi ugađa skupocenim poklonima.

Stavila sam konac u iglu i provukla je kroz poledinu tepiha u sredinu lale i lako zakačila prvi rubin na mesto. Ostao bi potpuno neprimetan da nije bilo njegovog svetlucanja. Nastavila sam to da radim sa svakim dragim kamenom, uklapajući zlatni lanac tako da je ličio na vinovu lozu koja se uvijala po površini tepiha.

Imala sam dosta vremena za razmišljanje dok sam šila poklon za Gordiju. Nije bila lepa i često je bila neraspoložena i hirovita. A ipak je uspela tokom jednog popodneva da nadahne muževljevo srce i navede ga da razreši kesu. Možda se to dešavalo jer je ona bila *sejeda*, a to su bile žene koje su bile potomci Proroka, poznate po tome što su imale seksualne moći jače od ostalih. Nakon tolikih godina braka, Gordija je i dalje navodila muža da radi upravo ono što ona želi dok sam ja jedva uspevala da zadržim pažnju svog muža tri meseca. Žudela sam da saznam sve što je Gordija znala da bih mogla da vežem Feriduna za sebe.

* * *

Dok sam čekala vesti od Feriduna, nisam lenčarila. Da bih odvratila misli od razmišljanja o njemu, sate sam provodila radeći na Holanđaninovom tepihu. Ponekad, kada bih se ukočila od tkanja, majka bi mi pomagala. Sela bi kraj mene u dvorištu i ja bih uzvikivala boje za obe pošto je šara bila komplikovana i njoj nepoznata. Tada mi je pala na pamet smela ideja: šta bi se desilo kada bih uspela da nađem žene koje umeju da tkaju i unajmila ih da rade po mojim

nacrtima? Upravo se na taj način i radilo u kraljevskoj tkaonici tepiha, kao i u ostalim radionicama koje su iznikle po gradu.

Čak sam i znala koga bih pitala. Kada sam jednom išla do bazara, primetila sam ženu koja je prodavala svoje ćilime među ostalim torbarima na trgu Slika sveta. Izradila je nekoliko vunениh tepiha u isfahanskom stilu, sa suncem u sredini koje svetli na zvezdanom nebu ili u bašti punoj cveća. Zastala sam da pogledam njen rad.

„Neka Bog nagradi plod vaših ruku!” rekla sam. „Vaš rad je veoma lep.”

Žena mi se zahvalila, ali je delovalo da joj je neprijatno. Pitala sam je da li već dugo prodaje tepihe na bazaru, znajući da većina žena više voli kada neki muški član porodice prodaje njihovu robu.

„Ne, odnedavno”, odgovorila je, ponovo delujući uznemireno. „Muž mi je bolestan i ne može da radi. Imam dva dečaka koja moram da hranim...” I tu joj se lice zgrčilo, kao da će da se rasplače.

Žalila sam je. „Daće Bog da uskoro budete srećniji!” rekla sam. „Uz tako lep rad, sigurna sam da hoće.”

Stidljivi osmeh zablistao joj je na licu. Od tada, kad god sam išla na bazar, zastajala sam da pozdravim Meliku. Tepisi joj se nisu prodavali sve dok jedan nije dala gotovo džabe. Skoro je plakala kada mi je o tome pričala, jer je jedva uspela da pokrije troškove vune.

„Ali, šta sam mogla da uradim?” pitala je. „Moja deca moraju da jedu.”

Ona je čak bila u gorem položaju od majke i mene i pitala sam se da li postoji neki način da joj pomognem.

Ipak, prvo moram da završim tepih za Holanđanina. Uporno sam radila na njemu uz majčinu pomoć, i sada kad sam postala mnogo bolja tkalja, on je rastao sve brže. Mada sam i dalje bila besna što ga je Gordija dala, ne pitajući me ništa, takođe sam osetila utihu kada sam videla lepotu ružičastih, narandžastih i cvetova boje magente, koji su se rascvetali na razboju. U budućnosti će mi koristiti to što me je Gostaham naučio o bojama tako da ću moći i sama da zarađujem.

Dan kada smo majka i ja skinule tepih sa razboja i napravile resice bio je srećan za sve u kući. Za Gordiju i Gostahama to je značilo da će moći da obraduju važnu mušteriju lepim poklonom. Za majku je ovo značilo da ću moći da počnem izradu drugog, koji će nam pomoći da dođemo do naše nezavisnosti. Za mene je on predstavljao kraj dugog, gorkog izvinjenja.

Kada je Holanđanin došao po svoj tepih, zavukla sam se u svoju nišu kod otvora na stepeništu da osmatram događaje u velikoj sobi. Gostaham je zatražio kafu i dinju, ne oglašavajući se na Holanđaninove molbe da odmah vidi tepih sve dok prethodno nisu dovoljno popričali. Onda je naredio Ali Asgaru da ga razmotra pred Holanđaninovima nogama. Sa moje osmatračnice, mogla sam tepih da vidim na nov način. Da sam ptica koja leti iznad glava, tako bi izgledala bašta, sa raskošnim cvetovima divnih boja.

Holandaninove oči su se načas širom otvorile. „Tera me da pomislim na nebeske vrtove”, rekao je. „Daj Bože da ih svi vidimo kada istekne naše vreme na zemlji!”

„Božja volja”, odgovorio je Gostaham.

Holandanin je prstom prevlačio po tepihu. „Siguran sam da čak ni engleska kraljica Elizabeta nikada nije imala tepih koji bi mogao da se meri sa ovako dobrim radom”, rekao je. „Molim vas, prihvatite moju zahvalnost za ovo neizmerno blago.”

Srce mi je bilo preplavljeno radošću kada sam čula kako procenjuje da je moj rad bolji od nečega što poseduje jedna velika kraljica, mada sam znala da je Holandananin preterivao. Možda će sada Gordija i Gostaham uvideti moju vrednost.

„Oduševljen sam što ste toliko zadovoljni proizvodom sa mog razboja”, rekao je Gostaham i svoj široki osmeh uputio je ka izrezbarenom gipsu, znajući da ja iza njega slušam.

Muškarci su počeli da razgovaraju o tepisima koje je Holandananin naručio za bogatog trgovca, koje su izrađivali radnici u kraljevskoj tkaonici tepiha. Dogovorili su se kada će moći da dođe da ih pogleda, a onda ga je sluga ispratio do kapije.

Kažu da je čuveni prorok Muhamed, koji je brisao znoj sa čela dok se penjao na tron kod Boga, proveo sedam života u svakom od sedam nebesa, a opet uspevao da se vrati na Zemlju pre nego što bi kap njegovog znoja dodirnula zemlju. Kako je to bilo moguće? Tvrde da je moguće da se vreme pretvori u godine za jednu osobu, dok za drugu to deluje kao čas.

Tako je i meni svaki dan bez vesti od Feriduna trajao duže od prethodnog. Dok sam čučala u dvorištu dva dana do isteka mog braka, krckajući orahe i vadeći grubu pregradu koja je razdvajala dve mesnate polovine, osećala sam kao da proživljavam čitav životni vek pri svakom udisaju.

Čim je svanulo, sunce je već pržilo i zastala sam da obrišem znoj sa lica. Više zbog nervoze, a ne toliko zbog gladi, stavila sam polovinu orahe u usta ne gledajući. Bio je toliko truo da mi se jezik zgrčio. Baš u tom trenutku, pre nego što sam progutala ukradeno, Gordija je izašla iz kuhinje i zaputila se preko dvorišta ka ostavama.

„Da li su ukusni?” pitala je, jasno mi stavljajući do znanja da me je videla kako jedem.

Jedva sam progutala i nasmešila joj se kao da nisam shvatila šta mi je rekla.

„*Selam alejkum*”, rekla sam.

„Kuvarica pravi piletinu sa narom i orasima – zar to nije tvoje omiljeno jelo?”

„Sve osim jagnjetine sa kiselim limunom”, odgovorila sam, znajući da je Gordija volela da me podseti čiji hleb i so jedem.

Gordija je zavirila u avan, koji je bio pun oljuštenih oraha. „Pazi – imaš ljusku tu unutra”, rekla je.

Bila je toliko oštra da si mogao zub da slomiš. Obično nisam bila tako nemarna dok sam radila, mada verovatno nije ni čudo pošto su mi misli lutale. Izbacila sam ljusku, ali sada je Gordija zavukla prste među izlupane orahe da proverí njihovu veličinu.

„Neka budu kao prah”, rekla je. „Skoro da treba da se rastope u sirupu.”

Kuvarica ga je baš sada pravila, kuvajući sok od nara sa kašikom punom šećera. Vazduh je bio težak i ispunjen oporo-slatkastim mirisom, od kojeg mi je obično kretala voda na usta, što danas nije bio slučaj.

„Razumem”, rekla sam. Gordija je delovala zadovoljno jer je volela kada sam poslušna. Promrmljala sam sebi u bradu: „Bolji su kada krckaju”.

Tučkom sam udarala po orasima, samlevši ih do ništavila. Ponovo su mi se pojavile graške znoj na čelu i osetila sam da sam sva lepljiva ispod odeće.

Nakon nekoliko minuta pojavila se Gordija iz ostave sa rukama punim luka.

„Ah, *Khoda!*” rekla je dok je izlazila. „Koliko svi jedu, ništa nije ni ostalo.”

Pokušala sam da delujem kao da saosećam, mada sam znala da su ostave prepune skupog crvenog šafrana, masnih urmi sa juga koje su se kupale u sopstvenom ušećerenom soku, buradi sa jakim vinom i pirinča dovoljnog da se porodica hrani godinu dana.

„Da izlupam manje oraha?” pitala sam, nadajući se da će me njena briga zbog utroška hrane poštediti posla.

Gordija je zastala, kao da ne može da odluči šta bi bilo bolje – više posla ili manji utrošak. „Samo nastavi i izlupaj ih – ostavićemo ih za kasnije ako nam sada ne bude toliko trebalo”, konačno je rekla.

Izvadila sam orahe koje sam zdrobila i dosula druge, trudeći se da se ponašam kao da je ovaj dan isti kao bilo koji. Gordija je još malo ćutala, gledajući u orahe. „Još nema vesti?” upitala je.

Da je stiglo pismo sa Feridunovim potpisom poput ptice u letu, ona bi već za to čula od Gostahama. Nije bilo potrebe da pita, osim da bi me podsetila da je moj položaj u kući sve niži. To sam već osetila po tipu poslova koje mi je davala, kao što je lupanje oraha, što je obično radila Šemsa. Možda je već digla ruke od njega i stvarno, ako danas ne budem dobila nikakvih vesti od Feriduna, verovatno nikada više i neću. Na trenutak me je to toliko pogodilo da nisam mogla da nastavim svoj posao.

„Jadno stvorenje!” rekla je Gordija dok se vraćala u kuhinju. „*Inšalah*, uskoro ćeš dobiti poruku od njega.”

Kad god bih pomislila na svoju poslednju posetu Feridunu, osetila bih se kao da sam dodirnula lonac u kojem se nešto krčkalo iznad vatre. Brzo bih uzmakla, povređena do srži. Kada je želeo da priča, ja sam ga slušala, a kada je

poželeo moje telo, puštala sam ga da radi ono što mu godi. Nisam shvatala gde sam pogrešila.

Nastavila sam da lupam tučkom po orasima. Koliko toga se promenilo otkad smo se majka i ja preselile iz sela u Isfahan! Bila sam zaštićena kao svilena buba u svojoj čauri. Želela sam da ponovo budem petnaestogodišnja devica koja ne zna ništa o hirovitom kretanju zvezda.

Tokom ručka nisam mogla mnogo da jedem, što je iznenadilo kuvaricu, koja je znala koliko volim njen sos od nara. „Ah!” uzviknula sam kada sam zagrizla oštru ljusku skrivenu u sosu. Inače je obrok proticao mirnije nego obično, a moja majka delovala je zabrinuto svaki put kad bi nam se pogledi sreli.

Nakon toga sam pomogla da se sve raspredi i ribala zagoreli pirinač sa šerpe dok nisam izranjavala prste. Pre nego što su svi otišli na popodnevni odmor, pitala sam Gordiju da li još nešto treba da se obavi. Uz zadovoljan izraz lica, rekla mi je da odem do bazara da kupim *gaz*, lepljivi krem sa pistaćima koji njeni unuci vole. Izašla sam iz Gostahamove kuće, uvijena u čador, sa burkom koja mi je pokrivala lice i odjurila do prodavnice na Velikom bazaru. Obavila sam kupovinu i onda, umesto da se zaputim kući, lutala sam po trgu Slika sveta i otišla u južni deo bazara. Izabrala sam duži put kraj reke da ne bih srela nekog poznatog, prošla pored krojača koji su šili tunike, uličnih prodavaca voća i povrća, kazandžija koji su prodavali svoje lonce i tiganje sve dok nisam izašla iz bazara u blizini mosta Trideset tri luka. Brzo sam pogledala oko sebe da bih se uverila da me niko ne prepoznaje, a onda prešla most i zaputila se uzvodno ka jermenskom delu grada.

Nikada nisam sama lutala među tolikim hrišćanima. Šah Abas je preselio hiljade Jermena u Novu Džulfu – neki kažu protiv njihove volje – da rade za njega kao trgovci svilom. Mnogi su se obogatili. Dok sam prolazila kraj njihove kitnjaste crkve, zavirila sam unutra. Zidovi i tavanice bili su prekriveni slikama muškaraca i žena, uključujući i sliku grupe muškaraca koji su jeli zajedno. Imali su oreole oko svojih glava, kao da su oni bili ti koje treba obožavati. Videla sam još jednu sliku na kojoj je bio prikazan čovek koji nosi komad drveta na svojim leđima, sa strahovitim izrazom patnje u očima, a za njim je išla žena koja kao da bi dala svoj život za njega. Znači, bilo je tačno da su hrišćani obožavali ljudske idole kao Boga.

Gostaham mi je rekao da je šah blagosiljao Jermene svojim prisustvom dvaput godišnje u vreme religioznih praznika, ali kada je jermenski arhitekta projektovao crkvu koja je bila viša od najviše džamije, odsečene su mu ruke. Zadrhtala sam pri pomisli na to šta bi jedan arhitekta – ili neko ko se bavi izradom tepiha – radio bez ruku.

Izašavši iz crkve, skrenula sam u uličicu i produžila dok nisam uočila oznaku koju je jednom Kobra pomenula: na vratima obojenim drečavozelenom bojom bio je pričvršćen ispisani list papira. Nisam mogla mnogo da pročitam, ali sam znala da je to mesto na kojem bi trebalo da budem. Pokucala sam, nervozno se osvrćući, jer nikada nisam ovde dolazila da obavim neki posao.

Vrata je otvorila starija žena sa začuđenim plavim očima i dugom kosom boje meda, delimično prekrivenom purpurnim šalom. Bez reči me je pozvala da uđem i zatvorim vrata. Išla sam za njom kroz malo dvorište i ušla u kuću sa niskom tavanicom i okrećenim zidovima. Prostorija u kojoj smo se našle bila je puna neobičnih stvari: životinjskih kostiju u keramičkim posudama, bokala sa crvenim i zlatastim tečnostima, korpi iz kojih se prelivalo razno bilje i korenje. Astrološki simboli i kosmološke karte bili su pričvršćeni za zidove.

Skinula sam velove u koje sam bila umotana i smestila se na jastuče. Ne pitavši me ništa, žena je upalila grumen divlje rutvice, sklopila oči i počela da govori stihove jednoličnim glasom. Onda je otvorila oči i rekla: „Tvoj problem je muškarac”.

„Da”, odgovorila sam. „Kako ste znali?”

Vračara nije odgovorila. „Kako si došla u Isfahan?”

Bez sumnje je na osnovu mog izgovora zaključila da sam sa juga. Ispričala sam joj da smo majka i ja morale da napustimo selo kada mi je otac umro, da smo skoro gladovale i da imam ugovoren tromesečni muta brak s jednim bogatim čovekom.

Ženine plave oči delovale su uznemireno. „Zašto ti nije ponudio da mu budeš stalna žena?” upitala je.

„Rečeno mi je da mora da oženi ženu iz ugledne porodice koja može da mu rodi naslednike.”

„Zašto onda tvoja porodica nije sačekala i našla pravu priliku za tebe?”

„Ne znam.” Nisam želela da joj pričam o tome kako sam uništila tepih.

Žena je bila zbunjena. Osmotrla je moju odeću, jednostavnu crvenu pamučnu tuniku i narandžasti pamučni ogrtač, uvezan crvenim pojansom. „Ima li tvoje domaćinstvo problema sa novcem?”

„Moj stric i njegova porodica žive veoma lepo, ali njegovoj ženi predstavlja teret što moraju da hrane majku i mene.”

„Znači da su oni rizikovali nadajući se da će muž duže da te zadrži i obaspe te poklonima.”

„Da”, odgovorila sam, „ali moj brak se okončava prekosutra.”

„Jao!” odgovorila je vračara, delujući usplahireno. „Nemamo mnogo vremena.”

„Da li možete da mi napravite amajliju koja će ga naterati da me želi?” upitala sam.

„Moguće je”, rekla je, ali je delovalo kao da na mom licu traži odgovore. „Šta voli tvoj muž?”

„On je izuzetno energičan”, rekla sam. „Svima oko sebe govori šta da rade. Često je veoma nestrpljiv.”

„Da li te voli?”

„Nikada to nije rekao”, odgovorila sam, „ali kada sam ga videla poslednji put, kupio mi je odeću i bilo je skoro kao da me voli”. Rekla sam to glasom punim čuđenja jer sam tek sada to sama uvidela.

„Ipak, ne govoriš kao zaljubljena žena, kojoj oči blistaju od radosti.”

„Ne”, priznala sam sa uzdahom.

„Da li voliš svog muža?”

Razmislila sam trenutak pre nego što sam odgovorila. „Ne drhtim kao što to čini jedna od mojih prijateljica kada govori o svom voljenom”, rekla sam. „S njim sam zato što moram da budem.”

„U tom slučaju, da li imaš predstavu zbog čega te nije tražio?”

„Ne”, rekla sam skrušeno.

Probadala me je svojim plavim očima. Raspalila je rutvicu, od čijeg oštrog mirisa su mi zasuzile oči. „Kakve su bile noći koje ste provodili zajedno?”

Rekla sam joj koliko sam bila stidljiva, ali kako me je Feridun držao budnom do zore, uzimajući me po svim ćoškovima sobe.

„To se i očekuje na početku”, rekla je.

„Pretpostavljam da je tako, ali sada se čini da se plam njegove strasti ugasio.”

„Već?” Zaćutala je i ponovo delovala kao da se napreže da nešto shvati. „Šta se dogodilo poslednji put kad si se videla s njim?”

„Ne znam”, rekla sam, pokušavajući da izbegnem odgovor. „Uvek radim ono što mi kaže, ali osećam njegov zamor.”

„Kao da mu je dosadno?”

„Da”, rekla sam, nervozno se pomerajući na jastučetu i gledajući u stranu. Usledila je duga tišina, koju je narušilo samo moje priznanje mucavim glasom da se Feridun zadovoljio bez mene.

„Da li ti je nešto rekao nakon toga?”

Danima sebi nisam dozvoljavala da mislim na ovo. „Pitao me je da li uživam kada sam s njim. Bila sam toliko zbunjena pitanjem pa sam mu rekla: ‘Počašćena sam što u svojim godinama mogu da budem u vašem prisustvu koje pleni svuda oko sebe’.”

Žena se nasmejala, ali to nije bio veseli osmeh. „To je baš bilo zvanično sa tvoje strane.”

Sada kada sam počela, pomislila sam da bih mogla da joj ispričam sve. „Onda je podigao svoje obrve i rekao: ‘Ne moraš da razgovaraš sa mnom tako kada smo sami’.”

„I onda si mu rekla kako se osećaš?”

„Ne baš; prvi put mi je dao dozvolu da kažem ono što mislim. Rekla sam: ‘Moja jedina briga je da vam udovoljim’. Nagnuo se nada mnom, sklonio mi kosu sa lica i rekao: ‘Dete sa juga, znam to. I do sada i jesi. Ali postoji nešto

više od udovoljavanja, znaš'. Onda me je pitao da li mi se sviđa ono što smo noću zajedno radili, a ja sam rekla *da*."

„Da li je to tačno?”

Slegnula sam ramenima. „Ne shvatam zašto ljudi sve vreme tako mnogo o tome pričaju.”

Vračara me je pogledala tako sažaljivo, a ja sam pomislila da ću da zaplačem.

„Zašto ti se ne dopada onoliko koliko i njemu?”

„Ne znam”, ponovo sam rekla, vrpoljeći se na jastučetu, pokajavši se što sam uopšte i dolazila. Žena me je uhvatila za ruku i držala je među svojim da bi me umirila. Osećala sam se baš kao pred očevu smrt, kao da ću odjednom sve da izgubim.

„Ne podnosim način na koji se stvari odvijaju”, rekla sam iznenada, ne znajući zbog čega.

Vračara me je pogledala kao da razume. „Dete moje, ne možeš da sprečiš ono što Bog daje i uzima, ali ti, takođe, možeš da okončaš nešto. Obećaj mi da ćeš to zapamtiti.”

„Obećavam”, rekla sam, mada me je to najmanje brinulo.

„Sada kada shvatam tvoj problem, mogu da učinim nekoliko stvari da ti pomognem”, rekla je žena. „Ali prvo želim da saznam jednu stvar: zar tvoj muž neće da uzme stalnu ženu?”

Zastala sam za trenutak, prisećajući se da je baš pre moje udaje Gordija rekla da Homa već traži devojkicu koja je pogodna da bude majka njegovim naslednicima.

„Hoće, naravno”, rekla sam.

„Hajde onda da ti napravim amajliju tako što ću da uvezem u čvor put koji ih povezuje”, rekla je. Pružila je ruku u korpu u kojoj je bilo mnogo vlakana namotanih u klupka. Izabravši sedam duginih boja, uplela je vlakna zajedno na sedam mesta i vezala mi kanap oko vrata.

„Nosi ga dok ti ne otpadne”, rekla je. „I ne govori mužu čemu služi.”

„Ako ga ponovo budem videla”, rekla sam potišteno.

„Božja volja, hoćeš”, odgovorila je. „A ako ga vidiš, moraćeš više da se potrudiš da mu udovoljiš.”

Njen predlog me je začudio. „Mislila sam da sam već uradila sve što je želeo.”

Žena me je pomilovala po ruci kao da umiruje nestašno dete.

„Smatram da nisi”, rekla je nežno.

Obrazi su mi se zarumeneli od stida. „Volela bih da znam ono što je znala moja majka kada je bila mojih godina”, rekla sam ogorčeno. „Moj otac ju je voleo svakog trenutka njihovog zajedničkog života.”

„Šta misliš, u čemu je bila tajna?”

Rekla sam joj da je majka umela da priča priče koje su privukle očevu ljubav, iako je on nekada bio najzgodniji muškarac u selu. Ja nisam posedovala takav dar.

Vračara me je zaustavila. „Zamisli za trenutak da ti pričaš priče umesto tvoje majke”, rekla je. „Recimo onu o Fatimi, predilji. Na početku, zainteresuješ slušaoce pričajući im kako je Fatimin otac nastradao u brodolomu, ostavljajući je da se sama stara o sebi. Ali šta bi se dogodilo kada bi im, umesto da sačekaju kraj priče i saznaju kakva će joj biti sudbina, to rekla odmah?”

„To bi bilo glupo”, rekla sam.

„U svakom slučaju”, odgovorila je. „Pa, šta misliš, kako bi trebalo ispričati tu priču?”

„Kada majka priča, početak, zaplet i kraj priče su na pravom mestu.”

„Tako je”, rekla je žena. „Pripovedači stvaraju napetost tako što ti daju malo informacija ovde, malo tamo. Drže te u stanju neizvesnosti sve do samog kraja, kada konačno utaže tvoju želju.”

Znala sam tačno na šta je mislila. Slušaoci moje majke bili su kao u transu i gledali su u nju zacaklelim očima i otvorenih usta kao da su zaboravili gde se nalaze.

Žena je zagladila svoju kosu boje meda. „Zato razmišljaj o večerima sa svojim mužem kao vremenu kada ćeš mu pričati priču, ali ne rečima. Za njega je to stara priča, tako da treba da naučiš da je ispričaš na nov način.”

Ponovo sam pocrvenela, ali ovog puta sam osetila da toplota potiče iz mog stomaka i da se širi sve do prstiju na nogama koji su počeli da bride. „Već imam nekoliko ideja”, priznala sam, „ali sam se stidela da ih isprobam”.

„Ne čekaj”, rekla je vračara sa izvesnim upozorenjem u glasu, na osnovu čega sam znala da veruje da sam u nevolji.

„Ipak, ne znam odakle da počnem”, rekla sam, gotovo šapatom.

„Postoji izvesna naznaka u pitanju koje ti je muž postavio poslednji put kada te je video”, odgovorila je žena. „Da li postoji nešto što voliš da radiš s njim?”

„Volim njegove poljupce i milovanja”, rekla sam, „ali oni se uvek završe tako što se pripije uz mene. Onda u potpunosti zaboravi na mene i gura dok ne dostigne najveće blaženstvo.”

„A ti?”

„Ja pokušavam da učinim sve da mu pomognem.”

„Nije mu potrebna pomoć”, rekla je žena. Gledala sam u nju, nadajući se da će da nastavi, ali je ona ćutala. Vreme je sporo prolazilo dok sam se vrpeljila na svom jastučetu iščekujući i nadajući se.

„Reci mi”, molila sam je.

Nasmejala se. „Znači, sada imam tvoju punu pažnju?”

„Da”, odgovorila sam.

„I nećeš biti zadovoljna dok ti ne dam ono što ti je potrebno?”

Osećala sam se ošamućeno od jakog mirisa rutvice koji se zadržao u vazduhu. „Moram da saznam.”

„Sada si ulovljena i kada bih želela da te zadržim ovde”, rekla je, „mogla bih da ti ispričam neku uzgrednu priču, možda jednu kratku o Fatiminoj majci i tome kako se rodila”.

„Volela bih da to ne činiš”, rekla sam i iznenadio me je molećivi ton mog glasa.

Vračara me je pažljivo posmatrala. „Onda, sada razumeš”, rekla je s osmehom.

„Da”, odgovorila sam.

„U tom slučaju, neću duže da te mučim”, rekla je. „Vrhunac je uvek neizbežan, mada nikad nije toliko uzbudljiv kao dolaženje do njega.”

Onda me je pitala da li sam videla određeni deo tela, onaj koji je obično skriven.

„Naravno da nisam!” odgovorila sam, ustuknuvši od iznenađenja. U mom selu, uvek sam delila sobu sa svojim roditeljima. U amamu sam stalno bila okružena drugim ženama. Jedino mesto na kojem sam bila sama bio je klozet, koji je bio suviše mračan i smrdljiv da bih se u njemu zadržavala.

„A opet, sigurno znaš na šta mislim.”

Uprkos onome što sam upravo rekla, mislila sam da znam. Na kraju krajeva, bio mi je poznat osećaj u tom delu tela.

„Pre nego što se tvoj muž popne planinom blaženstva, namesti se u izdignuti položaj i pridruži mu se na njegovom putu. Možeš da isprobaš položaj žabe, isprepletanih makaza, indijski ili nokat u cipeli.”

Da bi se uverila da znam o čemu govori, položaje mi je pokazala svojim prstima. Pokušala sam da zamislim kako bi Feridun na njih reagovao i pitala sam se da li bih mogla da udesim tako da on pomisli da ih se sam setio.

„Mogu da uradim ono što predlažete”, rekla sam. „Ali mislim da moj muž nikada nije mnogo vodio računa o mom užitku.”

„Možda i nije”, rekla je. „Ali zamisli kako bi se osećala kada svake noći koju bi provela s njim on ne bi dolazio do vrhunca.”

Već me je mučilo to da ne mogu da ga zadovoljim. Bila sam poput punjene lutke koja se ne pomera dok joj dete koje se igra s njom ne stavi ruke i noge u novi položaj. Nije ni čudo da je Feridunu dosadilo.

„Klanjam se pred vašim znanjem”, rekla sam vračari.

Nasmešila se. „Kada budeš bila mojih godina, znaćeš kao i ja, a verovatno i više”, odgovorila je.

Platila sam joj novcem koji mi je majka dala od muta braka, jer se baš potrudila oko mene. Tek kada sam stigla kući, shvatila sam da mi nije dala amajliju koja bi naterala da me Feridun želi, već onu koja će ga sprečiti da

poželi neku drugu. Delovalo mi je čudno, dok nisam shvatila da sama moram da pronađem načine da ga očaram.

Te noći jedva sam izdržala da budem kraj majke, Gostahama i Gordije. Kad god bi nam se pogledi sreli, izgledalo je kao da me posmatraju sa sažaljenjem, potvrđujući svojim ćutanjem da nikakvo pismo nije stiglo od Feriduna. Majka nije ništa govorila, ali me je tokom noći nežno ušuškala u ćebe i ispričala mi jednu od svojih omiljenih priča, onu o Bahramu i njegovoj devojci robinji Fitni. Volela sam tu priču jer je Fitna svojim lukavstvom pobedila Bahrama i razotkrila mu njegovu slabost. Želela sam da i ja to postignem kod Feriduna.

Zaspala sam i sanjala kako smo se vratile u našu staru kuću u selu. Kada smo otvorile ulazna vrata, čitava soba bila je puna snega. Majka i ja smo bile prinuđene da iskopamo rupu u njemu da bismo ušle. Pokušale smo da izolujemo našu rupu komadima odeće i ćilimima, ali bilo nam je užasno hladno. Od snežne beline bolele su me oči i vlažna hladnoća prodirala mi je u prste na rukama i nogama. Osećala sam se kao da sam bila živa sahranjena u beloj postelji. Probudila sam se drhteći, sa znojem po čelu i grudima.

Ležeći u mraku, pitala sam se kakva nas sudbina čeka. Koliko će Gordija i Gostaham želeti da nas zadrže ako ne budemo dobili novac od Feriduna? Ponovo ćemo gladovati; moraćemo da prihvatamo tuđu milostinju, iza koje su ponekad nekakve skrivene želje. Osim toga, želela sam da ostanem u gradu. Sviđalo mi se kako mi se telo oblikovalo u prestonici, postalo ženstveno i zaobljeno jer smo svakog dana dobro jele. Volela sam to što sam mogla da učim od Gostahama, koji me je trenutno podučavao kako da crtam lavove, zmajeve, rajске ptice i druge nestvarne životinje koje sam videla na šahovom tepihu na temu lova.

Ali više od svega misli su mi bile ispunjene idejom kako da osvojim Feriduna kada bih dobila drugu šansu. Da sam paunica, poput one koju sam nedavno pokušavala da nacrtam, protrljala bih svoje meko perje duginih boja po njegovim leđima. Da sam lisica, prekrila bih mu oči repom dok bih ga lizala svojim hitrim jezikom. Tako bih mu izbrisala izraz dosade iz očiju!

Sledećeg jutra me je probudio zvuk putujućeg trgovca, koji je nazalnim glasom hvalio svoje piće od ječma, pa sam otišla do kuvarice i pitala je šta treba da uradim. Dok smo razgovarale, čula sam zvekir za žene. Šemsa je došla po mene i odvela me do Gordije i Gostahama, jer je konačno stiglo pismo za mene.

„Šta kaže?“ pitala sam, zaboravivši da ih pozdravim kako dolikuje, jer sam se pribojavala da pismo potvrđuje kraj naše veze.

„Dobro jutro i tebi“, odgovorila je Gordija, upozoravajući me tako na moje ponašanje, i ja sam joj brzo uzvratila pozdrav.

Gostaham je prelomio pečat od voska, na kojem je bio Feridunov savršeni potpis. Dok sam posmatrala kako mu se oči kreću napred-nazad, poželeva sam da zgrabim pismo i pokušam sama da ga pročitam.

„I?“ rekla je Gordija.

Gostaham je nastavljao da čita. „Kada bi samo prestao da upotrebljava toliko kitnjastih izraza i prešao na stvar“, rekao je, brzo prolazeći kroz redove rukopisa. „Ah – evo, konačno. Feridun te traži večeras. Bogu hvala!“

Laknulo mi je i ostala sam bez reči.

Gordija se nasmejala. „Takva sreća je znak od samog Boga“, rekla je.

Nisam želela da napravim grešku i budem premorena, kao što sam bila tokom moje poslednje posete. „Treba mi vremena da se pripremim za njega“, rekla sam.

Gordija je izgleda razumela. „Danas ne moraš ništa da radiš“, odgovorila je. „Reći ću Šemsi da danas umesto tebe radi u kuhinji.“

Izenadila me je njena velikodušnost, dok se nisam setila da ona ima svoje razloge zbog kojih priželjkuje tu vezu. Povremeno me je pitala da li je Feridun pominjao da želi nove ćilime i sugerisala mi je da mu predložim da naruči jedan od nas. Nikada to nisam uradila.

Zamolila sam majku da me pusti da čitavog prepodneva budem sama i ona je otišla da sakuplja biljke za svoje meleme. Zatvorivši se u našu sobicu, namazala sam kanom stopala i ruke i rešila da iznenadim Feriduna nanoseći šaru na mesto koje samo on može da vidi. Trebalo mi je nekoliko sati i morala sam da budem veoma mirna dok se smesa sušila, što je bilo veoma teško jer sam bila uznemirena. Takođe sam morala da budem nečim zaogrnuta iz straha da će se majka vratiti i otkriti šta to radim.

Po podne sam otišla do Feridunove kuće, kako sam verovala, poslednji put. Pošto je naš ugovor isticao sledećeg dana, nisam znala da li je želeo da uživa u meni samo još jednom ili je planirao nešto drugo. Naravno, bila sam na mukama da od budnih očiju Hajede i Aziz sakrijem šta sam uradila. Kada su me pozdravile, delovale su opuštenije nego ranije. Počela sam da se skidam. Nisu me prekidale, zbog čega sam posumnjala da ne veruju da ću se više vraćati. Pre nego sam sela u kadu, rekla sam: „Zar ne želite da pogledate da li negde imam dlačice?“

Hajeda se pretvarala da ih traži dok je nastavljala svoj razgovor sa Aziz. „U svakom slučaju“, rekla joj je, „venčanje će se obaviti za nedelju dana u kući mladoženjinog oca, koji uzgaja pistaće“. Povremeno bi mi protrljala leđa sunderom dok je opisivala šta će njena ćerka da nosi. Bez njene pomoći pridigla sam se iz kade.

Kada su me obukle, ušla sam u spavaću sobu koju sam toliko puta delila sa Feridunom, ali bila sam nervozna i nisam mogla da se smirim. Ustala sam i ušla u susednu sobu, u kojoj smo obedovali. Šta bi trebalo da uradim? Prišla sam svilenim ćilimima koji su visili na zidu, prikazujući dve ptice koje zajedno pevaju na drvetu. Čvorovi su bili toliko gusti da im je površina bila nežnija od kože. Izenada sam poželela da skinem jedan od njih. Odnela sam ga u spavaću sobu i raširila na pod na određenoj udaljenosti od kreveta. Onda sam se vratila u glavnu odaju i čekala.

Kada se Feridun pojavio, delovao je neraspoloženo. Viknuo je slugama da donesu vino i nargilu a da još nije ni ušao u sobu. Odmah je primetio da je sa zida sklonjen ćilim i da je ostalo upražnjeno mesto kraj njegovog para.

„Koji mulac je skinuo ćilim?” zarežao je Feridun. Sluge su se pokunjile tvrdeći kitnjastim rečima da su nevinu. Uplašila sam se, ali sam rekla: „Ja sam to uradila”.

„Užasno izgleda ovako.”

„Imala sam razlog”, odgovorila sam.

Feridun me je ignorisao, podigavši ruke tako da je sluga mogao da mu skine ogrtač i pojas i otkaći nož sa sedefastom drškom. Drugi sluga je na prstima uneo vino i nargilu i povukao se, klanjajući se. Feridun je skinuo svoj turban sa glave i popio piće ne ponudivši me. Kada je stigla hrana, jeo je brzo, skoro ljutito. Jedva da sam se usuđivala da prinesem pokoji zalogaj usnama.

Kafa je stigla servirana u dve fine zelene posude. Feridun ju je probao pre nego što je dečak koji ju je doneo napustio sobu i progundao: „Nije dovoljno topla”.

Dečak se vratio da zameni fildžane, ali nije delovalo da mu je žao, niti je rekao bilo šta da umiri Feridunov gnev.

„Sačekaj trenutak”, rekao je Feridun. Dečak, koji verovatno nije imao više od dvanaest godina, stajao je pred njim sa fildžanima na poslužavniku. Feridun je zgrabio moj fildžan i prosuo tečnost dečaku u lice. On se zateturio i skoro ispustio poslužavnik iz ruku.

„Vidiš?” prodrao se Feridun. „Nije čak ni dovoljno toplo da te opeče. Sada mi donesi ono što jeste!”

Bilo je nekoliko oprljenih mesta blizu dečakovih očiju. Promucao je nekoliko reči izvinjenja i povukao se iz sobe dok su mu se suze slivale niz lice.

„Magarac!” viknuo je Feridun za njim. Nikada ga nisam videla da se tako ponaša. Njegov bes bio je tako iznenadan i nepredvidiv kao nepogoda sa gradom, i isto tako neuviđavan.

Drugi sluga vratio se za nekoliko minuta sa kafom toliko vrelom da mi je ispekla grlo. Feridun je svoju popio u jednom gutljaju, krupnim koracima otišao do druge prostorije, bacio se na krevet, zatvorivši oči. Ubrzo sam začula glasno hrkanje. Zar će ovako da prođe moja poslednja noć sa Feridunom, bez ikakve prilike da se spasem? Bila sam sva uznemirena, a opet zakočena kao da sam se zaglibila u postelji od snega o kojoj sam sanjala prošle noći. Setila sam se snega, ledene smrti koju sam skoro iskusila u svom selu i iznenada sam skočila na noge, znajući da moram nešto da učinim.

Padala je noć i soba je postajala sve mračnija. Upalila sam uljanu lampu i spustila je blizu svilenog ćilima pre nego što sam skinula svoju odeću osim ružičastih svilenih dimija. Otpuzala sam do vrha postelje kraj Feriduna i potrudila se da ne načinim kakav nespretni pokret i probudim ga. Uspelo je: oči su mu zatitrale i otvorile se.

„Imam nešto da ti pokažem”, prošaputala sam, glas mi je očajnički zašištao.

„Šta?” promrmljao je, zvučeći iznervirano.

Ćutala sam trenutak, a onda rekla: „Na tebi, i samo na tebi, je da nađeš”.

„Da nađem šta?” pitao je, pospan.

„Tajnu koju sam pripremila za tebe”, rekla sam. Okrenuo se i pridigao na lakat, trepćući da bi se razbudio. Ja sam se malo odmakla i kada je rukom krenuo ka meni, izmakla sam se ponovo.

„Daj mi da vidim”, rekao je.

Bila sam na kolenima, oslonjena na ruke, i lagano sam se okrenula da bih mu pokazala svoje kukove u dimijama i gole grudi. Onda sam počela da puzim ka uljanoj lampi. Sa iznenađenim izrazom lica, Feridun je stao na sve četiri i krenuo za mnom. Puštala sam ga da me uhvati za kukove, ali nisam htela da se okrenem. Otpozadi je počeo da mi istražuje grudi svojim mekim šakama. Kada mi se dopalo šta je radio, nagnula sam se unazad prema njegovim grudima, pokrivši njegove ruke svojim i tu sam ih zadržala.

„U čemu je tajna?” pitao je Feridun nežno. Sada je bio budan, a oči su mu bile življe nego mesecima pre.

Istrgnula sam se iz njegovog zagrljaja i ponovo otpuzala najbrže što sam mogla. Pokušao je da me zgrabi za dimije, ali je promašio, onda je puzeći krenuo za mnom i smejaio se. Kada sam bila spremna, dozvolila sam mu da uhvati kraj mojih dimija i pritisne me dole tako da mi je stomak bio na podu.

„Okreni se”, rekao je. Ležala sam mirno, mameći ga osmehom i opirući mu se kada bi pokušao da me gurne.

„Ah!” rekao je oduševljenim tonom kada sam odbila da se pomerim. Nije me prisilio, već mi je podigao dimije sa struka i poderao materijal sa mog tela. Svila je načinila glasan zvuk prilikom cepanja, a lice mu je sijalo od zadovoljstva. Onda je strgnuo odeću sa sebe.

I dalje sam odbijala da se okrenem. „Još uvek nisi pronašao”, izazivala sam.

Feridun je tada podivljao. Pažljivo je posmatrao moja gola leđa pod svetlošću uljane lampe, milujući me svojim rukama i usnama. Ovoga puta je njegovo milovanje bilo drugačije; kao da je želeo da me uzbudi. Kada je ponovo pokušao da me okrene, i dalje mu nisam dozvoljavala; veoma mi se dopadalo ono što mi je radio. Feridun se uzbudio, ljubeći i grickajući mi ramena i podižući prednji deo mog tela da bi mi pomilovao grudi odozdo. Postala sam vlažna kao sirup od nara, i kada sam počela da dahćem i nisam više mogla da izdržim da mu budem okrenuta leđima, okrenula sam se da bi mogao dalje da istražuje po meni.

„Gde je tajna?” upitao je nestrpljivo. Izazivački sam se smešila, a Feridun me je odvuкао pod svetlost uljane lampe, ljubio me i milovao dok se nije primakao mom blagu.

Noge sam držala čvrsto stegnute i nisam mu dozvoljavala da ih raširi, pokazujući mu na delove mog tela kao da govorim: prvo me dodirni *ovde*, onda me poljubi *tamo*. Bilo je kao da me otkriva prvi put. Njegova usta i ruke krstarili su mojim telom kao karavan, zaustavljajući se u oazama duž puta. Kada sam se razbuktala od zadovoljstva, noge su mi se raširile, jer više nisam želela da budem razdvojena od njega. Tada je ugledao šta sam uradila. Uz *jao!* od iznenađenja, pomerio je glavu između mojih nogu da bolje pogleda.

Umesto da samo potamnim prste na nogama i ruke kanom, kako to žene obično čine, pozajmila sam jednu od Gostahamovih tankih četkica i oslikala butine gde su bile najpunije i najmekše. Na mom crtežu bile su špicaste latice poput onih koje su okruživale samo središte tepiha. Između svake sam nacrtala bukete sićušnih ruža, ljiljana i narcisa.

Feridun me je privukao bliže lampi da bi bolje video, a onda nije mogao da skloni ni svoje ruke ni jezik sa mojih butina. Setila sam se Gostahamovog vica o učitelju jezika samo trenutak pre nego što sam shvatila zbog čega je suprug broj tri bio biser neprocenjive vrednosti. Sada, sa Feridunovim usnama na novom mestu i njegovim rukama svuda po mom telu, počela sam da dišem dublje i brže. Vrlo brzo prekinuo je ono što je radio, raširio mi noge i potonuo u mene. „Čekaj!” poželeva sam da viknem. Pogledala sam u njegove pomućene oči i osetila da je zaboravio na mene jer je bio izgubljen u sopstvenoj ekstazi.

Počela sam normalno da dišem, iako se njegovo dahtanje ubrzavalo. Ne znam šta mi je dalo hrabrosti da ovo učinim, ali kada su se njegovi kukovi udaljavali od mene, skupila sam kolena, brzo se okrenula i otpuzala.

„Hej!” rekao je isfrustrirano.

Psovao je, preklinjao i dozivao me po imenu, ali pošto sam odbijala da se vratim, krenuo je za mnom na sve četiri. Pustila sam ga da me juri po sobi, a onda sam požurila do svilenog ćilima koji sam položila na pod, dok je on dahtao iza mog uha. Zgrabio me je za kukove kao da je on još gospodar, ali sam osetila da čeka da ja nešto uradim. Okrenula sam se i nežno ga odgurnula na svileni ćilim, i tu je ležao upijajući me pogledom i čekajući da izvrši moju naredbu. Opkoračila sam ga kolenima i počela čitavom dužinom da se trljam uz njega. Uhvatio me je za grudi i konačno sam zastenjala kada me je strast ponovo obuzela. Prvi put sam mu milovala divnu kosu, koja je u sjajnim crnim talasima padala oko njegove glave. Mekoća njegove kose pod mojim rukama, glatka svila ispod mojih kolena i stopala i nakostrešene dlačice na njegovim grudima uskomešali su toplotu u mojim preponama, što nikada ranije nisam osetila. Uzela sam ga tada, prilepivši svoje kukove za njegove i pomerajući se napred-nazad, najpre lagano i onda sve brže, dok se nismo spojili kao osnova i potka. Feridun me je sledio brzinom koju sam ja odabrala, izlazeći mi u susret ovog puta kao što sam ja to ranije činila njemu. Svet, za koji sam uvek mislila da je postojan, iznenada je počeo da gubi svoju čvrstinu. Vrisnula sam i možda kriknula, a Feridun je urliknuo ka meni, i osetila sam da se u trenu rastapam poput moljca kojeg je zahvatio plamen, i da nije ostalo ništa osim tračka dima.

Naši urlici uznemirili su sluge i oni su zalupali na vrata, pitajući da li je Feridun dobro, a on im je odbrusio da ga ostave na miru. Nas dvoje nismo uopšte razgovarali, već smo nastavili da dahćemo na ćilimu. Kada mu se dah umirio, Feridun nije mogao da skloni ruke sa mog tela. Ponovo je počeo da me mazi, a ja sam ispružila ruku da dodirnem njegovo međunožje. Bio je čvrst kao motka, mada smo upravo završili. Ponovo smo se razigrali kao životinje. Setivši se lisičinog repa, zgrabila sam svoj pojas, vezala ga oko Feridunovih očiju i grickala ga koristeći jezik dok nije počeo da ispušta slabašne povike zadovoljstva koje ranije nisam čula sa njegovih usana. Nastavili smo tako preko noći.

Ujutru sam se probudila sa Feridunovim licem kraj mog, dok su mu oči bile otvorene. Mada je imao posla, delovalo je kao da ne želi da ode. Čak i kada se okupao i obukao, nije prestajao da mi razdvaja noge kako bi video crtež koji sam nacrtala i da gura tamo svoje prste.

Što se mene tiče, jedva sam mogla da poverujem šta sam naučila da radim. Konačno sam razumela ushićenje o kojem je Goli pričala! Sada sam i ja mogla znalački da se nasmejem kada žene budu zbijale šale na račun odnosa sa muškarcima, jer je moje telo konačno spoznalo taj užitak.

Nedugo nakon mog povratka kući tog jutra, Gostaham je primio pismo od Feriduna koji je obnovio moj muta brak za još tri meseca. Mora da ga je napisao čim smo se rastali. Sa ushićenjem smo poslali odgovor da pristajemo. Gordija mi je čestitala, iznenađena što sam uspela. „Mislila sam da je završio s tobom”, rekla je.

Gostaham nam je dao još jednu vrećicu novca od Feridunovog blagajnika, nakon što je uzeo svoj deo da bi otplatio to što nas drži u svom domu. Majka je spustila svoje šake na moje obraze i rekla mi da sam kao mesec. Pobedonosno sam zablistala. Za razliku od Gordije, moje majke i svih ostalih žena koje poznajem, ja sam morala da se dokažem nakon sklopljenog braka jer sam rizikovala da izgubim svog muža. Uspela sam tokom samo nekoliko preostalih sati i zaklela sam se da više neću da napravim istu grešku. Odmah sam počela da planiram šta ću da uradim sledeći put kada me Feridun bude pozvao u svoj krevet.

Tog popodneva glasnik koga je Nahid poslala pokucao je na Gostahamovu kapiju i rekao mi da me ona zove na kafu. Mada su me oči pekale od umora i priželjkivala sam da se odmorim, morala sam da idem kod nje da je ne bih uvredila. Nahid me je zvala više puta tokom poslednjih nekoliko dana, ali ja sam se izvinjavala jer sam isuviše bila opsednuta sopstvenim problemima.

Već sam znala šta će Nahid da mi kaže. Samo pre nekoliko dana, verovatno se sreća sa Iskanderovom majkom i sestrom u amamu i već su razmenile par ljubaznih reči tokom popodnevnog kupanja. Na kraju dana je njegova majka bila već toliko očarana da je rekla da traži dobru priliku za svog sina. Pošto je Iskander već bio zaljubljen, verovala sam da je prosidba od strane njegove

porodice usledila brzo i da je Nahid već pristala. Devojkama kao Nahid suđeno je da se udaju za bogataša; ali njena sudbina će biti još bolja jer će se udati za nekog koga je sama izabrala.

Pevušila sam za sebe dok sam prolazila kroz Četiri bašte. Grmovi ruža bili su u cvetu u bašti kraj reke i zastala sam da im se divim. Mali žuti pupoljci sa nežnim laticama bili su zasađeni kraj bujnih crvenih cvetova koji su već širom otvorili svoje laticice. Setila sam se pesme koju sam volela da pevam sa ocem:

*Zasadiću ruže pod njenim stopama,
Jer sam pijan, pijan, pijan od ljubavi.*

Ako devojka kao što je Nahid može da dobije šta poželi, možda može i devojka poput mene. Osvojila sam Feriduna kao ljubavnika; možda uz više lukavstva mogu da ga uhvatim za stalnog muža.

Kada sam stigla kod Nahid, pozdravile smo se poljubivši se u obraz. Dok su ptičice njene majke veselo cvrkutale u kavezu, osmotrila sam Nahid, tražeći tragove dobrih vesti. Ali čim su nas sluškinje ostavile same, Nahidino lice izobličilo se od bola i ona se srušila na jastučice plačući.

Bila sam zapanjena. „Nahid, draga moja, živote moj! Šta se dogodilo?”

Na trenutak je podigla pogled, a uplakane oči bile su joj predivne.

„Rekli su *ne*”, izgovorila je pre nego što je počela da se guši u jecajima.

„Koje rekao *ne*? Iskanderovi roditelji?”

„Ne, ne. Moji roditelji!”

„Zašto?”

Nahid se uspravila i pokušavala da se pribere od grcanja.

„Pronašli su pisma”, rekla je kada se konačno primirila. „Bilo ih je mnogo da bih ih čuvala u pojasu. Stavila sam ih ispod krevetske prostirke, ali sigurno sam bila nepažljiva. Jedna od služavki moje majke me je odala. Sada je bogata žena, sigurna sam.”

„Ti, jadno stvorenje!” rekla sam. „Da li su uopšte uzeli u obzir Iskandera kao tvog budućeg supruga?”

„Ne.”

„Zašto nisu?”

„Suviše je siromašan!” rekla je Nahid, rasplakavši se još više.

Nagnula sam se ka njoj i rukama je obuhvatila oko struka, a ona se naslonila na mene i plakala mi je na ramenu. Kada se na trenutak zaustavila, pogledala me je sa tolikim bolom u očima da mi se srce ispunilo žalošću. „Volim ga!” prasnula je. „Uvek ću ga voleti! Šta god da se dogodi, on i ja ćemo biti bliski kao oblak i njegova živородna kiša!”

Uzdahnula sam, mada nisam bila iznenađena time što su njeni roditelji odbili siromaha. „Da li imaš vesti od Iskandera?”

„Poslao mi je pismo preko Kobre, ali sada moramo da budemo veoma pažljivi pošto moji roditelji motre na mene. Kažu da sam osramotila porodično ime upuštajući se u tajnu romansu i da će me ljudi ogovarati. Naredili su glavnim slugama da pretresu one koji dođu do naše kapije zbog poruka.”

„Šta ti piše?”

„Da će me on, čak i da sam stara i bolesna, sa sedom kosom ili da šepam, uvek voleti.”

„Žao mi je”, rekla sam. „Znam koliko ga voliš.”

Nahid je coknula jezikom. „A kako bi mogla da znaš? Nikada nisi bila zaljubljena”, rekla je skoro ljutito.

Priznala sam da je to tačno, mada nakon večeri sa Feridunom u kojoj sam tek otkrila užitek, moja osećanja počela su da se menjaju. Pitala sam se da li bi to moglo da se smatra ljubavlju.

„Draga Nahid”, rekla sam, „kada sam dolazila ovde, bila sam sigurna da ćeš mi reći da si se verila s Iskanderom i da uskoro treba da ti se ispuni najveća želja i zbog toga sam pevala od radosti”.

„I ja sam tako mislila”, odgovorila je.

Razmislila sam trenutak. „Šta ako se Iskander bude obogatio? Da li će tvoji roditelji hteti da se predomisle jednog dana?”

„Ne”, rekla je sumorno. I baš kada sam pomislila da su joj suze presušile, nagnula se i zakukala kao životinja u klopci. Nisam čula takvo jadikovanje od očeve smrti i od samog zvuka mi se srce cepalo.

Pokušala sam da je utešim. „Nahid, živote moj, moraš da imaš vere. Pomolimo se i veruj da će se On sažaliti na tebe i Iskandera.”

„Ne razumeš”, odgovorila je Nahid i vratila se svom tihom grlenom cvilenju. Sluškinja je pokucala na vrata, donoseći nam kafu. Skočila sam, otela joj tacnu iz ruke da ne bi ušla i videla Nahidino lice prekriveno suzama.

„U redu je”, rekla je, „oni znaju za moju veridbu”.

Bila sam zbunjena. „Kako to misliš?”

Nahidine suze potekle su još brže, poput teškog prolećnog pljuska. „Da sam se odrekla Iskandera, moji roditelji verovatno ne bi ništa učinili, ali ja sam plakala i rekla im da ga nikada neću zaboraviti. Zbog toga su mi ugovorili brak sa drugim čovekom. Treba da se udam kada ponovo bude bio pun mesec.”

Ova vest bila je još strašnija od prethodne. Kako su mogli Nahidini roditelji, koji su voleli i mazili svoju devojčicu čitavog života, da je bace čoveku dok ona još žali za svojom prvom ljubavlju? Strašno mi je bilo žao. Ponovo sam zagrlila Nahid i naslonila svoju glavu uz njenu.

„A za koga bi trebalo da se udaš?” upitala sam, nadajući se da će izbor biti dobar i da će je ta osoba usrećiti.

„Moja majka je svratila kod Home, koja je rekla da baš ima pravog čoveka”, rekla je Nahid ogorčeno. „Naravno, ja ga nisam u životu videla.”

„Da li znaš nešto o njemu?”

Njeni roditelji mogli su da biraju među hiljadama, jer je Nahid bila veoma bogata i isto toliko lepa. Možda će po tome odgovarati jedno drugom i onda će joj on otkriti noćna zadovoljstva u kojima sam sada naučila da uživam.

Slegnula je ramenima. „On je konjanik, zbog čega su moji roditelji pomislili da će biti odgovarajuća zamena za Iskandera.”

Dlačice na rukama su mi se iznenada nakostrešile, kao da je u sobi bila promaja.

„Šta još?” upitala sam.

„Jedino da je sin bogatog uzgajivača konja sa severa.”

Samo sam gledala u Nahid. Zнала sam da moram nešto da kažem, ali nisam mogla da pomerim usne da nešto izgovore. Umesto toga sam se zakašljala i počela da se gušim. Savila sam se u struku, pognula glavu, pokušavajući da dođem do vazduha.

„Jao!” rekla je Nahid. „Da li si dobro?”

Delovalo je kao da napad ne prolazi. Kašljala sam dok mi suze nisu krenule na oči i onda sam ostala bez reči.

„Izgleda da ti je loše”, rekla je Nahid dok sam brisala oči.

„Kada bi samo znala koliko”, odgovorila sam. Prisilila sam se da začutim, jer sam već više puta bila brzopleta. Zar ne postoji na hiljade bogatih trgovaca konjima? Ili barem gomila? I zar oni uglavnom nemaju sinove? Sigurno je u pitanju drugi čovek.

„Roditelji su ti sigurno rekli još nešto”, rekla sam ohrabrujućim tonom.

Nahid je zastala na trenutak da razmisli. „Izgubio je prvu ženu, ali to je stvarno sve što znam”, odgovorila je.

Osetila sam da me hvata jeza i htela sam da se obavijem rukama kako bih se zagrejala.

„Kako se zove?” pitala sam odsečno, a grlo mi se steglo.

„Ne znam zašto bi ti to nešto značilo”, odgovorila je Nahid, „jer meni ne znači”. Uzdahnula je. „Mogao bi da bude i sam šah Abas, bilo bi mi svejedno.”

„Ali, ko je on?” insistirala sam, osećajući kao da ću iskočiti iz sopstvene kože.

Nahid je bila iznenađena mojom upornošću. „Ustežem se da izgovorim njegovo ime – ne volim ni sam zvuk”, odgovorila je. „Ali ako baš moraš da znaš – Feridun.”

Dobila sam još jedan napad kašlja i osetila sam kao da mi se unutrašnji organi kidaju. Mogla sam, naravno, sve da joj kažem o njenom budućem suprugu; kakva mu je kosa kada skine turban, kako sklapa oči u zanosu na zvuk ćemaneta, kako miriše kada se uzbudi. Sada sam čak i znala kako da mu udovoljim, a opet će samo ona imati pravo da postane njegova zakonita žena do kraja života. Nalet ljubomore prostrujao je mojim telom. Na pomisao da će nju

više voleti, zagušio me je kašalj tako da je bilo pravo čudo da nije posumnjala da nešto nije u redu.

Izgleda da je Nahid dirnuo moj izliv. „Najdraža prijateljice, žao mi je što te je moja veridba toliko uznemirila. Ne dozvoli da moja zla sreća pomuti tvoj život.”

Morala sam brzo da smislim izgovor. „Samo želim da budeš srećna”, rekla sam. „Zbog svega što si mi rekla, srce mi se čepa.”

Na oči su joj navrle suze, a i moj pogled se zamutio. Ali dok su Nahidine suze bile pomešane sa zahvalnošću zbog prijateljstva koje joj pružam, moje su skrivale osećaj krivice.

Poslednji poziv na molitvu ispunio je vazduh, što je bio znak da je vreme da pođem kući. Preпустиh Nahid njenom bolu i lagano se vratila svom. Sama na ulici, konačno sam mogla da prestanem da se pretvaram zbog čega sam utučena. Nije ni čudo da me je Feridun ignorisao više nedelja; sigurno je bio zauzet razgovorima o bračnom ugovoru sa Nahidnim roditeljima i dogovaranjem oko detalja vezanim za venčanje.

A šta je sa slasnom noći koju smo proveli zajedno? Pustio me je da ga zadovoljavam dok petlovi nisu zakukurekali, uzimajući sve moje darove kao da na njih polaže pravo. Krv mi je uzavrela i hodala sam sve brže kroz Četiri bašte dok nisam naletela na povijenu staricu sa štapom i morala da joj se izvinim jer sam je uznemirila.

Čula sam kako mačka zavija u žbunju, verovatno tražeći mužjaka, baš kao i ja. Nikada nisam želela bilo šta drugo nego da se udam za dobrog čoveka. Zašto ja moram da budem devojka za zabavu dok Nahid, koja već ima sve, može da bude stalna žena? I zašto od svih muškaraca u Isfahanu njen mora da bude baš Feridun?

Kada sam stigla kući, kuvarica je začula moje korake i pozvala me iz kuhinje. „Kasniš”, požalila se. „Dođi da nam pomogneš da očistimo mirođiju.”

„Ostavi me na miru!” odbrusila sam. Kuvarica se toliko iznenadila da je ispustila nož.

„Ne znam kako izlaziš na kraj sa takvom mulom”, rekla je mojoj majci. Ignorisa sam je i protutnjala kroz dvorište do naše sobice. Kako je Feridun mogao da ugovori brak, a da mi ne kaže?

On nije znao da mi je Nahid prijateljica, ali sakrivanje tako bitnog koraka pokazuje koliko sam malo značila u njegovim očima.

Kada me je Feridun pozvao narednog dana, otišla sam u njegovu kuću i odbila da dozvolim Hajedi i Aziz da me okupaju, namirišu i očetkaju mi kosu. Sada kada se moj položaj popravio, ponovo su me se plašile. Molile su i preklinjale dok nisam viknula da se povuku, i one su otišle, zaplašene. Sela sam u malu sobu u kojoj smo se obično zabavljali i čekala Feriduna, i dalje noseći odeću u koju sam se zamotavala kada sam bila na ulici. Bila sam toliko ljuta da sam osetila kako se vazduh oko mene zagreva i kako su mi se obrazi zažarili.

Kada je Feridun stigao, primetio je moju neobičnu odeću, ali nije ništa rekao. Skinuo je cipele i turban i rekao slugama da izađu. Onda je seo kraj mene i uhvatio me za ruku. „Slušaj, *džanum*”, počeo je kao da želi nešto da mi objasni. Bio je to prvi put da je upotrebio izraz ‘dušo moja’.

Nisam mu dozvolila da nastavi. „Ti me više ne želiš”, rekla sam.

„Zašto te ne bih više želeo? Naročito nakon onog od sinoć.” Nasmejao se i pokušao da mi raširi kolena. Držala sam ih čvrsto stegnutim.

„Ali ti se ženiš.”

„Moram”, rekao je. „Ne brini: ništa se neće promeniti.” Njegov odgovor odnosio se samo na jednu stvar.

„Misliš, zadržaćeš nas obe?”

„Naravno.”

„Ne znaš kakve će to probleme izazvati.”

„Zašto?”

„Nahid je moja najbolja prijateljica!”

Delovao je stvarno iznenađeno. „Od svih žena u Isfahanu...”

„I ona ne zna za moj muta brak sa tobom.”

„Zašto ne?”

„Moja porodica mi je rekla da o tome ćutim.”

Feridun je slegnuo ramenima. „Tvoja porodica se brine za svoj socijalni položaj”, rekao je, „ali ljudi sve vreme rade ovakve stvari”.

„Da li to utiče i na tvoj *položaj*!”

„Muškarac može da se oženi na način koji mu odgovara”, uzvratio je.

Pogledala sam u njegov skupoceni plavi plišani ogrtač protkan šarama u obliku sokolova, i u tom trenutku činilo se kao da on poseduje sve, dok ja nemam ništa.

„Što je, uostalom, bitno šta ljudi misle?” rekao je. „Supruge koje se vole mogu da pomažu jedna drugoj oko dece i ženskih stvari.”

„Ja čak nisam ni tvoja prava žena!”

„Ni to nema veze.”

Začutila sam, jer je meni to bilo važno. Brak sa bogatim čovekom kao što je Feridun olakšao bi mi brige. Čekala sam, nadajući se da će obećati da će me oženiti, ali nije to učinio.

Feridun me je zagrlio, ali se ja nisam predavala. „To je ono što želi moj otac”, rekao je, a njegov topli dah bio mi je na uvu.

„Uvek je žudeo da se poveže sa nekom uglednom isfahanskom porodicom. Ovaj brak će poboljšati njegove izgleda da jednog dana bude postavljen za namesnika.” Uzdahnuo je. „Ali nemoj ni na trenutak da pomisliš da te ne želim. Da te nisam želeo, pustio bih te da odeš kao što sa drveta opada lišće u jesen.”

Nisam odgovorila. Nikada ne bi ponudio brak Nahidinoj porodici da njihova ćerka ne blista poput zraka sunca.

„Ona je veoma lepa”, rekla sam skoro iznervirano.

„To sam i ja čuo”, odgovorio je. „Videću je za dan ili dva da se i sam uverim.”

Feridun je počeo da mi miluje obraz svojim mekim rukama.

„Uopšte ne znam kakva je. Ali od trenutka kada sam tebe sreo i ti mi naredila da te ne gledam, zavoleo sam te. Većina žena bi se pretvarala da je učtiva i pobegla bi; ti si mi pokazala svoj oštar jezik. Divim se tvojoj crnoj kosi i braonkastoj koži, koje toliko liče na dve raskošne, tamne plišane tkanine. Pomislio sam da si suviše mlada da budeš Gostahamova ćerka, i kada se vratio mladi sluga, platio sam mu da mi kaže ko si ti. Kada sam unajmio Gostahama da napravi tepih, zamolio sam ga da stavi i talisman jer sam želeo da i tvoji prsti budu umešani u nacrt. Čim sam video ćilim na razboju sa svetlucavim draguljima, odlučio sam da te imam.”

Od njegovih reči srce mi je prvi put zaigralo. „Nisam uopšte znala zbog čega si me poželeo”, rekla sam.

Feridun je uzdahnuo: „Moj život je pun ljudi koji mi pevaju hvalospeve da bi izvukli više novca. Pre nego što je umrla, čak me je i moja prva žena tetošila da bi dobila stvari koje je želela. Ti to ne radiš i to mi se sviđa.”

Ovo me je iznenadilo jer sam činila sve što je bilo u mojoj moći da ga svojim telom zadovoljim. Ipak, istina je da nisam bila slatkorečiva.

Feridun je prevukao šakama preko svog lica kao da otresa prašinu nakupljenu tog dana. „Ne mogu da izmenim ono na šta me položaj obavezuje”, rekao je. „Mom ocu je potrebno da se oženim devojkom čija porodica ima dobre veze, i ja ću to i uraditi. Ali to ne znači da te ne želim – kao sada – i da te neću često želeti.”

Feridun je privukao moje telo između svojih nogu, prislonivši moja leđa na svoje grudi, i počeo da me miluje mada sam bila skroz zamotana. Nisam želela da ga pustim da mi ugađa, ali od njegovih dodira popustio je čvrst stisak mojih kolena, posebno kada sam se setila šta sve sada umem da uradim. Dopustila sam mu da mi skine odeću koju nosim na ulici kao da ljušti slojeve luka.

„Nakon prošle večeri”, rekao je, „čitavog dana mislio sam kakvo novo iznenađenje pripremaš za mene večeras”.

„Ništa nisam pripremila”, rekla sam čeličnim glasom.

„Pa, dobro”, odgovorio je. „Bila si ljuta. Nema veze.”

Počeo je da mi miluje noge, a ja sam odgurnula njegovu ruku, ali mu to nije smetalo. Odmah sam videla da bi mu se dopala novina da me uzme nepripremljenu – neokupanu, u mojoj odeći za ulicu, dok se opirem njegovim dodirima. Ponovo sam ga odgurnula, ali nisam to htela; ubrzo je shvatio da je to igra i udvarao mi se kao da je on kurtizana, a ja onaj koga treba zadovoljiti. Mazio me je sve dok više nisam mogla da izdržim da budem razdvojena od

njega. Onda me je pustio da ga uzmem na način koji sama izaberem. U čudu je posmatrao kako ga opkoračujem i dolazim do vrhunca ne jednom, već tri puta. Bio je oduševljen preokretom, a iznenađenje se sastojalo u tome što je ovog puta on morao da se posveti mom užitku. Zadovoljavala sam se te noći dok ga se nisam zasitila onoliko koliko je on to do sada uspeo da učini sa mnom.

Pre nego što sam zaspala, pomislila sam na priču koju mi je majka ispričala pre nekoliko dana o robinji Fitni i kako je iskušavala i pripitomila svog šaha. On nije uviđao njenu vrednost dok nije pomislio da će ona zauvek otići. Pitala sam se da li bih i ja mogla da nađem način koji će navesti Feriduna da izjavi da sam ja najdragocenija patnja njegovog srca.

Najpre ne beše ničega, a onda postade. Pre Boga nikoga ne beše.

Bio jednom iranski šah po imenu Bahrain, koji je nadaleko bio poznat po svojoj hrabrosti. Jednom je ubio zmaja koji je proždirao ljude i spasao dete iz njegovog stomaka, a svoju zlatnu krunu iščupao je iz čeljusti lava. Ali u trenucima dokolice, njegova najveća ljubav bila je lov.

Bahram je imao robinju po imenu Fitna, koja je s njim uvek išla u lov. Fitna je bila žilava i jaka, i mogla je da jaše konja brzo kao i njen gospodar. Zajedno su galopirali kilometrima, tražeći divlje magarce i grabljivice. Noću se Fitna gostila za njegovim stolom, i ona ga je oduševljavala više od svih ostalih. Čak ni njegove dve sestre, čije su ruke bile ukrašene zlatnim narukvicama, nisu u njegovim očima sijale kao Fitna, čije su gole ruke bile bele kao biseri.

Jednog dana lovili su duboko u pustinji, gde nije bilo mnogo plena. Šahovi ljudi su se raširili formirajući mrežu i tako pokušali da zveri gone ka njemu. Bahram i Fitna jahali su zajedno, razgovarajući, sve dok šah nije uočio divljeg magarca. Uz povik je poterao svog konja i pojurio životinju, naciljavši strelom ka njenom srcu. Magarac je pao na kolena i predao svoj život šahu. Videvši da Fitna gleda, ali ne izgovara nijednu pohvalu, Bahram joj se obratio.

„Zar nisi videla kako sam dobro gađao?” zapitao je. „Evo, ide još jedna zver. Kako nju da ubijem?”

Fitna se nasmejala, znajući koliko on voli iskušenja. „Mogu da smislim lep način da je oboriš”, odgovorila je. „Zašto joj ne bi prikačio kopito za slepoočnicu?”

Bahram je razmislio nekoliko trenutaka dok se nije dosetio. Stavio je metalnu kuglicu u pračku i odapeo je u uvo magarca. Pogođena životinja podigla je kopito do slepoočnice jer ju je glava zbolela. Šah je hitro izvukao svoj luk i jednom strelom prikovao kopito životinje za glavu. Zadovoljan sobom, okrenuo se ka Fitni očekujući pohvalu.

Ravnodušnim glasom ona je samo rekla: „Izveštili ste se u lovu, gospodine. Onaj ko radi na usavršavanju svoje veštine jednog dana postane majstor.”

Šah je bio okružen dvoranima koji su mu se divili kada bi samo udahnuo. Kako ta robinja može da bude toliko drska? Znajući da bi bilo pogrešno da je

odmah obori, suzdržao se da je sam napadne. Kradom je pozvao na stranu starog, osedelog oficira i izdao mu komandu.

„Ta žena narušava kraljev mir”, rekao je. „Ubij je pre nego što to sam učinim.”

Oficir je Fitnu grubo stavio na svog konja i galopom stigao do udaljenog grada, u kojem je imao palatu sa visokom kulom. Dok su putovali, srce mu je tištila pomisao na zadatak koji treba da izvrši. Ubio je mnogo muškaraca u bitkama, ali nije mogao da zamisli da ubije nenaoružanu robinju.

Kada su stigli, popeo se s Fitnom uz šezdeset stepenika do vrha kule, gde je planirao da izvrši šahovo naređenje. Ali pre nego što je uspeo da izvuče svoje oružje, zaustavila ga je ovim rečima: „Ne zaboravi da sam ja šahova miljenica”, rekla je dok su joj se oči punile suzama. „Nemoj da me ubiješ nekoliko dana, ali reci šahu da si izvršio njegovo naređenje. Ako bude bio zadovoljan, moći ćeš da mi oduzmeš život bez problema. Ali ako ne bude bio, jednog dana ćeš zaraditi njegov blagoslov.”

Dobri oficir zastao je da razmisli. Uvek je bio odan, ali sada mu se činilo da šahova naredba nije bila pravedna. Šta može da izgubi ako bude malo sačekao? Ako je šahovo srce otvrdnulo, samo će morati da se vrati i izvrši delo. A ako nije, onda će zaštititi svog vodu od njegovih sopstvenih grešaka.

Ostavio je Fitnu u kuli i vratio se u Bahramovu palatu. Kada ga je primio lav nad lavovima, izvestio je da je devojkicu poslao u grob. Šahove oči ispunile su se bolnim suzama i okrenuo se da bi prikrio patnju. Oficir se vratio do kule da Fitni saopšti vest. Fitna je bila srećna, ali nije žurila jer je šaha dovoljno dobro poznavala i znala je da treba pustiti da vreme učini svoje.

Fitna je dane provodila u oficirevoj palati prijateljevši se sa teletom, koje joj je postalo verni pratilac. Pošto tele nije moglo da prelazi šezdeset stepenika do vrha kule, ona ga je čitavim putem nosila na svojim leđima, gde je moglo da pase zelenu travu koja je rasla na krovu. Svakog jutra je podizala tele i svake večeri vraćala ga u obor, šapćući sebi: „Neka budem vredna ovih muku”. Pri kraju šeste godine tele je izraslo u ogromnog vola, a Fitnini mišići ojačali su kao kod rvača.

Jednog dana je Fitna izvukla minduše sa rubinima iz svojih ušiju i pružila ih oficiru. „Uzmi ovaj nakit, prodaj ga i kupi namirnice za lepu gozbu”, rekla je. „Trebaće nam mirisi i sveće, pirinač i jagnjetina, peciva i vino. Sve to donesi ovamo i onda pozovi šaha da večera s tobom nakon lova.”

Oficir, koji je zavoleo svoju zatvorenicu, odbio je da uzme njen nakit. Umesto toga, razrešio je svoje vreće s blagom da bi kupio stvari koje je tražila. Sledeći put kada je video šaha, zamolio ga je da mu dode u posetu. „Biće velika čast za vašeg poniznog slugu”, rekao je, „ako budete pili i večerali sa mnom na vrhu moje kule”.

Čuvši ovaj lep govor, Braham je prihvatio njegov poziv. Kada je šah otišao u lov, oficir se vratio do kule i pomogao Fitni da pripremi veliko slavlje. Zajedno su raširili njegov najfiniji tepih na krov i rasporedili jastučice za

naslanjanje. Onda je Fitna spremila divan obrok, pevušeći dok je mešala malo ljubavnog mošusa u šahovo omiljeno jelo od jagnjetine sa urmama.

Predveče je stigao Bahram sa svojim ljudima i oficir je jeo i pio sa njima sve dok više ništa nisu mogli da okuse. Dok su pušili nargile, šah je rekao: „Imaš lepu palatu, prijatelju, i bujnu baštu. Ali rekao bih da je ovih šezdeset stepenika mnogo za čoveka tvojih godina. Zar ne dođe po jedan stepenik za svaku godinu?”

Oficir se složio da stvarno ima skoro šezdeset. „Za čoveka koji je naviknut na vojnički život, stepenište ne predstavlja problem“, dodao je brzo. „Ali znam ženu koja može da se popne tim stepeništem noseći vola na leđima. Mislím da ne postoji nijedan muškarac u kraljevstvu koji to može.”

„Kako žena može da podigne toliku životinju?” upitao je šah. „Dovedije da možemo da se uverimo u njen podvig.”

Oficir je sišao da pronade Fitnu, samo se nadajući da će do kraja večeri oboje ostati živi. Malo je drhtao dok ju je tražio. Ali kada je podigao zavesu koja je vodila do njenih odaja i ugledao je, sva njegova nervoza je nestala. Nosila je slojeve bele kineske svile, koji su bili namirisani. Beli veo skrivao je sve osim njenih očiju, a šal na kojem je bila niska bisera pokrivao joj je kosu. Njene bademaste oči bile su uokvirene surmom. Bila je spremna za okršaj.

Fitna je natovarila teškog vola na leđa i penjala se stepenik po stepenik. Kada je stigla do vrha, pozdravila je Bahrama i položila vola pred njegove noge. „O šahu nad šahovima”, rekla je, „molim te, primi kao poklon ovog vola, kojeg mogu ovde da ti ponudim samo zahvaljujući sopstvenoj veštini”.

Šah je delovao zabezegnuto, ali je njegov odgovor bio razuman. „Ovo što nazivaš veštinom”, rekao je, „samo je puko ponavljanje. Nosila si taj teret toliko puta da ti sada nije težak.”

Fitna se nasmešila i poklonila do zemlje. „Gospodine, u pravu ste”, rekla je. „Nosila sam ovog vola svakodnevno šest dugih godina. Ali da li neko ko ubije divljeg magarca treba da bude slavljen zbog svoje veštine, dok onaj ko podiže vola treba da bude poznat samo po tome što je taj postupak ponavljao?”

Sada je šah ostao bez reči. Skrenuo je svoj pogled sa Fitne na oficira i ponovo ka njoj kao da je ugledao smrt. Onda je skočio na noge i podigao Fitnin veo. Kada je video njeno mesečasto lice, vrisnuo je od radosti. Suze su mu potekle, kao i njoj. Kroz nekoliko trenutaka oboje su bili poput rečnih duhova koji govore samo kroz vodu.

Šah je naredio svim ljudima da odu iz kule, uključujući i oficira. Onda je posadio Fitnu na tepih kraj sebe i rekao: „Ponizno molim tvoj oproštaj. U trenutku slabosti, žudeo sam za tvojim pohvalama, ali sada vidim da je tvoja mudrost još veći dar.”

„Dragi moj šahu”, odgovorila je, tuga koju sam osetila u tvom odsustvu bila je tako velika da je mogla da razruši grad. Voleći te tako mnogo, gotovo da sam te zauvek izgubila.”

Šah je zatražio Fitninu ruku da se njome oženi. „Ti si stvarno priželjkivano iskušenje!” rekao je izazivački, jer je njeno ime i značilo ‘iskkušenje’.

Narednog dana njih dvoje su se venčali na raskošnoj svadbi, a dobri oficir nagrađen je hiljadama bisera zbog one koju je zaštitio. Ali to je bio tek početak. Fitna, odana svom imenu, nastavila je da iskušava šaha sve do njegove smrti.

PETO POGLAVLJE

Dok sam se sledećeg jutra vraćala od Feriduna, osetila sam grčeve u stomaku praćene upornim bolom. Da li sam možda trudna? Jednom rukom pridržavala sam čador, dok sam drugom držala stomak, kao da tako mogu da osetim bebu. To je bila jedina stvar koja bi me za sva vremena vezala za Feriduna. Zašto bi me inače i dalje želeo kada je uskoro trebalo da se veže sa zelenookom lepoticom?

Želeći da stignem kući što pre da bih proverila šta se sa mnom dešava, požurila sam preko starog trga blizu Feridunove kuće i projurila kroz bazar, koji je sa njim bio povezan i ličio na dugačku kičmu. Jurila sam kraj zlatara u kojima su bile izložene gomile blistavih narukvica, a bogate žene su se tiskale oko njih poput gladnih krava. Nisam čak usporila ni kada sam osetila mesnati miris jutarnje supe napravljene od komada jagnjetine, mada me je svaki prodavac dozivao, zaklinjući se da su kod njega „mozak i papci” najukusniji.

Kada sam stigla kući bez daha, pozdravila sam se sa majkom pre nego što sam odjurila u klozet. Čim sam razvezala tuniku i skinula dimije, znala sam. Mada je bilo suviše mračno da bi se videlo, osetila sam trag lepljive krvi, koja će uskoro poteći kao reka. Stavila sam debelu tkaninu između nogu i vratila se u sobu koju sam delila sa majkom. Bez reči sam se ispružila po prostirci i sklopila oči.

Majka me je uhvatila za ruku, govoreći: „Svetlosti očiju mojih, šta te muči?”

Nisam mogla da podnesem da joj otkrijem šta sam saznala od Nahid, pa sam odlučila da joj kažem ono u šta sam se upravo uverila.

„Nisam trudna”, rekla sam. „Čak posle ovoliko vremena.”

Majka je počela da mi gladi ruku. „Azizam, prošla su manje od tri mesečeva ciklusa. Moraš da budeš strpljiva.”

„Strpljiva?” rekla sam. „Goli je zatrudnela u prvom mesecu svog braka. Zašto meni toliko treba?”

Majka je uzdahnula. „Bilo je potrebno dosta vremena i dok mi te je Bog dodelio”, rekla je.

To me nije utešilo. Nisam mislila da će majčin problem da začne postati i moj.

„Šta ako sam jalova?” rekla sam. Jedva da sam mogla da prevalim tu reč preko usana, već je i sama pomisao bila dovoljno zastrašujuća.

„Mlada si i godine su pred tobom”, rekla je majka. „Ako bude prošlo još dosta meseci bez deteta, ja ću ti napraviti posebnu amajliju koja će ti pomoći. Neka se Bog smiluje da brzo začneš!”

Pitala sam se da li moja majka razume koliko se razlikuje moj položaj u odnosu na onaj koji je ona imala s ocem.

„*Bibi*, ja nemam petnaest godina da pokušavam, kao što je to bio slučaj s tobom”, odgovorila sam.

Moja majka pogledala je u stranu kao da nije želela da je podsećaju da moj brak može da se okonča svakog časa. Onda mi je pomilovala ruku uz predlog. „Zajedno ćemo da organizujemo *nazr*, i zakoljemo životinju za sirotinju kada tvoja želja bude uslišena”, rekla je.

Okrenula sam glavu. Majka je delovala iznenađeno jer nisam smatrala da će *nazr* biti dovoljan.

„Da li se nešto dogodilo?” upitala je. „Da li ti je rekao da te više ne želi?”

„Ne”, rekla sam, ali su mi usne zadrhtale toliko da je znala da ima još nešto da se kaže. Zadržala sam dah.

„Uzima drugu”, dodala sam. „Stalnu ženu.”

„Nije ni čudo što si toliko uzrujana!” rekla mi je majka. „Ali možda to ništa ne znači što se tiče tvog braka.”

„Da sam trudna, manje bih brinula.”

„Da, naravno”, rekla mi je majka. „Kada ti je rekao?”

„Nahid mi je rekla.”

„Nahid?” pitala je, povlačeći se iznenađeno.

Umesto da joj odgovorim na pitanje koje nije izgovorila, samo sam ležala i ćutala. Grlo mi se steglo i lice skupilo dok mi se nije učinilo da je malo poput loptice za polo.

„Ah, *Khodal*” rekla je moja majka kada je shvatila. Pogledala je u mene, nadajući se da ću da poreknem, ali ništa nisam mogla da joj kažem.

Majka je počela da se moli: „Gospodare vasiono, seti se nas u svojoj beskrajnoj milosti. Blaženi Muhamede, počuj naše molbe. Alija, najbolji među muškarcima, podari nam svoju čvrstinu i snagu.”

„*Bibi*, ne mogu to da podnesem”, rekla sam. „Sada će me sigurno jedno od njih dvoje mrzeti.”

„Da li si rekla Nahid?” pitala je majka zabrinuto.

„Ne.”

„Bogu hvala”, odgovorila je. „U pravu si – moramo brzo nešto da učinimo. Za sada moraš da se smiriš. Ujutru ćemo imati mnogo posla i moraćeš da budeš odmorna.”

Prebacila je cebe preko mene i stavila mi jastuk pod glavu. Onda mi je skupila kosu iza jastuka i počela nežno da je češlja, dok mi je pričala o avanturama lukavog miša i velikog glupog mačka koji je hteo da ga pojede. Njene umirujuće reči, zajedno sa dodirima češlja koji mi je masirao kožu glave, uskoro su me uspavali.

Bila je sreća da je sledećeg dana bio četvrtak, jer smo po podne bile slobodne. Čekale smo u dvorištu dok Šemsa nije prošla iz kuhinje ka ostavi. Majka je krenula za njom, slatkorečivo je zamolila da joj dozvoli da napuni džepove orasima u ljusti i da joj da šaku suvog grožđa. Za uzvrat će joj dati bocu svog najboljeg crnog leka protiv promuklosti.

„Kakvo jadno domaćinstvo!” progundala je majka.

Stavile smo naše burke i čadore i ruku pod ruku otišle do oblasti Sejed Ahmad da posetimo džamiju sa čuvenim mesinganim minaretom. Usput smo prošle kraj mlade majke koja je vodila svojih četvoro dece kući. Izgledalo je kao da ih je rađala jedno za drugim, jer su bili približno istih godina. Pitala sam se da li je tako plodna žena poput nje ikada morala da obavlja ono što i ja.

Čak izdaleka uočile smo mesingani minaret, koji je plamteo na popodnevnom suncu. Ovaj svetlonik nas je vodio kroz nepoznatu oblast dok nismo došle do vrata džamije. U delu za žene pomolile smo se zajedno, dodirujući glavama glinene pločice. Kada sam završila, problemi mi nisu delovali toliko strašno.

Minaret je bio obavijen svetlucavim mesinganim pločama u koje su bile upisane svete reči. Unutrašnjost je bila uzana, hladna i mračna, a kamene stepenice bile su izlizane od molitvi. Stala sam na donji stepenik, a majka mi je pružila ravnu daščicu i orah.

„Slomi ga”, rekla je.

Stavila sam orah na stepenik ispred sebe, preko njega spustila daščicu i sela na to svom svojom težinom. Orah je pukao uz umirujuće krckanje i ja sam se nasmešila jer sam odmah imala uspeha. Napukli orah završio je u mom džepu.

„Bogu hvala”, rekla je majka, pružajući mi sledeći orah. Popela sam se i nastavila sa krckanjem, moleći se pri svakom prskanju da mi se materica otvori za primanje semena i iz sebe istisne svoj vlastiti nežni sadržaj.

Penjala sam se sve više, sa majkom iza sebe, koja se radovala mom napredovanju. Druge žene su počele da se penju iza nas. Na polovini puta do vrha, začula sam ženu koja je jecala. Uхватила sam se za majku i osluškivale smo dok nismo shvatile. Ženini orasi bili su suviše tvrdi da bi pukli, što je bio znak da će zauvek ostati jalova. Žalila sam je.

Nastavile smo da se penjemo. Kada sam sela na daščicu i slomila još jedan orah, setila sam se Goli i zapitala se da li je ponovo trudna. Zamišljala jsam kako dovodim svoje dete u selo i ponosno joj ga pokazujem. Šta bi pomislili u mom selu kada bi saznali da u venama deteta teče krv bogatog čoveka!

Majka me je povukla za čador. „Azizam, iza nas su žene koje čekaju da se penju. Moraš da nastaviš.”

Nastavila sam svoje penjanje. Svi orasi su pukli kao da su čekali da se otvore na moj dodir. Kada sam stigla do vrha stepeništa, okrenule smo se i sišle istim putem, promrmljavši da želimo sreću svakoj ženi kraj koje smo prošle, posebno onoj čije su mi natečene crvene oči govorile da joj je sudbina gorka.

Napolju smo očistile orahe i majka mi je dala šaku suvog grožđa da izmešam sa njima.

„Sada nemoj da budeš stidljiva”, rekla je i zaputile smo se kući.

Duboko sam udahnula i prvo izabrala muškarca koji bi mogao biti godina mog oca i koji je imao finu paukovu mrežu od bora pri krajevima očiju.

„Hej, sedobradi!” rekla sam, pokazujući mu orahe sa suvim grožđem. „Mogu li da vam ponudim ove plodove iz mojih ruku?”

Oči su mu poprimile blaži izgled jer se raznežio, baš kao što sam se i ponadala. Pružio je obe šake, raširenih dlanova.

„Budi blagoslovena, mala buduća majko!” odgovorio je. „Da doneseš sedam zdravih sinova, po jednog svake godine!”

Nasmešila sam se i dala mu punu šaku oraha, želeći da i sam bude blagosloven za uzvrat. Njegove ljubazne reči ispunile su me nadom. Sigurno je ovo bio znak Božje naklonosti i milosti pošto mi je baš čovek koji me je podsećao na oca poželeo da imam sedam sinova!

Kada smo nastavile da hodamo, činilo se da je svaki muškarac kojeg smo srele imao samo ljubazne reči za mene.

„Neka procvetaš kao letnja ruža!” rekao je mladić na muli, sagnuvši se da uzme ponuđeno.

„Budi plodonosna kao nar!” rekao je stariji čovek sa grbom, koji je delovao kao da bi mu dobro došlo da nešto pojede. Njemu sam najviše plodova i zahvatila.

„Neka ti se stomak naduje kao moj turban!” rekao je momak čija je tkanina za zavijanje bila toliko bela i čista da je sigurno upravo bila oprana.

Preostala je samo još jedna šaka oraha i tada sam opazila mladića prijatnog lica koji je sedeo na svojim petama. Njegove duge ruke i noge podsetile su me na Feridunove. Ispružila sam ruku i zamolila ga da i on uzme poslednju šaku oraha. Ignorisao me je, posmatrajući ulicu kao da čeka prijatelja. Pokušala sam ponovo.

„Molim vas, dobri gospodine, probajte zalogaj koji vam nudim”, rekla sam.

Ovog puta me je pogledao, a oči su mu bile bezizražajne.

„Ne želim”, rekao je. „Zašto ih sama ne pojedeš?”

Ustuknula sam; namerno je bio grub. Majka me je uhvatila za ruku i povela, govoreći: „Sramota! Sramota!” Čoveka je bilo baš briga; više nije ni pogledao u našem pravcu. Dok me je majka vukla, orasi su mi ispali iz ruke i rasuli se, a par golubova sletelo je da ih pokupi.

Majka je pokušala da me odobrovolji podsećajući me da mi je sreća bila naklonjena sve do tog trenutka. „Jedan loš čovek ne može da ugrozi volju Božju”, rekla je, ali to me nije umirilo. Dok smo išle kući i spuštao se sumrak, setila sam se žene sa naduvenim očima čiji se trud nije isplatio i kako su njeni žalosni jecaji minaret načinili hramom tuge.

Posle podne, kada su Gordija i Gostaham posluženi čajem i poslasticama u velikoj sobi, majka im je rekla za Nahidinu veridbu. Gostaham je uzviknuo: „Ej, *Baba!*” iznenađeno i pitao nas da li smo sigurne da je to isti Feridun. Onda je usledila duga tišina, koju je prekinuo Gordijin iznerviran povik.

„Zašto je morao da izabere baš Nahid?! Kakav maler!”

Gostaham nam je dao znak da im se pridružimo i sednemo na jastučiće. Majka i ja smo sele jedna kraj druge i posmatrale ih kako ispijaju čaj. Gordija nije zatražila osveženje i za nas.

„Možda bi trebalo da prekinemo novi ugovor, pošto gotovo još nije ni počeo”, rekla je moja majka.

„Ne znam da li to možemo”, kazao je Gostaham. „Ugovor ima zakonsko važenje sada kada smo prihvatili novac.”

„Ali to ne znači da ne možemo da zamolimo Feriduna, kao časnog čoveka, da nas oslobodi”, rekla je majka.

„Zašto bi? On je obnovio svoju ponudu iako je znao da će se veriti sa Nahid”, rekao je Gostaham.

„Ali nije znao da smo mi prijateljice”, pobunila sam se.

„Nisi mu ranije rekla?” upitala je moja majka.

„Pomenula sam mu da imam prijateljicu, ali nikada nisam rekla kako se ona zove. Sada mi je žao što nisam.”

„U svakom slučaju, nisam siguran da bi to imalo bilo kakvog uticaja”, rekao je Gostaham. „Može da se oženi kojom poželi.”

Gordija je glasno uzdahnula. „Kakva šteta što tebe nije izabrao!” rekla je. „Ali barem ti je obnovio muta brak. Sigurno mu se veoma dopadaš.”

Iznervirano sam se trgnula. Kao i većina žena, Gordija se udala osećajući se sigurnom jer je znala da njen brak važi za čitav život. Kako bi ona mogla da razume kako je u braku koji ističe za tri meseca?

„Hajde da razmotrimo mogućnosti”, rekao je Gostaham mojoj majci. „Možete ili da prihvatite ugovor ili molite da budete razrešene. Mislim da bi bilo bolje nastaviti ovako, posebno sada kada tvoja ćerka više nije devica. Još uvek možeš nešto da dobiješ.”

„Posebno ako bude čekala dete”, rekla je Gordija, a ja sam se setila lepog mladića sa bezizražajnim licem koji je odbio orahe koje sam mu ponudila.

„Ali onda će svi saznati za to”, rekla je moja majka.

„To je tačno”, rekla je Gordija, „ali dobićeš toliko mnogo tako da neće biti ni važno.”

„Ali, šta će pomisliti Nahid i njeni roditelji?” upitala sam. Gordija je pogledala u stranu; Gostaham je oborio pogled i usledila je duga tišina od koje su se rasplamsali moji najveći strahovi. Da se radilo o nekoj drugoj porodici, nikoga ne bi bilo briga pošto se svaka porodica bori za sopstvenu dobrobit. Ali ova situacija bila je mutna kao nafta.

„Moraš da misliš na sebe”, rekla je Gordija. „Nahid ima sve na svetu, a ti nemaš ništa.”

Počela sam da kiptim kao posuda sa ključalom vodom. Čija je krivica bila što smo još imali tako malo svoje imovine? Prodali su najdragoceniju stvar koju sam imala – moju nevinost – a da nismo požnjele plodove koji bi nas obezbedili za čitav život. Moj tepih je poklonjen, a da nisam dobila nikakav novac od toga. Svakoga dana se moja majka pribojavala da ćemo ponovo morati da se staramo same o sebi. Sigurno smo zaslužile mnogo bolje od ovoga!

Majka se okrenula ka meni. „Šta ti želiš, kćeri moja? Na kraju krajeva, Nahid je tvoja najbolja prijateljica.”

Pre nego što sam uspela bilo šta da kažem, Gordija se ubacila. „Zbog toga ko je Feridun, ne bih činila ništa a da prethodno dobro ne razmislim”, rekla je.

Imala sam osećaj da je bila veoma pažljiva sa mnom, znajući koliko sam bila brzopleta.

„Nisam sigurna šta da radim”, rekla sam iskreno.

„Kakav je tvoj savet?” majka je upitala Gordiju.

„Pošto si već sklopila ugovor, ispuni ono što se od tebe očekuje”, rekla je. „Onda možeš da pustiš da se on okonča bez rizika da ćeš naneti uvredu, ili možeš da razmisliš o ponovnom prihvatanju ako Feridun bude predložio novo produženje.”

„Ali šta ako Nahidina porodica sazna istinu? Zar nas neće prezirati?” upitala sam.

„Nema razloga da saznaju”, rekla je Gordija br i „Nijedan muškarac ne bi spominjao takvu komplikaciju svojoj nevinoj verenici ili njenoj porodici.”

Majka se okrenula ka meni. „I?” upitala je.

Bez razmišljanja, počela sam da milujem tepih pod svojim prstima. Bio je baršunast poput onog koji sam skinula sa Feridunovog zida i setila sam se kako su mi leđa klizila po njemu kada je Feridun bio na meni. Zarumenela sam se. Sada kada je moje telo bilo otvoreno za Feridunova uživanja, želela sam da se prisećam tih trenutaka oduševljenja što češće. I mada sam volela Nahid, Gordijine reči bile su tačne: ona je imala sve, a ja ništa – osim par meseci sa Feridunom.

„Uradiću ono što kažete”, rekla sam Gordiji.

Delovala je baš zadovoljno, verovatno zato što je još uvek postojala šansa da Feridun ili njegova porodica naruče tepih.

„Tvoja mudrost nadmašuje tvoje godine”, odgovorila je.

I majka je bila zadovoljna, znajući da ne moramo da brinemo o našem ostanku u kući barem još tri meseca.

Nema ničeg tužnijeg od žalosne neveste na dan venčanja. Videti devojkicu koja je odgajana u jednoj od vodećih porodica u Isfahanu, prema kojoj su se odnosili nežno kao prema ljiljanu i koja je uz to lepa, videti tu devojkicu sa

crvenim očima u crveno-zlatnoj venčanici i čuti je kako šmrca, za šta su dobronamerni gosti mislili da je posledica nazeba – bilo je suviše teško. Bilo mi je drago što nisam član Nahidine porodice, jer bih tada morala da prisustvujem ceremoniji venčanja, koja se održava samo za rođake mlade i mladoženje, a predvodi je mula. Tog popodneva ju je tri puta pitao da li pristaje da se uda za Feriduna i ona je ćutala sve do trećeg puta, kada je rekla *da*. Ona i Feridun su potpisali ugovor za čitav život, nakon čega su se muškarci i žene razdvojili da idu na zasebne proslave.

Moja majka, ja i Gordija morale smo da idemo te večeri na proslavu za žene. Održavala se u velikoj sobi u Nahidinoj kući, koja je bila osvetljena finim zelenim uljanim lampama i ukrašena ogromnim buketima cveća. Kada smo ušle, sluškinje su nas ponudile hladnim voćnim napicima, šoljama vrelog čaja i poslasticama. Nahid je sedela sama na divanu ukrašenom sedefima. Gošće su ulazile, skidale tkanine u koje su bile zamotane na ulici, pozdravljale je, otkrivajući svoju elegantnu odeću. Nosila sam lep purpurni ogrtač koji mi je Nahid dala sa krznom oko rukava i narandžastu tuniku ispod toga.

„Baš ti lepo stoji!” rekla je kada sam je poljubila u oba obraza.

„Draga Nahid, izgledaš lepše nego što možeš da zamisliš”, rekla sam. Jer to je stvarno bila istina. Njena tamna kosa bila je ukrašena biserima, a oči su delovale još zelenije nego obično zbog crvene svilene haljine protkane zlatastim vlaknima. Bila je tako divna da nisam izdržala da duže gledam u nju, već sam pogledala u stranu.

„Nemoj zbog mene da budeš tako tužna”, prošaputala je.

„Ne mogu to da podnesem.”

„Sve ovo vreme neprekidno sam verovala u tvoju sreću!” odgovorila sam. Mislila sam na Iskandera, ne na Feriduna.

„Ti si jedina radost u mom životu”, rekla je Nahid. „Uvek ću ti biti zahvalna jer si sačuvala moju tajnu.” Okrenula je glavu da bi prikrila od ostalih suze koje su joj klizile niz obraze.

Gošće su i dalje pristizale i morala sam da napravim mesta za one koje su htele da se pozdrave sa njom. Pridružila sam se majci koja je bila sama, dok je Gordija razgovarala sa prijateljicama. Nahidina majka nam je prišla na trenutak.

„Čestitamo vama i vašoj porodici”, rekla je moja majka. „Neka vaša ćerka večito bude blagoslovena.”

„Zar nije lepo?” rekla je Ljudmila, sa zelenim očima baš kao i kod ćerke, osim što su njene delovale vedrije i srećnije. „Baš sam se takvoj prilici nadala. Laknulo mi je kada je ovaj dan konačno došao.”

Morala sam da se pomučim da se i na mom licu vidi oduševljenje kao i na njenom. „Nadam se iz sveg srca da će biti srećni”, rekla sam, mada mi je glas zvučao potpuno bezizražajno.

Osećala sam se kao najgori izdajnik u tom trenutku. Ljudmila me je pogledala kao da je znala da nešto nije u redu, ali onda ju je pozvala prijateljica i ona se udaljila.

Sluškinje su se razletele, stavljajući stolnjake preko ćilima da bi donele hranu. Sve su odjednom dojurile sa tacnama na kojima je bilo pečeno celo jagnje, golupčići iz pećnice, divljač, uključujući meso divljeg magarca i zečetine, gust paprikaš od povrća i tanjiri sa pirinčem koji se još pušio. Majka i ja potražile smo dva jastučeta i zajedno jele. Meso od jagnječeg buta bilo je meko kao puter. Majka je skinula malo sa kostiju, stavila na hleb i terala me da jedem. „Topi se u ustima”, rekla je.

Stavila sam malo u usta, ali nisam primećivala kakvog je ukusa. Graja žena postajala je sve glasnija i smetala mi je. Poželela sam da mogu da odem kući i radim nešto u tišini, poput tkanja tepiha. Setila sam se svoje udaje i kako nije bilo nikakve proslave, samo zveckanja srebra.

Kada je hrana bila raspoređena, dve žene su nam svirale bubanj i ćemane i pevale pesme o braku koje su razgaljivale. Grupa žena je ustala i plesala, pevajući refrene. Nahid je morala da peva sa njima i smeši se, mada joj je srce bilo utučeno. „Pogledajte srećnu nevestu!” povikala je jedna gošća. „Neka i u budućnosti uvek tako blistaš kao danas!”

Kako je veče odmicalo, stihovi su postajali skaredniji. Jedna grupica žena počela je da peva o pronalaženju baš pravog položaja između zvekira i kapije. Nahidino lice poprimilo je pepeljavu boju i ostalo takvo čak i kada su je druge žene uveravale da će uskoro uživati baš kao i one. Nadala sam se da neće, jer je njen muž bio i moj; a opet, i da hoće, pošto mi je bila prijateljica. Proslava se nastavljala duboko u noć, iako se grad unaokolo utišao. Klonula sam i samo sam želela da odem na spavanje. Ali, još nije bilo gotovo. Pred zoru sluškinje su donele još jedno jelo od jagnjetine, džigericu, ćevape, sveži vruć hleb i kiselo mleko sa nanom. Uzbuđenje je raslo jer smo znale da Feridun treba da stigne. Ljudmila i žene iz njene kuće zamotale su Nahid u beli čador protkan zlatnim nitima, pokrile joj lice burkom da niko na ulici ne bi mogao da je vidi.

Kroz kuću se prolomio zvuk zvekira za muškarce, i Feridun je ujurio u dvorište, odeven u purpurni plišani ogrtač sa nebeskoplavom tunikom ispod. Žene su odglumile kako se brzo zamotavaju, mada stvarno nisu brinule da li će ih neko videti, jer uobičajena pravila nisu tako strogo poštovana na venčanjima.

Sve žene osim mene i moje majke uzviknule su Feridunu pokoji blagoslov: „Neka ti brak bude plodonosan!” „Neka ti se bogatstvo uveća!” „Neka se tvoji sinovi ugledaju na svog oca!” Feridun se okrenuo prema ženama, osmehujući se i uživajući u njihovim lepim željama. Mada me je video, nije pokazivao da me poznaje. Nalet ljubomore preplavio mi je telo kada je uhvatio Nahid za ruku i proveo je kroz kuću ka kapiji, dok smo mi krenule za njom ka tihoj ulici. Par šarenih arapskih konja čekao je na nju. Feridun ju je podigao, držeći je oko struka, da bi mogla da stavi nogu u uzengiju i uzjaše kobilu. Onda se popeo na pastuva i na licu mu je zablistao pobedonosni osmeh.

Zamišljala sam kako će podići Nahidinu burku i pogledati u njeno lepo lice, i pokušala sam da odagnam misli šta će raditi kada budu bili sami. Pitala sam se da li će se dugo diviti njenom izduženom, vitkom telu, koje se toliko razlikovalo od mog, i da li će odgovarati jedno drugom kao što on i ja jesmo. Kada su

krenuli, žene su dovikivale lepe želje mladencima. Sve smo zatrupkale iza konja, koji su, od uzbuđenja, ostavili tamnu obilnu balegu na putu. Ženski povici postali su toliko glasni da sam poželela da pokrijem uši. Zgrabila sam majku za ruku jer sam se uplašila da ću se onesvestiti na ulici. Onda su, konačno, životinje ubrzale i nestale, a ja sam mogla da idem kući.

Sledećeg jutra Gordija je svratila u kuhinju dok sam ja mešala brašno sa vodom da bih umesila hleb. Bila sam sama jer je majka u dvorištu pripremala preparat od lekovitog bilja, a kuvarica je otišla u klozet.

„Dobre vesti!” rekla je. „Nahidini roditelji su poručili jedan veliki svileni ćilim od nas kao poklon da proslave njeno sklapanje braka. Treba da bude urađen sa sušenim šafranom.”

„Divno”, rekla sam, osećajući se teško kao da sam od testa.

Svila se slaže sa šafranom, ali cena će biti neverovatna. Radnici treba da oberu na hiljade cvetova boje lavande kada procvetaju ujesen i da iz svakog od njih uklone tučkove, koji su toliko tanani da gotovo i nemaju težinu. Svetlocrveni tučak se suši i pretvara u prah, a boja se kuva da bi poprimila lepu žutu nijansu.

„To je znak odozgo da je bilo mudro čuvati tajnu o muta braku”, rekla je Gordija. „Dobro si postupila, znaš.”

Sigurno sam delovala uznemireno, čim se Gordija nagnula ka meni i šapatom rekla: „Posledice će biti užasne ako Nahidina porodica bude ikada saznala za muta brak. Da li me razumeš?”

Rekla sam da shvatam; pod tim je, naravno, podrazumevala da će nas izbaciti. Međutim, istovremeno sam uvidela da je zbog narudžbine Gordija postala ranjiva. Ako Nahidina porodica bude ikada saznala za muta brak, verovaće da im ona ništa nije rekla iz čiste pohlepe.

„Neću govoriti o tome”, rekla sam hladno, „pod jednim uslovom”.

„Kojim?”

„Hoću da budem izuzeta od poslova u kuhinji da bih mogla da radim na ćilimu.”

„Koliko dugo?”

„Nekoliko meseci. I biće mi potrebno da dovedem nekoliko žena da mi pomažu.”

Gordija se nasmejala. „Baš si prefrigana. Grad te je izmenio.”

„Možda jeste”, rekla sam. „Ali, kao što si i sama kazala, majka i ćerka prepuštene sebi treba dobro da razmisle od čega će živeti u budućnosti.”

Gordija je frknula kada sam je podsetila na ono što je sama izgovorila, a oči su joj bile ledene. „Teraš me da prihvatim visoku cenu”, rekla je.

„Ali će se ovoj kući izuzetno isplatiti.”

Nije mogla da porekne. „Slažem se”, rekla je nevoljno, „ali prvo da čujem tvoje obećanje”.

„I ja bih da čujem vaše”, odgovorila sam. Obrve su joj poskočile kada je ovo čula, ali nije imala izbora.

„Obećavam”, zajedno smo izgovorile.

Bio je ovo prvi put da me Gordija nije nadmašila. Neću više morati da slušam njene naredbe ako smislim način da pružim nešto za uzvrat. Nije joj se to dopadalo, ali će morati da se privikne.

Kada će ponovo da mi se javi? Koliko još treba da se zasiti nje i poželi me u svom krevetu? Dani su dolazili i prolazili bez ikakvih vesti. Sigurno će dosta vremena provoditi sa svojom lepom novom ženom. Postojala je samo jedna stvar koju sam mogla da uradim da bih se umirila, a to je da uzmem pero i crtam. Sate sam provodila radeći na šari u stilu šaha Abasa koju mi je Gostaham pokazao, ali sam mislila da pokušam nešto da izmenim, inspirisana lišćem u oblasti Četiri bašte. Crtala sam duge, špicaste listove koji su podsećali na handžare i rasporedila sam ih horizontalno preko ćilima. Kada sam smislila izgled listova, nacrtala sam male bukete cveća i smestila ih duž vertikale, gore i dole. Crtež je vukao pogled u dva pravca, s leva nadesno i ponovo nazad, ako bi se posmatrali listovi; i odozgo naniže i ponovo gore, ako bi se pratio raspored cvetova.

Kada sam Gostahamu pokazala crtež, dugo ga je pažljivo posmatrao. Napravio je nekoliko ispravki i izmena dok mi nije dao svoj pristanak. Onda je uzdahnuo i uzviknuo: „Da si samo dečak...”

I ja sam uzdahnula.

„Povukla si na mene mnogo više od mojih kćeri – prirodno si nadarena. Da si dečak, mogla bi da učiš po redu i izučiš kako da izrađuješ tepihe koje će uvek ceniti i oponašati majstori koji budu došli nakon tebe. Možda bi ti šah, kao znak priznanja, dozvolio da upišeš svoje ime na jedan od boljih tepiha koje budeš izradila. Siguran sam da bih se ponosio tobom. Kada je već ovako, mogu samo da kažem da si nacrtala odličnu šaru.”

Pocrvenela sam zamišljajući svoje ime utkano srebrnim nitima na tepih boje indiga, koje bi me predstavljalo kao majstora u toku narednih vekova. Niko u mom selu nikada nije potpisao svoj ćilim.

Nastavio je da proučava moj crtež. „Šta ćeš da radiš sa bojama?”

„Mislila sam da vas pitam za pomoć”, rekla sam, pošto mi je prošli put već bila očitana lekcija.

„Sama izaberi uzorke boja, a onda mi ih pokaži”, odgovorio je.

Čitavo popodne provela sam na bazaru gledajući klupka vunica i razmišljajući kako će se nijanse uklopiti. Donela sam Gostahamu četrnaest uzoraka i svoj crtež, koji sam iscrtala na mreži i navela koja boja gde ide. Planirala sam da upotrebim travazelenu za duguljaste listove.

„Mogla bi da napraviš takav tepih”, rekao je, „ali on neće izgledati lepo kao što si se nadala”.

„Zašto?”

„Boje nisu harmonične”, rekao je. „U tome i leži razlika između solidnog ćilima i onog kojeg je izradio majstor. To je takođe i razlika između prilike da se dobro zaradi i one propuštene.”

Vratila sam se na bazar i pokušala ponovo. Mada se moj crtež bazirao na lišću, izduženim, zašiljenim oblicima koji su prelazili s jedne strane ćilima na drugu, takođe su podsećali i na pera. Navodili su me na razmišljanje o lakoći ptica i hladnom vetru. Odlučila sam da površine u obliku perja budu bele kao golubica naspram nebeskoplave, sa pozadinom boje crnog vina i tamnoplavom bordurom. Tamnije boje će učiniti da pera deluju prozračnije, kao da lebde po nebu.

Gostaham je odobrio glavne boje, ali je smatrao da toliki kontrast neće izgledati dobro. Rekao mi je da pronađem one koje će se manje razlikovati: tamniju sivozelenu za drške cvetova, svetlije nijanse crvene za isticanje cvetova. Vratila sam se na bazar, postavljajući nemoguća pitanja. „Zar nemate sivozelenu koja podseća na stabljike cvetova u senci?” „Šta je sa svetlije crvenom, poput džema od višanja?” Trgovcima je uskoro bilo dosta. „Ovo je sve što imamo”, rekao mi je jedan od njih, mašući rukama ka svojoj robi. „Ako su vam potrebne još neke nijanse, platite nekome da za vas oboji vunu.” Nisam imala toliko novca tako da sam nastavila uporno da tražim dok nisam pronašla uzorke koji su delovali zadovoljavajuće.

Kada je Gostaham dao svoje odobrenje za sve izabrane boje, rekao mi je da naslikam kopiju svog crteža i pokažem mu. Brižljivo sam je obojila, pokušavajući da mu dokažem da sam dobro savladala ono čemu me je učio: općini oko šarama, ali mu daj i podsticaj; iznenadi oko, ali nemoj da ga zasitiš.

I mada sam tako postupila, Gostahamu se još uvek nije dopadalo.

„Imaš velike površine boje koje ne poseduju dovoljno složenosti. Paradoksalno je da uz više detalja crtež postaje prozračniji. Pokušaj ponovo.”

Najteže za crtača je da stvari gledaocu budu prikazane što jednostavnije i što jasnije. Pokušala sam još tri puta. Kada sam bojila poslednji primerak, činilo mi se da sam pronašla balans među delovima koji sam tražila. Zamolila sam majku da mi da malo novca od muta braka da unajmim radnice. Samo bi mi trebalo dosta vremena da izradim tepih, koji bi bio moje visine. Majka nije htela lako da se rastane od novca, jer je to bilo sve što smo imale, ali se predomisli kada je videla moj crtež. „Mašala!” rekla je. „Ovo je lepše od bilo kojeg crteža koji si dosad uradila.”

Čim mi je dala novac, otišla sam na bazar, kupila svu potrebnu vunicu i unajmila Meliku da mi pomaže. Zdravstveno stanje njenog muža nije se popravilo i ona je bila zahvalna što je dobila priliku da zaradi novac, a da ne mora da prodaje svoju robu na ulici. Imala je mladu rođaku Katajun, koja je brzo

tkala, pa sam i nju unajmila. Nijedna nije znala kako da prati šaru na papiru tako da sam obećala da ću im uzvikivati boje kako budu dolazile na red.

Pre nego što smo otpočele rad na tepihu, pokazala sam svoj konačni nacrt Gostahamu i zatražila njegovo odobrenje. Trebalo mu je samo nekoliko trenutaka dok se nije osmehnuo i jednostavno rekao: „Shvatila si”.

Kao da se u njegovim očima ogledalo čuđenje. „Mada nisi moje dete, stvarno si mi prirasla za srce”, rekao je. „Oduvek sam želeo da podelim tajne svog posla sa sinom. Mada mi Bog nije dao dečaka, doveo te je baš kod mene.”

Pogledao me je tako nežno da sam osetila kao da očeve svetle oči sijaju kroz njegove.

„Hvala, dragi *amu*”, rekla sam, sva raznežena. Prvi put sam se usudila da ga nazovem „stricem”.

Nahid se preselila u jednu od mnogobrojnih Feridunovih kuća, koja se nalazila blizu Večne reke, i iz nje se pružao pogled na vodu i planine. Kada se smestila, poslala je glasnika da me pozove da je posetim. Nisam želela da idem, ali sam znala da moram da bi sve izgledalo kako dolikuje.

Dok sam prolazila kroz Četiri bašte na putu ka reci, osetila sam kako mi je drago što je njena kuća bila daleko od stare džamije i čarobne kuće u kojoj sam se sastajala sa Feridunom. Skrenula sam u ulicu u blizini mosta Trideset tri luka. Vazduh je bio svež zbog blizine reke. Shvatila sam da su kuće sigurno bile ogromne zbog velike razdaljine između visokih kapija. Nahidin glasnik mi je rekao da potražim novu kuću sa više otvora za vetar na krovu. Oni su usisavali vazduh i hladili ga preko bazena sa vodom u podrumu, tako da je ukućanima bilo sveže i tokom najvreljih dana.

Kada sam prošla kroz visoku kapiju koja je odvajala Nahidin dom od spoljašnjeg sveta, iznenadila sam se. To je bila manja palata, kao da se Feridun nadao da će je nastaniti mnoštvom sinova i kćeri. Sluškinja puna poštovanja uzela mi je čador i odvela me u gostinsku sobu sa svilenim tepihom, koji je bio tkan sa rozetama toliko malim da su samo deca mogla da ih izrade. Vaze za cveće i posude za vino bile su od srebra. Jastučići su svetlucali jer su bili protkani srebrnim nitima. Pokušala sam da potisnem napad ljubomore koji mi je obuzimao dušu.

Kada je Nahid ušla u sobu, začudila sam se kako se brzo navikla na ulogu bogate i moćne supruge. Nosila je debele zlatne rukave po kojima su visili tirkizi i biseri, i istu kombinaciju dragog kamenja na čelu na zlatnoj traci, koja je pridržavala belu čipkanu maramu za glavu. Njen svetloplav ogrtač i tunika bili su umirujućih boja, pa su je činili starijom. Lice joj je bilo mirno i pribrano. Oči su delovale krupnije nego ikad, ali nisu bile crvene. Sada je vladala kućom sa dvanaestoro slugu, koji su brinuli samo o njenim potrebama.

„Draga Nahid!” rekla sam, poljubivši je u obraze, „mada bih sada kada si udata trebalo da te oslovljavam *hanuma* Nahid! Kako si?”

„Kako ti izgledam?” rekla je iznureno.

„Kao mesec”, rekla je, „ali puniji nego ranije”.

„I tužniji.”

„Da, i tužniji”, rekla sam. Pogledale smo se i tuga iz njenih očiju odrazila se u mojim. Sele smo na jastučiće jedna kraj druge i Nahid je zatražila da donesu kafu i poslastice.

„Kakav je bračni život?” pitala sam, trudeći se da zvučim opušteno.

„Dobar koliko sam i očekivala”, rekla je, slegnuvši ramenima. „Ne viđam ga baš mnogo.”

„Zašto ne?”

„Zauzet je oko svoje zemlje, konja i obaveza prema ocu.”

„Ali sigurno provodi vreme i s tobom.”

„Samo noću”, rekla je.

Nisam to želela da čujem. Osmotrla sam njeno telo i lice da bih se uverila da nema znakova zadovoljstva. Nisam mogla da izdržim dok ne saznam da li su uživali jedno s drugim, pa sam brzo rekla:

„Pretpostavljam da ne možeš da zaboraviš Iskandera”.

Oči su joj postale još krupnije i tužnije, ali je zadržala svoju pribranost. „Nikad”, prošapatula je.

Dala mi je znak da priđem bliže. „Moram da govorim tiho. Ne mogu ovde da se razotkrivam dok ne vidim ko je njemu odan, a ko meni. Moram da se pretvaram da je sve baš onako kako sam želela.”

„Žao mi je što si nesrećna”, odgovorila sam joj šapatom.

„Kako da budem srećna?” rekla je. „Nije uopšte kao Iskander. Niti je tako zgodan, niti dobar.”

U mojim očima Feridun je postao privlačniji od Iskandera. Setila sam se njegovih mišićavih butina oko svojih kukova i toplih čekinjastih grudi priljubljenih uz moje. Htela sam da se pobunim: „Ali, šta je sa njegovom lepom kosom? A šta kažeš kako jezikom iscertava šare po tvojim butinama?” Umesto toga, počela sam da govorim o drugim stvarima – o tepihu na kome sam radila, svadbenim poklonima koje je Nahid dobila, njenoj kaligrafiji – ali tema razgovora vratila se na Feriduna.

„Možda bih i podnela to što sam udata za njega – nijedan muškarac ne bi bio dovoljno dobar jer nije Iskander – da nije onoga što se dešava tokom noći”, rekla je, a onda je naglo začutala.

Ispila je gutljaj kafe iz lepog plavog porculanskog fildžana. „Volela bih da si i ti udata da možemo o tome da razgovaramo.”

Iako je to kazala, znala sam da će mi Nahid ispričati sve jer joj je bilo potrebno da sa nekim razgovara, a ja sam bila jedina žena kojoj je verovala. Ali nisam želela da slušam.

„Da li si upoznala njegovu ćerku?” upitala sam brzo, pokušavajući da promenim temu.

Nahid je delovala iznenađeno. „Ko ti je rekao za nju?”

Na trenutak nisam znala šta da odgovorim. Morala sam da budem veoma pažljiva da se ne bih razotkrila.

„Ahhh – tepih”, promucala sam. „Sećaš li se tepiha koji je naručio sa talismanom u znak zahvalnosti Bogu jer mu se ćerka oporavila od bolesti?”

„Davno si pominjala taj tepih, kada si pomagala Gostahamu”, rekla je Nahid. „Ali nikada nisi rekla da ga je Feridun naručio.”

Teško sam disala. „Sve donedavno nisam ga dovodila u vezu sa čovekom za kojeg si se udala”, slagala sam.

„Oh”, rekla je. „Očekivala sam da mi kažeš sve o onome za koga se udajem.” Ton joj je bio oštar.

„Stvarno mi je žao”, rekla sam. „Sigurno sam zaboravila.”

„Baš čudno”, odgovorila je. „Da li postoji još nešto što znaš o njemu?”

Moje srce kao da je potamnelo, poput jagnječeg srca koje se peče na vatri. „Samo da se Gostaham nada da će biti još narudžbina!” rekla sam brzo, trudeći se da zvučim bezbrižno.

Nahid je podigla obrve, jer je sada od nje, kao žene bogataša, zavisilo da li će nešto biti poručeno. Pognula sam glavu, posramivši se zbog onoga što sam izgovorila.

„Ništa nisam htela time”, rekla sam brzo.

Odmahnula je rukom. „Znam.”

Nahid je ispila još jedan gutljaj kafe kada sam osetila da mi znoj curi niz leđa.

„Drago mi je da ti je dom ovako lep”, rekla sam.

Nahid je pogledala oko sebe nezainteresovanim očima. „Više bih volela da je straćara, kada bih mogla da je delim sa Iskanderom”, rekla je, a onda joj se lice zgrčilo oko očiju. „Da li se sećaš kako su me žene zadirkivale na svadbi? Pribojavala sam se, ali nikada nisam mislila da će mi sa muškarcem u krevetu biti toliko loše.”

Osetila sam da u mom mračnom srcu uzbuđenje raste. Bolji deo mene želeo je da joj kaže: situacija će se popraviti.

Nahid je podrhtavala, kao i biseri oko njenih ruku. „Tokom dana lepo se ponaša i krajnje je učtiv. Ali noću se pretvara u životinju. Kada osetim njegov vreli dah na svom vratu, poželim da vrisnem.”

Upravo to mi se i dopadalo kod njega. U mraku je bio poput životinje, a s njim mi je bilo dopušteno da se i ja tako ponašam. Kod kuće sam morala da se ophodim prema Gordiji sa uvažavanjem i da se stalno dokazujem kao vredna sluškinja; sa Gostahamom sam pokušavala da budem dobra učenica; majci sam morala da pokažem da je poštujem; pred posetiocima da izigravam uzornu ćerku. Samo sam s njim mogla da ispoljim istinu svog tela. Trebalo mi je dosta vremena da to otkrijem i tokom noći kada nisam bila s njim, to je bilo ono za čim sam žudela.

Pročistila sam grlo, posramljena.

„Pocrvenela si”, rekla je Nahid sa osmehom. „Pretpostavljam da je to normalno za devicu.”

„Da li misliš da bi ti se više svidelo da si bila sa Iskanderom?” upitala sam.

„Naravno”, rekla je. „Kada ga vidim bez odeće, počnem da žudim za mojim voljenim. Njegove ruke na mom telu grube su kao mačje kandže. Čak me i njegova brada grebe po licu. Želim da ga odgurnem, ali moram da ležim tamo i čekam dok ne završi.”

„Kako mu se *to* dopada?” izbrbljala sam. Kada sam prvi put legla s njim bila sam stidljiva, ali nikada nisam bila odbojna kao što je to Nahid opisala. Zbog jednog puta kada nisam uspeła da ga zadovoljim, kažnjavao me je nedeljama. Šta će tek njoj da uradi?

Nahid me je pogledala sa čudnim izrazom lica, a krajevi usana bili su joj obešeni. „Kao da to i ne primećuje mnogo i samo obavlja dužnost supruga.”

Da li je moguće da odlazi u njen krevet zato što se to od njega zahteva, ali se čuva za mene? Volela bih da verujem da je tako.

„Šta bi bilo kada bi ga hvalila?”

„Govorim mu da je žestok kao soko i snažan kao lav. Tepam mu sve vreme, ali kao da mu to uopšte ništa ne znači.”

Znala sam da Feridun ne voli tako prazne reči. Trebalo bi više da se potruđi.

„Ali ti ne veruješ da je tako?”

„Ne.”

„Možda će u toku vremena početi da ti se dopada.”

„Sumnjam”, rekla je. „Ali mogla bih da živim tako, da nisam izgubila jedino do čega mi je stalo.”

„Iskandera?”

„Ne samo njega, već i njegova pisma. Pre nego što sam se udala, on i ja smo se dogovorili da bi bilo suviše opasno da nastavimo.”

„Bili ste u pravu”, rekla sam. „Ali Nahid, sada kada si udata za sva vremena, da li veruješ da ćeš kasnije moći da zavoliš svog muža?”

Jedva sam mogla da verujem da sam izgovorila ove reči. Bila sam razapeta između želje da mi prijateljica bude srećna i toga da njenog muža – i svog – imam samo za sebe.

„Nikad”, rekla je.

„Ali, kako onda uopšte živiš?” pitala sam nežno.

„Ne znam”, rekla je, delujući kao da će da zaplače. Ali umesto da jeca u mom zagrljaju, kao što je činila pre braka, brzo je povratila samokontrolu, mada sam primetila koliko joj je bilo bolno da se suzdržava.

„Draga Nahid!” rekla sam saosećajno. „Ne mogu ovde da otkrivam kako mi je”, prošaputala je i samo je tada zaškrgutala zubima da ne bi zaplakala. Usne

su joj se povukle sa zuba, a linije mrštenja urezale su joj se oko usana. Kada se izborila sa suzama, bila je lepa kao i uvek, ali je bilo teško gledati bol u njenim očima.

Dok sam odlazila, setila sam upletenih niti duginih boja koje sam nosila skrivene ispod odeće oko vrata i osetila sam grižu savesti. Vračara je bila u pravu: ona je uvezala u čvor njenu ljubav. Trebalo je da strgnem niti sa svog vrata, ali nisam mogla da podnesem da se odreknem Feriduna.

Sledećeg dana nakon što sam bila kod Nahid, Feridun me je ponovo pozvao. Sedela sam u sobici zamišljajući kako ćemo se Feridun i ja spojiti i drhtala od zadovoljstva. Dok je Nahid uzimala od njega čitavim svojim telom, moje se otvaralo, poru po poru, na samu pomisao o njemu. Koliko je samo sada sve bilo drugačije nego prvi put kada sam se našla pod njim! Onda sam ja bila robinja, a on gospodar. Sada je on ponekad bio moj rob. Čekala sam ga tog popodneva znajući unapred kuda ćemo zajedno otići, ali i sa ogromnom neizvesnošću kako ćemo dotle stići. Znala sam da Feridun ne ore brazdu na isti način dva puta.

Kada je tog dana stigao, nosio je zamotuljak za koji je rekao da obećava nebeska zadovoljstva. Čim su sluge otišle, Feridun me je zamolio da se sama skinem. Polako sam se skidala u polumraku, dok je on sedeo prekrštenih nogu na jastučićima sa zamotuljkom između njih. Počela sam nespretno, ali kada sam stigla do potkošulje, već sam osetila kako mi prija njegov pogled.

Ostala sam naga, a onda je on ustao, podigao me u svoj zagrljaj i nežno zavrteo po sobi. Osetila sam da mi se vrti u glavi dok mi se duga kosa vijorila, a vazduh milovao telo. Kada smo prišli prostirci, spustio me je na nju i rekao da zažmurim. Ležala sam tamo uzbuđena, iščekujući. Čula sam ga kako razmotava zavežljaj; onda je tiho stao iznad mene. Posle par trenutaka osetila sam nežno dobovanje po mom stomaku, nežnije od kiše. Osmehnula sam se i izvila leđa. Čučnuo je, izvukao još jednu punu šaku iz zavežljaja i pustio da kiša ponovo pada. I dalje iznad mene, protrljao je šake i miris ruža ispunio je sobu. Otvorila sam oči: čitavo telo bilo mi je prošarano ružinim laticama. Neke si bile bledoružičaste, druge svetlocrvene, ostale boje sleza; bio je to šareni tepih od cveća. Vreli crveni talas zapljusnuo mi je najpre prste na nogama, penjao se do mog središta i zarumeneo se na obrazima. Rukom sam krenula ka njegovom struku i privukla njegove kukove svojim.

„Želim tvoje urme u svom mleku”, rekla sam, citirajući pesmu koju sam slučajno čula u amamu.

Trljao se uz mene, drobeći laticе ruža između naših tela. Njihov slatkasti privlačni miris ispunio je vazduh, mešajući se s našim mošusom. Prekrio mi je oči ružinim laticama i dok tako nisam mogla ništa da vidim, radio sve ono čemu sam se nadala i sve što sam zahtevala. Te noći smo zajedno došli do vrhunca, dok su nam se povici mešali, kao da smo bili isprepletani u mirisnom rajskom vrtu.

Na osnovu onoga što je Nahid rekla o dosadi tokom njenih noći sa Feridunom, nije me iznenadilo što sam sada otkrila da me želi više nego ikad. Svaki put kada smo se sastajali, osećala sam kajanje zbog Nahid, ali kada bih onda pomislila šta bih sve radila sa Feridunom, kolena bi mi klecnula pod odećom, i nisam mogla da se suzdržim da ne odem kod njega. I svaki put kada bih odlazila, izmišljala sam nove načine da ga zadovoljim i tako ga sprečim da prekine da se viđa sa mnom. Ponekad se radilo o tome kako bih za njega ukasila svoje telo. Jednom sam nanizala plave keramičke kuglice na konopac i vezala ih oko kukova. Zveckali su i odražavali ritam naših pokreta, što je zvučalo provokativno. Sledećeg puta rekla sam mu da ne može da me ima dok mi ne skine odeću samo svojim ustima. Dao je sve od sebe, razvezivao zubima vrpce koje su mi pridržavale odeću, gurao drikere iz njihovih petlji, a jezikom, usnama mi svlačio dimije. Nakon svega toga bolela ga je vilica, ali nikada nije bio srećniji.

Tajna koju sam krila od Nahid bila je čak i gora nego što sam mislila. Ne samo da sam bila udata za njenog muža, već sam znala kako da mu pružim zadovoljstvo na načine koji su za nju bili nezamislivi.

Ujutru kada sam otišla od Feriduna, vratila sam se kući i radila sa Melikom i Katajun. Dolazile su svakog dana, izuzev petkom, da rade na razboju koji smo uneli unutra. Obema je očajnički bio potreban posao. Bolest Melikinog muža se oteglala. Katajunin otac, zidar, nedavno je umro tako što je pao sa kupole džamije na čijoj je izgradnji radio. „Pravo kod Boga”, rekla je dok su joj usne podrhtavale. Prema njoj sam osećala posebnu naklonost jer je imala samo petnaest godina i bila otprilike istog uzrasta kao i ja kada sam izgubila oca. Sada kada sam imala skoro sedamnaest, osećala sam se mnogo starijom, kao da sam proživela sedam života od trenutka kada sam napustila selo.

Uprkos njihovim problemima, žene bi prionule na posao poput mrava. Obe su tkale brzo kao i ja. Melika je bila stidljiva, ali kada se malo oslobodila, volela je da mi priča o ludorijama svoje dece. Katajun je bila kao ždrebe koje je samo želelo da jurca. Upinjala se da ostane prikovana za razboj. Da joj nisam bila poslodavac, bila bih joj odlična prijateljica.

Svakog jutra kada bi stigle, sedale bi za suprotne krajeve razboja. Ja bih sedela iza njih, kao što sam videla da rade muškarci u kraljevskoj tkaonici tepiha, držeći nacrt u ruci i pokušavajući da uzvikujem boje u odgovarajućem trenutku. Ako bih samo govorila „crvena, crvena, bež, plava, bež, crvena, crvena”, lako bi pomešale redosled kada ne bih viknula baš u trenutku dok završavaju poslednji čvor. Katajun je bila malo brža od Melike; morala sam da joj govorim da uspori da bi mogle da tkaju iste boje istovremeno. Melika je, s druge strane, imala snažnije ruke, i kada je ona potiskivala čvorove češljem, bili su zgusnutiji nego oni kod Katajun. Morala sam da je zamolim da nežnije pritiska kako tepih, kada ga skinemo sa razboja, ne bi imao jednu kraću stranu.

Svakog dana počinjale smo da radimo pre podne dok ne bi došlo vreme da se jede, a onda smo nastavljale do sredine popodneva. Potrudila sam se da

dobijaju dovoljno čaja i slatkiša da bi lakše radile; u podne smo sve jele zajedno. Sumnjala sam da je to bio jedini obrok za koje su bile sigurne da će ga dobiti. Dobro sam se osećala kada sam im pomagala, jer sam nekada i sama osetila kako je to biti gladan.

Jednog jutra Katajun me je pitala koju boju da upotrebi, jer moj crtež nije bio jasan na tom mestu, a ja sam na trenutak prekinula sa iščitavanjem boja. Razmislila sam i rekla: „Upotrebi crvenu! I od sada ćemo je koristiti za ovaj cvet.”

„Razumem!” odgovorila je i izvršila moju naredbu. Otkrila sam da mi se dopao osećaj moći, naročito nakon toga što sam mnogo meseci ja radila ono što mi se kaže.

Iako sam često provodila noći zabavljajući se s Feridunom tako da nisam spavala, ostajala bih budna dok Melika i Katajun ne bi došle i onda bih odlazila da se odmorim. Ako bi još bio dan kada bih se probudila, nastavljala bih sama da tkam tepih. Želela sam da ga završim što pre. Gordija više nije polagala pravo na njega, tako da bi sve što bih zaradila pripadalo majci i meni.

Jednog jutra pognuta starica pokucala je na našu kapiju i rekla mi da Nahid želi da me vidi. Zamolila sam je da prenese moje izvinjenje Nahid jer sam radila sa Melikom i Katajun, ali je ona odgovorila da joj je naređeno da se ne vraća bez mene. Onda je s mukom sela u dvorište i zamotala svoj šal oko savijenih leđa, kao da se sprema da tu prenoći. Pitala sam se zbog čega je Nahid bilo toliko važno da me hitno vidi. Od pomisli da je možda otkrila moju tajnu izbio mi je znoj po vratu.

Vratila sam se svojim tkaljama, nadajući da će se glasnica zamoriti i otići. Radile smo tokom prepodneva i kada smo nakon pauze za ručak istkale još nekoliko redova, Katajun i Melika su otišle. Ja sam krenula u svoju sobu i tamo zaspala. Kada sam ustala, glasnica se pojavila iz kuhinje brišući usta i zapitala me je da li sam spremna. Uzdahnivši, stavila sam burku i ogrnula se čadorom, jer sam videla da ne bi otišla bez mene.

Ulice su bile strahovito hladne, mada je nebo bilo vedro. Surovo sunce kao da je bez sažaljenja obasjavalo sve ispod sebe. Prodavac pečenih lešnika koji je prodavao svoju robu nedaleko od Gostahamove kuće imao je duboko urezane bore oko usana, koje su delovale kao ožiljci od noža. Kada se glasnica okrenula da se uveri da idem za njom, trag zelenog ulja iz čorbe od peskavice i boba zasjao je na njenom obrazu poput neke bolesti. Bilo mi je drago što sam mogla da se krijem iza burke od sunčevog bleštavila.

Prošle smo kraj medrese u Četiri bašte, gde su dečaci učili da bi postali mule. I dalje sam jednom nedeljno išla na časove pisanja kod Nahid, i kaligrafija na zgradi koja mi je nekada ličila samo na divne ukrase sada je označavala imena Boga: „Dobar – Pravedan – Saosećajan – Žestok – Svevideći – Neumoljiv”.

Kada smo stigle do njene kuće, Nahid je spustila novčić na dlan pognute žene i rekla joj da ide. Poljubila sam Nahid u obraze i skinula svoje šalove. Bila sam žedna, ali mi nije ponudila čaj od nane. Lice joj je bilo bledo i pomislila sam da joj je život postao još sumorniji nego ranije. Feridun je gubio interes za nju u krevetu; već je više noći provodio sa mnom. Kako se bližio kraj mog drugog ugovora, bila sam sigurna da će ga ponovo obnoviti, jer smo mnogo uzajamno uživali svaki put kada bismo bili zajedno.

„Došla bih ranije, ali nisam mogla da ostavim posao”, rekla sam. „Zašto si poslala po mene?” Bilo mi je teško da izgovaram reči jer mi je jezik bio suv.

„Samo sam htela da te vidim”, rekla je Nahid, ali joj je glas bio hladan.

Drhtala sam i pokušavala da pronađem udobniji položaj na jastučetu.

„Deluješ kao da ti je hladno”, rekla je Nahid.

„Jeste”, odgovorila sam. „Da li mogu da dobijem malo čaja?”

„Naravno.” Pozvala je sluškinje da donesu čaj, ali niko nije došao. Obično su njene žene sedele odmah ispred vrata, spremne da joj ispune i najmanju želju. Pitala sam se da li im je prethodno naredila da se ne javljaju.

„Videla sam Homu pre nekoliko dana”, rekla je iznenada Nahid.

„Stvarno?” rekla sam, pokušavajući da zvučim smireno. Nije bilo uobičajeno da se Nahid kupa u starom kraju sada kada je imala amam i pomoćnice za kupanje u svom domu.

„Da li si se kupala?” pitala sam.

„Jesam”, odgovorila je. „Bilo je lepo ponovo videti poznata lica. Ovde smo samo ja i moje žene.”

„Žao mi je, nisam znala”, rekla sam, nervozno tražeći novi položaj za svoje noge. „Sastala bih se s tobom tamo.”

Nahid je napravila grimasu. „Homa mi je rekla da si ti baš otišla, mada nije bio tvoj uobičajeni dan. Rekla je da te često viđa u amamu – nekada i tri puta nedeljno.”

„Da”, rekla sam, „često tamo odlazim”. Nisam dalje objašnjavala, plašeći se da će me uhvatiti u laži. Svaki put kada se podam Feridunu, moram da odem na obredno pranje da bih se pročistila u očima Boga. Ujutru je Feridun koristio kupatilo u kući, tako da sam ja morala da odem negde drugde.

„Zašto ideš tako često?”

„Volim da budem čista”, promrmljala sam.

„Nekada si išla samo jednom nedeljno.”

Nisam znala šta da kažem.

Nahid se odjednom razljutila. „Ponašaj se kao da nešto kriješ”, rekla je. Osetila sam kako mi znoj izbija pod pazuhom i pokušavala sam da izbegnem njen pogled.

Stavila sam desnu šaku na srce i oborila pogled da bih mogla da se priblerem.

„Molim te za oprostaj”, rekla sam, osećajući kako mi srce bubnja u grudima.

„Zašto?”

Nisam mogla da smislim dovoljno prihvatljiv razlog za moje česte posete amamu. Pogledala sam naviše, a moje oči su je preklinjale da pokaže razumevanje.

Oči su joj zasvetlele. „Reci mi istinu”, zahtevala je.

Nespretno sam se vrpoljila na jastučetu pod njenim prodornim pogledom. Osećala sam se izloženom kao da sam na ulicu izašla bez odeće.

„I?” navaljivala je. Glas joj je bio oštar i hladan.

Gledati joj u oči bilo je poput piljenja u podnevno sunce. Podigla sam ruku da se zaštitim, jer više nisam mogla da izdržim taj ispitivački pogled.

Nije mogla da zna da je to Feridun. Sigurno nije, inače joj lice ne bi bilo tako mirno.

„Istina je”, priznala sam.

„Znači, i ti si udata.”

„Jesam”, odgovorila sam.

„Sve ovo vreme, kada sam govorila da ti ne znaš kako je to biti sa muškarcem, ti si mi se smejala.”

„Nisam se smejala”, rekla sam, „samo sam pokušavala da održim dato obećanje”.

„Zašto bi krila svoj brak? Nije to nikakav zločin.”

„To nije pravi brak”, rekla sam. „To je muta brak.”

Nahid je delovala kao da sam izgovorila nepristojnu reč. „Muta brak?” rekla je. „Ali zašto bi ti tvoja porodica tako nešto priredila?”

Uzdahnula sam. „Kada si se ti udavala, tvoja porodica je tvom mužu dala ogromni miraz u zlatu i srebru. Kod mene je obrnuto: moj muž daje *nama* novac. Eto zašto.”

Nahid je delovala besno; nisam mogla da odredim koliko je znala. „Trebalo je da kažeš meni i mojoj majci. Posavetovale bismo te i pronašle za tebe pravog muža – možda baš nekoga ko tka tepihe kao i ti.”

Tkalca tepiha! Znači Nahid nije mislila da bih ja odgovarala nekome kao što je Feridun. Zašto je njoj sudbina pružila tolike pogodnosti, a meni moja nije? Sve duše jednake su u Božjim očima.

Mogla sam da prepoznam ljutnju u svom glasu. „Volela bih da jesam”, rekla sam, ali to je bilo samo delimično tačno, sada kada smo Feridun i ja bili kao osnova i potka.

„Najdraža prijateljice, baš te žalim”, rekla je Nahid tako prezrivo tonom da sam znala da me je brak zauvek unizio u njenim očima. „Da još uvek živim kod roditelja, majka mi više ne bi dozvoljavala da te viđam kada bi saznala za muta brak.”

„Ništa nisam mogla”, rekla sam ogorčeno. „Sećaš se kada sam isekla ćilim koji je bio na razboju jer sam želela bolji? Gordija je besnela na mene zbog utrošene vune. Ponuda za muta brak stigla je baš tada i majka je mislila da nemamo izbora.”

Zaustavila sam se ovde, poželevši da možemo da pričamo o nečemu drugom.

„I za koga si se udala? Sada moraš sve da mi kažeš”, rekla je, smešeći se da bi me ohrabrila, ali sam primetila da su joj oči hladnije od smaragda.

„Nahid, sigurno već znaš”, rekla sam sva očajna, a reči su mi se zgrušnavale u ustima.

„Kako bih to mogla da znam?” odgovorila je nedužnim tonom.

Oklevala sam. Znala sam da bi mi Gostaham, Gordija, pa čak i moja majka posavetovali da izmislim priču da bih održala dobre odnose među porodicama. Sve što je trebalo da kažem bilo bi da mi je muž uspešan kum ili osrednji trgovac srebrom – neko skromnijeg porekla, čiji položaj neće kod Nahid pobuditi sumnju.

„Zar ne želiš da mi se poveriš?” pitala je Nahid, delujući uvređeno. „Ili naše prijateljstvo prestaje da ti bude važno?”

„Naravno da mi je važno!”

„Onda mi reci. Ko god da je, biće mi drago zbog tebe.”

„Obećavaš?”

Nije odgovorila, već je svoju ruku spustila preko moje da bi me uverila. Žudela sam da s nekim podelim svoju tajnu, koja me je dugo pritiskala. Nahid je nekad cenila što sam joj rekla istinu o pokvarenim urmama; možda će je i sada ceniti, pa će nas to zbližiti.

„To je Feridun”, prošaputala sam tako tiho da sam se nadala da neće čuti.

Nahid je pustila svoju ruku i skočila sa svog jastučeta. „Znala sam!” povikala je, a oči su joj opet delovale ljutito. „Poslala sam Kobru do njegove kućice da provod šta se dešava i ona je mislila da je čula tvoj glas. Nadala sam se da to nije istina.”

Pogledala sam u stranu, posramljena.

„Verovala sam ti! Mislila sam da uvek govoriš istinu!”

„Uvek pokušavam”, rekla sam. „Nahid, to se desilo mesecima pre tvoje veridbe za Feriduna. Kako sam mogla da znam da će ga tvoji roditelji izabrati, od svih muškaraca za ženidbu u Isfahanu? Naše sudbine su isprepletene, baš kao što je Kobra predvidela u talogu kafe.”

Nahid je netremice gledala s visine ka meni, jer sam još sedela na jastučetu; nije nameravala da me poštedi. „Koliko traje tvoj muta brak?”

„Tri meseca.”

„A kada si prvi put sklopila ugovor?”

„Skoro tri meseca pre tvoje svadbe.”

Nahid je usmerila kažiprst ka meni. „To znači da si ga obnovila!” eksplodirala je.

Uzdahnula sam. „Kada si mi rekla za svoju veridbu, majka i ja smo već prihvatile obnavljanje ponude i njegov novac. Plašile smo se da otkážemo sporazum da ne bismo uvredile Feriduna i naše domaćine. Nemamo nikoga na svetu ko bi nas zaštitio, niti sopstvenog novca.”

„Novac!” rekla je Nahid sa gađenjem. „Sve se vrti oko novca, kao što je bilo i sa mojim Iskanderom.”

„Ali, Nahid”, preklinjala sam, „plašile smo se da ćemo morati da prosjačimo po ulici. Ne razumeš. Kako bi ti mogla da znaš kako je to kada se plašiš da će ti sledeći obrok biti i poslednji?”

„Ne znam kako je to”, rekla je, „i Bogu hvala što je tako. Sve što znam jeste da nisi bila poštena; sedela si pored mene, slušala priče o mom mužu, pretvarajući se da ga ne poznaješ. A verovatno si mu ispričala sve grozne stvari koje sam o njemu rekla. Nije ni čudo što me ignoriše.”

„Nikada mu nisam ispričala šta si govorila”, odgovorila sam.

„Mi ne razgovaramo mnogo.”

„Oh”, rekla je, shvatajući i više nego što sam htela. „Kako uopšte to i podnosiš – da mu se pokoravaš u krevetu?” Onda, zamišljeno: „Naravno, plaćena si i moraš da radiš šta ti kaže. To bi i očekivao od žene poput tebe.”

„Nije zbog toga”, rekla sam, želeći da i ja nju povredim. „Najpre je bilo zbog novca, ali sada to radim zato što mi se sviđa.”

Šakama je poklopila uši poput deteta. „Više ne želim da slušam”, odgovorila je. „Ali nemoj da misliš da si jedina – takođe uzima i onog mladog muzičara u krevet kad mu se prohte.”

Zvuk gađenja oteo mi se sa usana kada sam pomislila na lepuškastog, drskog dečaka glatkih obraza. Uvek se osećao slobodnim da flertuje u mom prisustvu, kao da ja uopšte nisam bila bitna.

Kada sam se povratila od šoka, potražila sam od Nahid pomoć, pitajući se da li možemo da postanemo saveznice. „U tom slučaju, mi smo svi njegovi i može da nas koristi kako hoće”, rekla sam. „Šta da radimo?”

„Ne znam za *nas*”, rekla je. „Znaš da ja ne mogu da učinim ništa po pitanju njegovih drugih žena i muta brakova. Jedino što mogu da učinim jeste da mu rodimo zakonite naslednike. Muzičar to ne može.”

Osmotrla sam je pažljivije; delovala je zaokrugljenije u licu i stomaku, pa sam pretpostavila da je trudna.

„Nahid”, rekla je, „najponiznije te molim da mi oprostiš. Znam da je trebalo ranije da ti kažem i žalim zbog te greške. Ali sada kada se sudbina poigrala sa nama na tako neobičan način, zar ne možemo i ti i ja da budemo njegove žene i podižemo našu decu zajedno?”

Nahid se glasno nasmejala. „Ti i ja?” rekla je. „To kažeš kao da smo dve leblebije u istoj posudi.”

„Zar nismo?“ rekla sam. „Uvek sam te volela i divila ti se. Kada sam te prvi put srela, mislila sam da si princeza iz bajke.“

„A ja sam mislila da si prosta seljančica koja će ići sa mnom na polo“, izgovorila je tako omalovažavajućim tonom da me je u srce pogodila. A onda je na trenutak začutala. Lice joj je postalo blaže i oči su joj zasuzile.

„Sve se promenilo kada sam počela da te upoznajem“, produžila je. „Sve si mi više značila zbog svoje iskrenosti, odanosti i dobre duše. Ali sada vidim da sam pogrešila, jer si me povredila i izdala i prema meni se ponašala gore nego šugavo pseto sa ulice.“

Osetila sam strašno kajanje, jer mi je stalo do nje i nikada nisam želela da joj nanese bol. Ali pre nego što sam uspela bilo šta da kažem, Nahid je odmahнула glavom kao da želi da otera suze i njena ljutnja vratila se jače nego pre. „Trebalo je da budem pametnija, a ne da se sprijateljim sa devojkom kao što si ti“, rekla je.

„Kako to misliš?“ zapitala sam, osećajući da i sama ključam od besa. „Jer sam odrasla u malom selu?“

„Ne“, rekla je.

„Jer se bavim rukotvorinama?“

Oklevala je trenutak i posumnjala sam da je delom zbog toga, ali je onda rekla: „Nije ni zato“.

„Onda, zbog čega?“

„Ugledna udata žena kao ja ne druži se s nekim ko prodaje svoje telo za srebrnjake.“

Skočila sam na noge, a obrazi su mi bili užareni od ljutnje, jer je ovo izgovorila kao da uopšte nisam bolja od prostitutke. „Ugledna, možda, ali ruža nikada nije imala toliko trnja!“ povikala sam. „Zbog toga se tvoj muž i okrenuo ka meni i stenje od užitka u mom zagrljaju.“

Nahid je ustala, prišla mi i nagnula glavu tako blizu mom licu da sam njen dah osetila na svojim usnama.

„Ne mogu da te prisilim da ga ostaviš, ali ako mu budeš rodila decu, prokunuću ih“, rekla je lagano. „Bilo bi najpametnije kada bi im prodavac šerbeta od višanja sipao otrovno piće.“

Njene oči i nakit presijavali su se kao noževi pod svetlošću kasnog popodneva. Počela sam da uzmičem. Nahidina šake su se zgrčile podsećajući na kandže, kao da je želela da mi izgrebe i povredi organe u kojima se odvija začecje. Potrčala sam ka vratima i gurnula ih da se otvore. Sluškinja, koja je čučala u blizini, pala je u šoku od mog nezgrapnog odlaska. „Gde je moj čaj?!“ proderala sam se na nju dok sam grabila svoju odeću za ulicu sa čiviluka i izjurila napolje, znajući da Nahid tu neće da krene za mnom.

Bilo je sveže, ali nisam mogla da idem pravo kući. Otišla sam do mosta Trideset tri luka i stala ispod jednog od njegovih šiljatih svodova. Na planinama su se gomilali oblaci, a voda je ličila na oštro zeleno staklo. Posmatrala sam

bogate žene u svilenim čadorima dok su lagano prelazile preko mosta u svojim nanulama sa visokim drvenim potpeticama, koje su ih izdizale iznad tla, a za to vreme su se sirote žene vukle u prljavim pamučnim krpama obmotanim oko stopala.

Setila sam se kako mi je Nahid brzo ponudila svoje prijateljstvo, što je značilo da je odmah, čim me je upoznala, imala na umu da me iskoristi. Ali time ne može da se objasni vreme koje je provodila sa mnom nakon što smo uhvaćene da idemo na polo, niti sva pažnja kojom me je obasipala tokom časova pisanja. Nahid mi je poverila svoju najdragoceniju tajnu i čak mi je i rekla da se nada da ćemo zauvek ostati prijateljice. Ali sada sam shvatila šta je mislila o siromašnim seljančicama poput mene: da treba da se zadovoljimo pravljjenjem baršunastih tepiha po kojima će gaziti.

Počelo je da rominja. Jedan čovek je okrenuo svoje dlanove ka nebu da bi osetio kišu, zahvaljujući Bogu što nam je podario vodu. Dok sam ubrzavala svoje korake preko mosta, kapi su postajale sve veće i počele su da udaraju. Zamišljala sam Nahid na sigurnom u svom domu. Posmatračice kako kiša pada u njenom dvorištu iz zagrejjane sobe, a čak ni kap neće pasti na njen plavi svileni ogrtač. Ako joj na nogama bude bilo hladno, služavka će ih zagrejati svojim rukama. Stegla sam svoj čador pokušavajući da se zaštitim od kiše, ali nije bilo svrhe: kući sam stigla sva mokra i smrznuta do kostiju.

Kada me je majka videla, razrogačila je oči sva izbezumljena. Svukla mi je mokru odeću i umotala me u debelo vuneno ćebe. Drhtala sam tako jako da je morala svojim telom da obuhvati moje da bi ćebe ostalo na svom mestu. Moja drhtavica nije prestajala sve do poslednjeg poziva na molitvu.

Tokom narednih nekoliko dana, osećala sam se potpuno izmoždjeno. Kao da mi je bilo preteško da se pomeram, oči su mi bile užarene i povremeno sam šmrcala. Majka je bila sva užurbana oko mene i hranila me je gustim crnim čorbicama od trava, verujući da sam bolesna. Kada me je Feridun pozvao, otišla sam kod njega sa tolikim teretom na srcu da nisam mogla da ga sakrijem.

„Šta se dešava?” upitao je čim je ušao u sobu. Seo je na jastuče kraj mene i milovao mi lice, a ja sam naslonila glavu na njegovo rame kao da sam bolesno dete.

„Tužna sam”, rekla sam.

Skinuo je svoj turban i zafrljačio ga preko sobe da bi me nasmejao.

Uspela sam da se osmehnem.

„Tužna u vezi sa čim?”

„Svim.” Nisam želela da mu kažem šta se dogodilo kod Nahid, plašeći se da bi za uzvrat mogao da je povredi.

„Zašto?”

Nisam bila sigurna da ću moći da mu objasnim. „Zar se ponekad ne dešavaju stvari koje te rastuže?”

„Ne baš”, rekao je. „Povremeno sam se plašio da bih mogao da poginem u borbi, da bi moj otac mogao da se okrene protiv mene, ili da bih mogao skoro da umrem.”

„Ja se toga uvek plašim.”

„Čega, da bi mogla da umreš? Neće valjda tako mlada žena kao što si ti.”

„Ne, da će drugi ljudi umreti ili da će nečemu doći kraj.”

Feridun je pogledao u stranu na trenutak; videlo se da mi neće davati nikakva obećanja za budućnost, čak ni u vezi sa muta brakom.

„Znam šta treba da učinim da bi se osećala bolje”, rekao je.

Obgrlio me je rukama i poljubio mi lice, a onda me dugo tako držao u tišini. Kada sam ožednela, prineo je čašu s mlekom i vinom do mojih usana, a ja sam lagano pila. Uživala sam u njegovoj nežnosti, koju sam tako retko imala prilike da osetim.

Pitao me je da li želim njega ili samo hoću da me drži u naručju. Želela sam obe stvari, pa mi je prvo pružio jednu, a potom drugu. Sve se odvijalo toliko lagano da se prvi put desilo da lampe sagore svoje tamno ulje i ugase se. Preplitali smo se kao svila i pliš i kada smo završili, mirno sam ležala u njegovom zagrljaju, a on mi je milovao kosu. Onda smo oboje malo odspavali.

Prva sam se probudila jer su me morale misli. O tome kako sam došla u Isfahan i kako je Nahid ličila na jednu od heroína iz majčinih priča. O tome kako je, čim sam je upoznala, rekla o svojim roditeljima: „Uvek ih navedem da urade ono što želim”. Kako sam verovala da devojka poput nje uvek može da dobije ono što poželi. Kako sam se nadala da ćemo zauvek biti prijateljice i kako sam je volela i želela njen oproštaj.

Mada je još uvek spavao, Feridun je prebacio ruku preko mene. Krivica koju sam osećala jer sam povredila Nahid na trenutak je iščezla zbog uživanja u njegovom zagrljaju. Počela sam da mu ljubim vrat i kada se probudio, osetila sam glad. Bacila sam se na njega, želeći da ga okusim i zagrizem. Bili smo kao lav i lavica, snažni i razigrani, a Feridunove oči bile su ispunjene zahvalnošću.

„Nikada ne znam šta da očekujem od tebe”, rekao je, „osim da ću biti obliven uživanjem i da će svakog puta biti drugačije”.

„Ne znam ni ja”, odgovorila sam, osetivši se ponosnom zbog onoga što sam umela. Možda sam učila sporo, ali za razliku od Nahid, ja sam konačno shvatila kako se te stvari dobro rade. I sada, u tami noći, sa telima vlažnim od našeg izmešanog znoja, srce mi se otvaralo za Feriduna. Okrenula sam se na stranu i zagledala se u njegovo lice.

„Da li znaš zbog čega sam bila tužna ranije večeras?”

„Ne”, rekao je, zvučeći pospano.

„Išla sam da se vidim sa Nahid. Ona zna.”

Otvorio je oči i pogledao me. „Za muta brak?”

„Da.”

Očekivala sam da će biti u šoku, ali on je samo zevnuo i protrljao bradu, a onda mu se ruka spustila preko grudi u smeru njegovih butina. Kada je pronašao ono što je tražio, smešak mu se pojavio u uglovima usana.

„Šta je rekla?” zapitao je dok se trljao.

„Nije bila baš srećna”, odgovorila sam.

„I?”

Njegove reči nisu bile hladne; bile su samo ravnodušne. Od njih mi je jeza prostrujala kroz telo kao da sam progutala led po vrelom danu. Pre nego što sam stigla da odgovorim, Feridun me je zgrabio za ruke kako bih mu pomogla oko onoga čime je trenutno bio zaokupljen. Nisam bila raspoložena i htela sam da se izvučem jer sam želela još da mu pričam. Neko vreme smo se rvali i konačno sam se oslobodila, sručivši se na prostirku. Feridun se popeo na mene i u njegovim očima prepoznala sam neumoljivost koja me je podsetila na Nahid. One su zahtevale tišinu i insistirale da ga smesta zadovoljim, bez reči.

Sigurno je u mojim očima video opiranje, a to je bila najgora stvar koju sam mogla da uradim jer ju je Feridun doživljavao kao igru. Raširio mi je kolena svojim i uzeo me bez reči. Tužno sam zastenjala, nepripremljena, i sa žaljenjem konstatovala da Feridunove oči trepere od posebnog užitka.

Odlučila sam da mu pokažem da sam ljuta. Ispuštala sam preterane zvuke užitka, mada mi se u očima ogledala dosada i gurala sam svoje kukove ka njegovim preponama sa lažnim oduševljenjem. Očekivala sam da će moja odglumljena ozarenost da ga zaustavi, čak i postidi. Umesto toga, na moje zaprepašćenje, ukrutio se dok nije postao tvrd kao motka koja drži šator. Telo sam pomerala divljački, nadajući da ću ga naterati da se savije ili uspeti da ga se oslobodim, ali moj bes je samo raspaljivao njegov žar. Baš kao i tokom prvih dana kada smo bili zajedno, nije mu bilo važno šta mislim niti kako se osećam. Ako se s užitkom prepuštam njegovom telu, on će u tome uživati, a ako mu se opirem, naći će način da i tada uživa. Jedino što ga je zameralo bila je pasivnost. Za nekoliko trenutaka stežao mi je leđa šakama i urlao kao lav, da bi se uverio da uviđam da ništa ne može da mu naruši užitak. Kada je sišao sa mene, dok mu se telo sijalo od znoja a oči bile raznežene od zadovoljstva, potapšao me je donjim delom šake po obrazu. Tako jahač obično pljesne kobilu koja uspe da preskoči tešku preponu da bi joj ipak pokazao ko je glavni.

„Dobra devojčica”, rekao je. Za nekoliko trenutaka je već hrkao.

Ležala sam kraj njega, a koža glave plamtela mi je od poniženja. Da li je moja jedina uloga bila da zadovoljim Feriduna, bez obzira na to šta me tišti? Sišla sam s kreveta, ne vodeći računa da li ću ga probuditi i sela na jastuče na drugom kraju sobe.

Feridun je hrkao i ispružio ruke i noge, zauzevši čitav krevet. Svi jastuci su sleteli i samo je njegov preostao. Tu u mraku, uvidela sam šta je bio moj brak: za Gordiju način da proda ćilime, za moju majku osećaj mira u vezi sa našom budućnošću, a za mene mogućnost da imam muškarca iako ne posedujem miraz.

Protrljala sam lice po mestu koje je Feridun pljesnuo. Čeznula sam da volim muškarca strasno kao što je Nahid volela Iskandera, dok nisam shvatila da je njena ljubav puka sanjarija. Tragala sam za znacima ljubavi kod Feriduna, ali nisam otkrila da je dublje ukorenjena. Sada sam znala da je nikada i neću pronaći.

Sova se oglasila nedaleko od naše kuće, tražeći tamu. Ja nisam imala pravo ni da tražim polovinu Feridunovog kreveta. Naslonila sam se na zid i ruke držala obavijene oko svog tela, držeći samu sebe tokom noći. Feridun uopšte nije ni primetio da sam otišla. U zoru sam naterala sebe da se sklupčam na prostirci, jer se nisam usuđivala da izazivam njegovu ljutnju time što bi ustanovio da me nema. Kada se probudio, pretvarala sam se da spavam dok nije otišao.

Sledećeg popodneva otišla sam do amama u potrazi za Homom, ne znajući kome bih još mogla da se poverim. Dan je bio vetrovit i čador mi je lepršao oko nogu, dok su mi krupna zrna peska upadala u oči kroz burku. Vreme je još bilo hladno i činilo se kao da su se kuće od ilovače u blizini amama zbile da bi se odupirale vetru. Dečji šal za glavu je proleteo, a za njim i nervozna majka i njen sinčić. Vetar je stvarao dubok samotni zvuk dok ih je pratio kroz uličicu.

Prava je blagodet naći se unutra. Stresla sam prašinu sa čadora i potražila Homu i zatekla je u svlačionicama amama, koje je čistila pre otvaranja za žene. Mora da sam delovala zeleno kao peskavica, jer je odmah raširila ruke i držala me u zagrljaju dok joj nisam sve rekla. Mislim da nikada nisam toliko mnogo pričala. Kada sam završila, sve je bilo tiho, a Homa me je još uvek ljuljuškala kao dete. Odvela me je do jastučića, ispružila mi noge i namestila jastuk ispod glave. Onda me je poprskala ružinom vodicom da bi mi se povratila snaga.

„Da li si znala?” pitala sam.

„Sumnjala sam”, odgovorila je, dok me je gledala saosećajno. „Ali nisam znala ko je muškarac.”

„Da li sam pogrešila?”

„U Božjim očima, ti si postupila po zakonu”, rekla je smirenim glasom.

„Ali, da li sam?”

„Šta ti misliš?”

Uzdahnula sam i pogledala u stranu.

„Siroto dete!” rekla je. „Vidim koliko ti je žao. Da si moja ćerka, ja bih rekla Nahid i njenim roditeljima za muta brak pre njenog venčanja. Verovatno bi je svejedno udali za njega, jer koji bogataš nema konkubine? Ali onda ne bi krivili tebe i možda bi sačuvala vaše prijateljstvo.”

Duboko u svom srcu znala sam da je bila u pravu. „Homo, šta bi trebalo da uradim?”

Uzdahnula je. „Šta sada može da se uradi? Svi će saznati istinu tako da možeš i da ostaneš udata.”

„Zašto?”

„Zato što više nisi devica. Ranije si bila siromašna, ali si bar mogla da ponudiš svoju nevinost. Šta sada imaš?”

Naravno da je bila u pravu. „Šta ako Feridun ne bude obnovio ugovor?”

„Onda ćeš morati da ostaneš sama.”

Bila sam suviše mlada da bih mogla da zamislim da ću do kraja života biti sama i bez dece. To je čak gore od onoga što je moja majka preživela. „Ne želim da budem sama”, rekla sam ogorčeno.

Homa me je milovala po ruci. „Dete moje, ne boj se. Ako se tvoj muta brak okonča, to će ti doneti izvesne pogodnosti.”

„Pogodnosti?”

Homa se nasmešila. „Ako je Bog uz tebe, a nadam se da će uvek i biti, naći ćeš boljeg čoveka i udati se za njega. Ako ne, sama ćeš moći da ugovaraš svoje muta brakove. Od sada niko ne može da ti govori za koga da se udaš.”

O tome nisam ni razmišljala. „Ali Nahid mi je rekla da će joj majka zabraniti da se druži sa mnom zbog mog muta braka.”

Homa je na trenutak sklopila oči i oborila bradu, pokazujući da se s tim slaže. „Takva zajednica ne smatra se baš preterano časnom. Zbog toga većina razvedenih žena svoje ugovore za muta brakove drži u tajnosti.”

„Zašto to uopšte i čine?”

„Zbog novca, užitka, dece, ili jednostavno nadajući se da će ih jednom taj čovek uzeti za stalnu ženu.”

„Ali, da li će me ljudi smatrati nedostojnom?”

„Verovatno hoće.”

Niko od ljudi kojima sam verovala nije mi tako otvoreno rekao da će moj ugled biti narušen. Izraz na mom licu sigurno je otkrivao koliko sam ogorčena, pošto mi je Homa rukama obuhvatila glavu.

„Azizam, ne smeš nikome da kažeš, ali i ja sam to jednom učinila”, prošaputala je.

„Zašto?”

„Zaljubila sam se u mladića kada smo oboje bili veoma mladi, ali naši roditelji su nas venčali za druge ljude. Kada mi je umro muž i kada su deca odrasla, moja prva ljubav i ja smo i dalje želeli da budemo zajedno. Pošto je jedva mogao da hrani svoju ženu i osmoro dece, nismo mogli da se venčamo na uobičajeni način.”

„Da li je neko znao za to?”

„Ne, mislili smo da bi bilo pametnije da nikome ne govorimo.”

„Da li ti je davao novac?”

„Samo ako bi mi zatrebao”, odgovorila je.

„Koliko je to trajalo?”

„Deset godina, sve dok nije umro”, rekla je. „Zahvaljujem Bogu što nam je dao pravo na muta brak, jer je to za mene bio jedini način da iskusim ljubav.”

„Zašto onda nisi nikome ispričala?”

„Mnogi ljudi iz dobrih porodica smatraju da je to nepristojno za ženu”, rekla je. „Na kraju krajeva, zar i ti radije ne bi bila stalna supruga i kraljica u svom domu?”

„Svakako”, rekla sam, „ali ja nisam ni imala izbora”.

„Često smo prinuđeni da živimo sa svojim nesavršenostima”, rekla je. „A kada ljudima smeta mrlja na podu, šta oni rade?”

Uprkos tome kako sam se osećala, morala sam da se nasmejem, jer sam znala šta je mislila. „Prostru tepih preko nje”, odgovorila sam.

„Od Širaza do Tabriza, od Bagdada do Herata, to je ono što Iranci rade”, odgovorila je.

Ućutala sam, jer je upravo iznela suštinu. Podigla sam pogled ka Homi, koja me je uhvatila za ruku i grejala je svojim šakama.

„Homo, šta da radim?” ponovo sam je upitala. „Šta će biti sa mnom?”

„Azizam, suviše je rano reći”, odgovorila je. „Za sada, prihvati da nisi imala sreće i da si takođe i sama grešila, poput Haruta i Maruta. Njih dvojica su nešto očajnički želeli, pa su podlegli iskušenju i izdali Najvećeg Gospodara Svega. I ti si nešto želela, ali si uvidela da nije uvek moguće ostvariti svoje želje. I sada to želiš da izmeniš. Učini to kako god budeš mogla i budi poput urme koja postaje sve slađa, mada je tle koje je hrani stenovito i surovo.”

Pre nego što je neko ušao u amam, Homa me je okupala i izmasirala kao majka, očešljala mi kosu, zamotala me u peškir i nahranila me zrnima maka da bi me uspavala. Opružila sam se na prostirci u zasebnom odeljenju i utonula u san. Stara priča o Harutu i Marutu javila mi se snu, kao i odluka da ne budem kao i oni.

Najpre ne beše ničega, a onda postade. Pre Boga nikoga ne beše.

Bila jednom dva anđela koji su se zvali Harut i Marut. Jedna od njihovih omiljenih zabava, kada bi obavili svoje nebeske dužnosti, bila je da špijuniraju ljude. Znajući da na zemlji ima svega u izobilju, verovali su da je živeti u skladu sa Božjim zakonima lako poput izvlačenja ribe iz voda u Zalivu. Ipak, gde god su pogledali, videli su da ljudi kradu, lažu, varaju, bludniče i ubijaju se. Pogledaš ovde: vidiš čoveka u Konstantinopolju koji planira kako da prisili ćerku svog komšije da padne u njegov grešni zagrljaj. Pogledaš tamo: vidiš ženu u Bagdadu koja želi da sipa otrov u paprikaš svom bogatom ocu. Harut i Marut su posmatrali kako se te situacije odvijaju mesecima i godinama. Svaki put kada bi ljudsko biće posrnulo, zajedno bi načinili zvuk koji je podsećao na zvonjavu zvona.

Jednog dana je Bog pozvao Haruta i Maruta kod sebe i rekao im da će ih poslati na zemlju da obave specijalni zadatak. „Vi ćete preuzeti tela ljudskih

bića”, rekao je, „i pokazacete svim anđelima na nebu, kao i čitavom čovečanstvu, kako se živi pravedno i časno”.

Vrhovi krila Haruta i Maruta zablistali su od ukazane časti. Za nekoliko trenutaka poprimili su ljudsko obličje i materijalizovali su se u svetom gradu Mashadu, koji je uvek bio pun hodočasnika. Harut je postao visok, zgodan, bradati momak praznih džepova. Marut je bio niži i zdepastiji, sa ravnim nosom, ali su u njegovoj vreći zveckali zlatnici.

Našli su se u dvorištu najsvetijeg mesta u čitavom Iranu, u hramu imama Reze, koji je svetlucao zbog sićušnih komada ogledala rezanih poput dragulja. Osetivši njihovu duhovnu prirodu, hodočasnici su se okupili oko njih i počeli da zapitkuju. Pošto su oni bili anđeli koji su bili upućeni u puteve Božje, lako im je bilo da pomognu. Njihovi mudri odgovori bili su poput slatke kiše sa nebesa, umirujući i plodonosni.

Kako je počela da se spušta noć, Marut je osetio probadanje u predelu stomaka. Ne znajući šta je to, začudio se zbog neobičnog osećaja. Da li je i njega Bog poslao na misiju poput one Isusove? Da li će i on morati da umre? Od pomisli da će iskusiti još bola počeo je da drhti i uhvatio se za svoj trbuh.

Primitivši da je uznemiren, njegov prijatelj Harut je brzo ustao, video crno pred očima i samo se srušio na zemlju. Posvećeni hodočasnici podigli su dvojicu muškarca i poneli ih u senoviti deo zasvođenog hodnika džamije. „Čitavog dana ova dvojica zaboravila su da jedu i piju”, rekla je jedna od hodočasnica. „Kao da su već napustili svoja tela i uzneli se do nebeskih sfera.”

Razborita hodočasnica donela je svoju hranu. Stavila je zalogaj plavog patlidžana na trouglasti komad hleba i nežno ga stavila Marutu u usta. Oči su mu zatitrale i počeo je da joj liže prste. Vukao je preostali hleb i plavi patlidžan iz njenih ruku, žderući kao svinja, što ju je iznenadilo i ogadilo joj se. Kada je hodočasnica pružila vodu Harutu, pio je uz glasno srkanje i tražio je još. „Kakvi su ovo ljudi?” pitala se.

Kada se smračilo, većina hodočasnika vratila se u svoj privremeni smeštaj na spavanje. Žena je iz milosrđa rešila da ostane sa dvojicom muškaraca dok se ne uveri da su povratili svoju snagu. Pošto su se najeli i napili, Harut i Marut su se osećali bolje. Kako se mesec dizao na nebu, počeli su bolje da zagledaju ženu koja im je pomagala. Lice joj je bilo belo, a obrazi poput jabuka. Oko tamnih očiju bile su trepavice lepe kao kod košute. Harut je žudeo da podigne maramu koja joj je pokrivala kosu. Marut je hteo da se uveri kakav joj je stomak, verujući da je zaobljen i mek poput sveže ispečenog hleba.

Videvši da je muškarcima bolje, žena se pridigla da bi otišla da prenoći. „Sačekaj, milosrdna hodočasnice”, rekao je Harut molećivim glasom koji nije prepoznao. „Molim te, pravi nam društvo još nekoliko trenutaka. Potrebna si nam.”

Oni su kao deca, pomislila je žena, ali je ponovo sela sa njima, zaklevši se da će otići čim se primire. Gde li su odrasla dva tako neobična momka? Da bi prekratila vreme, upitala je: „Odakle potičete?”

Harut i Marut su prasnuli u smeh koji nisu mogli da obuzdaju, a ona je pomislila da brekću i frkću kao divlje svinje. Kao da se nikada ranije nisu smejali. Marut se našao na podu lica okrenuta ka zemlji kada se njegov smeh konačno stišao. Pridigao se, a po nosu i obrazima nahvatala mu se prljavština.

„Ako ti budemo rekli, nećeš nam verovati”, rekao je Harut, dok je Marut pokazivao ka nebu.

Možda su iz nekog religijskog reda u kojem muškarci postaju toliko oduhovljeni da zaboravljaju svoje zemaljsko poreklo, pomislila je žena, ali ipak se sumnja ogledala u njenim očima. „Prvobitno, kada su vas majke rodile, gde ste živeli?”

Harut i Marut su bili svesni da se prema njima odnosi sa strpljenjem kao da ima posla sa glupcima. Novi osećaj javio se u njima, nepoznat kao i ostali. Marutovi obrazi su se zažarili, a Harutu su se ukočili leđa i vilica.

„Mi smo iz najviših sfera”, rekao je Harut, ponovo pokazujući uvis.

„I to možemo i da dokažemo”, dodao je Marut.

Žena je delovala skeptično. „Kako to možete da dokažete?”

„Ranije danas, sa velikom pažnjom slušala si svaku reč koju smo izrekli”, rekao je Harut. „Zar se nismo razlikovali od ostalih ljudi?”

Žena se setila kako ih je doživljavala tog jutra. „Pre nekoliko sati možda bih vam i poverovala“, priznala je. „Gotovo kao da ste napustili svoja tela.”

Harut i Marut su posmatrali kako se njena usta zaustavljaju kod reči „tela”. Obojica su dobila strahovitu želju da ispruže ruku i pomiluju je po stomaku i butinama. Možda će, ako budu uspeli da je zadrže, biti velikodušna prema njima, kao što to hodočasnici ponekad umeju.

„Naša tela su nam strana”, poverio se Marut.

Žena je odmahнула nikom kao da to odbija da prihvati. Još jednom se pridigla da pode.

„Čekaj!” povikao je Marut. „Imam dokaz.”

„To si i ranije rekao.”

„Mogu da ti kažem nešto što niko na Zemlji ne zna.”

Žena je iščekivala bez reči, mada joj je to delovalo neuverljivo. Harut je stavio ruku na srce, osetivši kajanje zbog onoga što je znao da će da urade. Iznenadio se kada je uvideo kako je brzo uspeo da uguši taj osećaj čim se pojavio.

„Cena onoga što znamo je poljubac“, rekao je Marut.

Harut se naljutio jer je pomislio da je prijatelj pokušao da ga izostavi. „Jedan za svakog”, rekao je uz besni pogled.

Žena se premeštala sa noge na nogu. „Šta je to što znate?” pitala je.

„Znamo nešto o Bogu”, rekao je Marut.

Žena je prešla ogroman put peške da bi došla do Mashada. Svakog dana se molila pet puta i pokušavala da otvori svoje srce Bogu. Da li je moguće da je poruka s neba baš pred njom, u vidu ovih detinjastih muškaraca?

„Da li smo se nagodili?” navaljivao je Harut.

„Možda”, rekla je nasmešivši se.

Kajanje se ponovo pojavilo u Harutovim grudima, ali pogled na njene male bele zube između crvenih usana pomogao mu je da savlada ovo osećanje.

„Sedi kraj nas”, rekao je, potapšavši plavu ploču, „i reći ćemo ti ono što samo mi znamo “.

Sela je između Haruta i Maruta, koji su se priljubili uz njene kukove. Harut je osetio strahovito uzbuđenje u preponama. Na trenutak je zamislio kako baca Maruta u bunar da bi nasamo mogao da bude sa hodočasnikom.

„Govori”, rekla je žena. „Čemu me možete naučiti o Bogu, Saosećajnom, Milostivom ?”

„Njegovih devedeset devet imena je već dobro poznato”, rekao je Marut. „Jedini čovek koji je znao stoto ime bio je sveti prorok Muhamed – u stvari, dok nas dvojica nismo stigli na zemlju.”

„Mislite da znate Veliko ime?” rekla je žena. „Ne verujem vam.”

„Prvo, poljubac”, rekli su Harut i Marut uglas.

„Oh, ne”, rekla je žena. „Čula sam već obećanja poput vaših. Najpre ime.”

Harut i Marut su se nagnuli, približivši svoje usne njenim ušima. Nakon što su udahnuili, dva muškarca prošaputala su Veliko ime. Ženin um ispunili su božanski zvuci, koji su odjekivali između njenih ušiju. Da je uopšte bila u stanju da pomisli na Haruta i Maruta, ne bi više sumnjala u njih. Ali sve njene misli pretvorile su se u eho tog zvuka, a telo joj je postalo hladno poput svetlosti u vazduhu. Sve njene žudnje odmah su bile ispunjene, i postala je planeta u trećoj sferi iznad zemlje, sa koje je sada večno sijala čistom svetlošću.

Harut i Marut su takode doživeli promenu. Našli su se obešeni za članak na nozi u dubokom bunaru, a glave su im bile okrenute ka vodi. Tokom dana, dok je sunce pržilo, na usnama su im se pojavljivali plikovi, a stopala su ih pekla. Grla su im bila suva i ispucala dok su neprekidno gledali u ledenu vodu, koju nisu mogli da dohvate rukom. Noću su drhtali od hladnoće, a koža im je toliko bila naježena da je ličila na guščiju. Ako bi i progovarali, to je bilo samo da bi se podsetili kako je bilo dok su bili anđeli i nisu ništa osećali.

Ponekad, kada bi položaj na nebu bio odgovarajući, mogli su i nju da vide. Njena lepota je zračila, saosećajne oči prelazile su po zemlji, a oni su je voleli i žudeli za njom u svojim mukama.

ŠESTO POGLAVLJE

Sledećeg dana bila sam sa majkom u kuhinji i pomagala joj da očisti lekovite trave za svoje meleme kada se zvekir za muškarce dva puta oglasio. „Idi da vidiš ko je”, rekla je kuvarica, pa sam se zamotala u čador i stavila burku, otvorila kapiju i ugledala jednog od Feridunovih slugu, koji mi je uručio pismo za Gostahama. Znajući da ovako zamotanu ne može da me prepozna, sakrila sam pismo i rekla kuvarici da je to bio trgovac koji prodaje planinske začine za paprikaš, za koje sam znala da nam ne trebaju.

Ušla sam u sobu koju sam delila sa majkom i pogledala u pečat: bio je Feridunov. Srce mi je jače tuklo. Ispoljila sam ka Feridunu svoje nezadovoljstvo i sada verovatno piše da je završio sa mnom. Držala sam papir naspram uljane lampe u uzaludnom pokušaju da vidim rukopis koji je krio. Rekla sam sebi da bi pismo trebalo odmah da odnesem Gostahamu, ali nisam mogla da se pomerim. Iako pismo nije bilo za mene, ono što je sadržalo svakako me se ticalo. Premišljala sam se neko vreme, a onda slomila pečat.

Dosta mi je trebalo da pročitam pismo: još uvek nisam bila dovoljno vična i mnoge reči nisam mogla da razumem. Ali videla sam da se moje ime pominjalo nekoliko puta i shvatila sam da je Feridun nudio muta brak za naredna tri meseca, s obzirom na to da je bio zadovoljan mnome.

Pošto sam učinila nešto neoprostivo otvorivši pismo adresirano na Gostahama, sakrila sam pismo u svoj pojas. Ovog puta mi je bilo potrebno da razmislim o ponudi bez uplitanja moje porodice. Sada kada više nisam bila devica, na mene je došao red da odlučujem šta želim. Homa je rekla da je to moje pravo.

Katajun i Melika stigle su malo kasnije nego obično tog jutra. Katajun je delovala sveže kao uvek, ali je Melika imala velike podočnjake.

„Kako ti je muž?” upitala sam.

„I dalje je bolestan”, odgovorila je. „Kašljao je čitave noći.”

„Šta kažeš za kafu da se malo okrepiš?” upitala sam. Sa zahvalnošću je prihvatila posudicu, koja se pušila čim sam je stavila ispred nje.

Kada smo se da radimo, uzvikivala sam nazive boja dok sam razmatrala Feridunovu ponudu. Osećala sam kako je moje telo prihvata. Nije protekao ni čitav dan, a ja sam već žudela za Feridunovim zagrljajem, bez obzira na to što me je pljesnuo; i već sam smišljala nove načine da udovoljim njemu, ali i sebi. Postala sam poput uživalaca opijuma, koji su nervozni dok ne dobiju svoju dnevnu dozu lepljive crne droge, a onda se opuste na jastučićima, raskrečenih kolena, i u očima im se ogleda blaženstvo.

Govorila sam sebi da bi bilo dobro nastaviti sve onako kao i do sada. Pošto je Nahid već sve saznala, više nisam morala da držim muta brak u tajnosti.

Mrzeće mene i moju decu, ali ja ću zaokupljati Feridunovu pažnju, i možda ću živeti zasebno i biti srećna. Možda ću roditi dečake, i mada sama nemam prava na nasleđstvo, oni će biti ti koji će se o meni brinuti kada ostarim.

Ako bih prihvatila Feridunovu ponudu, to bi takođe bila i slatka osveta. Bila bih poput trna koji bi podsećao Nahid da se on nije oženio njom iz ljubavi, već zbog društvene moći. Kada joj muž bude bio noću odsutan, misliće na to kako uživa sa mnom i patiće.

Tako sam razmišljala sve do ručka, a onda je Gordija došla da popriča sa mnom. Bila je elegantno odevena u novi žuti ogrtač i zelenu tuniku, a smaragd koji joj je Gostaham davno poklonio presijavao se poput malenog mora na njenim grudima.

„Upravo sam primila poziv da posetim Nahidinu majku”, rekla je.

„Nadam se da ćete ih sve općiniti”, odgovorila sam, prikrivajući osmeh. Ne želeći da joj kažem šta se dogodilo, odlučila sam da prepustim to Ljudmili.

„Da li bi želela da pođeš sa mnom?” Gordija je bila zadovoljna mojim ponašanjem i pokazivala je to sitnim ustupcima. „Verovatno ćemo razgovarati o narudžbini tepiha, a znam da te to zanima.”

„Veoma ste ljubazni što mislite na mene”, odgovorila sam, „ali moram da se posvetim Katajun i Meliki, kojima sam ovde potrebna da bi mogle da rade svoj posao”.

„U redu, onda”, rekla je smešeći se. Znala sam da joj je bilo drago kada sam ostajala u kući da bih obavljala kućne poslove.

Nastavila sam da uzvikujem boje za moje tkalje sve dok nije došlo vreme da na trenutak zastanem da bi Melika i Katajun mogle da potisnu čvorove drvenim češljem. Melika je pritisla toliko jako sa svoje strane da se češalj slomio, a onda je delovalo kao da će i ona sama da pukne. Uvek sam mogla da vidim kako se oseća samo kada bih joj pogledala u oči, koje su uvek govorile mnogo više od nje same.

„Nema veze”, rekla sam, mada mi je bilo teško da nadoknadim gubitak. „Kupiću novi.”

Melika nije rekla ništa, ali sam znala da je bila zahvalna jer je nisam naterala da plati češalj.

Kada su ona i Katajun otišle, počela sam sama da tkam. Želela sam da budem tu kada se Gordija vrati da bih mogla da joj vidim lice. Vratila se za sat vremena, sva bleđa i uplašena, a surma joj se razmazala oko očiju. Mlatarala mi je pismom ispred lica.

„Šta ti znaš o ovome?” upitala je, a glas je više podsećao na vrištanje.

„Šta je to?”

„Kobra mi je rekla da sačekam ispred, a onda mi je Ljudmila uručila pismo i zalupila kapiju ispred nosa.”

Glumila sam da sam iznenađena. „Zašto bi to učinila?”

Gordija je sela na jastučić kraj mene. „Sigurno su saznali”, rekla je, lupkajući me pismom po ramenu. „Ovim otkazuje naručeni tepih. Da li znaš šta to znači za nas?”

Gostaham je utrošio gomilu novca na skiciranje i naručivanje ogromne količine svile koja je trebalo da bude bojena po njegovoj specifikaciji. Tepih će biti nemoguće prodati drugom kupcu jer je dizajniran sa motivima koji se odnose na Feriduna i Nahid. Nisam ni razmišljala o njegovoj sudbini kada smo se Nahid i ja svađale.

„Kakva nesreća!” rekla sam, i stvarno sam to i mislila. Znala sam da će svi u domaćinstvu morati da plate ako Gordija bude bila zabrinuta zbog novca. Tek nedavno smo ponovo počeli da jedemo džem.

Gordija me je gurlala prstom. „Kada si poslednji put videla Nahid?”

„Pre nekoliko dana, ali uopšte nije pominjala tepih”, rekla sam. To je u potpunosti bilo tačno.

„Kako su onda njeni roditelji saznali?”

„Ne znam”, rekla sam trudeći se da delujem uplašeno. „Pitam se šta će Nahid pomisliti... Da li će joj roditelji reći?”

„Naravno da hoće”, rekla je Gordija. Glas joj je postao laskav i gotovo nežan. „Da li si sigurna da ti ili tvoja majka niste nekome rekle?”

„Nikada nisam progovorila o svom braku”, rekla sam, trudeći se da mi glas ostane ujednačen. Gordija me je pogledala kao da mi ne veruje.

„Plašim se”, dodala sam, nadajući se da ću izazvati njeno saosećanje. „Nadam se da me Nahid neće pozvati da je posetim.”

„Mislim da zbog toga više ne treba da brineš.”

Gordija je otišla u svoje prostorije sa glavoboljom. Mislila sam da ću likovati zbog toga kako je bila posramljena, ali moje misli su se okrenule Ljudmili. Uvek je bila dobra prema meni, a sada me je prezirala. Bilo mi je žao što me je moja žudnja za Feridunom naterala da pristanem da o tome ćutim. Šta bi sada trebalo da uradim po pitanju njegove ponude? Jutros sam želela da je prihvatim. Sada više nisam bila sigurna. Moje srce je čas želelo jedno, čas drugo.

Čim sam ugrabila slobodnog vremena, otišla sam do bazara da kupim novi češalj umesto onog koji je Melika slomila. Prošla sam kraj prodavaca ćilima i ljudi koji su bojili vunu da bih stigla do dela bazara predviđenog za alatke za izradu ćilima, kao što su noževi i makaze za poravnavanje njegove površine, kuke za razdvajanje strukova i češljevi. Prolazi su u ovom odeljku bili zamračeni, uski i puni smeća.

Dok sam obilazila radnje, čula sam kako neko svira tužnu melodiju na svom ćemanetu. Počela sam da pevušim jer mi je zvučala poznato. Kada sam shvatila zbog čega, vratila sam se istim putem i zatekla Feridunovog mladog

muzičara kako sam sedi na kamenu, svirajući instrument. Krajevi njegovog turbana delovali su pohabano, a po licu su mu bili tragovi prljavštine.

Prišla sam mu i rekla: „*Selam*. To sam ja.”

„Ko je to ‘ja’?” upitao je nabusito ne podižući glavu iz svog pognutog položaja.

Podigla sam malo burku da bi mi video lice.

„Oh”, rekao je. „Ti si jedna od njegovih.”

„Šta pod tim podrazumevaš?” pitala sam, iznenađena njegovom grubošću.

„Ništa”, rekao je, kao da mu je tema već dosadila.

Ponovo sam pokrila svoje lice. „Šta se s tobom dogodilo? Mislila sam da si mu jedan od miljenika.”

Gudalom je proizveo zvuk poput mačjeg urlikanja, a usne su mu se razvukle u sarkastičan osmeh. „Izbacio me je.”

„Zašto?”

„Suviše sam ga začikivao”, rekao je. „Sviđaš mu se dok ne kažeš nešto pogrešno.”

Neprijatni tonovi koje je svirao parali su mi uši. „Prekini”, rekla sam. „Šta ćeš sada da radiš?”

„Ne znam”, odgovorio je. „Nemam kuda da odem.” Videla sam strah u njegovim lepim očima sa dugim trepavicama, a brada mu je zadrhtala. Još uvek je bio dete.

Izvadila sam novčić koji sam nameravala da potrošim za kupovinu češlja i spustila u njegovu prosjačku činiju. „Neka je Bog s tobom”, rekla sam.

Zahvalio mi se i prevlačeći gudalom zasvirao slatkastu, melanholičnu melodiju dok sam odlazila. Podsećala me je na muziku koju je svirao kada sam prvi put došla da provedem noć sa Feridunom. Koliko se toga izmenilo od tada, i za mene i za mladog muzičara! Kako je surovo bio prepušten ulici!

Pošto sam izgubila želju za kupovinom, zaputila sam se kući. Dok sam izlazila iz bazara, prošla sam kraj male džamije koja mi je bila dobro poznata. Ušla sam u nju i tiho sela u jednu od sporednih prostorija zastrtih tepisima, slušajući kako žena čita delove iz *Kurana*. Baš je stigla do mog omiljenog odlomka, o tome kako postoje dva mora, jedno sa slatkom vodom koja može da se pije, a drugo slano, ali u oba mogu da se nađu velike, lepe ribe. Reči su mi umirile srce i kada sam začula poziv sa minareta, ustala sam i pomolila se, dodirujući čelom *mor*. Kada sam završila, ponovo sam sela na tepih, slušajući ženin umirujući glas sklopljenih očiju. Mislila sam na Feriduna i Nahid i kako nas je vezivalo prijateljstvo, isprepletano poput umršenih resica. I dalje nisam znala šta da radim u vezi sa Feridunovom ponudom, a moj muta brak uskoro je isticao.

Kad god bi me mučio nekakav problem u selu, moj otac bi mi ga uvek olakšao svojim primedbama. Šta bi mi sada rekao? U mislima sam mogla jasno da ga vidim, onako kako je izgledao tokom naše poslednje šetnje, dok je u

rukama držao štap koji je koristio za pešačenje. Podigao ga je i usmerio poput mača. „Otvori oči!” rekao je, a njegov glas bubnjao je u meni.

Poslušala sam ga i osetila sam kao da prvi put vidim tepih pod svojim nogama. Cvetovi na njemu počeli su da žmirkaju kao da su se pretvorili u zvezde, a istkane ptice kao da su poletele. Činilo se da su svi oblici koje sam dobro znala – poput žutih popločanih zidova džamije, kupole koja se uzdizala do nebeskih visina, čak i samog poda – sada bili podložni promenama poput čestica peska u pustinji. Zidovi su počeli da se klimaju i ugibaju – pitala sam se da nije zemljotres – ali kao da niko drugi nije primećivao, i ništa više nije bilo postojano, ni tle, ni zidovi, ni tavanica. Kao da sam i sama gubila svoj fizički oblik, i u trenutku blaženstva obuzeo me je osećaj predavanja, rastačući me do ništavila.

„Baba!”, povikala sam u sebi. „Šta da radim?”

Nije odgovorio, ali njegova ljubav prostrujala je mojim telom. Osetila sam radost u njegovoj blizini prvi put od njegove smrti. Setila sam se dana kada me je, uprkos svojoj iscrpljenosti, odveo da mi pokaže vodopad i ženu sa snažnim rukama koja se skrivala iza. Njegova ljubav nikada se nije zasnivala na vlastitim interesima i nije zavisila od toga da li sam mu ugađala. Iskusiti njegovu ljubav značilo je uvideti kakva bi ljubav trebalo da bude. Bila je bistra i čista kao reka, i tako sam i ja odsad želela da se osećam. Hizir, Božji prorok, pokazao je izgubljenim hodočasniciima put do vode u pustinji; sada je moj otac meni pokazivao put.

Pulsiranje oko mene postajalo je sve sporije i konačno je prestalo. Zidovi su opet bili čvrsti; tepih običan kao ranije. Dodirnula sam ćilim da bih osetila da sam na čvrstoj podlozi, a onda se pridigla, nesigurnih nogu. Žena koja je čitala *Kuran* primetila je kako se klatim i ponudila se da mi pomogne.

„Pažljivo samo, jer deluješ uzdrmano”, rekla je.

„Hvala vam, ali sada se osećam mnogo bolje”, odgovorila sam. Kada sam izašla iz džamije, korak mi je bio sigurniji, a odluka o Feridunu već je cvetala u mom srcu.

Pronašla sam majku i rekla joj šta se dogodilo u džamiji. Očev glas je i dalje bubnjao u meni.

„Rekao mi je: ‘Otvori oči!’“

„I zagledao se u istinu”, dodala je, dovršavajući pesmu koju je volela da navodi.

Blistala je od radosti. „Kako je divno što je još uvek toliko sa tobom!” rekla je, a oči su joj se ovlažile. „I sa mnom je.”

„Bibi, pomogao mi je da donesem odluku”, rekla sam, znajući da će slušati ako je to nešto što potiče od njega. „Završila sam sa svojim muta brakom.”

Uprkos onome što sam joj rekla, majka je delovala šokirano.

„Šta?! I da uništiš našu budućnost?”

„Neće me večito hteti, *bibi*. Jednog dana će se zasititi i naći će drugu.”

„Pa, zašto mu jednostavno ne uzimaš novac dok ne izgubi interesovanje?”

„Zbog Nahidinih roditelja. Oni nas sada preziru. Jasno su to stavili do znanja time što su odbili tepih koji su ranije naručili.”

Majka je uzdahnula. „Oni znaju da će muškarac imati muta brakove. Naučice da podnose svoj teret.”

Zastala sam. „Zvučiš kao Gordija.”

Majka se trgnula, sva uvređena.

„Postoji nešto što ne znaš”, rekla sam nežno. „Poslednji put kada sam videla Nahid, pretila je da će povrediti decu koju budem rodila. Kako da živim u takvom strahu?”

Majka je znala, baš kao i ja, da je Nahid u stanju da organizuje takvo zlodelo. „Kakva škorpija!” rekla je. „Uvek sam se pitala da li ti je ona iskrena prijateljica.”

„Znam”, rekla sam. „Bila si u pravu u vezi s njom.”

„Ali, šta ćemo onda da radimo?” upitala je majka, delujući uspaničeno sada kada je videla koliko sam ozbiljna. „Gordiji i Gostahamu je već neprijatno i pretrpeli su veliki gubitak. Ako uvrediš Feriduna, možda će izgubiti još više. Šta će s nama biti ako se toliko naljute i izbace nas?”

U kosi moje majka počele su da se pojavljuju sede vlasi od očeve smrti, a na licu da joj se urezuju bore. Njene reči su me uzdrmale, jer sam znala da me je volela više od svega na svetu. Nakon očeve smrti, ja sam joj bila jedina briga – i njena jedina uteha. Život bi dala za mene.

„Ne dozvoli da gladujemo”, rekla je bespomoćno, i znala sam da je želela da se predomislim.

Pokušala sam da je umirim. „*Bibi*, ništa se drugo neće promeniti”, rekla sam. „Biću njihov rob za izradu tepiha kao i dosad, i praviću i prodavati sopstvene tepihe.”

„Napravila si lep tepih i u našem selu, a opet smo skoro umrle od gladi.”

„Ali sada znam kako da unajmim druge da rade za mene i kako da dobijem dobru cenu.”

„Kako?” pitala je. „Nisi muškarac.”

„Mogu da nađem muškarca da mi pomogne.”

„Prevariće te.”

„Ne, ako budem našla *dobrog* čoveka.”

„Suviše je opasno. Ne možemo da jedemo tepih.”

„Ah skloniću malo novca na stranu, i onda ćemo uvek imati nešto čak i ako ne uspemo odmah da prodamo tepih.”

Majka je zakukala. „Da ti je samo otac živ! Alija, prinče među ljudima, pomози nam, spasi nas”, počela je, prizivajući Prorokovog zeta kao što je to

uvek činila kada je bila uznemirena. „Alija, kralju svih vernika, molim za tvoj blagoslov i tvoju zaštitu...”

Dok sam je slušala kako se moli, osetila sam kako sam se sva unervozila. Majka se razočarala u mene, a da to čak ni samoj sebi nije priznala. Da sam bila lepotica, dobro bih se udala i poštedita je muka. Udaš me za Feriduna, pokazala je da je očajna. Pošto neću uspeti da pronađem bolju priliku, bilo bi nam najbolje da prihvatimo ponudu. Ali rođena sam sa darom na koji majka nije računala.

Kada je moje umeće tkanja i osmišljavanja nacrtu procenjivano u gradu, sve sam zaprepastila.

„Bibi”, rekla sam, prekidajući je, „saslušaj me. Možemo da se oslanjamo na druge i od njih očekujemo da nam pruže zaštitu. Hajde da svoje živote učinimo lepšim. Verujem svom srcu i to je ono što bi i otac želeo.”

Majka je na trenutak razmislila o ovom, a onda coknula jezikom po zubima. „Ne bi, uopšte”, rekla je. „On bi želeo da se dobro udaš, a za mene da zadovoljno živim kraj tebe, sa unučetom u naručju.”

„Ali ja se neću dobro udati”, rekla sam ljutito. „A čija je to krivica?”

Bila je to jedina preostala stvar kojom sam mogla da je napadnem, i potegnula sam je.

Majka mi je stavila ruke na obraze, delujući kao da se kaje.

„Onda, dobro”, rekla je, predajući se. „Sada si odrasla žena.”

Na osnovu njenog odgovora znala sam da je na meni da donesem odluku. Pomolila sam se u znak zahvalnosti ocu, koji je te noći bio moj saveznik.

„Ali složiću se s tvojom odlukom da prekineš muta brak”, produžila je moja majka, „ako uradiš nešto. Sledeći put kada te Feridun bude pozvao, reci mu da ga voliš i žudiš za njim, i pitaj ga da li misli da te nekad uzme za svoju ženu.”

Osetila sam se poniženom zbog takve ideje. Zar ne bi trebalo on *mene* da pita? Ko sam ja da pitam bogatog čoveka da se trajno obaveže?

„Ako bi se oženio tobom, znatno bi nam olakšao život”, dodala je majka. „Jedino nam to može pružiti sigurnost.”

Uzdahnula sam. „Zar ne misliš da bi me već pitao da me stvarno želi?”

„Kao što si sama rekla, moramo na sve načine da pokušamo da učinimo svoj život lepšim.”

Bila je u pravu; rekla sam sebi. „Učiniću ono što kažeš”, odgovorila sam, mada je moj ženski ponos bio uzdrman pri samoj pomisli na to.

Iako Feridun nije primio od nas odgovor za svoju ponudu, pozvao me je nakon nekoliko dana. Toliko je želeo da me vidi da je oterao sve sluge pre nego što smo jeli i počeo zubima da me hvata za uvo. Nisam osećala uzbuđenje, ali sam glumila da bih mu udovoljila. Setivši se kako je Gordija uspevala da natera

Gostahama da uradi ono što želi, stenjala sam jače nego obično u njegovom zagrljaju, jer sam želela da bude dobre volje kada mu budem rekla ono što želim.

Ponovo smo se obukli i sluge su donele hranu. Kada smo jeli, zadovoljno se opustio sa čašom vinom u jednoj ruci i nargilom u drugoj. Pretvarala sam se da tražim nekoga. „Večeras nema muzike?” pitala sam, očekujući da čujem šta se dogodilo sa dečakom.

„Ne, večeras”, odgovorio je Feridun ravnodušno.

Da bi sprečio dalja pitanja, okrenuo se ka meni i veštom rukom razvezao mi pojas. „Nedavno sam dobio nekakve neobične vesti”, rekao je, dišući mi u uvo.

„Kakve?”

„Nahid mi je rekla da su njeni roditelji otkazali tepih koji su naručili kao svadbeni poklon”, rekao je. „Nije objasnila zbog čega.”

Delovao je zbunjeno, kao da nema predstavu zbog čega se tako nešto dogodilo.

„Ja znam zašto”, rekla sam, gledajući u njega.

„Stvarno?” rekao je Feridun. Skinuo mi je dimije, zgužvao ih i bacio preko sobe. „Zašto?”

„Saznali su za muta brak, i žele da kazne Gostahama i Gordiju, kao i mene.”

„Znači, to je”, rekao je, bez preteranog uzbuđenja. „Šteta je što su tako ljuti, ali navići će se. Na kraju krajeva, ja sam njihov zet.”

„Pretpostavljam da bi mogao da kupiš tepih od Gordije i Gostahama”, rekla sam.

„Ne, ako ga Nahidini roditelji ne žele”, odgovorio je. „Pomisli kako bi bilo uvredljivo ako bi videli tepih u našem holu!” Nasmejao se kao da mu se ta ideja izuzetno dopala.

Od Feridunove ravnodušnosti sam se nakostrešila, ali sam znala da ovog puta ne smem da pokažem da sam ljuta. Ipak sam htela dalje da ga provociram. „Nahid je veoma povređena”, rekla sam. „Mislim da me sada mrzi.”

Podigao mi je tuniku i tanku potkošulju, ostavljajući me nugu, samo sa tkaninom koja mi je prekrivala kosu.

„Šteta”, odgovorio je, „jer će morati da se bavi tobom onoliko koliko ja to budem želeo. Ne želim da mi žena bude tako prkosna.”

Isprovocirale su me njegove reči i to koliko je naš odnos bio nepravedan. Setila sam se žene koja mi je napravila amajliju: „I ti imaš pravo da okončaš stvari”.

Potisnula sam svoja osećanja i pokušala da usmeravam razgovor na ono o čemu sam želela da pričam. Počela sam da ga nežno milujem po grudima.

„Kada si bio dete, da li si ikada zamišljao da će ti žene biti dve bliske prijateljice?” trudila sam se da zvučim veselo, kao da je to bila šala u kojoj smo svi učestvovali.

„Često sam razmišljao o ženama i kako ću voleti da idem s njima u krevet”, rekao je. „Otac mi je poslao prvu kada sam imao trinaest godina. Ali većinu svog vremena provodio sam radeći sa konjima, učeći da jašem i pripitomljavam one divlje.”

„Zvuči uzbudljivo”, rekla sam. Zamislila sam ga u divljini, kako miluje životinje i penje se na njihova leđa kad god poželi.

„A kada sam ja bila devojčica”, dodala sam, osećajući kao da su ta vremena davno prošla, „zamišljala sam da ću se udati za muža koji će stazu kojom hodam zasipati laticama ruža. To mi je otac uvek govorio.”

„A zar ja to nisam uradio?” rekao je kroz smeh.

„Moj otac nije mogao da pretpostavi na koji način”, odgovorila sam, jer je Feridun *mene* zasuo laticama. Ponovo se nasmejao i počeo da mi širi butine.

Nastavila sam da govorim. „Uvek sam želela da se udam i sa mužem podižem onoliko dece koliko mi Bog bude podario”, progovorila sam, osećajući da mi se muti u glavi jer sam se ipak odvažila da to učinim.

„Neka bude volja Božja i hoćeš”, odgovorio je, ali nije pominjao s kim. Nastavio je da mi širi butine. „Hajde da počnemo da ih pravimo.”

Popela sam se na njega da bih pokušala za trenutak da pridobijem njegovu pažnju. „Sigurno je lepo imati ćerku”, rekla sam.

„Ona je svetlost u mojim očima”, odgovorio je, zgrabivši me za zadnjicu i stežući je. „I ja se nadam da ću imati mnogo dece, ćerki i naročito sinova.”

„Šta ako ti ja rodim sina?” rekla sam, trljajući svojim grudima po njegovim i zgrabivši ga za središte njegovog užitka.

„To bi bio pravi blagoslov”, rekao je, a oči su mu se pomračile. Nastavila sam da pomeram ruku, jer sam konačno naučila gde je najosetljiviji, a on je blago stenjao.

Udahnula sam i zaustavila se. „Ali da li bi to značilo trajno bračno vezivanje?”

Leđa su mu se ukočila, ali je u mojoj ruci postajao sve mekši. „Ne znam”, rekao je pažljivo. „To zavisi od toga s kojom još hoće otac da me oženi i da li ću imati još sinova.”

Gurnuo me je sa sebe da bi sada on bio odozgo. „Šta bi bilo kada bi ti moj sin bio jedini?” upitala sam brzo.

„Možda”, rekao je tonom koji me nije baš ubedio. Milovao mi je grudi i počeo da me ljubi, kao da je želeo da promenimo temu. Raširila sam noge i zaječala da bih ga ohrabrila, ali mislima sam bila na drugom mestu. Koliko je verovatno da mu moj sin bude i jedini? Može da ima četiri žene, a ja još nisam ni bila trudna. Kada je Feridun završio sa ljubljjenjem, zastao je na trenutak.

„Znam šta želiš”, rekao je. „Ali ne mogu ništa da ti obećam.”

Rastužila sam se. „A kasnije?”

„Samo Bog zna šta će biti kasnije”, rekao je. Naslonio se na moje butine da bi ih raširio. „Hajde da ispijemo naš vrč vina sada, kako kaže pesnik, pre nego što od nas samo ostanu glinene posude smrsokane na zemlji.”

Zar će od mene ostati samo takva posuda? Nisam imala vremena da pitam. Narednih nekoliko sati bila sam izgubljena u mraku i vrelini slasti. Bio je naročito nežan prema meni, kao da je želeo da se iskupi što mi nije ponudio trajno obavezivanje. Sviđalo mi se kada su njegove ruke bile oko mene, jer sam se u tim trenucima osećala sigurnom. Ali kada smo završili, sa ogorčenošću sam se prisetila da mi nije ništa obećao.

Ujutru sam se probudila pre njega i posmatrala ga dok je spavao. Malo se ugojio od našeg prvog susreta i dobio stomačić. Sa punih crvenih usana širio se miris vina, duvana, kao i mene same. Bore oko njegovih usta bile su oštre. Zašto bi me uopšte oženio? Ako bi se na taj način obavezao, morao bi da plaća moje i majčino izdržavanje dok smo žive. Ovako samo mora da plati za period od tri meseca. Uvek je bio mudar poslovni čovek, a pogodba koju je sklopio baš mu je odgovarala.

Nakon razgovora sa majkom bila sam rešena da joj dokažem da mogu da prodam tepih po dobroj ceni. Tokom narednih nekoliko dana terala sam Katajun i Meliku da ga završe, i zajedno smo radile naporno kao volovi. Kada je poslednji čvor u gornjem levom uglu bio urađen, nas tri smo se tiskale oko tepiha i gledale ga u čudu, zahvaljujući Bogu na Njegovoj milosti. Kakav je samo osećaj bio tkati poslednjih hiljadu čvorova! Kako je zadržavajuće videti da i najmanja mrljica boje ima svoje mesto, baš kao i mali noćni leptir u Božjoj kreaciji!

Unajmila sam stručnjaka za rezanje ćilima sa bazara da poravna gornji sloj mog tepiha. Kada je završio, površina je bila poput pliša, a šara je delovala još izražajnije nego ranije. Podsećao me je na prohladni prolećni dan, kada se čistobela golubica iznenada vine u nebo, lagana poput misli. Mada sam na bazaru videla stotine tepiha, smatrala sam da moj može da bude potpuno ravnopravan sa najboljim primercima iz kućne radinosti.

Kada su i resice bile urađene, isplatila sam žene preostalim novcem koji mi je majka dala od muta braka i oprostile smo se. Rekla sam im da, čim prodam tepih, planiram da ih unajmim za naredni. Onda sam im dala još malo novca, jer su se trudile.

„Moja deca će danas dobro jesti zbog tebe”, rekla je Melika.

Odnela sam tepih kod Gostahama i zamolila ga da mi kaže šta misli o mom radu. Razvili smo ga u njegovoj radnoj sobi da bi mogao odozgo da ga osmotri od jednog do drugog kraja i malo ga je hvalio, a onda je počeo da govori o manama.

„Neke stvari teško je uočiti dok se tepih ne dovrši”, rekao mi je. „Svetlije crvena doprinela bi da pera deluju lakše. Sledeći put, takođe bih predložio manje bordure zbog istog razloga.”

Objašnjavao mi je svaku boju, svaku šaru i izbor koji sam načinila. Iako razočarana zbog njegove kritike, znala sam da je u pravu. Bio je istinski majstor i osećala sam koliko sam daleko od njegovog znanja i umeća.

„Ne smeš da budeš malodušna”, rekao je. „Ono što sam ti rekao samo je za uši osobe koja izrađuje tepih. Kupac uopšte neće primetiti ono o čemu sam govorio, već će biti očaran lepotom tepiha i misliće da predstavlja nešto izuzetno za svoje vreme. Nemoj jeftino da ga prodaš, jer sada moraš i sama da uvidiš sopstvenu vrednost.”

Zahvalila sam mu jer mi je svojim savetima pomogao da ga uobličim.

„Da već nisi imala ono sa čime bih radio”, rekao je uz osmeh, „ništa se ne bi ni moglo postići”.

Bila je to velika pohvala od majstora kakav je bio Gostaham i veoma me je obradovala. Onda je ponudio da mi pomogne da izložim i prodam tepih, ali ja sam želela da to uradim sama. Kada sam mu to rekla, lice mu je poprimalo zbunjenu izgled.

„Da li si sigurna?” upitao je.

Bila sam sigurna i te kako. Mislila sam da je to najbolji način da ubedim majku da mogu dobro da zaradim od svog umeća.

Gostaham je i dalje delovao zbunjeno što želim da nastavim bez njegove pomoći, ali dao mi je svoj blagoslov i rekao mi da izvučem što višu cenu.

Moja radost oko ćilima brzo se raspršila jer je raspoloženje u kući postajalo sve mračnije. Nekoliko prijatelja Nahidinih roditelja napisalo je pisma Gostahamu u kojima su otkazivali naručene tepihe, navodeći razloge za koje smo znali da su lažni. Kako su gubili poslove, tako su Gostaham i Gordija počeli sve više da se plaše. I dalje su imali prihod iz kraljevske tkaonice tepiha i posedovali lepu kuću tako da ne bi gladovali, ali brinulo ih je što će možda morati da se odreknu luksuza na koji su navikli i statusa u društvu. Iznenada su u kući počele prepirke. Gordija je terala Gostahama da dođe do novih naručilaca, a on se žalio da do čitave nesreće ne bi ni došlo da nije bila toliko pohlepna. Kada bi krenuo ka njoj, ona bi samo uzmakla i njeni krici zadovoljstva nisu više odjekivali kućom. Čak su i sluge delovale mrzovoljno. Čula sam Šemšu kako tiho pevuši dok je cedila veš: „Hej, vetre, oduvaj zlu kob; hej, kišo, obaspi nas srećom”.

Jednog dana nakon ručka, Gostaham i Gordija pozvali su majku i mene u veliku sobu. Ušle smo, ukazujući im dužno poštovanje, ali njihov odgovor bio je osoran. Osetile smo neraspoloženje i u samom vazduhu čim smo se izule i zauzele mesta na jastučićima.

Gostaham je, kao i obično, prvi počinjao da govori, a onda je Gordija preuzimala reč. „Juče sam poslao slugu u Feridunovu kuću”, rekao je Gostaham. „Uopšte ga nije primio.”

„Baš neljubazno”, odgovorila je moja majka.

„Nije samo neljubazno”, rekla je Gordija. „Nečuveno je.”

Okrenula se ka meni. „Pitali smo se da li ste se ti i Feridun možda posvađali. Možda ga je nekakva sitnica razljutila.” Osmehnula mi se da bi me ohrabrila da govorim.

„Delovalo je da je poslednji put bio veoma zadovoljan mnome”, odgovorila sam. „Da li sam ja u pitanju?”

„Još uvek nam nije plaćen tepih sa visećim draguljima”, rekao je Gostaham. „Čini se da Feridun ne želi da se rastane od svog novca.”

„Možda je zaokupljen svojim poslovima”, rekla je moja majka.

„Sumnjam”, rekao je Gostaham. „Verovatno je ljut.”

„Možda su mu Nahidini roditelji stavili do znanja da su nezadovoljni?” upitala sam, pokušavajući da krivicu svalim na odgovorne.

„Nikada ne bi to uradili”, rekao je Gostaham. „On je odrastao čovek koji može da se oženi kim hoće. Takav je zakon.”

„Šta se dogodilo poslednji put kada si se videla sa njim?” upitala je Gordija, nestrpljiva da sazna.

„Jedina nova stvar koje mogu da se setim”, rekla sam, izmišljajući, „jeste da mi je rekao da ga oduševljava više od drugih žena.

„Zamisli to!” rekla je Gordija, kao da joj takav razvoj situacije nikada nije ni padao na pamet.

„I da jedva čeka ponovo da me vidi”, dodala sam.

„Dobro je”, rekla je Gordija, zvučeći kao da mi uopšte ne veruje. „Šta je sa Nahid – da li je možda ona svašta napričala svom mužu protiv nas?”

„Ne znam”, odgovorila sam. „Više me ne poziva da je posetim.”

Gordija se okrenula ka svom mužu. „Najbolje čemu možemo sada da se nadamo jeste da će Feridun da obnovi muta brak. Podseti me: kada ističe ugovor?”

„Sutra”, rekla sam.

„Da li misliš da će ga obnoviti?”

„Ovoga puta uopšte ne sumnjam”, rekla sam, osećajući kako mi njegovo pismo pritiska kuk.

„To će nam doneti olakšanje” odgovorio je Gostaham, protežući nogu. „Ako Feridun bude bio na taj način povezan s našom porodicom, siguran sam da će da plati tepih.”

Gordija se oraspoložila: „Svi ćemo biti srećniji kada budemo primili njegovo pismo u kojem traži produžetak ugovora, zar ne?”

„Svi osim mene.” Rekla sam ovo glasnije nego što sam nameravala.

Gordija je ustuknula na svom jastučetu. „Šta si, pobogu, time htela da kažeš?”

„Nameravam da ga odbijem.”

„To ne dolazi u obzir!” Gordija se okrenula ka mojoj majci gotovo je preklinjući. „Nema veze šta tvoja ćerka kaže u ovoj sobi”, rekla je. „Znam da se sudbina poigrala s njom u poslednje vreme. Možda joj je potrebno neko vreme da bi saslušala tvoj mudri savet.”

Majčina leđa ostala su uspravna. „Odluka u potpunosti zavisi od ćerke”, rekla je. „Ona je sada udata žena i dovoljno je stara da bi znala šta je dobro, a šta nije.”

Nije odavala ni najmanji znak slabosti, koji bi Gordiji dao povoda da počne da je ubeđuje.

„Grešiš”, obratila mi se Gordija.

Osetila sam kako mi je krv nagrnula u obraze. „Ne grešim ja!” odgovorila sam glasnije nego što je trebalo. „Gostaham kaže da imam dovoljno umešnosti da počnem da radim u kraljevskoj tkaonici, samo kada bih bila muško. Ali umesto da me pustite da primenjujem svoje umeće i nađete mi priliku za častan brak, prodali ste me u bescenje.”

Majka je kraj rukava prislonila uz svoje lice. „Alije mi, ona je u pravu”, rekla je. „Prihvatila sam ponudu jer sam smatrala da je to jedini način kojim ćemo se spasti bede.”

Bio je to prvi put da vidim kako je Gostahamu neprijatno. Izbegavao je da me pogleda u oči, ali opet nije ništa uradio da obuzda svoju ženu. Kao tkalac tepiha bio je majstor, ali kao muž bio je slabašniji od tek rođenog jagnjeta. Sada kada više nisam bila devica, shvatala sam kako stvari funkcionišu između njega i njegove žene. Uprkos njenim manama, on ju je voleo, i nije bilo srećnijeg dana za njega od onog kada bi dobio novu porudžbinu. Ona bi tada ispunila kuću svojim zavodljivim smehom i pozvala ga u svoju postelju. Zbog toga će Gostaham učiniti sve da bi sačuvao mir u svojoj kući.

„Svi smo se nadali da će ti biti bolje”, rekla je Gordija. „Možda ćeš imati više sreće ako budeš ponovo pokušala.”

„Suviše je kasno”, rekla sam.

Gordijin glas postao je leden. „Jezik pregrizla”, rekla je. „Ako budeš dobila ponudu za produženje ugovora, pristaćeš. Da li me razumeš?”

Skočila sam na noge, ljuća nego ikad u životu. Iako nisam bila visoka, Gordija, Gostaham i majka delovali su mi majušno.

„Neću”, rekla sam, lupnuvši nogom.

„Ti, nezahvalnice!” viknula je Gordija toliko glasno da je čitavo domaćinstvo moglo da je čuje. „Ne zaboravi da smo zbog tebe izgubili novac!”

„A ja sam izgubila svoju nevinost zbog vas!” proderala sam se na nju.

Gordija je ključala od besa. „Gujo jedna! Nakon svega što smo učinili za tebe!”

„Vi uvek možete da napravite drugi tepih”, rekla sam hladno. „Ja ne mogu da povratim svoju nevinost.”

Ne žalim zbog vremena koje sam provela u Feridunovom zagrljaju; na kraju krajeva, tamo sam i postala prava žena. Ali moja vrednost umanjila se otkako sam izgubila nevinost, a bez miraza, nijedan muškarac nema razloga da me uzme za stalnu ženu.

„Prodali ste me nadajući se zaradi u budućnosti”, rekla sam, a glas mi se ponovo pojačao. „Dugujete mi nešto zbog toga.”

„Ništa ti ne dugujemo!” vrisnula je Gordija. „Sutra možemo da te izbacimo i niko neće misliti da smo učinili nešto loše.”

Gostaham je izgledao kao da je želeo da bude bilo gde samo ne u ovoj sobi, ali nije rekao ni reč.

Prodorno sam gledala u Gordiju bez reči. Na kraju, ni Gostaham nije mogao da podnese tišinu.

„Azizam, ne možemo da priuštimo da navučemo na sebe Feridunov gnev”, rekao je nežno.

Oborila sam pogled na trenutak ka njemu, a srce mi je bilo puno zahvalnosti zbog svega čemu me je naučio. „Časni *amu*”, rekla sam nazivajući ga „stricem” iz ljubavi i poštovanja, „Vi ste moj učitelj i najsjajnija zvezda u mojim očima. Da li me terate da nastavim da povređujem druge zbog novca?”

Gostaham je molećivo pogledao u svoju ženu. „To su, stvarno, ženske stvari”, promrmljao je.

„Jesu”, rekla je Gordija, odvlačeći razgovor od njega. „Čekaćemo Feridunovo pismo, a onda ćemo pristati na obnavljanje ugovora. Nema više šta da se doda. Sada možete da se vratite vašim poslovima.”

Prislonila je šaku na slepoočnicu, kao što je uvek činila kada bi se uplašila glavobolje. Dok smo odlazile, rekla je Gostahamu: „Šta očekuješ od nekoga ko je pokidao ćilim sa razboja?”

Na putu ka kuhinji, promrmljala sam najgoru uvredu koje sam se setila. „Otac joj gori u paklu”, rekla sam.

Počele smo da pomažemo kuvarici da secka povrće, ali nakon nekog vremena majka je rekla da se ne oseća dobro. „Idi i privilegijama”, rekla sam joj. „Ja ću da uradim ostalo.” Iseckala sam celer takvom silinom da su komadići skakali i pojedini se otkotrljali na pod, pa me je kuvarica izgrdila jer rasipam hranu.

Do kraja popodneva skovala sam smeo plan. Pružila sam novčić Tadžiju, šapnuvši mu da sazna gde se Holandanin brije ili gde se kupa (bez obzira na to koliko retko), da bih znala gde da ga pronađem.

„On ide na bazar svake srede posle podne da razgleda ćilime”, rekao je potrčko, gurnuvši novčić u svoj rukav i gledajući me drsko.

„Sačekaj!” rekla sam, pokušavajući da ga dobijem nazad, ali Tadži je klisnuo u *biruni*. Stvarno je bio prefrigan.

Pošto je bila središta, otišla sam na bazar, pretvarajući se da sam poslata da nešto obavim i veći deo popodneva šetala sam od jedne tezge do druge glumeći da se interesujem za tepihe. Dok sam se divila jednom indigo boje, uočila sam Holanđanina preko puta kako razgovara sa mladim trgovcem potkresane brade. Motrila sam na njega dok nije krenuo, a onda sam se jednim prolazom ustremila između tezgi do susednog, sve dok nisam stigla do puta kojim je išao, kako bi delovalo da sam ga slučajno sreća.

Podigla sam burku da bi mogao da mi vidi lice i krenula ka njemu. Holanđanin je gledao tepihe koji su visili ispred radnji kada me je ugledao.

„*Selam alejkum*”, rekla sam, odvažno ga pozdravivši. „Da li danas tražite tepihe koje biste kupili?”

„Da, naravno”, rekao je Holanđanin, iznenađen što mu se neko obratio. Podsetila sam ga iz čije sam porodice i da sam ja izradila vuneni tepih koji je dobio.

„Ah!” uzviknuo je. „Nisam još našao tako fini tepih kao što je vaš i divim mu se više nego ostalim.”

Nasmešila sam se; stranac je pomalo nezgrapno ispoljavao ljubaznost, ali sam i pored toga uživala. Bio je neobičan izbliza. Njegove plave oči bile su prozirne kao mačje, a pokreti isto tako nepredvidivi.

„Uvek tražim lepe primerke koje bih prodao u Holandiji”, rekao je.

„Onda biste možda želeli da pogledate tepih koji sam upravo završila?”

„Svakako, biće mi zadovoljstvo.”

„Mogu li da vas pozovem da dođete da ga vidite?”

„Bio bih vam izuzetno zahvalan ako biste mi ga poslali”, odgovorio je. „Moja supruga uskoro treba da stigne i želeo bih da ga i ona vidi.”

„Biće mi čast”, rekla sam.

„Uz vaše dopuštenje, poslaću momka do vaše kuće i on će doneti tepih do mesta na kojem živim.”

„Molim vas, neka vaš momak potraži baš mene, a ne nekog drugog”, rekla sam.

Holanđanin me je načas pažljivo osmotrio. „Zar ga vaša porodica ne bi uputila na pravo mesto?”

Oklevala sam. „Želim da iznenadim svoju porodicu”, odgovorila sam mu.

Oči su mu poprimile izuzetno zainteresovani izgled. „Kakva odlična ideja!” rekao je. „Mogu li danas da pošaljem momka?”

Iznenadila me je njegova užurbanost, ali sam mislila da će biti najbolje da prihvatim. „Na usluzi sam vam.”

Holanđanin se naklonio i otišao. On je platio najvišu cenu za koju sam ja čula. Ako mu se bude svideo moj tepih, dobro ću zaraditi.

Kada sam stigla kući, Holanđaninov momak me je već čekao. Nadajući se brznoj prodaji, predala sam mu tepih, dajući mu i dobru napojnicu da bih bila sigurna da će mi pomoći ako mi bude zatrebao.

Ubedena da ću uskoro dobiti punu vrećicu para od Holanđanina, nastavila sam da sprovodim svoj plan. Zamotavši se tako da mi se lice uopšte nije videlo, otišla sam do trga Slika sveta u potrazi za pisarem. Našla sam jednog nedaleko od Džumanske džamije i naredila sam mu da napiše pismo Feridunu na svom najboljem papiru i najlepšim rukopisom. Trebalo bi da objasni da piše u Gostahamovo ime, jer za njega radi, i da biranim jezikom kaže da se porodica ljubazno zahvaljuje Feridunu na njegovoj ponudi za muta brak, ali da je moja želja da ga odbijem i da to nema veze sa odlukom porodice već je ona isključivo moja.

„Gde je tvoja porodica danas?” upitao je pisar, koji je imao razbarušenu bradu i bradavicu blizu nosa.

„Kod kuće.”

„Baš je čudno što te potpuno samu šalju napolje”, rekao je, „naročito da rešavaš probleme koji se tiču pitanja srca”.

„Ne osećaju se najbolje danas.”

„Niko od njih?”

Kada nisam odgovorila, dao mi je znak da priđem i šapatom rekao: „Uradiću to, ali koštace te tri puta skuplje od uobičajene cene”.

Šta sam mogla da uradim? Dobro je zarađivao time što je mogao da proceni u koliko se očajnoj situaciji nalaze njegovi klijenti.

„Platiću”, odgovorila sam.

„A ako ikada budeš otkrila da sam ja bio pisar, zakunuću se nad *Kuranom* da je to bio neko drugi.”

Pisar je napisao pismo i tiho ga pročitao da bih samo ja mogla da čujem. Nije zvučalo tako ugladeno poput pisama koje su Feridun i Gostaham pisali, mada je bilo nakićeno i puno laskavih izraza. Zbunjeno sam ga posmatrala jer nisam mogla da procenim u čemu je bila razlika. Ali, pošto sam bila u žurbi, pomislila sam da će ipak biti u redu.

Odnela sam pismo kući i čekala da Gostaham negde izađe, a onda sam ušla u njegovu radnu sobu i uzela pečat sa skrivenog mesta. Znala sam da često nije vodio računa o tome da ga drži zaključanog, ne sanjajući da bi se neko iz njegovog domaćinstva usudio da se izdaje za njega. Otopila sam malo crvenog voska na poledinu pisma i brzo utisnula pečat u njega. Sada nije moglo ni biti sumnje da pismo stiže iz Gostahamove kuće.

Kada sam završila, osetila sam se prvi put tokom poslednjih meseci zaista čistom iznutra. Bez obzira na to koliko će stroga biti kazna, više nisam mogla da podnosim muta brak. Znala sam da će Gordija i Gostaham biti veoma ljuti i da ću biti kažnjena, ali mislila sam da će mi oprostiti kao što su to i ranije činili.

Najtežu stvar ostavila sam da obavim po podne. Sedeći sama u svojoj sobici, napisala sam pismo Nahid. Moj rukopis nije bio graciozan i ličio je na dečji, ali želela sam da dobije pismo ispisano mojom rukom, u kojem joj govorim o onome što mi je na duši. Učila me je da pišem i želela sam da vidi koliko sam mnogo od nje naučila i koliko cenim njene savete, znanje i prijateljstvo. Znala sam da će Nahid prepoznati iskrena osećanja iza nevešto napisanih reči.

Draga Nahid, najmilija moja prijateljice,

Pišem ti da bih te molila za oprostaj. Volim te više od ostalih prijatelja, a povredila sam te. U početku, pre nego što sam saznala za tvoju veridbu, muta brak je samo meni teško padao, ali kada je obnovljen a ja nisam učinila ništa da to sprečim, izneverila sam te. Žao mi je što nisam pravilno postupila i rekla ti za njega pre nego što si se udala. Nadam se da ćeš mi oprostiti što sam donosila pogrešne odluke. Uvek ću te voleti; ali uviđam da ti mene više ne možeš da voliš. I zato sam rešila da tebi i Feridunu podarim mir. Odbila sam njegovu drugu ponudu za produžetak i time je naš muta brak okončan. Želim ti sreće u životu i nadam se da će doći dan kada ćeš me se sećati s ljubavlju koju i ja gajim prema tebi.

Onda sam pokidala upletena vlakna duginih boja oko mog vrata i razvezala sedam čvorova jedan po jedan, mrmljajući blagoslov pri svakom odvezivanju. Kada su vlakna bila razdvojena, priložila sam ih uz pismo. Nahid neće tačno znati šta su čvorići predstavljali, ali će razumeti da sam poništila čini i učinila sve da oslobodim njenu ljubav.

* * *

Narednog dana, dok smo majka i ja vadile koštice iz urmi, začule smo Gostahama kako viče u *biruniju*. Kako su zvuci postajali sve glasniji, razaznala sam samo reči ‘tepih’ i ‘muta brak’. Obrisala sam ruke i pokušala da se priprelim za ono što će da usledi.

„Draga *bibi*, moj muta brak je okončan”, rekla sam, pokušavajući da zvučim smireno.

„Neka nas Bog zaštiti!” odgovorila je majka. Nastavila je da vadi koštice iz lepljivog voća, a ja sam primetila da joj se ruke tresu.

Gostaham je uleteo u dvorište s pismom u ruci, dok mu je Gordija bila za petama i preklinjala ga da joj kaže šta se dogodilo. Turban mu je bio nakrivljen, a purpurna tunika natopljena znojem. Setivši se kako su me njih dvoje grdili kada sam isekla ćilim sa razboja, počela sam da crvenim i da se znojim, mada sam znala da sam ovog puta ispravno postupila. Ustala sam da bih se suočila s njima.

Gostaham mi je bacio pismo pred noge. „Odakle se ovo stvorilo?”

Pretvarala sam se da ne znam šta je to. „Ne umem da čitam niti pišem”, rekla sam.

Gostahamovo lice bilo je crveno od besa. „Išao sam danas do Feridunove kuće da zatražim od njega novac koji nam duguje”, rekao je kao da me nije ni čuo. „Kako sam se samo iznenadio kada mi je rekao da sam mu pisao i odbio muta brak!”

„Šta?” zapitala je Gordija zbunjeno.

„Kada sam ugledao svoj pečat na pismu, nije bilo svrhe da poričem. Rekao sam Feridunu da sam unajmio novog pisara, koji će biti otpušten iz moje službe. Molio sam ga da mi oprostí zbog nezgrapnog stila kojim je pismo napisano i veličao sam njegovu velikodušnost i ime.”

Gordija je prekrila lice rukama kao da nije mogla da podnese sramotu.

Sada sam počela da se tresem. Iako sam saslušala sadržaj pisma pre nego što sam ga poslala, nisam dovoljno dobro čitala da bih znala da ga je pisar očajno napisao. Moje ćutanje i zajapureno lice ukazivali su na to da sam kriva.

„Kako može jedna žena iz mog domaćinstva da me dovede u tako ponižavajući položaj!”

Zgrabio me je za tuniku i povukao me ka sebi. „Za ovo nema opravdanja”, rekao je. Jednom rukom pogodio me je u slepoočnicu, a drugom me je udario po vilici. Pala sam na pod.

Majka se bacila ispred mene. „Prvo mene udari!” povikala je. „Nemoj samo da diraš moje dete.”

„Pretpostavljam da Feridun neće da ti plati”, Gordija je rekla svom mužu.

„Da mi plati?” frknuo je Gostaham podrugljivo. „Imao sam sreće što nije nekome naredio da me otruje. Jedini način da dobijem njegov oprostaj bio je da izmislim još priča. Rekao sam mu da smo našli stalnog muža za nju i da je u njenom najboljem interesu da to prihvati dok je još mlada, osim ako je on ne želi za sebe.”

„Šta je on rekao?” upitala je moja majka, ne mogavši da prikríje nadu u svom glasu. Stavila sam ruku na obraz da bih zaustavila pulsirajućí bol u vilici. Krv na mom jeziku imala je ukus gvozda.

„Rekao je: ‘Iskorišćena je i zasitio sam je se’. A onda je otresao jednu ruku o drugu kao da se čisti od prljavštine.”

Baš kao što sam i očekivala. Možda sam mogla još neko vreme da pružam užítak Feridunu, ali jednog dana bi me se otarasio.

Gordijino lice se skroz zgrčilo dok me je gledala s visine. „Ti si rođeni baksuz!” rekla je. „Da nisi, tvoj otac ne bi umro tako mlad, Nahid ne bi otkrila muta brak, a naši prijatelji ne bi nam otkazivali porudžbine.”

Nije bilo načina da se neko reši baksuza. Uvek će donositi nesreću domaćinstvu i umrljati sve što dodirne, barem je ona u to verovala.

„Nahid je saznala od Kobre”, usprotivila sam se, a krv mi je krenula na usta. Majka je strgnula svoj šal sa glave, duga seda kosa rasula joj se preko ramena i počela je tkaninom da je upija. „Sve što sam ja učinila bilo je da priznam da je to tačno.”

„Trebalo je da lažeš”, rekla je Gordija.

„Nisam mogla više da izdržim!” povikala sam, mada me je strašno bolelo kada bih otvorila usta. „Kako biste se vi osećali ako biste svaka tri meseca morali da brinete da li vas muž još uvek želi? Ili ako vaša najbolja prijateljica preti vašoj deci?”

„Neka Bog uvek čuva moje kćeri”, odgovorila je Gordija, ignorišući moja pitanja.

Podigla sam pismo koje mi je Gostaham bacio ispred nogu. Sada mi je bilo krivo što sam ga poslala. Niko me nije toliko mnogo naučio kao on; i mada me nije štutio kao otac, ipak je bio divan učitelj.

„Ništa me ne opravdava zbog činjenice da sam bez pitanja uzela pečat”, rekla sam. „Učinila sam to jer nije bilo drugog načina da napustim muta brak.”

„Trebalo je da mi kažeš koliko si bila nesrećna!” eksplodirao je Gostaham. „Mogao sam da prenesem tvoju odluku Feridunu uz izvinjenje i izjavama zahvalnosti zbog njegove velikodušnosti. Nema sumnje da je ljut jer nije očekivao da bude odbijen tako nezgrapno, uz elementarno nepoznavanje pravopisa.”

Uzdahnula sam. Još jednom sam pogrešila zbog svoje brzopletosti, ali ovog puta imala sam dobar razlog. „Ali Gordija je rekla da moram da pristanem.”

„Da si mi otkrila svoje planove, uvideo bih opasnost i pronašao bolji način.”

Nisam mu verovala, jer se do sada nikada nije suprotstavljao svojoj ženi. Ipak sam rekla: „Duboko se kajem zbog svojih grešaka. Znam da nisam uvek ispravno postupala jer nisam iz Isfahana. Ljubim tvoja stopala, *amu*.”

Gostaham je okrenuo dlanove ka nebu i podigao pogled kao da će mu oproštaj pasti odozgo.

„Zar nisu već izazvale dosta problema?” rekla je Gordija. „Izgubili smo narudžbine za nekoliko tepiha zbog nje. Više ne zaslužuju da žive ovde.”

Pokušala sam opet; nisam imala šta da izgubim. „Molim za dopuštenje da ostanemo pod vašom zaštitom”, rekla sam mu. „Radiću kao rob na vašim tepisima tako da vas neće koštati ni pare što ovde živimo. Sve što budete rekli obavljacu bez pritužbi.”

„To je kazala i prošli put”, rekla je Gordija.

Gostaham je ćutao. A onda je rekao: „Tako je. Ovog puta je gadno, stvarno gadno.”

Samo to je i bilo potrebno Gordiji da bi izgovorila reči koje je već nedeljama priželjkivala da kaže: „Prognane ste iz ovog domaćinstva. Sutra morate da odete.”

Gostaham se zgrčio, ali joj nije rekao da drži jezik za zubima. Udaljio se, a Gordija je krenula za njim, ostavljajući me tamo da krvarim. Majka mi je nagnula glavu unazad i svojim šalom pokušavala da očisti otvorene rane na mojim izubijanim obrazima. Trzala sam se bolova.

Nije prošlo mnogo dok nismo začule Gordijino stenjanje kroz kuću, što je bila Gostahamova nagrada jer joj je dozvolio da bude po njenom.

„Taj grozni zvuk”, promrmljala sam.

Majka nije ništa rekla.

„Bibi”, prošaputala sam, jer sam jedva mogla da govorim, „žao mi je kako je sve ispalo”.

Majčino lice se ukočilo. Naglo je ustala i otišla u kuhinju, ostavljajući me samu. „Ne, opet ona”, čula sam kako kuvarica kaže.

Ležala sam na zemlji, krvareći i bila sam potpuno izgubljena. Lagano sam se pridigla i sama otišla u krevet, stenjući od bolova.

Šemsa, Zuhra i moja majka dovršile su vađenje koštica iz urmi. Jak miris jagnječeg paprikaša i urmi ispunio je vazduh i čula sam kako sve sluge jedu zajedno. Ostala sam u krevetu, povremeno dremajući i držeći vilicu da bih ublažila bol. Majka me nije pitala kako sam kada je došla na spavanje. Usred noći sam ustala da bih otišla do klozeta i naletela sam na Šemsu, čije su se oči razrogačile kada me je ugledala. Stavila sam ruke preko lica i osetila da su mi se obrazi naduli kao lopta.

Sledećeg jutra nisam mogla da otvorim usta da bih jela, a donja usna mi je bila utrnuti. Ali Asgar, koji se razumeo u konje i ovce, napipavao mi je vilicu da ustanovi da li ima preloma. „Mislim da nije slomljena”, rekao je, ali mi je za svaki slučaj umotao krpom oko brade i vezao je na vrhu glave, naredivši mi da je držim dok se bol ne stiša.

„Koliko dugo?” pitala sam stisnutih zuba.

„Barem nedelju dana”, odgovorio je. Pogledao me je sažaljivo. „Zaslužila si kaznu”, rekao je, „ali ne ovakvu. Čak ni šugavo pseto ne bih ovako povredio kao što je on tebe.”

„A sve to zbog njegove žene!” rekla je moja majka.

„Kao i uvek”, rekao je Ali Asgar, koji je godinama bio njihov sluga. „To se nikada neće promeniti.”

Stavili smo nekoliko stvari u svoje zavežljaje i otišle da sačekamo Gordiju i Gostahama u dvorištu.

„Gde ti je tepih?” pitala je majka, delujući zabrinuto kada je videla da nosim samo mali zavežljaj.

„Mislim da će ga Holandanin kupiti”, odgovorila sam, mada nisam dobila nikakvih vesti od njega. Mučilo me je to što se njegov momak još nije vratio sa ponudom.

Upravo tada su Gordija i Gostaham izašli u dvorište odeveni u svoje čiste tunike, ona u ružičastu, dok je njegova bila boje vina. Ni on ni ona nisu rekli ništa u vezi sa krpom oko moje glave i mojim nadutim licem. Gordija mi je pružila svoj ukočeni obraz da je poljubim na rastanku, a onda odlučno pogledala u stranu. Pomislila sam da je Ali Asgar sigurno razgovarao sa Gostahamom o mojoj povredi, jer me je uzeo za ruku i spustio malu vrećicu novčića u moj rukav kada Gordija nije gledala.

„Hvala vam na svemu što ste učinili za nas”, rekla im je majka oboma. „Izvinjavam se zbog toga što smo vam bile na teretu.”

„Neka Bog uvek bude uz vas”, odgovorila je Gordija, tonom koji je nagoveštavao da će nam pomoć biti neophodna.

„I uz vas, takođe”, odgovorila je majka. Gledala je puna iščekivanja čas u nju čas u njega, kao da bi mogli da se predomisle, ali oni su se okrenuli i vratili u *birani*. Ja sam samo rekla do viđenja jer me je lice bolelo od Gostahamovih udaraca, a duša još više.

Ali Asgar nas je otpratio do ulice i gledale smo kako se visoka kapija zatvara iza nas. Spolja je Gostahamova kuća ličila na tvrđavu. Ništa od udobnog života u njoj nije moglo da se vidi, čak ni svetla. Ostale kuće u ulici delovale su isto tako beživotno i negostoljubivo.

Došle smo do kraja puta koji je prolazio kroz Četiri bašte. Prosjak je bio na svom uobičajenom mestu pokraj kedrovog drveta. Njegova posuda za milostinju bila je prazna i drhtao je na vetru, a kraj patrljka pomodreo mu je od hladnoće. Kada ga je ugledala, majka se povila i počela da kuka iz dubine duše.

„Dobra *hanumo*, šta te muči? Kako mogu da ti pomognem?” upitao je prosjak, mašući patrljkom. To što joj je tako odrpani čovek ponudio pomoć nateralo ju je da još jače zakuka. Pokušala sam da je obuhvatim rukama, ali ona je izbegavala moj zagrljaj.

„Draga *bibi*, pronaći ćemo neko rešenje”, rekla sam stegnutih zuba da bih zaštitila vilicu. Ali nisam zvučala ubedljivo, jer jedva da sam i sama verovala u to.

„Ne, nećemo”, rekla je. „Ne shvataš šta si uradila. Sada smo na ulici i možemo da umremo.”

„Ali...”

„Trebalo da se vratimo u naše selo”, rekla je majka. „Tamo bar imamo krov nad glavom.”

Zamislila sam kako napuštamo grad istim putem kojim smo i došle, preko mosta podignutog za šaha. Ali znala sam da neću moći ni da zakoračim na most a da se ne okrenem da ponovo osmotrim grad, samo da bih videla njegove tirkizne i limunžute kupole koje se presijavaju na jutarnjem suncu. A onda sam zamislila kako koračam po mostu i zastajem ispod jednog njegovog svoda da bih čitav grad obuhvatila svojim pogledom. Pretvorila sam se u slavu koji je ruži Isfahana pevao večitu ljubavnu pesmu o njenim lepotama.

„Ne želim da odem”, rekla sam.

„Ne obraćaj mi se više”, odbrusila je majka. Počela je da se udaljava, a ja sam krenula za njom, dok nas je ljubazni prosjak molio da se izmirimo.

Put nas je naneo do Slike sveta, gde je jak vetar kovitlao prašinu po trgu. Kraj nas je prošao čovek koji je trljao svoje ruke i drhtao. Ulični prodavci bili su poput komaraca koji su bez predaha zujali oko naših ušiju. Prodavac noževa neprekidno nam je gurao pod nos „sečivo oštro poput Solomonovog”.

„Ostavi me na miru – nemam novca”, konačno sam zarežala. I toliko je bilo dovoljno da kažem, pa da osetim bol u vilici.

„To je laž”, rekao je grubo dok je odlazio.

Nalet ledenog vetra naneo nam je prašinu u lice. Majka se malo nagutala i počela je da kašlje. Pozvala sam momka da nam donese dve vruće kafe i platila mu jednim od mojih dragocenih novčića. Prodavac noževa video je srebrnjak sa druge strane trga i uhvatio je odsjaj sunca svojim nožem i usmerio ga ka mojim očima.

Taman sam se spremala da mu odbrusim, ali me je majka sprečila. „Za promenu, drži jezik za zubima.”

Tako prekorena, ispijala sam kafu jedva uspevajući da razmaknem usne. Nisam imala predstavu šta da radimo. Znala sam da ću morati nešto da smislim pre nego što majka počne da traži nekoga ko bi na kamilama mogao da nas odveze do našeg sela.

„Imam ideju”, rekla sam. Kada sam ustala, majka je krenula za mnom, i probijale smo se između uličnih prodavaca dok nismo uočile grupicu žena koje su prostrle svoju skromnu robu nedaleko od kapije bazara. Jedna je nudila vez na kojem je bilo prikazano drvo života, što je verovatno bila najvrednija stvar u njenom domaćinstvu. Druga je prodavala ćebad koju je sama tkala. Tražila sam Meliku i našla je kako čuči na jednom od svoja dva tepiha. Kada me je ugledala, užasnuto je skočila na noge.

„Sačuvaj Bože!” rekla je. „Šta ti se desilo?”

„Melika”, prošaputala sam, „možeš li da nam pomogneš?”

Ustuknula je na trenutak, posmatrajući moje modrice i natečeno lice. „Šta si uradila?”

Nisam se iznenadila što mene krivi, jer sam znala kako izgledam. „Gordija je odlučila da joj predstavljamo preveliki teret”, rekla sam.

Melikine oči su se suzile. „Da li si obrukala porodicu?”

„Naravno da nije!” odbrusila je majka. „Moja ćerka ne bi nikada tako nešto učinila.”

Melika se pokajala što je to rekla, jer je moja majka delovala kao ugledna udovica u crnini.

„Naljutili su se jer sam načinila pogrešnu procenu u vezi sa tepihom”, rekla sam, što je barem delimično bilo tačno. Nisam htela da joj kažem za muta brak iz straha da bi me to unizilo u njenim očima.

„Melika, da li znaš nekoga ko bi primio dve sirotice? Imamo novac da platimo.”

Protresla sam kesicom sa novčićima za mojim pojasom. Zнала sam da je Meliki potreban novac, a nama je bila neophodna zaštita porodice.

Uzdahnula je. „Moj muž i dalje boluje, a imamo samo jednu sobu za nas četvoro.”

„Molim te”, odgovorila sam. „Mi možemo da brinemo o njemu dok si ti van kuće.”

Melika je malo oklevala i izgledalo je kao da će nas odbiti.

„Ja umem da pravim lekove”, ponudila se moja majka. „Pokušaću da ga izlečim.”

Melikino lice je na trenutak zablistalo od nade. „Šta možeš da učiniš?” upitala je.

„Umem da pripremim lek od sušenog planinskog bilja koji će zalečiti njegovu pluća”, hitro je odgovorila majka. Pokazala je na svoj zavežljaj. „Ovde su biljke koje sam sakupljala tokom leta.”

Melika je uzdahnula. „Pomogla si mi kada mi je to bilo potrebno”, rekla je. „Neću vas ostaviti da se smrzavate ili gladujete.”

„Neka te Bog obaspe svojim blagoslovom, Melika!” rekla sam. Imala je mnogo razloga da ne poveruje u moju priču, ali ipak je rešila da mi pomogne.

Majka i ja čučnule smo kraj nje pokušavajući da joj pomognemo da proda svoju robu. Melika je dozivala prolaznike, mameći ih da osmotre njene tepihe. Umesto toga, mnogi muškarci su zastajali da osmotre nju jer je imala usne kao pupoljak ruže i biserni osmeh. Majka je pokušavala da ih od toga odvрати pričajući im o kvalitetima tepiha, ali kao da više nije umela da bude slatkorečiva. Setila sam se kako je nekada namamila putujućeg trgovca svilom da kupi moj tirkizni tepih, cenajući se koketno dok nije postigla cenu koju je želela. Sada je samo delovala umorno i niko se nije duže zadržavao da bi se našalio s njom. Sedela sam na tepihu dok je ona radila i rukom pridržavala vilicu da bih ublažila bol. Jedina osoba koja je uspela nešto da proda tog ledenog dana bila je žena koja je tkala ćebad, jer je njena roba sada bila neophodna.

Popodne je bilo na izmaku, Melika i dalje nije uspela ništa da proda, a većina prodavaca otišla je svojim kućama. Zamotala je tepihe, pa smo ona i ja prebacile po jedan na leđa. Majka je ponela naše male zavežljaje i krenule smo za Melikom kroz bazar ka starom trgu i džamiji.

Majka je hodala napred kraj Melike, a telo joj je bilo ukočeno. Nije se osvrnula da me pogleda i pita kako sam. Probadao me je bol u vilici, ali sam mnogo više patila jer nije obraćala pažnju na mene.

Dok smo promicale starim trgom kojim sam toliko puta prošla kada sam išla da se vidim sa Feridunom, počela sam da razmišljam o njemu i maloj ulici sa drvoredom u kojoj je bila smeštena njegova kuća poput dragulja, namenjena uživanju. Možda je baš sada bio tamo i spremao se za sastanak sa novim

muzičarem ili nekom drugom devojkom sa kojom je ugovorio muta brak. Osetila sam grč u preponama kao da sam ga njima obuhvatila, a nalet vreline krenuo je od mog stomaka ka obrazima. Sada ću morati da se odreknem tih užitaka i možda ih nikada više neću ni doživeti.

Nastavile smo da hodamo dok skoro nismo izašle iz grada. Nisam ni znala da se nedaleko od Feridunove palate užitka nalazio čitav splet uličica u kojima su živele sluge. Melika je skrenula u mračnu, krivudavu uličicu punu blata. Gomile smeća ležale su na ulici, a oko njih su zujale muve. Barice iz noćnih posuda još su više smrdele, jer ovde nije bilo septičkih jama. Prljavi divlji psi kidisali su sa gomila đubreta, a mogle su da ih zadrže samo kamenice, koje su na njih bacali dečaci masne kose.

Iako je napolju još bilo svetlo, ulice su postajale sve tamnije kako smo odmicale krivudavim putem, a mirisi sve oporiji. Konačno, nakon nebrojanih skretanja, stigle smo do Melikine razvaljene kapije. Ušle smo u maleno dvorište popločano izlomljenim pločicama, gde se gomila dece igrala i tukla. Dva dečaka jurnula su ka Meliki, raširivši svoje prljave ruke. „*Bibi*, ima li piletine?” „Da li ima mesa?”

„Ne, dušice moje”, rekla je Melika nežno. „Danas nema.”

Razočarani, vratili su se svojim prijateljima i prepirka se nastavila.

„To su moja deca, Salman i Šahvali”, rekla je.

Melika je otvorila vrata svoje sobe. „Dobro došle”, rekla je. „Molim vas, raskomotite se, a ja ću da skuvam čaj.”

Izule smo se kraj vrata i sele. U dnu sobe nalazila se mala peć za grejanje i kuvanje, a pored nje nekoliko garavih lonaca. Na podu su bile dve korpe, u kojima su se verovatno nalazili lični predmeti članova porodice, kao i njihova odeća. Tavanica je bila mrka na mestima gde je prokišnjavalo. Žalila sam Meliku što je morala da živi u takvoj bedi. Kada sam je zaposlila, nisam ni znala koliko joj je očajnički novac bio potreban.

Melikin muž, Davud, spavao je na prostirci u jednom ćošku, dišući teško kao da mu je nešto zapelo u plućima. Dodirnula mu je glavu da vidi koliko je topao i krpom mu obrisala znoj sa čela.

„Jadno stvorenje”, rekla je.

Zajedno smo popile slabi čaj, jedva progovorivši. Vodila sam računa da ne posečem usnu na rubu posude koja je bila okrnjena. Uskoro je Melika pozvala svoju decu na večeru, iako je za jelo imala samo hleb i sir. Majka i ja smo odbile hranu, tvrdeći da nismo gladne. U svakom slučaju, ja ne bih ni mogla da stavim hleb u usta i da ga žvačem.

„Treba ti supa”, rekla mi je Melika saosećajno.

„Ako dozvoliš, ja ću sutra skuvati supu za sve”, odgovorila je moja majka.

„Ah, ali odakle vam novac?”

„Još nam je nešto preostalo”, procedila sam. Bol u mojoj vilici se pogoršao.

Kada je pala noć, raširile smo porodično ćebe na pod. Davud je spavao kraj zida, sa Melikom kraj sebe i decom između. Onda je došla moja majka i na kraju, ja. Kada bi nam se tela slučajno dodirnula, majka bi se pomerila i udaljila od mene.

Sa svima nama koji smo ležali po podu, ostalo je tek toliko mesta da jedna osoba može da se pridigne i koristi noćnu posudu, čučajući blizu peći da bi se malo zaklonila. Davud je glasno krkljao tokom noći. Deca su sigurno nešto sanjala jer bi povremeno vrisnula. Melika je često uzdisala u snu. Saznala sam da ja stenjem kada sam se prenela iz sna zbog nekakvog užasnog zvuka i shvatila da potiče od mene.

Noć je bila kišovita i ovog puta probudila me je kapljica hladne vode koja me je udarila po licu sa krova koji je prokišnjavao. Dok sam je brisala, pomislila sam na Gostahamovu veliku sobu sa kao rubin crvenim tepihom, vazama sa cvećem, i na to kako je u njoj uvek bilo toplo. Drhtala sam i povukla na sebe tanko ćebe. Kada sam u zoru konačno ustala, bila sam umornija nego što sam bila kada sam legla.

Ujutru smo majka i ja ponudile da ostanemo da brinemo o Melikinom mužu i deci dok ona bude pokušavala da proda svoje tepihe. Ali pre nego što je otišla, da bismo ostale časne u Božjim očima, kao i u očima njenih komšija, zamolila nas je da potpišemo muta brak sa Salmanom i Šahvalijem. Oni su imali samo pet i šest godina tako da muta brak, naravno, nije podrazumevao ono što podrazumeva pravi brak. Jednostavno smo izjavile da prihvatamo ugovore i tako smo postale članovi porodice i nismo morale da se pokrивamo pred Davudom.

„Sada ste naše snaje”, rekla je Melika uz osmeh, „čak i ti, *hanumo*.” Neobično je razmišljati o mojoj majci kao o snaji žene koja je duplo mlađa od nje, ali ipak je bilo neophodno da se i to učini.

Kada je Melika otišla, majka je zamolila decu da je odvedu do najbližeg bazara, gde je kupila kesu punu jeftinih jagnječih kostiju. Ubacila ih je u lonac pun vode na peći i kuvala ih sa malo povrća. Davud se probudio, zbunjeno gledajući po sobi i pitajući se ko smo mi. „Priateljice”, rekla je moja majka, „koje su došle da naprave supu od koje ćeš ozdraviti”. Zaječao je i okrenuo se da nastavi da spava.

Ostala sam na svojoj prostirci ošamućena. Povremeno bih utonula u san, samo da bi me probudili bol u vilici i osećaj gladi u stomaku. Bilo mi je teško da zaspim jer je Melikina kuća bila bučna. Još šest porodica živelo je u sobama pored dvorišta koje smo delili, uključujući i Katajun, njenog brata Amira i njihovu majku, tako da je uvek bilo prometno. Smetali su mi mirisi: noćne posude, užeglog ulja, uznemirujući miris pileće krvi posle klanja, oštar miris kuvanog pasulja, smrdljivih cipela ostavljenih u dvorištu – svi svakodnevni mirisi ovako skućenog života. A tu su se neprekidno čuli i zvuci: majke koja viče na dete da obavi svoj zadatak, muža koji je vikao na svoju ženu, komšija koji su se svađali oko novca, točkova koji su tandrkali po neravnoj blatnjavoj

uličici, seckanja povrća, mrmljanja molitvi, jauka zbog bola ili neke nesreće – čula sam ih sve. Gostahamova kuća bila je tiha kao tvrđava.

Jedino što mi je pomoglo da ne očajavam bila je činjenica da posedujem skupoceni ćilim. Kada se oporavim, potražiću Holanđanina i završiti prodaju. Čim budem držala srebrnjake u ruci, započecu novi tepih sa Katajun i Melikom. San mi je bio da mogu da unajmim druge da bismo mogle da radimo više tepiha odjednom, baš kao u kraljevskoj tkaonici tepiha. Onda bismo moja majka i ja zaradile dovoljno novca da se izdržavamo i živimo kako nam odgovara.

Trebalo je više od nedelju dana da mi vilica dovoljno zaraste da bih mogla da odem i potražim Holanđanina. Nisam želela da odem da ga posetim dok sam bila povređena i u modricama, jer bi tada lako mogao da pomisli da bih prihvatila bilo koju cenu za svoj tepih.

Kada sam rekla majci da nameravam da ga nađem, samo je rekla tri reči: „Ja ću kuvati”. I dalje nije mnogo sa mnom razgovarala. Njena ljutnja me je tištila i nadala sam se da će je Holanđaninov novac odobrovoljiti.

Majka je uzela naš poslednji novčić i otišla na mali bazar kraj Melikine kuće da donese pile. U dvorištu mu je presekla arteriju na vratu, dok su je deca drugih ljudi posmatrala sa zavišću, a onda je očistila pticu i skuvala je u loncu sa svežim povrćem. Kada je Melika te noći stigla kući, obradovao ju je miris paprikaša koji ne pamti kada je poslednji put okusila. Zajedno smo se gostili, a čak je i Davud ustao i pojeo nekoliko zalogaja paprikaša, izjavivši da je ta hrana došla iz raja.

Narednog dana je bila sreda, dan kada je Holanđanin dolazio na bazar. Majka mi je ujutru podgrejala ostatke paprikaša i dala hleb. Najela sam se pre nego što sam na sebe navukla jedinu lepu odeću – Nahidinu ružičastu tuniku i purpurni ogrtač – mada sam znala da je niko neće videti. „Vratiću se uskoro, nadam se sa srebrnjacima”, rekla sam.

„Srećno”, odgovorila je majka suvo i ne pogledavši me.

Podigla sam svoju burku da bi Holanđanin mogao da me prepozna i zaputila se kroz bazar ka Slici sveta. Nakon tako kratkog vremena provedenog sa Melikinom porodicom, nisam više osećala da mi je mesto na Velikom bazaru, odakle su se videle šahova palata i džamija boje limuna, koja je blistala naspram nebeskog plavetnila, jer sam sada živela u kraju gde je bilo teško održavati čistoću.

U jednom prolazu naletela sam na mladog muzičara koji je svirao ćemane. Sada je delovao još prljavije i neurednije nego ranije. Požurila sam jer nisam imala ni novčić da mu dam. Koliko je samo prosjaka bilo po gradu! Jedva da sam ih primećivala kada sam prvi put došla u Isfahan.

Kada sam stigla u deo bazara u kojem su se prodavali tepisi, pretvarala sam se da razgledam izloženu robu nadajući se da ću čuti poznati glas stranca. Da bih utrošila vreme, pažljivo sam zagledala serdžadu na kojoj se isticala svetlucava svileni površina tamnomrke boje između dva bela stuba spojena lukom. Tkanje je bilo tako fino, a izgled tako besprekoran da sam zaboravila na bol u vilici.

Iako sam sate provela po radnjama, nisam ni videla niti čula nešto o Holanđaninu. I dalje se nadajući, počela sam da se raspitujem kod trgovaca da li su čuli nešto o njemu i da li znaju gde živi. Jedan od njih, krupan momak koji jedva da je bio u stanju da razaznaje stvari od gustog dima opijuma u svojoj radnji, rekao je: „Danima ga nisam video”. Sigurno sam delovala izbezumljeno jer mi se nacerio i rekao da će mi dati novac za ono za šta mi je potreban. Stegnula sam svoj čador ispod brade i istrčala iz njegove radnje.

Postajalo je sve hladnije. Duvala sam u šake da bih ih zagrejala i čučnula na trenutak kraj jedne prodavnice. Dečak koji je prodavao kafu prošao je sa poslužavnikom punim posudica iz kojih se pušilo, vičući kako će njegovo piće uskomešati krv. Čežnjivo sam gledala u topli napitak, ali nisam imala ni novčić.

Setivši se da sam videla kako Holanđanin razgovara sa mladim trgovcem prvi put kada sam ga pronašla, lagano sam otišla do radnje tog čoveka. Bio je sam i sedeo na jastučetu sa drvenom klupom na kolenima čitajući nešto iz svoje knjige sa računima.

„*Selam alejkum*”, rekla sam.

Pozdravio je i on mene i upitao kako može da mi pomogne.

„Da li znate stranca sa plavim očima?”

„Holanđanina”, rekao je trgovac, listajući da bi me uslužio.

Srce mi je poskočilo na trenutak, jer su me njegova potkresana brada i mršavost podsetili na Feriduna. Pocrvenela sam i pogledala u stranu.

„Tražim ga jer mi je hitno potreban zbog posla”, rekla sam. „Možete li da mi kažete gde da ga nađem?”

„Nećete moći da ga nađete”, rekao je trgovac. „Otišao je.”

„Iz Isfahana?”

„Iz Irana.”

Srce je počelo tako jako da mi lupa da sam se uplašila da će mi iskočiti iz grudi i morala sam da se pridržim za težu.

„Šta vas muči, *hanumo*?” upitao je trgovac, obraćajući mi se sa uvažavanjem kao da sam udata.

„Ja... ne osećam se dobro”, rekla sam, pokušavajući da se pridržim. Nakon svega što se dogodilo meni i majci, nisam mogla da podnesem pomisao da je izgubljena i poslednja prilika da preživimo.

„Molim vas da sednete i odmorite se”, rekao je. Utonula sam u jastučice, pokušavajući da se pribcrem, dok je on pozvao dečaka zaduženog za kafu, koji je prolazio tuda i platio mu jedan fildžan. Brzo sam je popila, zahvalna što ponovo osećam prepoznatljivu toplinu u svom telu.

Naravno da sam ovim pobudila radoznalost trgovca. „Kakvog to posla imate sa Holanđaninom?” upitao je i dalje stojeći na pristojnoj udaljenosti.

„Razmišljao je da kupi ćilim koji sam napravila”, rekla sam. „Njegov sluga uzeo ga je pre nekoliko nedelja i od tada mi se nije javljao.”

Bilo mi je teško da prikrijem bol koji sam osećala. Setila sam se Nahid i kako je ona uspevala da deluje pribrano. Pokušala sam to isto tako što sam svoje nokte zarila u dlan.

„Žao mi je, *hanumo*”, rekao je trgovac. „Sigurno znate da stranci ovde dolaze samo da bi se obogatili, a mnogi se ponašaju gore od džukela.”

Setila sam se kako se Holandānin loše vladao pred Gostahamom.

„Čuo sam da je čak dobio jedan tepih besplatno od jedne isfahanske porodice koja se bavi izradom tepiha. Potrebno je biti vešt na rečima da bi se u tome uspelo”, rekao je trgovac.

„Kakva sreća”, odgovorila sam ogorčeno, pomislivši na to kako me je Gordija izneverila. Pogledala sam unaokolo i videla kako su neki drugi trgovci počeli znatiželjno da gledaju šta se dešava. Ustala sam da bih krenula; nisam čak ni mogla da zastanem u radnji nekog muškarca a da ljudi ne počnu da dovode u pitanje moju čast.

„Ako ga vidite, hoćete li da mu kažete da ga traži jedna žena? Možda je zaboravio.”

„Naravno”, rekao je. „Neka bude volja Božja da se vrati i plati vam ono što vam duguje.”

„Mogu li ponovo da dođem ovde da se raspitam da li je stigao?”

„Osećajte se ovde kao kod svoje kuće”, odgovorio je.

Izraz sažaljenja u njegovim očima ukazivao mi je na to da on ne veruje da ću više ikada videti Holandānina. Zahvalila sam mu se na ljubaznosti i krenula na dug put do kuće. Uskoro će se smračiti, pa je zahladnelo i vazduh je postao oštar. Dok sam se vukla preko starog trga, počele su da padaju prve snežne pahulje. Kada sam stigla do Melike, već su mi napadale po čadoru. Vilica me je više bolela po hladnom vremenu, pa sam morala prvo da zagrejem lice ispred peći da bih bila u stanju da progovorim. Melika i njeni dečaci okupili su se oko mene, a čak je i majka delovala kao da gaji nadu da donosim dobre vesti.

Kada sam im rekla da ne treba ništa da očekuju, Davud je dobio napad kašlja, koji je zvučao kao da nikada neće prestati. Melika je izgledala iznureno kao da kosti više ne mogu da izdrže težinu njenog tela. Činilo se da se na licu moje majka briga urezala još dublje nego ranije.

Melika me je zbunjeno pogledala. „Pustila si da njegov momak odnese tvoj tepih – bez ikakve garancije?” pitala je.

„On je poslovaao sa Gostahamom”, rekla sam. „Mislila sam da sam zbog toga sigurna da me neće prevariti.”

Moja majka i Melika su se pogledale.

„Tvoji dezeni su tako lepi”, rekla je zamišljeno Melika. „Veoma si samouverena kada uzvikuješ redosled boja za ćilim. Zbog toga se lako previđa da si zapravo još vrlo mlada.”

Majka je uzdahnula. „Nezrelija nego što bi trebalo”, rekla je sumorno i nakon toga začutala. Sedele smo tamo zajedno, ispijajući bledunjavi čaj i jedući

hladan hleb, pošto smo samo to imale, i slušale glasne, ljutite povike dece iz dvorišta.

Htela sam da započnem novi ćilim, ali nismo imale dovoljno novca za vunu. Jedino što smo mogle da radimo da bismo zaradile neki novac bilo je da pripremamo meleme i prodajemo ih. Primetivši da mnogi stanovnici oblasti već kašlju i kijaju od hladnoće, majka je odlučila da skuva lek za bolesti pluća, nosa i grla. „Možeš da pokušaš”, rekla joj je Melika sumnjičavo, „ali većina ljudi ovde je suviše siromašna za takav luksuz”.

Pitala sam da li bih i ja nekako mogla da pomognem. „Verujem da si već dovoljno pomogla”, rekla je majka oštrim glasom.

Sedela sam u tišini dok je majka ložila vatru u peći i stavljala korenje i bilje koje je sakupila tokom leta da se prokuva. Majušna soba ispunila se gorkim mirisom, a vazduh je postao zadimljen od pare. Oči su mi se ovlažile od dima da sam povremeno morala da izlazim u dvorište. Izgleda da je samo Melikinom mužu bilo bolje: para mu je pročistila grlo i omogućila mu da lakše diše neko vreme.

Posle podne me je majka poslala na mali bazar u kraju da kupim nekoliko jeftinih glinenih posudica, bez ikakvih ukrasa po sebi, i sa glinenim poklopcem. Pogledala sam u sitne novčiće koje mi je stavila u ruku, a kojih je bilo tako malo da bi samo nekome jadnijem od nas značilo da ih dobije. Ipak sam otišla na bazar, povremeno podižući svoj čador da se ne bi vukao po vlažnom đubretu, koje je ležalo unaokolo. Na ovom bazaru su najsiromašniji stanovnici grada mogli da nabave stvari kao što su grubo obrađene posude, cipele napravljene od stare odeće, pohabana ćebad i već nošeni turbani.

Prvi prodavac grnčarije kojem sam prišla narugao se onome što sam ponudila. „Ne delim milostinju”, rekao je.

Potražila sam najbedniju prodavnicu na bazaru, ali kada sam trgovcu ponudila novčiće, i on mi se smejao. Začuvši dečji plač u zadnjem delu njegove radnje, ponudila sam da mu donesem dve posudice s lekom koji će umiriti dete i zalečiti kašalj. Kada se složio, znala sam da je to delom iz sažaljenja jer sam zbog svog upalog lica delovalo neuhranjeno. U prolazu sam opazila svoj odraz u metalnom tiganju, koji se prodavao na ulazu u bazar.

Kada je majka dovršila pripremanje leka, sipala ga je u posudice i zatvorila ih. Dve sam odnela prodavcu grnčarije, koji mi se zahvalio jer sam se tako brzo vratila da ispunim dogovoreno. Onda smo rekle svim porodicama u dvorištu da ćemo prodavati lek ili ga menjati za hranu. Ali, Melika je bila u pravu: niko nije imao sredstava. Nije bilo kao u Gostahamovom komšiluku, gde su porodice čuvale zalihe lekova u kući. Ovde je bolest bila tragedija koja mnogo košta i samo kada je bilo veoma ozbiljno, pozivao bi se doktor i tada bi žena išla u apoteku da kupi stvari koje je prepisao i pripremala lek.

Kada nismo uspele u komšiluku, smislile smo da prodajemo lekove negde drugde. Pošto su svi ugledni ulični prodavci bili muškarci, zamolile smo

Katajuninog brata Amira da pođe sa nama i pomogne nam da prodamo svoju robu u bogatijim delovima grada. Bio je visok, nezgrapan momak prijatnog ponašanja i glasa, koji je brujaao kao da potiče od odraslog muškarca.

Prvog dana zaputili smo se rano ujutru do uređenijeg kraja u blizini Četiri bašte, koji je bio dovoljno daleko od Gostahamove kuće da se ne bismo slučajno sreli s njim. Amir je zdušno prihvatio svoju ulogu. „Neka ti disanje bude lako kao vetar!” vikao je, dok se njegov vreli dah ledio u vazduhu. „Lek travara sa juga sa osvedočenim dejstvom!” Povremeno bi izašao neko od posluge da osmotri našu robu. Ako bi to bio muškarac, Amir bi zgrabio posudicu i pokušao da mu je proda. Ako bi bila žena, onda smo nastupale majka i ja. Do popodneva prodali smo dve posudice napitka, što je bilo dovoljno da kupimo hleb i bubrege na žaru za nas troje.

„Hoćemo li da probamo da prodajemo našu robu kod džamije sa mesinganim minaretom?” upitala sam majku. Nije odgovorila. Uzdahnula sam i krenula za njom kući.

Sledećih nekoliko nedelja nosile smo naše lekove svakog dana osim petkom u bogatije krajeve grada. Još je više zahladnelo i bilo je sve više bolesnih. Nismo mnogo zarađivale, ali bilo je dovoljno da se najedemo i donesemo manju količinu hrane za Katajunin sto.

Jednoga dana majka se probudila sa zacaklelim očima i vodom u plućima. Rekla sam joj da ću ići sama sa Amirom, ali ona je kazala da to ne bi bilo umesno. Iako sam je molila da ostane kod kuće i odmara se, ipak se nekako pridigla i tog dana smo se zaputili u hrišćanski deo grada preko mosta Trideset tri luka. Bilo je strašno hladno. Ledeni vetar duvao je po Večnoj reci, a vrhovi planina Zagros bili su beli od snega. Reka je delovala kao da će da se smrzne. Dok smo prelazili most, zahvatio nas je jak nalet ledenog vetra. Majka i ja držale smo se jedna za drugu kako nas ne bi oduvao. „Ah!” uzviknula je, a grlo joj je bilo puno tečnosti. Produžili smo preko mosta, prošli kraj velike crkve i počeli da se spuštamo ulicama koje su delovale raskošnije.

Uprkos hladnoći, Amir nije izgubio ni svoj entuzijazam niti jak glas kojim je vikao. Hvalio je naše lekove dubokim glasom koji je mamio. Naročito su žene reagovale na njegove povike. Lepa mlada sluškinja izašla je iz jedne od kuća i otvorila kapiju da bi pogledala posudice. Kada smo majka i ja pritrčale i pozdravile je, delovala je razočarana što joj nije Amir prišao.

„Diši lakše i ostaćeš zdrava!” rekla joj je majka.

„Pošto je?”

Majka je dobila tako jak napad kašlja da su joj suze krenule na oči, a ona se gušila i šmrktala pre nego što je uspela da dođe sebi.

Služavka se povukla i zalupila nam kapiju pred nosom.

Majka je čučnula naspram velike kuće i obrisala oči, obećavši da će brzo doći sebi, ali nismo imali srca da idemo dalje tog dana. Vratile smo se u hladnu mračnu kuću. Majka se zamotala u ćebe, drhteći, i spavala je sa prekidima sve do sledećeg jutra. Stavila sam lonac ispred naših vrata da bih dala znak da je u

našoj kući bolest, tako da bi susedi koji su imali sredstava mogli u njega da ubace malo luka, šargarepe ili tikvica. Planirala sam da napravim slabu supicu od onoga što nam ostave. Ali kada se majka probudila, odbila je da jede jer je gorela od temperature.

Sledećih nekoliko dana nisam radila ništa, već sam samo negovala porodicu. Išla sam po vodu iz obližnjeg bunara i nudila je majci i Davudu. Stavljala sam hladne obloge na majčino čelo. Vezala sam vrpču oko jajeta koje je Katajun donela i obesila ga za tavanicu, jer sam verovala da novi život ima isceliteljska svojstva. Kada bi Salman i Šahvali ogladneli, mešala sam brašno i vodu i mesila hleb. Radila sam sve od čega je Melika već bila suviše umorna – od pranja odeće dečacima do čišćenja kuće.

Majka je obično posle podne dobijala temperaturu i tada joj je bilo veoma teško da izdrži bol. Čebad bi prebacila preko očiju da bi ih zaštitila od svetla. Previjala se na svojoj prostirci i drhtala, iako joj se čelo sijalo od znoja. Onda, kada bi se temperatura povukla, ležala je na prostirci beživotnih udova, a lice joj je izgubilo boju.

Dala sam poslednjih nekoliko posudica sa lekom Amiru, koji ih je prodao i doneo nam novac. Majka je nameravala da ga upotrebi za kupovinu osušenog korenja i bilja da bi napravila sledeću količinu, jer nije mogla zimi da sakuplja sveže biljke. Ali nisam mogla nikakav novac da uštedim pošto Melika još nije prodala svoj tepih.

Trošila sam novčiće što sam sporije mogla, kupujući samo najnužnije stvari kao što je brašno da bih umesila hleb i povrće za supu. Hrana nije dugo trajala. Kada je novac bio potrošen, svi smo izdržali prvi dan posta bez mnogo pritužbi. Ali narednog dana, Salman je išao za mnom dok sam obavljala svoje poslove i molio me da mu dam hranu. „On mora da jede!” rekao je, pokazujući na Šahvalija, koji je bio toliko umoran da je sedeo tiho blizu peći, a oči su mu bile bezizražajne.

„Dala bih mu svoj život, ali stvarno nemam hleba”, rekla sam, žaleći njega više nego što sam kukala nad sopstvenim praznim stomakom. „Odvedi Šahvalija do Katajunine kuće i zamolite ih da vam daju zalogaj da pojedete.”

Kada su otišli, užasnuto sam se osvrnula po sumornoj sobi. Moja majka i Davud ležali su na uflekanim prostirkama. Kod vrata je bilo prljavo od cipela koje smo izuvali, a soba se osećala po ljudima koji se nisu dugo kupali. Nisam imala vremena da se okupam. Bilo mi je teško da poverujem da sam nekada imala svoje pomoćnice prilikom kupanja, koje su me prale i čupkale mi dlačice dok ne bih postala glatka kao jabuka, odevale me u svilu i slale da ugađam čoveku koji je menjao kuće kao što drugi menjaju odeću.

Majka je na trenutak otvorila oči i pozvala me. Pohitala sam do nje i sklonila joj kosu sa lica. „Ima li supe?” upitala je promuklim glasom.

Očajanje koje sam osetila bilo je ogromno kao nebo jer nisam imala šta da joj ponudim. Čitala sam nekoliko trenutaka, a onda rekla: „Skuvaću ti malo, draga *bibi*. Da pojedeš nešto toplo i okrepljujuće.”

„Božja volja”, rekla je ona, sklapajući oči.

Nisam mogla mirno da sedim znajući da je ona gladna; morala sam da uradim nešto da joj pomognem. Čvrsto stegnuvši svoju burku i čador, otišla sam do dela gde su se na Velikom bazaru prodavali tepisi. Mladi trgovac bio je na svom uobičajenom mestu. Jedva se usuđujući da dišem od prevelikog nadanja, upitala sam ga da li je video Holanđanina. Coknuo je jezikom i saosećajno me pogledao. Potpuno utučena, zahvalila sam mu se i otišla.

Holanđaninove plave oči izgledale su sasvim nedužno. Kako je mogao da učini nešto tako strašno? Mislila sam da će postupiti časno. Nisam ni pomišljala da će, pošto je stranac, Holanđanin otići čim to bude odgovaralo njegovom hladnom srcu trgovca.

Njegovu prevaru će kazniti Bog, ali ta misao nije mi ublažavala patnje. Šta da radim? Kako da pomognem majci? Setila sam se mladog muzičara i prosjaka sa patrljkom. Ako oni mogu da zarade za život na ulici, i ja moram to da pokušam. Srce mi je lupalo dok sam prolazila kroz bazar sve dok nisam stigla do Džafarovog mauzoleja, gde je gomila dolazila da oda poštu religioznom učenjaku koji je umro pre više od jednog veka. Delovalo mi je da je to prigodno mesto gde bi žena koja je sama mogla da traži milostinju. Stajala sam napolju i posmatrala slepog prosjaka čija je posuda za milostinju bila puna srebrnjaka. Najpre sam slušala šta on radi, a onda skinula svoj pojas, stavila ga na zemlju za novčiće i počela da ponavljam ono što sam ranije čula da drugi izgovaraju.

„Neka vam Bog podari večno zdravlje!” prošaputala sam grupici žena koja je izlazila iz mauzoleja. „Neka vam deca nikada ne gladuju. Neka vas Alija, princ među ljudima, čuva i podari vam zdravlja!”

Slepi prosjak pokazao je u mom pravcu. „Ko je tamo?”

„Samo jedna žena”, rekla sam.

„Šta te muči?”

„Majka mi je bolesna, a ja nemam novca da joj dam da jede.”

„Šta je sa tvojim ocem, bratom, stričevima, mužem?”

„Nemam ih.”

„Kakva zla sudbina”, rekao je nabusito. „Ipak, ne delim ni sa kim svoj čošak.”

„Molim vas, preklinjem vas”, odgovorila sam, jedva verujući da sada moram prosjaka da molim. „Majka će mi umreti od gladi.”

„Ako je to tačno, za sada možeš da ostaneš”, rekao je. „Ali govori glasnije. Neće te čuti ako budeš samo tako mrmljala.”

„Hvala vam, sedobradi”, rekla sam, upotrebivši izraz poštovanja za starog mudrog čoveka.

Kada sam videla elegantno odevenog momka sa čistim belim turbanom kako izlazi iz mauzoleja, pročistila sam grlo i počela da molim glasom za koji sam verovala da je razgovetan, ali pun tuge. Prošao je i nije mi bacio novčić. Odmah nakon toga kraj mene se zaustavila mlada žena i zamolila me da joj izložim svoju nevolju. Rekla sam joj da mi je majka bolesna i kako je gladna.

„Da li si udata?” pitala je.

„Ne.”

„Sigurno si uradila nešto nedolično”, zaključila je. „Zašto bi inače bila ovde sama?”

Pokušala sam da objasnim, ali se ona već udaljila.

Slepi prosjak je dobro zarađivao. Tu je prosio još od vremena kada je bio dete, rekao mi je, tako da su ga ljudi znali, kao i to da živi u nemaštini. „Neka vam sve molitve budu uslišene!” govorio bi im i oni bi se osetili bolje zbog milostinje koju su udelili.

„Kako si prošla?” pitao me je u podne.

„Nikako”, odgovorila sam tužno.

„Moraš da promeniš svoju priču”, rekao je. „Dobro osmotri slušaoca pre nego što počneš da govoriš i onda im ispričaj nešto što će otvoriti njihovu dušu.”

Razmislila sam o tome nekoliko trenutaka. Kada je starija žena prošla pored mene, opazila sam da je nekada bila lepotica, ali da ta lepota sada bleedi.

„Dobra *hanumo*, molim te, pomozimi!” rekla sam. „Moja vera veoma je čvrsta.”

„Šta te muči?”

„Jednom sam bila udata za čoveka koji je imao više konja nego što je džamija u Isfahanu”, rekla sam trudeći se da zvučim kao majka kada je pripovedala priče. „Jednog dana je njegova druga žena izmislila priču kako planiram da ga otrujem zbog njegovog novca i on me je izbacio. Nemam kuda da odem jer su svi iz moje porodice mrtvi. Ostavljena sam bez ičega!” povikala sam.

„Jadno stvorenje”, odgovorila je. „Te druge žene su pravi otrov. Uzmi ovo i neka te se Bog seti.” Spustila je novčić na tkaninu.

Kada su dva mlada mišićava vojnika prišla mauzoleju, odvažila sam se da im ispričam drugačiju priču.

„Roditelji su mi umrli kada sam bila veoma mala, a braću su mi ubili”, zajecala sam.

„Ko ih je ubio?”

„Vojnici Otomanskog carstva, u bici dok su branili našu severozapadnu granicu.”

„Kakva hrabrost!” rekli su mi muškarci, ostavljajući mi dva sitna novčića.

Muškarci su češće zastajali da razgovaraju sa mnom nego žene. „Kladim se da si lepa kao mesec”, rekao je dečkić kome je tek izrasla prva brada. „Zašto ne podigneš burku da bih mogao da te vidim?”

„Otac ti goreo u paklu!” procedila sam kroz zube.

„Samo da virnem!”

„Hasane i Huseine, sveci među ljudima, zaštitite sirotu ženu od okrutnosti nepoznatih ljudi!” glasno sam povikala i on je odjurio.

Debeli čovek koji je farbao bradu kanom bio je još bestidniji od dečkića. „Ne zanima me kako izgledaš ispod burke”, rekao je. „Šta kažeš na jedan muta brak na brzinu, samo na sat vremena?”

Raširio je dlan, u kojem je svetlucalo dosta srebrnjaka. Njegovi debeli prsti bili su kvrgavi.

Zgrabila sam krpu sa nekoliko novčića koje sam zaradila i pojurila. Debeljko iza mene je dobacio: „Imam mesaru na bazaru. Potraži me ako si gladna!” A onda mi je bacio nekoliko novčića pod noge i oni su se rasuli svuda unaokolo. Okrenula sam mu leđa, ali onda sam se setila majčinog bledog lica i sagnula se da ih pokupim. Mesar se smejavao dok je odlazio.

„Idem, sedobradi”, rekla sam prosjaku, jer sam sada imala dovoljno novca za supu. „Hvala ti na velikodušnosti.”

„Neka Bog preokrene tvoju lošu sreću”, rekao je.

„I tvoju, takođe”, odgovorila sam, ali onda sam se postidela jer sam znala da ništa ne može da ga oslobodi slepila.

Otišla sam do dela bazara na kojem se prodavala hrana i potrošila sav svoj novac na luk i jagnjeće kosti. Kada sam se vratila kući sa zavežljajima, cena koju sam platila za njih opterećivala mi je dušu. Izmišljati priče kako bi se izazvalo sažaljenje kod nepoznatih ljudi i trpeti dobacivanja nečasnih muškaraca – to je bilo jedino što sam mogla da uradim da bih uzdignute glave prošla kroz bazar idući ka Melikinom bednom kraju. Ali suzdržavala sam se da ne zakukam, jer mi to sada ne bi pomoglo.

Kada sam stigla kući, majka je bila sklupčana na tankoj pamučnoj prostirci, a ćebe joj je bilo obavijeno oko nogu. Trenutno se malo primirila između perioda kada ju je tresla groznica, ali ono što me je uplašilo bile su njene oči. Izgledale su potpuno beživotno. Pritrčala sam joj, spuštajući svoje kese kraj nje.

„Bibi, pogledaj! Imam luk i kosti! Skuvaću supu koja će ti uliti snagu.”

Majka se lagano pomerila na prostirci. „Svetlosti očiju mojih, nema potrebe”, rekla je.

Uхватила sam je za hladnu ruku i osetila tanke kosti u prstima. Telo joj se istopilo otkako se razbolela.

„Ne mogu da jedem”, dodala je nakon kraće pauze.

Setila sam se mladićevog izrugivanja i cerenja debelog mesara. Rado bih ih ponovo trpela samo kada bi majka htela da pojede nekoliko zalogaja. „Molim te, pokušaj, draga *bibi*”, preklinjala sam je.

„Odakle ti novac za hranu?”

Znala je da sam potrošila poslednje novčiće koje smo dobile od prodaje njenih biljnih melema, tako da sam morala da priznam da sam išla da prosim kod Džafarovog mauzoleja. Sklopila je oči kao da ne može više da sluša moj odgovor.

„Da li su muškarci tražili od tebe usluge?”

„Ne”, rekla sam brzo.

Protresla sam jastuk oko njene glave i zagladila joj dugu sedu kosu sa lica. Bila je zamršena i kruta jer danima nije bila oprana. Majka je okrenula glavu; mrzela je kada nije bila čista.

„Danas izgledaš mnogo bolje”, rekla sam veselo, pokušavajući sebe da ubedim da je to tačno.

„Zar?” odgovorila je. Koža joj je bila žućkasta, a podočnjaci još tamniji. „Osećam se bolje”, rekla je tihim, slabim glasom.

Zamočila sam krpu u hladnu vodu i obrisala joj lice i ruke. Uzdahnula je i rekla: „Ah, kako je lep osećaj kada se osvežiš”.

„Čim ti bude bilo bolje, otići ćemo u amam”, rekla sam živahnim glasom, „i provešćemo čitavo popodne leškareći u vodi i ribajući se”.

„Da, naravno”, rekla je majka glasom koji je koristila da udovolji brbljivom detetu. Pažljivo se okrenula na stranu i rekla: „Ah! Ah!” Bolest joj je napala kukove, noge i leđa.

„Da te izmasiram?” upitala sam. Spustila je bradu u znak pristanka i ja sam počela da joj opuštam mišiće, tako da joj je lice polako poprimalo izraz smirenosti.

„Dok nisi bila tu, sanjala sam predivan san”, rekla je zatvorenih očiju. „O danu kada ste tvoj *baba* i ti doneli kući rogove kozoroga.” Majka mi je dodirnula obraz. „Bio je to najsrećniji dan u mom životu, osim onog kada si se ti rodila.”

„Zašto baš taj dan?” upitala sam.

„Kada si zaspala, tvoj otac i ja smo se šalili kako nam nikada nije bio potreban afrodizijak kao što su rogovi. Onda me je uzeo u zagrljaj i rekao mi koliko je zahvalan što se oženio baš mnome, a ne nekom drugom.”

„Naravno, voleo te je”, promrmljala sam umirujućim glasom.

„Kada se radi o ljubavi, ne postoji ‘naravno’“, odgovorila je. „Ne nakon petnaest godina bez dece!”

Iznenadila me je oštrina majčinog tona i naterala me da se zapitam šta su moji roditelji sve činili godinama pre mog rođenja. Znala sam da je svakog meseca majka išla kod Kolsum po biljke za koje je verovala da će joj pomoći da zatrudni, dok iz očajanja nije otišla na groblje da vidi kamenog lava i protrljala

stomakom po njemu, moleći se za dete. Sada sam razumela kako se osećala. Ja sam pokušavala samo nekoliko meseci i rastužila bih se svaki put kada bih videla da sam prokrvarila.

„Da li se otac ljutio?” pitala sam, pritiskajući prstima sunderaste mišiće njenog lista na nozi.

„Bio je očajan”, odgovorila je. „Svi muškarci njegovih godina već su učili svoje male sinove da jašu i mole se. Ogorčenje je među nama raslo i ponekad bismo i dan i noć provodili bez reči. Godinu dana sam se borila sama sa sobom dok konačno nisam odlučila da ću se žrtvovati da bih ga oslobodila te nesreće. ‘Mužu’, rekla sam mu jednog dana, ‘moraš da uzmeš drugu ženu’.

Bio je iznenađen, ali nije mogao da sakrije koliko želi sina. ‘Da li bi stvarno mogla da prihvatiš život sa drugom ženom kraj mene pod našim krovom?’ upitao je.

Pokušala sam da budem hrabra, ali su mi se oči napunile suzama. Bio je tako divan čovek da ovu temu nikada više nije započinjao. Ubrzo nakon toga zatrudnela sam i naš život je ponovo postao radostan.”

Majka je spustila ruke na svoj struk. „Onog dana kada su počeli grčevi u mom stomaku, tvoj otac je naporno radio na žetvi”, prisećala se, a lice joj se raznežilo. „Oko mene su bile moje prijateljice, koje su mi masirale stopala, davale da popijem hladnu vodu i pevale zbog tvog dolaska. Ali bez obzira na to koliko se trudila, nisi htela da izađeš. Porađala sam se čitavog dana i čitave noći. Ujutru smo poslale dečka po Ibrahima i molile ga da oslobodi jednog od svojih vrabaca, da bi i ti mogla da se oslobodiš svog ropstva. Dečak se vratio i obavestio nas da je vrabac proleteo kao vetar. Kada sam čula tu vest, okrenula sam se prema Meki, čučnula i poslednji put pogurala. Konačno si se pojavila!

Godinama nakon toga tvoj otac je i dalje želeo dečaka”, nastavljala je. „Ali tog dana kada je kući doneo rogove kozoroga, rekao mi je da je zahvalan što se oženio baš mnome, a ne nekom drugom. Eto koliko nas je voleo. A ti – bila si mu draža od sina.”

Majka me je volela kao svetlost očiju svojih. Činilo mi se da je bilo normalno biti blagosloven tolikom ljubavlju. Sada kada sam bila starija, lako mi je bilo da zamislim koliko je sve moglo da bude drugačije.

Lice moje majke zračilo je radošću i izgledala je lepo uprkos bledilu svog iscrpljenog tela. „Tvog oca više nema, ali nikada neću zaboraviti kako je našao svoj mir s Bogom”, rekla je, „i sada i ja mogu da učinim isto. Kćeri moja, prihvatam našu sudbinu – tvoju i moju – baš kakva jeste.”

Znajući koliko se majka snažno protivila mom ponašanju u Isfahanu, od njenog blagoslava moje je srce počelo da plače.

„Bibi, ja bih se žrtvovala za tebe!” povikala sam. Majka je raširila ruke i ja sam se sklupčala kraj nje na uflekanoj prostirci. Prebacila je preko mene svoju mršavu ruku i milovala mi čelo. Udisala sam njen majčinski miris, koji je bio sladak čak i sada kada je bolovala, i osećala njenu nežnu ruku na svojoj. Bio je

to prvi put da me je pomilovala nakon više nedelja, i uzdahnula sam od zadovoljstva.

Želela sam da ostanem sklupčana kraj nje, ali kako je popodne odmicalo, znala sam da moram da ustanem i posvetim se kuvanju. Možda će majka, nakon svega, pojesti malo supe. Pokušala sam da se izvučem, ali me je ona čvrsto stegnula za ruku i prošaputala: „Draga kćeri, moraš nešto da mi obećaš”.

„Šta god treba.”

„Kada me više ne bude, moraš da odeš kod Gordije i Gostahama i moliš ih za milost.”

Okrenula sam se ka njoj.

„Dete moje”, nastavila je, „moraš da im saopštiš vest uz želju koju imam na samrti – da ti pronađu muža”.

Učinilo mi se da tle poda mnom podrhtava baš kao i kada mi je otac umro.

„Ali...”

Lupnula me je po ruci prstom, zahtevajući da učutim. Osećaj je bio kao da me je pero dotaklo.

„I moraš da mi obećaš da ćeš se povinovati njihovoj volji.”

„Bibi, moraš da živiš”, preklinjala sam šapatom. „Nemam nikog osim tebe.”

Bol u njenim očima bio je vidljiv. „Kćeri moja, nikada te neću napustiti, osim ako me Bog ne pozove.”

„Ne!” povikala sam. Davud se probudio i pitao šta se dešava, ali ja nisam mogla da govorim. Imao je napad kašlja, vlažnog i gadnog poput vremena napolju, a onda je ponovo zaspao.

„Nisi obećala”, rekla je majka i ponovo sam osetila njen ptičji dodir na svojoj ruci. Setila sam se kako su joj ruke nekada bile snažne od godina tkanja tepiha, ceđenja veša i mešenja testa.

Pognula san glavu. „Kunem se u *Kuran*”, rekla sam.

„Onda mogu zadovoljna na počinak”, odgovorila je, sklapajući oči.

Dečaci su upali u sobu, žaleći se da su gladni. Morala sam da napustim majku i posvetim se svom poslu. Kada bih se prisetila njenih reči, ruke su počinjale da mi se tresu, i skoro da sam se posekla seckajući luk. Ubacila sam jagnjeće kosti, so i mirođiju i raspalila vatru osušenom balemom da bih skuvala supu. Dečaci su gladno njuškali vazduh, a lica su im bila bleđa i iznurena.

Kada je supa bila gotova, poslužila sam je majci, deci, Davudu i Meliki, a onda sam i sama uzela. Nije se mnogo razlikovala od vruće vode, ali nakon gladovanja, delovala je kao kraljevski obrok. Dok su dečaci ispijali svoju supu, obrazi su im se zarumeneli kao jabuke. Pogledala sam u majku koja je ležala na prostirci. Njena supa se pušila kraj nje, nedirnuta.

„Bibi, molim te da jedeš”, rekla sam.

Stavila je ruku preko nosa kao da joj ne prija miris jagnjećih kostiju. „Ne mogu”, progovorila je slabašnim glasom.

Salman je podignuo i ispružio svoju činijicu tražeći još supe. Sipala sam mu ponovo, moleći se da ostane još malo za moju majku.

Ali onda je Davud rekao: „Neka da Bog da te ruke nikada ne bole!” i presuo je sav sadržaj lonca u svoju posudicu.

Šahvali je rekao: „I ja hoću još!”

Taman sam htela da im kažem da ništa nije preostalo, ali onda me je Melika pogledala. „Žao mi je što tvoja majka ne može da pojede svoju supu, ali nećemo da bacamo njenu porciju”, rekla je blago.

Pošto sam sedela kraj majke, uzela sam supu i dodala je njenom sinu bez negodovanja. Kada sam se vratila do majke, trudila sam se da ne slušam Šahvalijevo srkanje, jer su mi živci bili iskidani kao niti u starom tepihu. Držala sam majčinu mlitavu ruku i počela tiho da se molim.

„Blažena Fatimo, cenjena Prorokova kćeri, podari mojoj majci večno zdravlje”, preklinjala sam. „Fatimo, najmudrija ženo, počuj moju molitvu. Sačuvaj nevinu majku, najsjajnijiu zvezdu u životu njenog deteta.”

Majka je narednog jutra bila gladna, ali ja nisam imala ništa da joj dam. Bila sam ljuta što je Melika dala majčinu supu i izbegavala sam da je pogledam. Kada je otišla a majka i Davud ponovo zaspali, stavila sam na sebe burku i čador i brzo otišla do Džafarovog mauzoleja. Bilo mi je drago što živim daleko od Velikog bazara, jer nisam želela da neko sazna da sam se pretvorila u prosjakinju. Na putu sam izmišljala nove priče koje ću ispričati prolaznicima da bi reka njihovog dobročinstva mogla da poteče.

Prosjak je već bio tamo sa svojom posudom. „Mir s tobom, sedobradi!” rekla sam.

„Koje to?” upitao je nabusito.

„Žena od juče”, odgovorila sam.

Bacio je svoju palicu u mom smeru. „Šta tu ponovo radiš?”

Povukla sam se, uplašena da će me pogoditi. „Moja majka je i dalje veoma bolesna”, rekla sam.

„A ja sam i dalje veoma slep.”

„Neka vam Bog povрати vid”, rekla sam, pokušavajući da na njegovu grubost odgovorim lepim.

„Dok to ne učini, ja moram da jedem”, odgovorio je. „Ne smeš ovde da dolaziš svakog dana jer ćemo oboje gladovati.”

„Šta onda da radim? Ni ja ne želim da gladujem.”

„Idi do nekog drugog mauzoleja”, rekao je. „Ako ti majka bude bolesna i sledeće nedelje, dozvoliću ti da se ovde vratiš.”

Obrazi su mi se zažarili. Kako se samo taj odrpanac usuđuje da mi uskrati da zaradim nekoliko novčića! Udaljila sam se od njega i zauzela mesto kraj ulaza u osmougaoni hram. Položila sam ispred sebe tkaninu i počela da molim prolaznike za pomoć.

Ubrzo je stigla visoka starija žena, koja je sigurno bila jedna od redovnih prošnjakovih dobročiniteljki, i počela da se raspituje za njegovo zdravlje.

„Nije tako loše, zahvaljujući Alijinoj milosti!” odgovorio je.

„Barem sam bolje od nje”, dodao je, pokazujući u mom smeru. Pomislila sam da je bio ljubazan i da je hteo da je pošalje da i meni udeli neki novčić.

„Kako to mislite?” upitala je žena, raspoložena da čuje trač.

Glasnije je odgovorio: „Ona koristi darežljivost poštenih ljudi kao što ste vi da bi kupila opijum”.

„Šta?!” rekla sam. „Nikada nisam pipnula opijum u životu! Ovde sam jer mi je majka bolesna.”

Moje negiranje samo je doprinelo da zazvučim kao krivac. „Onda bi trebalo svoj novac da trošiš na nju, a ne na sebe”, odgovorila je žena.

„Samo Bog zna šta je ispravno”, izjavio je prosjak mudro.

Njih dvoje su se upustili u razgovor o opasnostima zavisnosti. Ljudi koji su prolazili zastajali bi i buljili u mene kao da sam zloduh. Videla sam da nema svrhe da ostajem jer su verovali prosjaku. Niko ne bi dao novčić uživaocu opijuma.

„Do viđenja, sedobradi”, rekla sam iznervirano. Nisam želela da budem srdačna prema njemu, ali morala sam da bih tu mogla ponovo da dođem. „Videćemo se sledeće nedelje.”

„Neka te Bog čuva”, odgovorio je ljubaznijim tonom. Sada sam shvatila kako je preživljavao na ovom čošku tolike godine.

Otišla sam do dva druga mauzoleja, ali svaki je imao svoje redovne prosjake, koji su počeli da sikću na mene kada sam htela da zauzmem svoje mesto. Suviše umorna da bih navaljivala, okrenula sam se i zaputila se kući. Nebo je bilo puno oblaka, a zemlja prekrivena tankim slojem snega. Kada sam stigla do starog trga, hladnoća je već rasterala ulične prodavce i mušterije. Nekoliko prosjaka koji su ostali napolju odvukli su se do stare džamije da nađu zaklon. Pod slabom svetlošću, kupola džamije delovala je čvrsto i smrznuto. I ja sam se osećala smrznuto. Dok sam stigla do Melikine kuće, prsti na rukama i nogama bili su mi ukočeni od zime.

Majka je spavala na prljavoj prostirci. Kostii njenog lica bile su zastrašujuće uočljive ispod kože. Oči su joj se otvorile, ispitujući da li nosim nekakav zavešljaj. Kada su ustanovile da nemam ništa, ponovo su se sklopile.

Prislonila sam svoje ledene ruke uz majčino lice i ona je odahnula sa olakšanjem. Gorela je iznutra. Plašeci se da će plamen u njoj nadvladati, izašla sam, skupila malo snega, zamotala ga u rukav jedne svoje tunike i stavila joj ga na čelo. Kada je zaječala da bi nešto popila, dala sam joj nekoliko gutljaja jakog

pića pomešanog sa sokom od vrbe, melema protiv temperature koji je Melika trampila na bazaru. Majka je nerado popila lek, a onda ga je odmah povratila zajedno sa zelenom žuči. Počistila sam gromuljičavi, smrdljivi sadržaj, pitajući se zašto joj je od tečnosti bilo još gore.

Te noći nije bilo hrane za porodicu. Melika se vratila kući i popila malo slabog čaja pre nego što je otišla na spavanje. Dečaci, oslabljeni od gladi, kukali su zbog stomaka koji su ih boleli, a onda su se sklupčali i legli kraj nje. Pogled na sve njih zajedno ispunio me je čežnjom za vremenima kada sam spavala u majčinom zagrljaju i uz njene umirujuće priče.

Kako se dizao mesec na nebu tako je rasla i majčina temperatura. Sakupila sam još snega da je ohladim i nežno ga stavila na njenu podlakticu. Ovog puta je snažno udahnula i trgnula se kao da se opekla. Kada sam pokušala ponovo, prekrstila je ruke preko grudi kao da nemoćno pokušava da se zaštiti. Bilo mi je teško jer joj nije prijalo, ali nastavila sam da stavljam tuniku napunjenu snegom na njeno telo, jer je to bio jedini način da je rashladim. Uskoro je prestala da pomera udove i počela tiho da kuka. Da je jaukala i vrištala, radovala bih se jer bih znala da joj se vraća snaga. Ali ovaj zvuk je bio slabašan i tužan kao plač napuštenog mačeta. Bilo je to sve što je njeno siroto, umorno telo moglo da istisne iz sebe.

Dok sam negovala majku, slušala sam sumorne zvuke u domaćinstvu. Salman je plakao u snu zbog strašnog duha koji ga je jurio ispod mosta. Davud je šištao kao da su mu pluća dopola puna vodom. Žena koja je živela u jednoj od soba kraj dvorišta kukala je i molila Boga da joj pomogne jer je pokušavala da se rodi.

Ne znam koliko je prošlo vremena dok majka nije počela da pokušava da govori. Usne su joj se pokretale, ali nisam mogla da razaberem reči. Pokušala sam da joj zagladim kosu sa lica. Zadržala mi je ruku i promrmljala: „Najpre ne beše ničega”.

„Spavaj, draga *bibi*”, insistirala sam, ne želeći da troši svoju energiju na pričanje priča.

Pustila mi je ruku i nemirno se prevrtala po prostirci. „Ne beše”, ponovo je mrmljala. Donja usna joj je napukla i počela da krvari. Tumarala sam po mraku dok nisam napipala posudicu sa ovčjim lojem pomešanim sa biljem, pa sam smesu nanela na njena usta da bih zaustavila krvarenje.

Njene usne su se pomerale bez uspeha, kao da je i dalje pokušavala da dovrši molitvu. Da bih joj pomogla, blago sam prošaputala: „A onda postade”.

Usta moje majke izvila su se u nešto što je ličilo na osmeh. Ponadala sam se da će se sada smiriti. Držala sam je za ruku i milovala je, kao što je ona mnogo puta ranije milovala moju. Usne su ponovo počele da joj se pomeraju. Morala sam da se sagnem i prineseni lice bliže njenom da bih čula šta govori.

„Postade!” rekla je i dalje navaljujući. „Postade!” Oči su joj se zacaklile i radosno su gledale na čudan, nezdrav način, poput onih kod opijumskih ovisnika.

Čelo joj se orosilo od znoja. Donela sam joj vode i pokušala da joj pridignem glavu kako bi mogla da pije. Uzbuđeno je okretala lice u stranu i pokušavala da govori. Reči su bile izmešane kao povrće u paprikašu. Setila sam se kako je nekada pripovedala mednim glasom, koji je opčinjavao slušaoce i držao ih prikovanim za mesto.

„Draga *bibi*, moraš malo da popiješ – užarena si kao ugalj!” rekla sam.

Uzdahnula je i sklopila oči. Umočila sam krpu u vodu i ponudila joj je. „Hoćeš li malo da sisaš ovo, samo zbog mene?” preklinjala sam je.

Otvorila je usta i dozvolila mi da u njih gurnem krajičak tkanine. Načinila je pokret kao da sisa samo da bi mi udovoljila, ali nakon nekoliko trenutaka, počela je ponovo da pokušava da govori. Krpa joj je ispala iz usta. Uхватила se za stomak i promrmljala nekoliko nepovezanih reči.

„Šta je bilo, draga *bibi*?” upitala sam.

Masirala je svoj stomak. „Guraj i guraj”, prošaputala je reči kroz mrmljanje. Ponovo me je uhvatila za ruku i blago je stisnula.

„I onda postade...” izustila je, a ja sam mogla da razaberem ove reči samo zato što su mi bile dobro znane.

„Molim te, molim te, smiri se”, nežno sam joj rekla.

Ruke i noge su joj se ukočile, a čelo se nabralo. Otvorila je usta i konačno odahnula: „*Ti!*”

Ispružila je ruku i dodirnula mi obraz, a oči su joj bile nežne. Od svih priča koje je stvorila, ja sam bila ona koja je mastilom ispisana u njenoj duši. Držala sam njene prste uz svoje lice, očajnički želeći da ulijem njenom telu svoju snagu.

„Draga *bibi*”, povikala sam, „molim te uzmi život koji pulsira u mom srcu!”

Prsti su joj omlitavili i samo su skliznuli sa mog lica. Nepokretno je ležala na prostirci, bez trunke snage.

Sada bih žrtvovala svoje oči samo kada bih mogla da se vratim u vreme kada su mi Gordija i Gostaham rekli da moram da obnovim muta brak. Molila bih Gostahama da me izvuče iz tog zamršenog klupka na odgovarajući način, a ako bi odbio, povinovala bih se njegovom zahtevu da ostanem sa Feridunom dok me se ne zasiti. Učinila bih sve samo da poštedim svoju majku patnje.

Majka je ponovo govorila. Reči su izlazile jedna po jedna, što ju je skupo koštalo. „Neka te Bog... sačuva... od siromaštva!” lagano je prošaputala. A onda kao da joj se telo opustilo.

„*Bibi*, ostani sa mnom!” povikala sam. Stegnula sam joj šaku, ali nije bilo odgovora. Lagano sam joj prodrimala ruku, onda rame, ali ona se nije pomerila.

Pojurila sam do Melike, koja je i dalje bila sklupčana s decom kraj sebe. „Probudi se, probudi se!” uspaničeno sam prošaputala. „Dođi i pogledaj moju majku.”

Melika je protrljala oči, uzdahnula i pospano se pridigla. Kleknula je kraj majčine postelje i kada je izbliza videla njeno žućkasto upalo lice, uplašeno je uzdahnula. Prinela je vrhove prstiju majčinih nozdrvama i zadržala ih tamo. Prestala sam da dišem, jer ako moja majka ne bude disala, neću ni ja.

Prvi poziv za molitvu iz Džumanske džamije zaparao je vazduh. Ljudi su živnuli. Napolju se drao magarac, a dete je glasno plakalo. Salman se probudio i pozvao je Meliku, moleći da mu da malo hleba. Namestila se ispred moje majke, kao da je želela da zaštiti Salmana i ne dozvoli mu da je vidi.

„Jedva da se još drži na ovom svetu”, konačno je rekla Melika. „Moliću se za nju... i za tebe.”

Čim je svanulo, prekrivena čadorom i burkom jurila sam ka odeljku u kojem se prodavalo meso na Velikom bazaru. Ovce su već bile zaklane i koža im bila odrana. Imućni ljudi tiskali su se oko trupova životinja, koje su visile na kukama iznad tezgi. Od mesa mermerne boje potekla mi je voda na usta i pomislila sam koliko bi sveži jagnjeći paprikaš osnažio moju majku. Možda će mi neko udeliti milostinju. Spustila sam pojas na zemlju i počela da molim.

Posmatrala sam malog potrčka, bez sumnje iz neke bogate porodice, koji je poručivao toliko mesa da skoro nije mogao da ga ponese, dok se kraj njega žena u dronjavom čadoru žestoko cenkala za papke i kosti za paprikaš. Stariji čovek koji je kupovao bubrege podsetio me je na oca, koji je voleo bubrege na roštilju i nekada umeo dobro da ih reš ispeče iznad vatre. U gužvi niko na mene nije obraćao pažnju.

Vreme je prolazilo, a ja nisam mogla da čekam. Bacila sam se na zemlju i povikala prolaznicima da se sete čime ih je Bog darivao i da to podele sa drugima. Ljudi su me radoznalo posmatrali, ali moj ispad im nije smekšao srca.

Ophrvana brigom zbog majke, otišla sam sa svog mesta i počela po bazaru da tražim debelog čoveka sa čvornovatom prstima. Zatekla sam ga samog u mesari kako seče jagnjeći but. Stomak mu se nadio ispod svetloplave tunike, koja je bila umrljana krvlju, a i po turbanu bile su izdužene crvene mrlje.

„Čime mogu da vas uslužim?” upitao je.

Dovukla sam se bliže. „Ja sam ona ispred Džafarovog mauzoleja”, promrmljala sam.

Mesar se nacerio i rekao: „Daću ti malo mesa”.

Ponudio me je ćevapom, koji je upravo bio ispečen na roštilju. Zbog jakog mirisa jagnjetine posute krupnom solju moj oprez je popustio. Podigla sam burku i zagrizla meso koje je kapljalo. Prolaznici su gledali, iznenađeni što vide ženu sa velom koja je otkrila svoje lice, ali bila sam suviše gladna da bih na to obraćala pažnju.

„Ah, lepo i polako”, rekao je. Jela sam ćevap bez reči, a saft mi se slivao niz bradu.

„A sada ćeš mi dozvoliti da vidim tvoje lepe usne.”

Nisam odgovorila. Kada sam završila sa jelom, rekla sam molećivim glasom: „Potrebna mi je hrana za majku koja je bolesna”.

Mesar se nasmejao, a stomak mu se zatresao ispod odeće. „Da, ali možeš li da platiš?”

„Molim vas”, rekla sam. „Bog će vas nagraditi debljim jaganjcima sledeće godine.”

Pokazao je oko sebe. „U svakom delu bazara su prosjaci”, rekao je. „Ko bi mogao sve da ih nahrani?”

Pomislila sam kako je ružan čovek. Okrenula sam se i počela da se udaljavam, iako je to bilo samo pretvaranje.

„Sačekaj!” doviknuo je za mnom. Zgrabio je oštar nož i odsekao deo buta sve do koske. Iseckao je meso na komade veličine moje šake i ubacio ih u glinenu posudu.

„Zar ovo nije ono što želiš?” zapitao je, pružajući mi činiju.

Zahvalno sam ispružula ruku da je uzmem. „Hvala na vašoj milostinji!” rekla sam.

Izmakao ju je pre nego što sam uspela da je dodirnem. „Sve što tražim je sat vremena nakon poslednjeg poziva na molitvu”, prošaputao je. Razvukao je usne u osmeh za koji je verovao da će me privući kao što pčelu privlači bulka. Od pomisli kako ležim pod njegovim ogromnim stomakom i osećam po sebi njegove velike okrvavljene šake, smučilo mi se.

„Potrebno mi je više od ovog”, rekla sam nadmeno, kao da sam već navikla na ovakve prljave nagodbe. „Mnogo više.”

Mesar se ponovo nasmejao, jer je pomislio da sada razume šta hoću. Dograbio je but i odsekao mi duplo više nego prošli put. Ubacivši meso u posudu, gurnuo ga je ka meni. Zgrabila sam ga iz njegovih ruku.

„Kada?”

„Ne još nedelju dana”, rekla sam. „Sve dok majci ne bude bolje.”

Mesar se nasmejao. „Onda, za nedelju dana, kada ćemo sklopiti muta brak!” prošaputao je. „I ni ne pomišljaj da se negde izgubiš u gradu. Bez obzira na to gde živiš, pronaći ću te.”

Uzela sam posudu, tresući se od toga koliko je bio odbojan.

„Trebalo mi mesa za nekoliko dana”, rekla sam pokušavajući da igram svoju ulogu.

„Ako želiš”, odgovorio je.

„Pa, onda, za nedelju dana”, rekla sam dok sam odlazila, pokušavajući da zvučim zavodljivo. Iza sebe sam čula mesarev razvratni smeh.

Odnela sam meso do dela bazara na kojem su se nalazile apoteke i trampila sam malo za najbolji lek protiv temperature koji sam mogla da nađem. Onda sam otrčala kući da bih videla kako je majka. Kada sam stigla, ona me je dozivala slabašnim glasom i ja sam zahvalila Bogu što ju je poštedeo još jedan

dan. Dala sam joj da popije malo vode i kašikom pažljivo stavila lek u njena usta.

Još je preostalo dosta mesa, čije sam manje količine mogla da trampim sa Katajununom porodicom za celer i pirinač. Skuvala sam dosta paprikaša koji će potrajati nekoliko dana, ako se noću bude čuvao na hladnom, kao i gustu čorbu s mesom za moju majku.

Naše slavlje te noći bilo je nezamislivo. Melika, Davud i njihovi sinovi godinama nisu probali jagnjetinu. Davud je tokom čitavog obroka sedeo, što ranije nikada nije činio. Majka je bila suviše bolesna da bi jela paprikaš, ali je srkala čorbu i popila još leka.

„Odakle ti ovo meso?” upitala je Melika.

„Milostinja”, odgovorila sam, ne želeći da joj kažem istinu. Bogati ljudi obično žrtvuju jagnje da bi ispunili *nazr*, ali nikada ne daju tako lepe komade. Da je majka bila manje bolesna, posumnjala bi u moj odgovor.

Zahvalila sam Bogu na hrani, moleći ga da mi oprostí zbog obećanja koje sam dala mesaru. Nisam nameravala više ikada da ga vidim. Odlučila sam da od tada u širokom luku zaobilazim deo bazara u kojem se prodaje meso.

Sledećih nekoliko večeri podgrevala sam paprikaš i posluživala ga porodici. Dečaci bi halapljivo pojeli sve što im se da; Melika i Davud jeli su sporo i sa zahvalnošću, dok bi majka jedva ovlažila usne čorbom.

Kada paprikaša skoro više nije bilo, u našem dvorištu pojavio se mali prljavi dečaćić i počeo da se raspituje se za mene. Pozvao me je da izađem i gurnuo mi veliku posudu punu crvenog mesa koje se sijalo. Uzmakla sam od njega, prestrašena.

„Zar nisi zadovoljna?” upitao je. „Od mesara je.”

„Ah”, rekla sam, pokušavajući da ostavim utisak kao da sam znala da stiže.

„Mesar očekuje da ga posetiš”, rekao je dečak, „nakon poslednjeg poziva za molitvu”.

Čak i u njegovim mladim očima, mogla sam da prepoznam prezir i gađenje zbog onoga što je mislio da sam.

„Kako si me našao?” pitala sam ga nesigurnim glasom.

„Bilo je lako”, rekao je. „Pratio sam te do kuće pre neko veče.”

Zgrabila sam meso i odsečnim glasom oprostila se od njega. Kada sam ušla, stavila sam meso u lonac sa malo ulja i skuvala novi paprikaš. Kada je majka upitala odakle mi meso, jednostavno sam joj rekla: „Od mesara”.

Nisam znala šta da radim. Ako budem izbegavala mesara, doći će do Melikine kuće i poniziti me pred svima. Onda će ukućani reći da ih sramotimo i izbaciće nas ponovo na ulicu. Pomislila sam na lepog, mladog muzičara i kako je on pao na to da prosjači i bude u dronjcima. Kada je meso počelo da cvrči, osetila sam kako se znojim, ali toplota šporeta nije imala mnogo veze s tim.

Te noći sanjala sam kako me je mesar odveo u malu, mračnu sobu i slomio mi sve kosti svojim debelim rukama. Izložio me je na jednoj od svojih

okrvavljenih kuka, nagu, i kada bi neko pozeleo meso, sekao me je dok sam još bila živa. Vrištala sam užasno i probudila sve u kući. Kada su me pitali šta je bilo, nisam mogla da im kažem. Ležala sam budna, očajna jer nisam znala šta da radim. Moj sastanak sa mesarem biće za dva dana.

Gordija i Gostaham su nas izbacili i prepustili nas sudbini, a sada moram da se vratim kod njih osramoćena kao prosjakinja. Kao da je sam Bog pozeleo da upotpuni moje poniženje.

Popodne je bilo sveže i pokrila sam se čadorom, ne razmišljajući u kakvom su stanju tunika i ogrtač na meni, a potom se zaputila ka njihovoj kući. Bilo mi je teško da pokucam na Gostahamovu veliku kapiju, a još teže kada ju je Ali Asgar otvorio.

„Šta tražiš ovde?” upitao je kao da je video duha.

„Došla sam po milostinju”, odgovorila sam, pognuvši glavu.

Uzdahnuo je. „Mislim da niko neće hteti da te primi.”

„Hoćeš li da probaš?”

Pažljivo mi je osmotrio lice. „Podsetiću ih na tvoju vilicu”, konačno je rekao i izgubio se na nekoliko trenutaka.

Kada se vratio i pozvao me da uđem, srce je počelo da mi udara. Skinula sam odeću kojom sam se pokrivala na ulici i krenula za njim do velike sobe, gde su Gordija i Gostaham sedeli na jastučićima ispijajući svoju popodnevu kafu. Gordija je nosila plišani ogrtač, koji je naručila od materijala sa šarama u obliku crvenog i žutog jesenjeg lišća, a žute cipele koje su se slagale s njim bile su uredno ostavljene kraj vrata. Jela je ratluk, a od silne želje da ga okusim pošla mi je voda na usta.

„*Selam alejkum*”, rekli su uglas. Nisu me pozvali da sednem jer sam bila samo jedna od onih koji dolaze da bi molili za uslugu.

Znala sam da ništa osim potpune pokornosti neće imati efekta kod Gordije. Sagnula sam se da joj poljubim stopala, koja su pri krajevima bila obojena kanom svetlocrveno.

„Prepuštam se vašoj milosti”, rekla sam. „Majka mi je veoma bolesna i potreban mi je novac za lek i hranu. U ime Fatimine ljubavi, molim vas da mi pomognete.”

„Neka joj imam Reza pomogne da ozdravi!” rekao je Gostaham. „Šta se dogodilo?”

Gordija je gledala u mene i svojim ostrim pogledom odmah je sve dokučila. „Postala si tanka kao parče hleba”, rekla je.

„Da”, odgovorila sam. „Ne jedemo kao što smo jele ovde.”

„Baš čudno!” odgovorila je, sa izvesnim zadovoljstvom u glasu.

Kontrolisala sam svoje ponašanje, mada sam mislila da Gordija zaista zloupotrebljava svoj položaj.

„Molim vas da nas opet stavite pod svoju zaštitu”, rekla sam. „Učiniću sve da bi mi majka bila bezbedna, sita i na toplom.”

Gostaham je delovao uznemireno, a Gordija je likovala. „Volela bih kada bi to bilo moguće”, rekla je Gordija, „ali čim ste otišle, više nas nije pratila zla kob. Feridun je platio za tepih sa visećim draguljima i za onaj koji su poručili Nahidini roditelji. Mislim da ga je Nahid ubedila da to uradi.”

„Mislim da znam i zbog čega”, rekla sam. „Rekla sam joj da se odričem njenog muža i molila sam je za oprostaj. Možda ga je ona navela da zbog mene plati odštetu.”

„Baš lepo od tebe”, rekao je Gostaham. „To nam je mnogo pomoglo.”

„Ali napuštanje Feriduna tebi baš nije išlo u prilog”, rekla je Gordija, prekidajući svog muža. „Pogledaj se sada.”

Pogledala sam naniže u svoju flekavu i iskrzanu tuniku. Delovala je neuglednije od bilo čega što bi neka služavka u Gordijinoj kući ikada obukla.

„Kada si videla Nahid?” upitao je Gostaham.

„Nisam je videla”, odgovorila sam. „Napisala sam joj pismo.”

Delovao je zaprepašćeno. „Ti si joj pisala... sama?”

Nisam videla razlog da više krijem svoje umeće. „Nahid me je malo učila da pišem”, rekla sam.

„Mašala!” uzviknuo je Gostaham. „Moje ćerke ne umeju ni pero da drže.” Gordija je delovala postićeno jer ni ona nije umela da piše.

„Ja nisam učena”, rekla sam brzo, „ali želela sam da joj svojom rukom napišem koliko mi je žao”.

Gostaham je u čudu podigao obrve. „Uvek me iznenađuješ”, rekao je. I dalje me je voleo; mogla sam da osetim po njegovom pogledu.

„Ima još iznenađenja”, rekla je Gordija. „Verovatno nisi čula da je Nahid rodila prvo dete. Dečak je.”

Posumnjala sam da je bila trudna poslednji put kada sam je videla. Da bih preduhitрила Gordiju da me ponovo ne podseća šta sam sve izgubila, rekla sam: „Eh, da sam samo ja bila te sreće”.

„Sreća ti nije bila naklonjena”, složila se Gordija.

„Ali *vama* jeste”, rekla sam jer sam se već umorila od razmišljanja o kometi i slušanja da sam baksuz. „Možete li malo da pomognete sada kada mi je majka bolesna?”

„Zar već nismo učinili sve što smo mogli?” upitala je Gordija. „I zar ti nisi na grub način odbacila našu velikodušnost?”

„Strahovito žalim zbog svojih postupaka”, rekla sam jer je stvarno bilo tačno.

Gordija kao da to nije ni čula. „Ne shvatam zašto si tako siromašna”, rekla je. „Šta se desilo sa tvojim ćilimom? On je trebalo da ti donese pune šake srebrnjaka.”

Htela sam da odgovorim, ali Gordija je počela da maše rukama po vazduhu kao da juri muvu.

„Ne znam ni zašto sam te to pitala”, rekla je. „Toliko smo puta već slušali tvoja objašnjenja.”

„Ali ja moram da molim za hranu!”

„Znam”, rekla je Gordija. „Kuvarica te je videla na pijaci kod odeljka gde se prodaje meso kako moliš da ti udele novčiće.”

Zadrhtala sam od pomisli na mesara. „Nismo jele...”

„Kako to misliš ‘moli’?” umešao se Gostaham.

Pokušala sam ponovo nešto da kažem, ali mi Gordija nije dozvolila. „Nema veze”, rekla je oštro.

„Sačekaj malo”, rekao je Gostaham. „Pusti devojkicu da nam ispriča.”

„A zašto bismo?” upitala je Gordija drčno. Ali ovog puta je njena samouverenost iznervirala Gostahama.

„Dosta!” zaurao je, a Gordija je na trenutak delovala postideno. Bila sam preneražena jer ga nikada ranije nisam čula da je obuzdava. „Zašto mi nisi rekla da ju je kuvarica videla kako prosi? Da li očekuješ da ostavim člana porodice da gladuje?”

Gordija je nespretno pokušala da odgovori. „Ja... ja sam zaboravila”, rekla je tiho.

Gostaham je gledao u nju i činilo se kao da je baš u tom času video sve njene mane ispisane na licu. Usledila je duga tišina i ona tada nije imala hrabrosti da ga pogleda.

Okrenuvši se ka meni, Gostaham je rekao: „Šta se dogodilo sa tvojim ćilimom?”

„Poslala sam ga Holanđaninu”, odgovorila sam, a glas mi je bio preplavljen bolom. „Ali tada sam morala da zalečim svoju vilicu, a kada sam otišla da ga pronađem, on je već otišao iz Irana.”

Gostaham se trgnuo; ne znam da li je to bilo jer sam pomenula vilicu ili tepih. „Nije platio?”

„Ne”, rekla sam tužno.

„Kakvo pokvareno pseto!” rekla je Gordija s gađenjem, kao da je shvatila da će sada morati prema meni da bude milosrdnija pred mužem. „Pokupio je tepihe koje je naručio ubrzo nakon što ste ti i majka otišle. Dobro je što smo mi tražili novac unapred. Trebalo je i ti isto to da uradiš.”

„Svakako”, rekao je Gostaham. „Ti stranci će odneti sve što mogu da ugrabe! Nemaju nimalo časti!”

Premeštala sam se s noge na nogu, umorna od stajanja. „Inače vam ne bih ni tražila pomoć”, rekla sam.

Gostaham me je sažaljivo pogledao i pozvao Tadžija da donese vrećicu s novcem.

„Uzmi ovaj novac”, rekao je, pružajući mi vrećicu. „Učini sve da majci bude bolje.”

„Trudiću se da vas više ne uznemiravam”, rekla sam.

„Veoma ću se uvrediti ako ne budeš javila kako se ti i majka snalazite”, odgovorio je Gostaham. „Daće Bog, navратиćeš ponovo i reći nam da joj ruže cvetaju na obrazima.”

„Hvala vam”, rekla sam. „Zauvek sam vaš dužnik.”

„Neka je Bog uz tebe”, rekla je Gordija, ali ton joj je bio leden. Gostaham se namrštio na nju.

„Stvarno to mislim”, brzo je dodala.

Dok me je Ali Asgar ispraćao, držala sam ruku na Gostahamovoj vrećici s novčićima, koja je delovala teška i puna, za mojim pojasom. Verovala sam da mu je bilo žao što je bio oštar prema meni i želeo je nekako da se iskupi. Zbog toga je i ućutkao svoju ženu, bar na tren.

Dok sam išla ka Slici sveta, prošla sam kraj ljubaznog prosjaka sa patrljkom na početku Četiri bašte i zastala sam da mu dam sitan novčić. Onda sam otišla do dela bazara na kojem se prodavalo meso i potražila mesara. Slučajno sam stigla baš kada je počinjao poslednji poziv za molitvu; glas mujezina, jasan i čist, raznosio se preko trga. Osetila sam se pročišćeno.

„Ah!” rekao je mesar kada me je video. Onda je prošaputao: „Poranila si jedan dan za naš provod! Sačekaj da obrišem ruke.”

Nokti su mu bili crni od sasušene krvi. „Ne mučite se”, šapnula sam mu. „Evo novca”, dodala sam glasno, brojeći naglas da bi njegov šegrt mogao da posvedoči da plaćam. „To će biti dovoljno za meso, plus za vreme koje je vaš momak utrošio.”

Mesarevo lice pocrvenelo je od besa. Sada kada sam plaćala nije imao nikakvu moć nada mnom. Podigao je nož i počeo da seče jagnjeće srce.

„Zdravlje moje majke se popravilo, zahvaljujući vašem dobrom mesu”, rekla sam. „Bili ste veoma ljubazni što ste mi dali hranu na poverenje.”

Mesar je zastao i pokupio novčanice rukom zamazanom krvlju. „Baš si imala sreće”, procedio je.

Da bi ga ostali čuli, glasnije je dodao: „Zahvali Bogu što je ozdravila”.

„Hoću”, rekla sam. Osećala sam se kao da sam upravo umakla najcrnjoj sudbini u svom životu. Robovala bih Bogu, tepisima ili Gostahamu, ali nikada više ne bih robovala užicima drugog čoveka.

Vratila sam se u Melikinu kuću i poslužila porodicu paprikašem koji sam napravila, iako Melika još nije stigla kući Ovi su izgledali raspoloženije nego pre nekoliko dana. Dečaci su se lepše ponašali jer više nisu bili nervozni zbog gladi. Davudu je bilo dovoljno dobro da je mogao sam da se kreće po sobi. Ali najveća promena bila je na mojoj majci. Temperatura joj je konačno spala, a

koža lica je poprimila normalnu boju. Zahvalila sam se blaženoj Fatimi zato što se zauzela za majčino zdravlje.

Melika je te večeri stigla kući dosta kasno sa samo jednim tepihom preko leđa i lakog koraka. „Prodala sam jedan!” objavila je ponosno s vrata dok je ulazila. Porodica koja se nedavno doselila u Isfahan kupila ga je da bi opremila svoj novi dom. Supruga je uočila da su Malekihini čvorovi gusti, a cena niska i rekla joj je da bi radije pomogla sirotoj mladoj ženi nego bogatim trgovcima sa bazara.

Svi smo radosno uzviknuli: „Hvalim te, Bože!”

Melikini dečaci bili su uzbuđeni zbog blistavih srebrnjaka u njenim rukama. Te noći, kada je Melika jela, svi su bili toliko veseli da smo odlučili da postavimo *korsi*. Založili smo golubiji izmet u peći, stavili žeravice u veliki metalni sud i spustili ih ispod niskog stola. Melika je preko toga stavila cebe, pazeći da dečaci ne dodirnu vreli sud nogama. Okupili smo se i sami pokriveni čebadima i grejali smo se uz izuzetnu vrelinu žeravica. Prvi put tokom više nedelja pili smo jak čaj i grickali šećer sa šafranom. Melika je milovala po kosi svoje dečake dok nisu zaspali. Onda je Davud pričao viceve, a zvuk majčinog smeha, koji sam inače retko mogla da čujem, ispunio mi je uši najdivnijom muzikom.

Tokom naredna dva meseca majka se sporo oporavljala. Pošto nije mogla da stoji a da se pri tom ne zamori, sa svoje postelje mi je objašnjavala koje sušene biljke da kupim na bazaru i upućivala me kako da pravim lekove. Natapala sam ih, pakovala i odnosila Amiru, koji ih je sam uspešno prodavao. Lekovi su donosili dovoljno novca za hranu, ali nismo mogle da ostavimo na stranu malo za vunu. Žudela sam da započnem novi tepih, jer je to bio jedini način da popravimo naše imovno stanje, a još uvek sam sanjala o tome da unajmimo druge da nam pomažu.

Kada sam rekla Meliki šta bih želela, delovala je sumnjičavo.

„Da kupiš vunu i unajmiš žene – kojim novcem?” pitala je.

„Šta je sa srebrnjacima koje si dobila od prodaje tepiha?”

Melika je coknula jezikom. „Suviše je rizično”, odgovorila je, „ali ako sakupiš neki novac, ja ću ti dodati”.

Ranije bi me možda naljutilo to što nisam mogla da je ubedim, ali sada sam uvidala da ima pravo da bude oprezna. Pošto nikada prodajom lekova ili prosjačenjem ne bih zaradila dovoljno novca za vunu, na kraju je moglo da se učini samo jedno. Pošto mi se majka oporavljala, osećala sam obavezu da obavestim Gostahama i Gordiju da je njihova milostinja pomogla. Obukla sam staru Nahidinu svečanu odeću – purpurni ogrtač sa krznom na dnu rukava i ružičastu tuniku – i ponovo otišla da ih posetim.

Kada sam stigla, Gordija nije bila kod kuće. Ali Asgar mi je rekao da je otišla da poseti Nahidinu majku, što je sigurno značilo da su se porodice izmirile. Uveo me je u radnu sobu u kojoj je Gostaham radio na skicama.

„Uđi i sedi!” rekao je, viknuvši Šemsi da donese kafu. „Kako ti je majka?”

„Mnogo bolje”, odgovorila sam, „i to zahvaljujući vama. Za novac koji ste mi dali kupila sam sveže meso, koje joj je pomoglo da se oporavi. Hvala vam što ste mi pomogli da je spasem.”

„Hvalim te, Bože, iscelitelju ljudi”, odgovorio je.

Pogledala sam papir u Gostahamovom krilu. Crtež je bio lep poput rascvetanog parka. „Na čemu radite?” upitala sam.

„Na tepihu sa čempresima”, rekao je. Drveće je bilo visoko i tanko, sa manjim ispupčenjem u sredini, koje je ličilo na ženske kukove. Bili su okruženi raskošnim venčićima od cveća. Kada sam videla Gostahamov crtež, poželela sam da ponovo radim s njim.

„*Amu*”, rekla sam, „kao što znaš, sada nemam zaštitnika, tako da moram da radim sve što mogu da bih časno zaradila novac.”

„Istina”, rekao je Gostaham, „ali sada je vreme da preuzmeš rizik na sebe, jer ćeš uvek biti neko ko rizikuje”.

Bio je u pravu. Nisam mogla da se obuzdam; rizik je prosto bio deo moje prirode. „Možete li uopšte da mi pomognete?”

„Možda, ako budeš sa sigurnošću mogla da isporučiš ono što zahtevam”, rekao je, pogledavši me obazrivo. „Ali, možeš li?”

Znala sam da sam uvek pobuđivala njegovo interesovanje zbog svog talenta i srčanosti. Nikada to nije video kod svoje žene i ćerki, koje su se zadovoljavale time što im je ugađano. Ali sada je isto tako imao razloga da mi ne veruje. Duboko sam uzdahnula.

„Obećavam vam, *amu*, sada sam naučila”, rekla sam. „Skoro mi je bolest odnela majku. Prosila sam na bazaru i trpela najgore uvrede od nepoznatih ljudi. Pomirila sam se s tim da skromno živim. Neću se protiviti vašim mudrim savetima – barem ne kada se bude radilo o tepesima.”

Gostaham je odlutao pogledom u daljinu, a oči su mu bile pune kajanja. Pročistio je grlo nekoliko puta pre nego što je mogao da govori. „Ogrešili smo se o tebe”, konačno je rekao.

„I ja o vas”, odgovorila sam. „Žao mi je zbog nevolja koje sam nanela vašem domaćinstvu, jer sam najviše volela da učim kraj vas.”

Gostaham me je pogledao kao da me ponovo procenjuje. Verujem da je mogao da vidi kako sam se promenila. Bila sam smirena, oprezna i jaka, ne tvrdoglavo dete kakvo sam nekad bila.

„Vreme je da ispravimo greške”, rekao je. „Ako si sigurna da možeš da ispuniš ono što od tebe zahtevam, pronaći ću način da ti pomognem.”

„Učiniću sve što od mene tražite.”

„Potrebni su mi radnici”, rekao je. „Ovaj tepih sa čempresima je privatna narudžbina, a pomoćnici sa kojima obično radim suviše su zauzeti. Ti sada znaš kako da čitaš skicu, tako da možeš da uzvikuješ boje i nadgledaš rad. Davaću tebi i još dvema radnicama dnevnicu da napravite tepih, kao i vunu.”

Bila sam presrećna. „Hvala, *amu*, na vašoj velikodušnosti”, rekla sam.

„Polako”, odgovorio je. „Uslov je da svakodnevno posećujem tvoju radionicu da bih se uverio da se sve odvija po mom preciznom planu.”

„Naravno”, odgovorila sam. „Naš dom će biti otvoren za vas. A za koga je tepih?”

„Za jednog Feridunovog prijatelja”, rekao je.

Bila sam zapanjena. „Znači, više nije ljut?!”

„Izgleda da nam je sve oprostio”, rekao je Gostaham. „Kao i Nahidini roditelji, koji su obnovili svoju narudžbinu za tepih baš pre nekoliko dana.”

„Baš mi je drago”, rekla sam jer sam mogla da osetim da je Gostahamu sada mnogo lakše kada su srebrnjaci obezbedeni.

Ispili smo kafu. Lepo sam se osećala što sam ponovo kod Gostahama. Ipak, sada su okolnosti bile drugačije pošto više nisam bila njegova sluškinja. Mada nisam imala njegovu zaštitu, nisam više bila pod njegovim i Gordijinim uticajem. Bio je u pravu, uvek ću rizikovati. Možda je bolje biti nesputan.

„Amu”, rekla sam, „mogu li da ti pokažem nacrt na kojem radim?” Skicirala sam neke šare za tepihe dok su majka i Davud spavali zbog bolesti.

Zabacio je glavu i nasmejao se. „Ti si jako neobična devojka”, odgovorio je. „Uskoro ćeš imati sedamdeset sedmoro ljudi koji će raditi za tebe, siguran sam u to.”

Pokazala sam mu crteže i pitala ga da me posavetuje u vezi sa bojama. Bio je to jednostavan tepih sa suncem koje sija i spletom sićušnih cvetova, i nadala sam se da će se takav dezen dopasti mladim ženama koje uživaju kupujući moderne stvari na bazaru. Gostaham ga je pažljivo osmotrio, ali onda sam videla da mu se na čelu produbljuju bore, što je bio pouzdani znak da nešto nije u redu. Podigao je pogled i rekao: „Nemoj to da praviš”.

Bila sam zatečena i samo sam zurila u njega.

„Ako budeš probala da prodaš ovaj tepih, takmičićeš se sa tkačima tepiha iz čitave zemlje koji koriste istu šaru. To je dobar dezen, ali ti možeš i bolje.”

Pomislila sam koliko je mnogo vremena bilo potrebno Meliki da proda jedan od svojih tepiha sa probijanjem sunčevih zraka, iako je bio veoma kvalitetan. Nisam želela da se mučim koliko i ona.

„Šta bih onda trebalo da uradim?”

„Napravi još jedan tepih sa perjem, poput onoga koji si dala Holandaninu”, rekao je Gostaham.

Trgnula sam se kada sam se setila svoje ludosti, koja me je toliko mnogo koštala. Bilo mi je bolno da se ponovo toga prisećam.

„Taj tepih je pokazao da si dizajner čiji rad ne može da bude izjednačavan sa ostalima”, rekao je Gostaham blažim glasom. „To je jedini način da zaradiš u ovom poslu.”

„Drago mi je da vam se dopao”, rekla sam.

„Još uvek ne razumeš”, odgovorio je. „Prava je retkost kada neko ima dara da osmisli nešto tako prefinjeno i vredno. Treba da neguješ taj talenat, ne da ga zanemaruješ.”

Osetila sam kako mi je krv jurnula ka glavi. Nakon svega što se dogodilo, bilo mi je teško da nešto izustim. Tihim, napetim glasom, gledajući u tepih, rekla sam: „*Amu*, hoćeš li da mi pomogneš? Jer ne znam kako sama da ga uradim.”

„U pravu si, ne umeš sama da ga uradiš”, rekao je. „Drago mi je da si to konačno uvidela.”

„Jesam”, rekla sam pokorno.

„Onda, hoću, pomoći ću ti koliko budem mogao. Vrlo rado.”

Njegov entuzijazam me je ohrabrio da zatražim unapred dnevnicu za tepih sa čempresima, naročito zbog toga što Gordija nije bila tu da ga spreči. Nasmejao se što sam tako smela i, na moje zadovoljstvo, odmah mi dao srebrnjake.

Oprostila sam se i zaputila se ka Melikinoj kući pevušeći tiho za sebe. Vazduh je još bio prohladan, a Nova godina i početak proleća dolazili su tek za nekoliko nedelja. U daljini je svetlela limunžuta kupola šahove privatne džamije kao živородno sunce. Od nje sam osetila toplinu u sebi, iako mi je koža bridela od hladnoće.

Kada sam stigla kući, saopštila sam vest Meliki i Katajun. Bile su oduševljene jer smo sada imale obezbeđenu platu nekoliko narednih meseci rada. Melika se čudila tome ko nam je naručio tepih. „Vratila si se kod strica nakon što vas je oterao?” zapitala je. „Kakva hrabrost!”

Zadovoljno sam se nasmejala. Bila sam hrabra, ali više nisam brzopleta. Konačno sam uvidela razliku.

Melika je rekla da će dodati svoj deo plati koju sam primila unapred da bismo mogle da kupimo vunu za moj tepih sa perjem, što će mi omogućiti da odmah otpočnem rad na njemu.

Prvi put u poslednjih nekoliko meseci u kući je bilo toliko radosti da niko nije želeo da spava. Ponovo smo postavili *korsi* i grejali se ispod. Napolju je lagano počeo da pada sneg, ali mi smo se osećali prijatno. Pogledala sam unaokolo dok smo razgovarali i pili jak čaj. Iako nismo bili članovi iste porodice, Melika i Davud su se ponašali kao da jesmo. Mada smo predstavljale strahovito opterećenje za njih, nikada nam nisu rekli da nismo dobrodošle. Delili su sve što su imali i zahvaljivali nam na svemu što smo im pružile. Ovo je, pomislila sam, moja prava porodica, jer su nas voleli i pomagali nam kada je bilo teško bez ikakvog prigovaranja.

„Da li bi neko želeo da čuje priču?” najednom je zapitala moja majka. Uspravila sam se, potpuno iznenađena. Mesecima se nije oglašavala, poput slavuja zimi. Sada sam bila sigurna da je bila na putu oporavka.

Dečaci su povikali da žele i obećali da će sedeti mirno. Melika ih je milovala po kosi, i čak je i Davud delovao dovoljno dobro tako da je ostao

budan tokom priče. Svi smo se okrenuli ka majci iščekujući. Ponovo je bila lepa, obrazi su joj blistali od toplote *korsija*, oči se užarile, a gusta seda kosa bila je povučena tako da joj ne zaklanja lice. Počela je da govori medenim glasom, koji je moj otac uvek hvalio a mene uljuljkivao, tako da sam se vratila u vreme kada smo zajedno sedeli u našem selu i slušali, čvrsto zapleteni u mreži njenih priča.

Najpre ne beše ničega, a onda postade. Pre Boga nikoga ne beše.

Bila jednom devojka po imenu Azada, koja je, po prirodi, bila odrešita i sigurna u svoje odluke. Od vremena kada je još bila dete, Azada je uvek znala šta više voli: bademe u odnosu na pistaće, gugut golubica u odnosu na pesmu slavuja, tihu prijateljicu Laleh u odnosu na brbljivicu Komri. Čak i kada je došlo vreme za udaju, Azada se nije ponašala kao ostale devojke, koje su drhtale od straha pod svojim velovima. Već je jednom videla svog muža kada je došao da se divi njenoj crvenoj kosi i mlečnom tenu i ispijao sok od višanja s njenom porodicom. Kada ga je videla i čula kako govori s knedlom u grlu o svom omiljenom konju, znala je da je on čovek koji zna šta je nežnost. Pogledala je u majku, sklopila oči i držala ih na trenutak zatvorene da bi izrazila svoj pristanak.

Azada i njen muž živeli su harmonično dve godine i za to vreme je on čeznuo da ode na hodočašće u Mashad. Diveći se muževljevim religioznim osećanjima, koji su se produbili tokom godina koje su proveli zajedno, Azada ga je podsticala da putuje, znajući da nemaju dovoljno novca da putuju zajedno. „Ja ću ići na hodočašće drugi put”, rekla mu je blago, „kada moje srce bude spremnije”.

Azadin muž otišao je na put, mrmljajući kako je zahvalan Gospodaru vasiona jer mu je podario takav dragulj od žene. Zamolio je brata da tokom njegovog odsustva brine o Azadi kao o sestri, obezbedivši se tako da ona ne bude gladna i da joj neko ne naudi.

Njen dever se uvek držao na distanci, ali to se promenilo čim joj je muž otišao. Rano ujutru, kada bi ustala i izašla iz sobe da doručkuje, njen dever bi rekao: „Joj, Azado! Tvoje lice je glatko i belo poput meseca koji je baš sada kliznuo u spoljne sfere nebesa!” A uveče: „Joj, Azado! Tvoja kosa blista kao poslednji zraci sunca koji se povlače pred mrklom noći!” Azada bi se ljubazno nasmešila i rekla da mesec, sunce ili zvezde nagoveštavaju da će vreme biti lepo. U sebi je želela da dever uskoro nađe sebi ženu.

Kako su meseci prolazili, Azada je čeznula za svojim mužem, a njegov brat čeznuo je za Azadom. Kad god bi mogao, očešao bi se o njenu odeću ili kosu, ili bi stao suviše blizu dok bi razgovarali tako da je ona uvek uzmicala. Provodila je mnogo vremena sama u svojoj sobi i kada bi se pojavila zbog hrane ili drugih potreba, on ju je uvek čekao. Jednog dana kada je pokušavala da se iskrade iz sobe u sumrak, osetila je kako ju je nešto cimnulo za tuniku i videla ga je kako čuči kraj vrata u mraku. Pre nego što je uspela bilo šta da kaže, zgrabio ju je za

noge i oborio na zemlju. Za trenutak je njegovo telo prekrila njeno i zahtevao je da mu se poda. „Inače ću”, rekao je, dok je ona na svom obrazu osetila njegov vreli dah sa mirisom luka, „svima reći da si jurila vojnika dok ovaj više nije mogao da te zauzda, i prva priča koju će tvoj muž čuti biće o tvojoj preljubi”.

Azada je vrisnula da bi pozvala svoju sluškinju, primoravajući svog devera da siđe sa nje. Onda se sva uplašena zaključala u svojoj sobi. Te noći je njen dever došao do vrata i šapnuo kroz ključaonicu da će joj dati sedam dana da mu se prepusti, a to se pretvorilo u šest, pa u pet, pa u četiri, dok svi dani nisu prošli.

Osmog dana grupa ljudi u kojoj je bio i njen dever provalila je u sobu. Dok je Azada sedela u tišini i šila, on je objavio da je ona kriva zbog preljube. Doveo je četiri svedoka pred sudiju, od kojih se svaki zakunuo da je video sam čin preljube i ona je odmah, istog dana trebalo da bude kažnjena.

Muškarci su odveli Azadu duboko u pustinju, iskopali rupu i zakopali je do struka. Pošto je bila zaglibljena u pesku, posmatrala ih je kako skupljaju kamenje, koje su stavili na gomilu kraj nje. Sunce je pržilo Azadu po licu, a ruke su joj bile čvrsto priljubljene uz telo tako da u trenutku kada su kamenice poletele ka njoj, ona nije mogla da se brani. Krv joj se slivala u oči i ubrzo je videla samo krugove svetlosti koji su podsećali na rasprskavaj uće zvezde. Glava joj je pala na ramena kao da je slomljena. Kada su muškarci zadovoljno konstatovali da više ne diše, otišli su, očekujući da će tu uskoro ostati samo njene kosti da blistaju na suncu.

Rano narednog jutra, beduin koji je prolazio pustinjom pomislio je da je neobična prilika koju je uočio sigurno priviđenje. Kada je prišao, primetio je da joj se usne pomeraju. Beduin je otkopao Azadu, stavio njeno telo na kamilu i doveo je kući svojoj ženi, koja ju je negovala dok joj rane nisu zacelile.

I pored toga što je Azadino srce ostalo ispunjeno tugom, bilo je samo pitanje vremena kada će njena lepota ponovo procvetati – kosa joj je opet bila crvena kao da je bojena kanom, koža belu kao mleko, a usne kao ružičasti koralji. Smiten, beduin, pitao ju je da mu bude druga žena. Kada ga je obazrivo podsetila da ona već ima muža, obećao je da će brinuti o njoj kao o svojoj sestri i držao se svoje reči.

Ali većinu muškaraca Azadina lepota podbadala je poput igle. Jedan od tih ljudi bio je i beduinov sluga, čije bi srce zadrhtalo kad god bi se Azada približila. Ako bi prošao kraj nje dok je išla po vodu, promrmljao bi odlomak iz poezije koja uzburkava dušu, ali ona je ostajala gluva za njegove slatke reči. Jedne noći kada više nije mogao da izdrži da bude odbijan, zapretio je da će počiniti zločin ako ona ne želi da popusti. Ali Azada je ostala nepokolebljiva i odbila ga je iz poštovanja prema svom mužu. U očajanju, pomračenog uma od požude, sluga je uzeo kamen u bašti i potražio beduinovo jedino dete, bebu koja je spavala u svom krevetu. Udario je dete po glavi i slomio osetljivu lobanju, a onda sakrio okrvavljeni kamen ispod Azadinog jastuka.

Kada su otkriveni detetova smrt i kamen, beduin je pozvao Azadu, dok su mu se suze slivale niz lice. „Joj, Azado!” rekao je. „Povratio sam te u život. Zar mi tako vraćaš, krvlju i ubistvom?”

„Milostivi gospodaru, molim vas da razmislite”, odgovorila je. „Kakav bih motiv ja imala da ubijem dete čoveka koji me je spasao? Pogledajte oko sebe: ko bi još želeo da počini takvo nedelo?”

Beduin je znao da je sluga uvek čeznuo za Azadom. Borio se da savlada svoja osećanja, shvatajući da je Azada u pravu. Nikada nije učinila nešto što bi poljuljalo njegovo poverenje.

„Verujem da si nedužna”, rekao je lagano. „Ali ako budeš ostala, svaki put kada te moja žena pogleda, osetiće bol. Nijedna žena ne bi podnela da je stalno podsećaju na toliku tragediju. Žao mi je što ću te izgubiti, ali moraš da odeš.”

Beduin je dao Azadi vreću srebrnjaka i ona je otišla noseći samo novac i odeću na svojim leđima. Ne znajući šta da radi, zaputila se ka luci i pronašla brod koji je plovio za Baku, mesto u koje je otišao jedan od njenih stričeva pre mnogo godina da bi se obogatio. Kapetanu je dala sav novac i on je obećao da će putovati bezbedno i da joj niko neće nauditi. Ali samo nekoliko dana nakon što su podigli jedra kapetana je počeo da uznemirava pogled na Azadinu plamenu kosu i obraze poput rascvetalih ruža.

„Ali ja sam udata žena!” bunila se Azada pokrivajući svoju kosu i telo i želeći da je rođena sasvim obična poput njene prijateljice Laleh.

Azada je umakla kapetanovim pohotnim rukama i molila se Spasitelju ljudi. Nekim čudom, nebo se smračilo i strahoviti vetar uzburkao je vodu. Kada su talasi postali visoki kao kuće, čak i najokoreliji moreplovcu počeli su da se mole sa njom. Iznenada se začulo glasno i snažno pucanje i brod se raspolutio, a sve na njemu počelo je da pada u more. U vodi je Azada osetila kako je u obraz udara komad trupa broda. Popela se na njega, a njena tunika talasala se u vodi za njom. Satima je sama plutala i mada je imala razlog da veruje da će umreti od gladi ili žeđi, iznenadilo ju je to koliko je bila smirena, jer se nebo, more i ptice nisu uznemiravali što je ona bila tu.

Nakon čitave noći i dana, Azada je uočila tanku liniju kopna. Odveslala je do obale i bacila se na pesak, a sve ju je bolelo od zamora. Obraz joj je natekao kao dinja od udarca olupine koja ju je spasla. Jedva je mogla da otvori desno oko.

U blizini je primetila telo jednog od mornara, koji se izgleda udavio. Otpuzala je do njega iproverila da li diše, uverivši se da je mrtov. Onda je odbacila svoju natopljenu odeću i navukla njegovu stvrdnutu od soli. U njegovom džepu našla je nož. Izvukla ga je, osmotrila oštro sečivo i dosetila se kako da se reši svog jada.

Oduvek je znala šta želi; lako je donosila odluke. Kako se bližila ovoj, oklevala je jer je bila sumnjičava. Kako da ostvari ono što je naumila? Sedela je držeći nož sve do zore, dok je nisu uznemirili zvuci ribara, koji su se

pripremali da porinu svoje barke. I iznenada je Azada, koja je bila toliko iscrpljena da nije mogla ništa više da podnese, donela odluku.

Podigla je uvojak svoje kose i prislonila ga na oštricu, odsecajući ga što bliže koži glave. Onda je odsekla drugi uvojak i tako redom. Pramenovi crvene kose su se gomilali, izdizali i talasali oko nje, a zatim bili odvučeni u more, poput neobičnog stvorenja koje se vraća u dubine. Kada je završila, prvi put je osetila noćni vazduh na koži glave i zadrhtala je od zadovoljstva kao da ju je neko pomilovao. Na glavu je stavila mornarevu kapu, udaljavajući se od njega, i zaspala kao mrtva.

Kasnije tog jutra grupa ribara pronašla ju je zajedno sa gomilom srebrnjaka, koja je bila deo brodskog tovara. Znajući da takvo blago treba da prijave šahu, odveli su Azadu do njegove palate da objasni šta se dogodilo.

Azadi, čije je telo bilo nagriženo od soli i izubijano, šah je delovao tako čisto kao da se kupao u svetlosti. Bio je odeven u odoru od crvene svile, a lice mu je blistalo pod turbanom po kojem su bile izvezene ruže i svetlucali rubini.

„Tvoje ime?” zapitao je šah.

„Ja sam Amir, sin pomorskog kapetana”, odgovorila je Azada što dubljim glasom.

„Sigurno si bio lep mladić pre ove nesreće!” uzviknuo je šah. „Lice ti je izudarano i u modricama, a opet ti je milostivi Bog poštedeo život.”

Azada se skoro nasmejala, a telo joj se ispunilo olakšanjem kada je pomislila na to kako je ružna. Suzdržavajući se, odgovorila je:

„Sav teret sa očevog broda more je nanelo na vašu obalu, ali moj je otac, avaj, izgubljen. Nudim vam svu njegovu robu u zamenu za samo jednu stvar.”

„Dozvoljavam da izneseš svoj zahtev”, odgovorio je šah.

„Od sada se odričem putovanja i sticanja novca”, rekla je. „Samo mi sazidajte kamenu kulu blizu mora gde niko neće svraćati i tamo ću obožavati Prvog među vernicima do svoje smrti.”

„Neka bude tako”, odgovorio je šah, otpustivši Amira i ne pogledavši ga više.

Amir se zaputio ka gradskom trgu. Nekoliko ljudi izrazilo je svoje žaljenje zbog njegovog gubitka i ponudilo obloge za njegovo lice. Kasnije mu je gostioničar obezbedio krevet u sobi sa drugim muškarcima. Malo su se šalili s njim, pokušavajući da mu odagnaju tugu, a njihove oči klizile su preko njegovog lica nezainteresovano kao da su gledali mulu. Kada je Amir navukao preko sebe ćebe, znao je da će prvi put spavati mirno od vremena kada je ostavljen da umre u pustinji. Te noći je sanjao kamenu kulu u kojoj će živeti slobodno i zaboravljen od svih i više neće slušati grozničave reči ljubavi, već samo umirujuće zvuke mora.

Amir je posvetio život Bogu, a glas o njegovoj predanosti proneo se čitavom zemljom. Njegov ugled bio je toliki da je šah, kada se razboleo, pozvao Amira da bude njegov naslednik, jer nije znao nikoga časnijeg od njega. Ali

umesto da prihvati, Amir je otkrio da je žena. Zaprepašćen ovim ispoljavanjem poniznosti, šah je zamolio da Azada izabere muškarca koji će biti dobar vladar.

Do tog vremena Azada je već postala poznati iscelitelj. Svakog dana dolazili su hodočasnici do kamene kule da mole za blagoslov i traže dar isceljenja. Jedan od njih bio je i Azadin dever. Kada se muž vratio sa hodočašća, zatekao je svog brata paralisanih udova i ponudio se da ga odvede do kamene kule da potraže lek.

Drugi koji je molio za pomoć bio je beduinov sluga. On je misteriozno oslepeo i beduin je obećao da će ići s njim do mudraca iz kule. Četiri muškarca sreli su se na putu i rešila da putuju zajedno.

Azada ih je, naravno, prepoznala kada su prilazili, ali pošto je bila prerusena u muškarca, oni nju nisu. Kada su je muškarci zamolili da im pomogne i izleći ih, ona je zahtevala da priznaju svoja nedela.

„Otkrite sve što vam leži na srcu“, rekla im je, „jer ćete tek tada biti izlečeni. Ako nešto ostane skriveno, izvesno je da ćete ostati bolesni.“

Muž njenog brata postideno je otkrio da je žudeo za ženom, lažno je optužio za neverstvo i ubio je. Sluga je priznao da je i on strašno želeo jednu ženu i da je smrskao bebinu lobanju kada ona nije pristala da bude s njim. Kada je istina bila izrečena, Azada je ponudila da se pomoli Bogu, koji je oslobodio muškarce njihovih muka. Sada je njen dever mogao ponovo da hoda, a sluga da vidi. I jedan i drugi molili su za oprostaj zbog onoga što su počinili, a Azada im je dala oprost.

Onda se razotkrila pred svojim mužem i sva ljubav, koje su bili lišeni toliko dugo, pokuljala je kao reka. Azada je postavila svog muža za šaha, a beduina za svog vezira i od tada je pravda zavládala njihovom zemljom.

Dečaci i Davud su zaspali. Melika se zahvalila majci na priči i sklopčala se kraj muža. Samo smo majka i ja ostale budne.

„Kakva priča!” rekla sam. „Azada je sigurno imala ogromno srce kao Fatima kada je oprostila onima koji su se toliko ogrešili o nju.”

„Ispravno je postupila”, rekla je moja majka nežno, tražeći moj pogled. Pogledala sam i ja u nju i kada sam videla koliko je ljubavi u njenim očima, iznenada sam shvatila šta je mislila. Oprostila mi je uprkos bolu koji sam prouzrokovala. Neko vreme sedele smo bez reči i prvi put otkako smo napustile Gostahamovu i Gordijinu kuću, bila sam smirena.

Majka i ja smo se približile jedna drugoj i sedele tako što su nam se kolena dodirivala da bismo mogle da razgovaramo, a pri tom nikoga ne probudimo. Kada se *korsi* ugasio, stavile smo između nas uljanicu i prebacile ćebad preko ramena. Vetar je napolju zavijao, a sneg je zamenila ledena kiša. Kada je moj pamučni ogrtač potamneo od kapi, pomerila sam se sa mesta gde je prokišnjavalo. Uprkos hladnoći, ostale smo budne razgovarajući o svemu što smo doživele proteklih godina: o lošem uticaju komete, o očevoj preranoj smrti, neobičnom Gostahamovom domaćinstvu i čudu koje je predstavljao Isfahan.

Najpre je samo majka govorila, ali ubrzo sam ja počela da pričam umesto nje. Reči su pocurele iz mene i osećala sam se kao da sam u svetom hramu i šapućem istinu koja mi leži na srcu direktno u uvo sveca.

Majka je pažljivo slušala, kao što sam ja mnogo puta ranije slušala njene priče. Ponekad se činilo kao da ju je iznenadilo nešto što sam rekla, ali njen pogled bio je nežan i osećala sam kao da izrastam u ženu pred njenim očima. Pričala sam sve dok se petlovi nisu napolju oglasili, nagoveštavajući zoru.

Majka je rekla: „Kćeri moja, tvoje srce je sada čisto kao karneol jer si rekla istinu”.

Ugasila je uljanu lampu i zavukla se ispod pokrivača, sklapajući oči. Zevnuvši, zauzela sam mesto kraj nje, zadovoljna i umorna. Kada se majčino disanje primirilo i postalo ujednačeno, setila sam se komete, hadži Alijevih predviđanja i koliko su me ona namučila. Da li postoji nekakav razlog zbog kojeg moram večno da živim pod nesrećnom zvezdom, sada kada je prošla godina komete? Činilo mi se kao da je i sama Azada bila pod takvim lošim uticajem, jer je njena sreća nestala, ali se kasnije vratila i bila još sjajnija nego ranije. Čak ni njena patnja nije bila zaludna, jer joj je srce toliko poraslo da je mogla da oprostí onima koji su se o nju ogrešili.

Nisam mogla da naslutim šta mi je sudbina spremala, ali sam znala da ću se upinjati da vodim ispravan život, baš kao što je to činila i Azada. Setila sam se svog oca i njegova ljubav prostrujala je kroz mene kao reka. Kako sam padala u san, mogla sam da ga čujem kako me savetuje. Rekao je: „Pouzdam se u Boga, ali uvek priveži kamilu za nogu”.

SEDMO POGLAVLJE

Konačno se nazirao kraj zime. Vreme se prolepšavalo, donoseći blagu kišu i prve tople dane u godini. Pošto se približavala Nova godina, spremale smo naš dom i same se pripremale da je dočekamo. Melika, moja majka i ja brisale smo pod u našoj sobici, čistile dvorište, prale posteljinu, brisale prašinu sa to malo stvari koje smo posedovale, prale našu dronjavu odeću i same se kupale, da bismo mogle da dočekamo proleće osvežene i pune nade.

Prvi dan Nove godine proslavili smo uz obilan obrok, koji se sastojao od piletine sa povrćem, a onda smo odveli Salmana i Šahvalija da se igraju kraj reke. Kada su dečaci smočili svoje noge, delovali su oduševljeno, jer odavno nisu mogli bezbrižno da uživaju. Nakon što su deca završila sa igranjem, svi smo seli u čajžinicu ispod mosta Trideset tri luka i okrepili se vrućim čajem i kolačima napravljenim od mekih svežih urmi. Činilo se kao da reka pleše kraj naših nogu, a povremeno bi nas poprskala osvežavajućim kapima. Bio je to prvi put da smo se svi mi, uključujući i Davuda, osećali dovoljno dobro i mogli smo da odemo zajedno na izlet kao porodica.

Sledećeg dana, iako su svi u Isfahanu otpočeli petnaestodnevni odmor, Melika, Katajun i ja počele smo da radimo na tepihu sa čempresima za Gostahama. Bilo je teško odmaći s poslom u dvorištu punom dece, koja su nam se motala kraj nogu, i mnogobrojnim komšijama, koji su dolazili i odlazili, naročito tokom praznika. Ali radile smo i pored gungule, jer ništa nije moglo da umanjí značaj pravljenja ćilima kojim bi Gostaham bio oduševljen.

Čim se praznik završio, Gostaham je došao prvi put u posetu da proven kako napredujemo. Kada je stigao, delujući gospodski u ogrtaču od svile boje indiga preko bluze boje šafrana i sa purpurnim turbanom, skočila sam iza razboja da ga pozdravim. Melika i Katajun obasule su ga izrazima zahvalnosti pošto je bio naš dobrotvor, dok su pogled držale prikovan za razboj iz poštovanja.

Gostaham je u neverici gledao oko sebe po dvorištu. Prljavi dečaćić sa slinavim nosom skupio se kod vrata svoje kuće zaprepašćen zbog Gostahamovog dolaska, dok je devojčica u odrpanoj odeći potrčala kod roditelja. Već je bilo toplo i u dvorištu se osećao težak miris nogu, koji je poticao od cipela koje su ostavljane ispred vrata. Majka je zamolila Gostahama da sedne i popije čaj, ali kada je miris došao do njegovih nozdrva, izraz gotovo neprikrivenog gađenja zatitrao mu je na licu i on je rekao da se neće zadržavati. Nije ni okusio slabi čaj, koji je ipak spušten u njegovoj blizini, uz ne toliko svežu ali ukusnu poslasticu sa šafranom, koja je privukla gomilu muva.

Gostaham je osmotrio ćilim sa obe strane da proven gustinu čvorova i da li ima odstupanja od dezena i izjavio da je zadovoljan redovima koje smo završile. Onda je rekao da ima neodložnog posla na drugom mestu i okrenuo se da pođe. Potrčala sam za njim i zahvalila mu što je došao.

„Neka je Bog s tobom, dete moje”, rekao je, kao da je božja pomoć jedino što može da me spase. Posmatrala sam kako je uzjahao konja koji ga je čekao. Pre nego što je odjahao, rekao je gotovo sa divljenjem: „Mašala! Ni zemljotresi, ni zaraze, niti beda ne mogu da te spreče da izrađuješ tepihe koji zadivljuju posmatrača.”

Vratila sam se do razboja lakim korakom. Melika i Katajun posmatrale su me iščekujući šta ću reći i ja sam ih obasula pohvalama i uverila ih da je naš zaštitnik zadovoljan onim što smo uradile. Osetivši olakšanje jer smo položile prvi ispit, pevušila sam imena boja poput slavuja sve do ručka.

Nakon jela, ostali su preuzeli kućne poslove, dok sam ja usmerila svoju pažnju na tkanje novog tepiha sa perjem. Ovog puta bilo je mnogo lakše jer sam dobro znala šaru i izabrala sam boje na osnovu Gostahamove kritike mog prvog pokušaja, trudeći se da dezen deluje još otmenije. Uživala sam u radu. Prsti kao da su mi leteli preko čvorova poput ptica koje klize nad površinom reke, a tepih je proticao pod mojim prstima poput vode.

U dvorištu je bilo vruće i morala sam da brišem znoj sa čela. Povremeno mi je majka donosila vodu pomešanu sa esencijom ruže da bih se okrepila. Ali ja sam bila usmerena na svoj rad i nisam primećivala decu u dvorištu i zvuk njakanja magaraca koji su nosili tovare duž ulice. Kao da sam živela na površini tepiha, okružena umirujućim bojama i njegovim prikazom večnog mira. Izgubljena u njegovoj lepoti, zaboravila sam na bedu oko sebe. Kada se spustila noć, majka je morala da me odvuče od posla i podseti me da moram da jedem, odmorim ruke i protegnem se.

Majka je recitovala:

*Moja ljubav je uskog struka kao čempres.
I kada vetar duva, moja ljubav
niti puca niti se povija.*

Bilo je to nekoliko meseci nakon što smo dovršile tepih sa čempresima za Gostahama. Položile smo ga u dvorištu i okupile se oko njega da se divimo odozgo i vidimo kako će izgledati svom vlasniku.

„Poput vrtova koji nas čekaju, ako bude volja Božja!” izjavio je Davud. „Njegov vlasnik će se osećati blaženo kada se bude odmarao na ovakvom blagu.”

Salman i Šahvali bili su toliko uzbuđeni da su trčali po tepihu dok se konačno nisu sudarili i pali upletenih ruku i nogu.

„Kao da si u parku!” rekao je Šahvali, i zaista, tako raširenih nogu i ruku u svim pravcima, činilo se kao da je zalutao u samo središte vrta.

Počela sam da se smejem njegovoj dečačkoj zbrkanosti, kao i ostali, i kada mi se pogled susreo sa majčinim, Katajuninim i Melikinim, srce mi je zaigralo od radosti jer smo završile naš prvi poduhvat. Dobro smo radile zajedno,

osećajući da gradimo budućnost koja će svima doneti nešto dobro. I tokom svega toga, poput samog čempresa, nismo se slomile niti povile.

Gostaham je poslao jednog od svojih ljudi po tepih i nakon nekoliko dana otišla sam kod njega tim povodom. Želela sam da znam da li smo mu isporučile baš ono što je želeo i da čujem njegovu procenu našeg rada. Bilo mi je drago da čujem da se vlasniku toliko dopao da je naručio još jedan iste veličine kako bi imao par koji bi krasio njegovu veliku sobu. Gostaham ga je posavetovao da bi bilo jeftinije kada bi se radili istovremeno jer bih mogla da uzvikujem boje za dve grupe tkalja. Ali ja sam bila presrećna i prihvatila sam narudžbinu.

Gostaham me je pitao kako napreduje moj tepih sa perjem i rekla sam mu da svakog popodneva radim na njemu.

„Pokušaj brzo da ga dovršiš”, rekao je, „jer uskoro dolazi vreme posete harema Velikom bazaru, a te posete organizuju se na svakih šest meseci”.

Stajala sam bez reči, ali se moje srce ispunilo nadom.

„Ako bude bio dovršen, daću ti dozvolu da ga izložiš u mojoj prodavnici.”

Na tome sam mu se četrdeset puta zahvalila i otrčala kući da se bacim na posao. Toliko sam želela da ga uradim da nisam obraćala pažnju na majčina upozorenja, već sam svakodnevno tkala tepih sa perjem od prvih sunčevih zraka pa sve dok se ne bi smračilo. Kada se primakao rok, žurila sam i tkala pod svetlošću uljanice do duboko u noć.

Resice sam dovršila tačno dan pre haremske posete i kada je tepih bio podšišan, videla sam da je Gostaham imao pravo u vezi sa izborom boja: samo nekoliko finih promena nijansi učinilo je ovaj tepih boljim od prethodnog. Svi elementi su se uklapali i, poput sastojaka paprikaša koji je savršeno skuvan, tepih je godio i oku i duši.

Rano narednog jutra Salman i Šahvali su mi pomogli da odnesem tepih do trga Slika sveta. Bili su dovoljno mladi tako da im nije bilo zabranjeno, kao odraslim muškarcima, da vide šahove žene. Ipak, da bih ih zaštitila, poslala sam ih kući pre nego što su ušli na kapiju trga i sama sam odnela urolani tepih do Gostahamove radnje. Njegovu stariju ćerku, Merbanu, porodica je pozvala da vodi radnju. Pozdravila me je hladno me poljubivši u oba obraza i rekla:

„Ovaj dan će se odužiti. Volela bih da mogu da radim nešto drugo, a ne ovo”.

Nosila je tuniku tako lepe narandžaste boje da sam bila sigurna da je bojena šafranom. Šara u vidu drveta života, kanom nacrtana na njenim rukama, bila je prastara. Na osnovu toga znala sam koliko je bila lenja. Zadržala sam za sebe reči koje samo što nisam izgovorila.

„Ne brini, ja ću se truditi da ti pomognem”, rekla sam što sam ljubaznije mogla.

Pošto joj je bilo dovoljno to što je čula, zavalila se na veliki, udobni jastuk uzdahnuvši, što je trebalo da mi ukaže na to koliko je iscrpljena, i naredila mi je da pomerim gomilu tepiha sa jednog kraja radnje na drugi.

Sagnula sam se i pretvarala se da ne mogu sama da pomerim gomilu. Vukla sam i uzdisala sve dok se Merbanu nije postidela svoje lenjosti i ustala da mi pomogne, iako se nije preterano trudila.

Dame iz harema šaha Abasa počele su da pristižu na bazar i probijaju se do prodavnica. Okačila sam svoj tepih sa perjem na najuočljiviji zid u radnji i čekala da vidim šta će se dogoditi. Ubrzo je pored naše prodavnice prošla Džamila, koja je bila lepa kao što sam je pamtila, i nije ni zavirila unutra.

„To je šahova miljenica!” uzviknula sam.

Merbanu se nasmejala zbog moje neobaveštenosti. „Nije više”, rekla je. „Najnovija je Mirjam. Prepoznaćeš je po boji kose.”

Kada je Mirjam ušla u našu radnju kasnije tog jutra, shvatila sam da je to ista ona žena iz harema koju sam videla pre više godina, čija je kosa bila plamenocrvena poput zore, ali koja je delovala izgubljeno i uplašeno. Sada je imala pratnju, govorila je persijski dobro kao maternji čerkeski i činilo se kao da je glavna među svojim sestrama. Njene tamne oči i obrve predstavljale su ugodno utočište od njene jarkocrvene kose. Kada nas je pozdravila, počela je da razgleda Gostahamovu robu i ugledala moj tepih.

„Vidi ti to!” rekla je, privučena kao da se radilo o magnetu. Nakon dužeg posmatranja, izjavila je zamišljeno da je pera podsećaju na ptice u njenoj domovini.

Nisam otkrivala da sam ja osmislila i istkala tepih. Pomislila sam: ako bude videla moje prste pune žuljeva ili se zagledala u moje umorne crvene oči – ako samo bude uvidela kako izrada tepiha iziskuje strahovito naporan rad – njegova lepota će izbledeti u njenim očima. Za nju je bolje da zamišlja da ga je izradila bezbrižna devojka koja je skakutala po obroncima planina berući cveće potrebno za boje, a onda sela za razboj i opušteno istkala nekoliko čvorova osvežavajući se sokom od nara.

Kod mene je bilo drugačije: leđa su me bolela, udovi su mi bili ukočeni i mesecima nisam dovoljno spavala. Pomislila sam na sav rad i patnju koji su se krili iza tepiha, počevši od materijala. Ogromna polja cveća trebalo je da budu uništena zbog dobijanja boja, nedužne bubice da budu žive skuvane zbog svile – a šta tek treba reći o tkaljama? Zar i mi moramo da se žrtvujemo zbog ćilima?

Čula sam priče o ženama koje su se deformisale od mnogobrojnih sati provedenih za razbojem tako da su prilikom porođaja njihove kosti formirale tamicu u kojoj je bila zatočena beba. U takvim slučajevima, i majka i dete umrli bi nakon dugih časova mučenja. Čak su i najmlađe tkalje patile od bola u leđima, povijenih udova, zamora u prstima, iscrpljenosti očiju. Sav naš rad bio je u službi lepote, ali ponekad se činilo da je svako vlakno u tepihu bilo natopljeno krvlju cveća.

Mirjam nikada neće znati ništa o ovome. Umesto toga, stidljivo sam joj rekla kako će je tepih učiniti posebnom u očima drugih – baš kao i njena gusta crvena kosa. Tvrdila sam da će svaki čovek koji ceni fine tepihe, kao što je to slučaj sa šahom Abasom, veoma uživati i biti ponosan zbog izuzetnog dezena.

Odgovorila mi je da želi baš takav tepih, ali duplo duži da bi se uklopio u jednu od njenih soba. Kada je upitala za cenu, odgovorila sam ljubazno, ali se u mom glasu osetila odlučnost. Ovoga puta neću poklanjati tepih. Ja sam bolje od bilo koga znala vrednost svakog čvora.

Mirjam nije ni trepnula zbog visoke cene i nakon kratkog cenkanja dogovorile smo se. Njen evnuh je zapisao naš sporazum, koji je uključivao i prvi isplatu koja će mi omogućiti da kupim vunu. Bila sam toliko radosna kada su otišli da sam želela da zaigram po prodavnici, jer konačno sam postigla ono za čim sam žudela: sama sam prodala tepih, urađen na osnovu moje zamisli i pod mojim uslovima.

Kraj dana doneo je još veće iznenađenje. Odmah čim su stražari najavili da se bazar uskoro zatvara, Džamila se ušunjala u prodavnicu. Bila je sama i ponašala se kao da je želela da se ne zna da je dolazila. Iako je još bila lepa, sitna udubljenja pod njenim očima ukazivala su da više nije u cvetu mladosti. Za razliku od drske samouverenosti koju je ispoljila kada sam je prvi put usluživala pre više godina, delovala je pomalo umorno i ogorčeno, jer njena zvezda više nije blistala tolikim sjajem u očima jedine osobe koja joj je bila važna.

I ne pogledavši našu robu, raspitivala se da li nudimo tepih sa prozračnim perjem. Merbanu i ja smo se iznenadile jer je već bila obavještena o tome. Kada sam joj ga pokazala, pretvarala se da ga pažljivo ispituje i onda je potcenjivački izjavila da misli da ne bi trebalo da bude skup, ali žudnja u njenim očima jasno mi je ukazivala da neće otići bez njega.

„To je retka dragocenost: samo ga je jedna osoba naručila”, rekla sam, a kada joj se lice smračilo, pretpostavila sam da su je njene uhode obavestile o Mirjaminomj kupovini.

Moja početna cena bila je veoma visoka, ali ostavila sam dovoljno prostora da bih mogla da joj dam popust. Džamila nije bila zadovoljna cenom. Pućila se, bunila i na kraju molila, ali to nije pomoglo. Svi prodavci tepiha umeju da prepoznaju istinsku zainteresovanost kod svojih kupaca i ulove one koji je ispolje. Džamila je znala da neće moći da ga dobije u bescenje i ljutila se na sebe jer je pokazala šta oseća.

Da bih je utešila, zatražila sam Merbanuinu dozvolu da joj besplatno damo istkanu navlaku za jastučić. Znajući da će za buduće poslove biti najbolje da je zadovolji, Merbanu je pristala. Mislim da je i ona osećala da pravilno postupa jer je čula priču kako je Džamila nagovorila Gordiju da joj da neverovatan popust za navlake za jastučice i kako je Gostaham morao da ih dizajnira i izradi na svoju štetu.

Džamila je pozvala evnuha da pribeleži naš sporazum. Trebalo je kasnije da tražim novac od jednog šahovog blagajnika, jer žene nisu nosile srebrnjake. Uprkos ceni, otišla je sa željenim tepihom zadovoljna. Bila sam uverena da će joj predstavljati ogroman užitak da prva pokaže svoje blago šahu, znajući da će mu Mirjamin tepih delovati zastarelo kada konačno bude bio isporučen.

* * *

Čim sam stigla kući, majka mi je donela vruć čaj i porodica se okupila oko mene i tražila da im ispričam sve što se odigralo tog dana, uključujući i to kako su žene izgledale, kako su se cenkale i kako sam uspela da ih nadmudrim. Da bismo proslavili uspeh, majka je skuvala jaja sa urmama i servirala obrok sa svežim hlebom.

Dok smo jeli, počeli smo da raspravljamo kako da dovršimo sav posao koji je bio pred nama, jer smo sada odmah morale da radimo na dvema narudžbinama.

„Biće najbolje da na tepesima radimo istovremeno, da bismo mogle da uvećamo zaradu”, rekla sam.

„Tačno”, odgovorila je Melika, „ali komšije već nervira što smo zauzele toliko dvorišta – više nego što nam pripada”.

„Kada bismo samo mogli da imamo svoju kuću!” rekla je majka i usledilo je glasno odobravanje.

Time je pokrenut razgovor o tome koliko novca bismo mogle da očekujemo u narednih nekoliko meseci. Kada smo izračunale iznos, Davud je izjavio da ćemo moći da priuštimo veću kuću i obećao je da će se raspitati koliko koštaju.

Trebalo mu je samo nedelju dana da pronade kuću u susedstvu, koju većina ljudi nije htela jer je imala veoma male prostorije. Cenkao se i smanjio cenu kada je obećao da će popraviti vlasnikovu obuću kao i stvari od kože kojima je bila potrebna popravka, jer je pre svoje bolesti bio obućar. Računali smo da će naš prihod i dalje biti mali, ali smo se složili da je novi smeštaj jedini način da otpočnemo posao sa više razboja i pokušamo da uvećamo našu zaradu.

Krajem meseca preselili smo se u novu kuću. Bio je to skroman dom izgrađen od cigala od blata sa dve sobice oko velikog dvorišta i jednom majušnom prostorijom koja je služila kao kuhinja. Ali za mene je ona bila poput palate, jer smo sada majka i ja ponovo imale svoju sobu. Prve noći, kada su Davud, Melika i njihovi sinovi otišli u svoju sobu, imala sam dvorište samo za sebe. Sedela sam tamo kada su svi otišli na spavanje, sa šoljom vrućeg čaja i uživala u prijatnom osećaju da budem sama, iako sam bila okružena dobronamernim ljudima.

U dvorištu je bilo dovoljno prostora za dva razboja. Davud se pozabavio njihovim postavljanjem i izradom osnove, dok smo Melika i ja tražile radnice. Našle smo pet tkalja, koje su želele malo da zarade, i pozvale ih da dođu na probni rad. Jedna žena bila je veoma spora, dok je druga pravila neujednačene, labave čvorove koji nisu mogli da se poprave, ali ostalim trima bile smo zadovoljne i njih smo zaposlile.

Pre nego što smo počele, naučila sam Meliku kako da uzvikuje boje za razboj. Ona je nadgledala Katajun i jednu novu radnicu prilikom izrade tepiha sa čempresima za Gostahamovu mušteriju, jer joj je dezen već bio poznat, dok sam

ja upravljala ostalim radnicama na velikom tepihu sa perjem za Mirjam. Ujutru je iz našeg dvorišta moglo samo da se čuje neprekidno uzvikivanje boja – s jedne strane sam se ja oglašavala, a Melika sa druge. Majka je kuvala za sve i miris njenog paprikaša terao nas je da dobro radimo dok smo iščekivale ručak.

Jednog jutra mi je majka rekla da pravi jedno od mojih omiljenih jela, piletinu sa narom i orasima i ja sam se prisetila kako me je Gordija naterala da skroz sameljem orahe.

„Upotrebiću seckane orahe”, dodala je majka, kao da je mogla da mi čita misli, „jer se tako *nama* sviđa”.

Otišla je u kuhinju i čula sam je kako pevuši narodnu pesmu koje sam se sećala iz srećnih dana u našem selu i koja je govorila o dolasku lepog slavuja sreće.

Kada je paprikaš bio gotov, prekinule smo s radom i zajedno jele u dvorištu dok sam ja uživala posmatrajući dva ćilima. Volela sam da gledam kako se od gomile bojene vunice pretvaraju u vrt neizbrisive lepote.

Majka me je pitala zbog čega se smešim, a ja sam joj rekla da je zbog toga što uživam u hrani koju je pripremila. Ali bilo je u tome još nečeg. U svom selu nisam ni pomišljala da bi žena poput mene – sama, bez dece, siromašna – mogla da se smatra blaženom. Moja sudbina nije bila srećna, nisam imala muža ni sedam sinova, kako je majka predviđala u svojim pričama. A opet, uz miris piletine sa narom i orasima, zvukom smeha ostalih tkalja koji je dopirao do mojih ušiju i lepotom tepiha na razbojima, koja mi je ispunjavala pogled, užitak koji sam osetila bio je ogroman poput pustinje koju smo prešle da bismo stigle u Isfahan.

Naporno smo radile više meseci dok nismo završile narudžbine za Gostahama i Mirjam. Melika je radila sve dok joj stomak nije toliko narastao da više nije mogla da sedi za razbojem, jer je čekala treće dete.

Davud je odneo drugi tepih sa čempresima do Gostahamove kuće, ali kada se ponudio da isporuči Mirjamin, smislila sam bolji plan. Muškarac bi morao da čeka ispred haremskih kapija dok Mirjam pogleda tepih i po slugi poruči da li je zadovoljna. Kao ženi, ulaz mi nije bio zabranjen i mogla sam sama da predam tepih.

Davud mi je poneo tepih do šahove palate na trgu Slika sveta i ostavio me pred ulazom. Prišla sam jednom stražaru i rekla mu da treba da isporučim tepih koji je naručila jedna od dama. Kao dokaz pokazala sam mu papir ispisan evnuhovim rukopisom, koji je potvrđivao narudžbinu.

Stažar me je uveo u jedan deo palate i prepustio brigu o meni visokom crnom evnuhu. Kada je razmotao tepih i uverio se da u njemu nije skriveno ništa nedozvoljeno, ispratio me je kroz čitavu gomilu drvenih vrata, a ispred svakih je stajao čuvar. Kada sam konačno prošla kroz poslednja, našla sam se odmah iza šahove palate u zabranjenom delu u kojem su bile kuće za žene. Mirjam je živela u jednoj od najboljih, osmougaonoj zgradi poznatoj pod nazivom *Osam nebesa*.

Čekala sam nedaleko od fontane u prizemlju, iznad koje se videlo nebo. Visoki zid od cigala opasavao je haremske zgrade i na njemu nije bilo vrata; jedini izlaz bio je put kroz mnogobrojna vrata kuda me je evnuh proveo.

Kada sam popila nekoliko šoljica čaja i pojela polovinu sočne dinje, pozvana sam kod Mirjam. Na vrhu stepeništa koje je vodilo do njenih odaja sluškinja je prihvatila moju uličnu odoru i ja sam zagladila kosu i svoju jednostavnu pamučnu odeću. Stari, ćelavi evnuh išao je za mnom, noseći moj tepih na leđima. Mirjam se nalazila u prostoriji ukrašenoj tirkiznim i srebrnim jastučićima. U poseti joj je bila žena sa krupnim, pametnim očima, za koju sam kasnije saznala da je doktorica čuvena po svojoj učenosti.

Evnuh je odmotao tepih ispred Mirjam, koja je nosila tamnoplavi ogrtač zbog kojeg je njena crvena kosa delovala kao da je u plamenu. Rekla sam joj da se nadam da će joj se tepih dopasti, iako nikada ne može da dosegne njenu lepotu. Ustala je, pogledala ga i rekla: „Još je lepši nego što sam ga zamišljala”.

„Čast mi je da vam budem na usluzi”, odgovorila sam.

Mirjam je rekla evnuhu da ukloni stari tepih koji je koristila i moj stavi na počasno mesto. Njegove boje odlično su se uklapale uz one koje je odabrala za ostatak prostorije.

Kada je iskazala svoje divljenje, rekla je: „Zašto si ga sama isporučila kada si mogla da ga pošalješ po nekom čoveku iz svoje radnje?”

„Htela sam da se uverim da li je tepih onakav kakav ste želeli”, rekla sam i onda zastala. Znala je da to nije bio jedini razlog i radoznalo me je pogledala.

„Nadam se da nisam nametljiva”, rekla sam, „ali bila bih počastvovana da znam šta o njemu mislite jer sam sama osmislila izgled tepiha”.

Mirjam je delovala iznenađeno. „Ti si ga osmislila?”

„Sama sam nacrtala šaru”, rekla sam.

Po izrazu njenog lica videla sam da mi ne veruje, pa sam zamolila da nekoga pošalje po papir, pero od trske i postolje za pisanje. Kada je ćelavi evnuh sve to uneo u sobu, sela sam prekrštenih nogu kraj nje, umočila pero u mastilo i nacrtala jedan od oblika u vidu pera, nakon čega sam pustila da mi pero zaigra crtajući ostale motive za tepihe poput ruža, kedrovog drveća, divljih magaraca i slavuja.

„Možeš li da me naučiš?” upitala je Mirjam.

Sada je na mene došao red da se začudim. „Naravno”, rekla sam, „ali kao jednoj od šahovih dama, zbog čega bi vam bilo potrebno da pravite ćilime?”

„Ne moram da ih izrađujem”, odgovorila je, „ali volela bih da naučim da crtam. Često mi je tako dosadno.”

Oduševila me je njena iskrenost. Crtanje bi bilo nov način da se zabavi u haremu.

„Biće mi čast”, rekla sam. „Dolaziću kod vas kada to budete želeli.”

Ušla je sluškinja noseći kafu u srebrnim fildžanima ukrašenim scenama iz legendi poput priče o Lejli i Madžnunu. Nikad nisam videla tako skupocene

posude, čak ni u Feridunovoj kući i čudila sam se njihovoj veličini i težini. Nakon toplog napitka usledile su gomile voća na srebrnim poslužavnicima, poslastice, uključujući i moj omiljeni kolač od leblebija, i hladan šerbet od višanja u porcelanskim posudama. U šerbetu se nalazio led, koji ranije nikad nisam videla u piću tokom leta. Mirjam mi je objasnila da šahove sluge kopaju blokove leda tokom zime i čuvaju ih pod zemljom da bi ostali čitavi tokom vrelih meseci.

Nakon uživanja u zakusci, Mirjam me je zamolila da pogledam još jedan tepih koji je kupila na bazaru i ja sam pohvalila njegovu jednostavnu geometrijsku šaru, koja je delovala kao da potiče sa severoistoka.

„Moja majka nekada je izrađivala tepihe poput ovog dok sam bila još dete na Kavkazu”, rekla je Mirjam, i onda sam shvatila zbog čega je želela da nauči da crta šare.

„Ako budete želeli, moći ćemo da proučimo dezene iz predela odakle potičete”, rekla sam, i ona mi je odgovorila da bi to najviše želela. Onda sam ustala i zamolila za njeno dopuštenje da odem.

„Uskoro ću poslati nekoga po tebe”, rekla je Mirjam, prijateljski me poljubivši u obraz.

Nakon pozdrava, ćelavi evnuh odveo me je do haremskog blagajnika, koji mi je dao ogromnu kesu srebrnjaka za tepih, najveću koju sam ikada držala u rukama. Skoro je pala noć kada su me otpratili kroz mnogobrojna vrata do Slike sveta.

Dok su se debela drvena vrata zatvarala za mnom, razmišljala sam o tome kako je Mirjam bila raskošno odevena, kako su joj ruke bile nežne, kako su blistali njeni rubini, kako joj je lice bilo savršeno, kako je imala divnu crvenu kosu i crvene usne. A ipak joj nisam zavidela. Svaki put kada bi se vrata zalupila uz tresak, pomislila sam da, dok sam ja slobodna da dolazim i odlazim, ona ne sme da ode bez opravdanog razloga i ogromne pratnje. Ona ne može da se šeta mostom Trideset tri luka i divi se pogledu, niti da se nakvasi do gole kože po kišnoj noći. Ona ne može da načini greške koje sam ja načinila i počne sve ispočetka. Bila je osuđena da uživa u izuzetno luksuznom zatvoru.

Svake nedelje, Mirjam me je pozivala da joj dajem časove crtanja. Sprijateljile smo se i unutar haremskih odaja postala sam neko ko pobuđuje radoznalost. Ostale žene su me pozivale da pogledam njihove tepihe i iznesem svoj sud. Imala sam slobodu da se krećem među njima, koju nijedan muškarac nije imao, osim šaha, a one su cenile posetioce koji su im nečim zaokupljali pažnju.

Gostaham mi je čestitao što radim za harem. Nikad nije mogao da obezbedi verne mušterije među ženama i podsticao me je da iskoristim prednost jer mogu da ih posećujem. Čak je platio i krojaču da mi sašije lep narandžasti svileni ogrtač sa tirkiznim pojasom i tirkiznu tuniku, da bih bila bolje odevena i delovala kao uspešna osoba kada odem kod njih.

Kada sam upoznala haremske dame, one su počele da naručuju tepihe i navlake za jastučice, a kasnije su im se pridružili i članovi njihovih porodica i prijateljice koje su živele van harema. Njihov apetit za lepim stvarima bio je nezasićen, pa smo dobijale toliko narudžbina da smo bile prisiljene da unajmimo još radnica. Uskoro su Melika i moja majka morale da ih nadgledaju, jer sam ja često bila zauzeta u haremu ili radila na novim nacrtima, koji bi se dopali damama.

Jednog dana, iznenadila me je porudžbina za tepih od Mirjamine poznanice, koja je poslala jednog od svojih slugu u našu kuću sa pismom. Bilo je napisano veoma jednostavno da bih mogla da ga pročitam i ubrzo sam shvatila da je to Nahid. Iako nije sadržalo ništa lično o njenom životu ili našem prijateljstvu, znala sam da je ovim gestom pokušala da ispravi grešku najbolje što je umela. Uvidevši žrtvu koju sam podnela prekinuvši muta brak s njenim mužem (i svojim), rešila je da mi pomogne u mom novom životu.

Znam da većina ljudi ne bi razumela zašto sam zamenila život koji mi je povremeno donosio dobit uz Feriduna napornim životom, koji sam sada vodila. Ni meni samoj u to vreme nije bilo najjasnije, osim što sam u svom srcu osećala da treba da napustim muta brak. Jer ja sam, kao neko ko se bavi izradom tepiha, pretendovala na najuzvišenije stvari. Nisam mogla da se zadovoljim tajnim muta brakom, niti da se pretvaram da sam čista prema spoljnjem svetu dok sam se iznutra osećala prljavom. Gordija bi se iznenadila kada bi otkrila da su moji časovi sa Gostahamom uticali na ovu odluku, jer on me je naučio sledeće: baš kao kada kročimo u džamiju i njena visoka kupola uzdiže naše misli ka velikim stvarima tako i odličan tepih pod našim nogama teži da učini isto. Takav tepih usmerava nas ka veličanstvenosti beskraja, prikrivenoj a opet bliskoj, bližoj od žile kucavice. Sunčevi zraci koji se probijaju na sredini tepiha upućuju na bezgranični sjaj. Cveće i drveće podsećaju na rajska zadovoljstva, a uvek postoji tačka u središtu tepiha koja srcu donosi mir. Usamljeni lotosov cvet pluta po tirkiznom jezercetu, a i u ovim najsitnijim detaljima postoji ono što se obraća onom najboljem u nama i poziva nas na radost povezivanja. Na tepesima sada ne vidim samo složenost prirode i boja, ne samo majstorsko ovladavanje prostorom, već naznaku beskraja uređenosti. U svakoj šari nalazi se rad Tkalca sveta, dovršen i potpun; a u svakom čvoru svakodnevnog postojanja nalazi se moj rad.

Nikada neću upisati svoje ime na tepih kao što to čine majstori u kraljevskoj tkaonici tepiha, kojima je ukazana čast zbog svog ogromnog umeća. Nikada neću naučiti da tkam ljudske oči s takvom preciznošću da deluju kao žive, niti da dizajniram tepihe sa slojevima šara koje su toliko komplikovane da bi zbunile i najbolje matematičare. Ali ja sam sama osmislila dezene u kojima će ljudi uživati godinama. Kada budu sedeli na jednom od mojih tepiha, dodirujući kukovima zemlju, uspravnih leđa i glave, osećaću se umireno, osveženo i izmenjeno. Moje srce dodirivaće njihova i bićemo kao jedno, čak i nakon što se pretvorim u prah i premda nikada neće saznati moje ime.

Nakon nekoliko meseci Melika je rodila svoje treće dete. Ona i Davud nazvali su je Elahi – boginja.

Prvi put kada sam je držala u rukama, očarao me je njen slatkasti miris bebe, tamna kosica koja joj je štrcala na glavi, majušne, paperjaste obrve i stopala glatka kao pliš. Podigla sam je i držala naslonjenu na grudi i pomislila sam kako bih volela da je naučim svemu što znam.

Ali onda je kroz mene prostrujala reka osećanja kakvu nisam očekivala, i morala sam da vratim bebu Meliki da bih mogla da prikrijem emocije na svom licu. Već sam ušla u devetnaestu godinu i nisam bila udata, niti sam imala dece. Bila sam suviše zauzeta pravljenjem tepiha otkako smo napustile Gostahama da bih uopšte razmišljala o bilo čemu drugom. Ali sada kada sam imala Elahi sve vreme pred svojim očima, počela sam da se pitam da li za mene ima nade i da li ću u budućnosti biti uvažavana samo kao tkalja, a kao žena smatrana neuspešnom.

Jednog popodneva kada sam se vraćala kući iz harema, prošla sam pored amama u kojem sam se toliko puta kupala sa Nahid i pomislila sam koliko mi nedostaje Homa. Nakon što smo majka i ja napustile Gostahamovu kuću, više nismo mogle da odvajamo novac za kupanje i morale smo da se zadovoljimo pranjem nad kofom dok bi Davud bio van prostorije. Ali sada sam imala dovoljno srebrnjaka da platim ulaz i rešila sam da uđem.

Prošlo je više od godinu dana od moje poslednje posete. Homa je i dalje tu radila, kao što sam se i nadala, i kada me je prepoznala, rekla je: „Baš je bilo prazno bez tebe! Mislila sam na tebe i pitala se kakva ti je sudba! Dođi, dete moje, i ispričaj mi sve.”

Kosa joj je bila potpuno bela naspram tamne kože i blistala je kao mesečina na tamnom nebu. Uzela mi je odeću i odvela me do zasebnog odeljka za kupanje, gde mi je dala da sednem i počela da sipa kofe tople vode po meni.

Homine tamne oči delovale su tužno. „Dete moje, kad god bih pomislila na tebe, pribojavala sam se da te je zadesila najgora moguća sudbina i da si na ulici.”

„Nije baš”, odgovorila sam, „ali bilo nam je veoma teško”. I ispričala sam joj o svemu što smo preživele, a reči su samo tekle kada je počela da mi masira mišiće i opušta ih.

Pričala sam joj kako nam se život popravio kada smo počele da izrađujemo tepihe sa Melikinom porodicom i kako smo dobijale sve više porudžbina od žena iz harema.

„Planiramo da kupimo kuću za sve nas”, rekla sam, „i sada možemo da priuštimo udobnost deci i sebi”.

Upravo sam sebi kupila par narandžastih svilenih cipela, a to su bile moje prve nove cipele nakon mnogo vremena. Vrh je bio špicast i elegantno povijen naviše poput cevčice za sipanje kod čajnika. Volela sam da ih posmatram odozgo. Homine oči razrogačile su se od čuđenja.

„Znači da se tvoja sreća konačno promenila!” rekla je. „Azizam, zaslužila si to.”

Pružila je ruku da dohvati sunder i počela da mi trlja leđa, a ja sam posmatrala kako mi se skida sloj mrtve kože. Kada mi je Homa okrenula glavu naniže da bi istrljala leđa, ruke i noge bile su mi pomalo raširene, jer sam se s njom osećala sigurno.

„A šta je sa porodicom s kojom živiš?”

Opisala sam joj koliko su dečaci dobro sada kada mogu dovoljno da jedu i kako je Davud bio fin prema mojoj majci, jer je verovao da su ga njeni melemi izlečili. Rekla sam joj da su on i Melika nedavno dobili još jedno dete, a kada sam joj rekla ime, iznenadila sam se kada sam videla da mi suze teku po obrazima.

Homa je dohvatila meku krpu i nežno mi obrisala lice. „Ah, ah!” rekla je saosećajno. „Sada si spremna da imaš i svoje.”

Okrenula me je na stranu i istrljala me je od zgloba na ruci do pazuha. „Nisi mlada, ali još imaš vremena da rađaš”, rekla je.

„Ali šta je sa mojim muta brakom?”

„Nema razloga da ne sklopiš normalan brak, pošto sad imaš novca za miraz”, odgovorila je. „Da li se sećaš šta sam ti rekla? Prvi brak je zbog devojčinih roditelja. Drugi je zbog nje same.”

Okrenula me je i istrljala mi drugu stranu.

„Ali sada moraš da misliš na to šta bi tebe zadovoljilo i pokušaš da izbegneš glupe greške.”

Dok mi je trljala dlanove i nažuljane prste, pomislila sam na poznate brakove koje su sklapale devojke mojih godina.

Mirjam je imala jednu od najuspešnijih ljubavnih veza koju sam videla, jer je bila konkubina samog šaha, ali viđala ga je samo kada je to njemu odgovaralo i morala je stalno da se pita kada će je zameniti neka druga miljenica.

Nahid je bila prisiljena da se uda za čoveka kojeg se gnušala i morala je da se zadovolji snovima o tome šta je moglo da se dogodi sa Iskanderom, kojeg najverovatnije nikada ne bi imala. Njena priča podsećala je na onu o Golnar i njenom voljenom ružinom grmu.

Moja prijateljica sa sela, Goli, bila je savršeni poklon za svog muža, a u njegovom prisustvu bila je krotka; on je bio mnogo stariji i sada sam shvatala da ga je ona slušala kao dete.

Nisam bila kao one jer sam imala svoje tepihe i novu porodicu o kojoj sam brinula. Čak i kada bih sklopila brak, bila bi mi dužnost, ali i želja, da nastavim da radim sa Melikinom porodicom i usavršavam svoje umeće. Svaki naredni mesec potvrđivao je da je moj rad bio bolji od drugih dizajnera. Takođe je nudio i novinu pošto ga je osmislila žena, a pored toga bio je popularan među haremskim ženama. Nikada neću želeti da odustanem od dizajniranja, čak i kada bi mi muž bio bogat kao šah.

Ipak, moj životni put nije bio onakav kakav sam očekivala dok sam još bila seljančica koja je slušala majčine priče.

„Čitavog života”, rekla sam Homi, „priče koje sam slušala završavale su se brakom između bogatog, dobrog princa i lepe žene u nevolji koja se spasla i postala deo njegovog života”.

Homa se nasmešila. „Dešava se i to”, odgovorila je, sipajući mi toplu vodu preko glave, „ali ne uvek”.

Zavukla je prste u moju kosu i počela da mi masira glavu. „Seti se, ti više nisi u nevolji. Sama si sebe učinila vrednom – čak mnogo vrednijom nego što si bila dok si bila devica. Nema razloga da ti ne ispričaš svoju priču.”

Kada je Homa dovršila pranje kose, polivala me je kofama vode dok koža nije počela da mi blista. Onda me je povela da se kupam u kadi sa vrelom vodom, i ležala sam tamo razmišljajući o onome što je rekla. Bila je u pravu: sada kada sam starija, neudata i imam novca, mogu sama da biram. Ne moram više da se ustežem jer imam mnogo toga da ponudim proscu. Ali nikada neću želeti čoveka kao što je Feridun, iako bude bio bogat, jer me je video samo kao odraz sopstvenog zadovoljstva.

Žudela sam za nečim drugim i zato sam se setila svojih roditelja. Kada je majka bila toliko bolesna da je skoro umrla, ona mi je ispričala o očevoj nesebičnoj posvećenosti. Zbog nje je žrtvovao najdublje žudnje svog srca ne jednom, već dva puta. Prvo je rešio da radije provede život bez dece nego da unesreći majku uzimanjem druge žene. Onda, nakon što sam se ja rodila, pomirio se s tim da nikada neće imati sina. Bio je poput običnog kamena koji je toliko propatio i prolio toliko krvi iz srca da se konačno preobrazio u rubin. Takav sjajni dragulj tražila sam sada.

Kada sam završila sa kupanjem, ušla sam u zasebnu odaju i legla na meki jastuk. Homa se vratila sa hladnom vodom za piće i slasnim krastavcima da bih se poslužila i ostavila me je da se odmaram. San nije nadolazio, ali bogata priča počela je da se ispređa u mojoj glavi. Nisam znala odakle potiče jer je nikada ranije nisam čula; možda sam je sama izmislila. Ipak mi se dopadala, jer je govorila o čoveku-lavu kojeg sam sada priželjkivala, o nekome ko bi bio dragocen kao sam moj život. Daće Bog i naše priče biće jednog dana napisane najsjajnijim mastilom i trajaće sve dok se ne okrene poslednji list.

„Homa!” pozvala sam. „Imam nešto važno da ti kažem!”

Homa je ušla u moje odeljenje, oči su joj blistale poput zvezda, a bela kosa svetlela je poput meseca. Sela je kraj mene i nagnula se bliže da bi čula, i evo šta sam ispričala:

Najpre ne beše ničega, a onda postade. Pre Boga nikoga ne beše.

Bio jednom čovek koji je radio kao vezir kod starog i mrzovoljnog šaha. Kada je šah zatražio da se oženi vezirovom ćerkom jedinicom, on je odbio da je

preda. Šah ga je pogubio zbog neposlušnosti i rekao je devojci da može da se oslobodi jedino ako mu istka tepih koji bi bio bolji od onih koje je posedovao.

Devojka je bila zaključana u odaji s malim prozorom koji je gledao na šahov vrt, gde su se njegove dame šetale, pile čaj i jele poslastice sa susamom. Tokom dana ih je posmatrala kako se zajedno smeju i zabavljaju dok je ona sedela pred starim razbojem i neuglednom gomilom mrke vune.

Pošto je bila usamljena, devojka je svakog jutra ostavljala mrvice hleba za ptice. Jednog dana, ptica sa ponosnom ćubicom na glavi i dugim belim perjem ušla je u njenu ćeliju kroz prozor na krovu. Spustila se blizu hleba, pojela nekoliko zalogaja i odletela.

Ptica je ponovo došla narednog dana i pojela malo više. Nakon toga dolazila je svakog jutra i jela joj je iz ruke. Ona je bila njeno jedino društvo i kad god bi devojka bila veoma tužna, ptičica bi dolazila na njeno rame i pevala joj.

„Ah, Khoda!” zakukala je jednog dana, prizivajući Božju milost. „Ova vuna je toliko smrdljiva i neugledna tako da od nje nikada neće ispasti dobar tepih za šaha!”

Ptica je prekinula sa pesmom kao da je razumela šta je devojka rekla i iznenada je nestala. Na njenom mestu pojavila se rundava bela ovca. Devojka je ispružila ruku da je dodirne jer nije mogla da veruje svojim očima i otkrila da je po stomaku imala najfiniju moguću vunu. Ostrigala ju je, a dlaka je ponovo izrasla. Ovca je strpljivo stajala dok je ona sekla, a kada je nakupila dovoljno vune, ponovo se pretvorila u pticu i odletela.

Devojka je isprela vunu i počela da je koristi za svoj tepih, koji je postao mek kao pliš. Narednog jutra se ptica vratila, sela joj na rame i slasno pevala dok je ona pravila čvorove. Ali nakon nekoliko dana tkanja, devojka je ponovo postala tužna.

„Ah, Khoda!” uzdahnula je. „Tepih liči na pokrov jer nemam bojene vune. Kako da napravim tepih koji će biti dovoljno dobar za šaha?”

Ptica je začutala i nestala. Tada se posuda koja je bila prazna iznenada napunila jarkocrvenim cvetovima. Uzela je jedan cvet i protrljala ga rukom, a za njim je ostao trag boje krvi. Jedan cvet je odvojila i stavila ga u vazuu. Ostale je izgnječila i skuvala da bi napravila boju za svoju nežnu belu vunu. Vuna koju je kraće držala u boji postala je narandžasta, a ona koja je bila dublje potopljena postala je skerletna. Onda je utkala narandžaste i skerletne niti u svoj tepih.

Ptica je došla i narednog jutra i pevala svoju pesmu, ali njen divan glas zvučao je slabo, a ponosna glava bila je povijena.

„Draga moja ptico, da li si se ti juče žrtvovala?” upitala je devojka.

Ptica je zadrhtala i više nije mogla da peva, a pošto je bila suviše umorna da nastavi, devojka joj je dala još hleba i milovala njena duga, bela pera.

Sada je devojčin ćilim postajao sve lepši i bio je poput rajskog vrta koji je mogla da vidi kroz prozor. Kada je dovršila borduru, počela je da tka sliku drveta javora u jesen, čija je krošnja puna ptica pevačica. Gusto crveno lišće sa primesama narandžaste nijanse naspram mrkog stabla predstavljalo je divan prizor, ali ona je ipak znala da tepih još uvek nije dovoljno dobar.

„Ah, Khoda!” zavapila je devojka. „Kako da napravim tepih koji će zadiviti šaha? Potrebna su mi zlatne niti koje će zablistati pred njegovim starim očima!”

Ptica je, kao i obično, bila na njenom ramenu. Iznenada su joj krila zalepetala i malena pera pala su na pod. Onda je počela tako snažno da se trese, da se devojka uplašila za njen život.

„Ne!” povikala je. „Više bih volela da ti ostaneš živa nego da napravim tepih koji će se svideti šahu!”

Ali prostorija se ispunila zasenjujućom svetlošću dok se ptica preobražavala i od one sa srcem koje je kucalo pretvorila u pticu od zlata, finiju od bilo kojeg nakita koji je šah posedovao. Devojka se čudila njenom sjaju, jer je obasjavala čitavu ćeliju kao sunce.

Narednog jutra posula je mrvice hleba i čekala pticu, ali se ona nije vratila. Nije dolazila ni narednog dana, niti sledećeg, niti tokom dugih zimskih meseci. Devojka je tugovala za njom svakog dana. U čast žrtve koju je podnela, istopila je zlatnu pticu, zamočila belu vunu u njenu izlivenu krv i utkala zlatne niti u svoj tepih.

Čim je devojka završila, zamolila je svog tamničara da joj dozvoli da pokaže tepih šahu. Njegove sluge su ga raširile pred njim i činilo se kao da su zlatne niti ispunile ledenu dvoranu sunčevom svetlošću. Šah je stavio šaku preko uha i povukao ga u neverici, jer je pomislio da može da čuje kako zlatne ptice na tepihu pevaju u slavu ljubavi.

„Kakve su ovo vradžbine?” zapitao je.

Devojka mu je ispričala za pticu koja joj je danima pravila društvo. Kada joj je šah naredio da to dokaže, pokazala mu je jedno belo pero, koje je ranije palo na pod. Zakačila ga je koncem i od tada nosila oko vrata.

Šah je pozvao smežuranu staru ženu poznatu po svojim magijskim moćima i naredio joj da skine sve nečiste čini pred njegovim kraljevskim visočanstvom. Žena je prstima držala pero i promrmljala čarobne reči, završavajući: „Snagom Boga na nebesima, razrešen si svojih čini!”

Pero se povijalo sve dok ga ona nije ispustila i onda se preobrazilo u visokog mladića mekih obraza, usana poput lale, očiju tamnih kao noć i tamnoplavih uvojaka kao kod zumbula.

„Sigurno ne postoji ništa čudnije od ovog, čak ni tepih koji peva!” uzviknuo je šah. „Ko je tobom ovladao?”

„Zli demon”, odgovorio je mladić. „Moji roditelji su ga oterali, ali ih je on kaznio time što me je začarao. Da bi me još više mučio, dao mi je moć da se preobražavam u sve, osim u sebe samog.”

„A kakve ti veze imaš s ovom devojkom?“

Mladićev glas postao je nežniji. „Kada sam video njenu zatočenu nevinost, moje srce saosećalo je s njom”, odgovorio je, „jer i ja sam bio zatočen“.

Šah se nije pomerao. Mladiću je osorno rekao: „ Od sada si u mom vlasništvu”.

Devojci je dodao: „A sada ćemo se ti i ja venčati”.

Devojka je skočila na noge i povikala: „ Tako mi Boga, zar niste rekli da ćete me osloboditi ako vam istkam tepih koji je bolji od onih koje imate?“

„Jesam “ priznao je šah.

„I da li možete da se zakunete da postoji neki finiji od ovog?“

Šah je dao znak veziru koji je odmenio njenog oca. „Donesi mi moje najfinije tepihe”, rekao mu je.

Vezir je požurio da izvrši zadatak i kada su ispred njih položena tri tepiha, devojka ih je pažljivo zagledala.

„Moja šara lepša je od prvog”, rekla je. „Moj tepih ima daleko više čvorova od drugog. A nijedan od ovih tepiha ne peva ni očima ni ušima, niti srcu, kao što to moj čini!”

Šah nije odgovarao, jer nije mogao da smisli nekakav argument kojim bi joj se suprotstavio. Devojka je brzo dodala: „Ipak, pristaću da postanem vaša žena pod jednim uslovom. Oslobodite ovog mladića ropstva, jer se on odrekao svog života zbog mene.”

Šah je već bio spreman da pristane, ali umešala se smežurana žena. „Veliki šahu, molim te da pokažeš milost”, rekla je. „Daj ovim robovima slobodu, jer su žrtvujući se jedno za drugo već postali legende.“

„Tačno je da nikad nisam u istom danu video dva takva čuda”, uzviknuo je šah, „ali zašto bi trebalo da ih oslobodim?!”

Odvažnim glasom žena je izjavila: „Jer će oni biti zauvek upamćeni –a o vašoj velikodušnosti pričaće se vekovima”.

Šah, kome je strahovito bio važan sopstveni ugled, bio je spreman da učini sve da bi popravio sliku o sebi. Devojci je rekao: „Oslobađam te, jer si postigla ono što sam zahtevao. Tvoj tepih lepši je od onih koje posedujem.”

Mladiću je kazao: „Dajem je tebi, jer si ti prolio svoju krv za nju”.

Šah im je obezbedio svadbenu slavlje koje je trajalo tri dana i tri noći, i venčali su se na tepihu zbog kojeg su se isprepletali njihovi životi. Zlatne ptice su im pevale dok je devojka davala svoj pristanak, jer je njeno srce bilo osvojeno. Od tog trenutka ovo dvoje bivših zarobljenika živelo je srećno i ophodili su se jedno prema drugom s nežnošću sve do svog sudnjeg dana

BELEŠKA AUTORA

Tokom devet godina rada na *Krvi cveća*, osećala sam se kao Ali Baba u *Hiljadu i jednoj noći*, koji je izgovarivši magične reči *Sezame, otvori se!* otkrio pećinu obasjanu zlatom i draguljima. U mom slučaju, bogatstvo se pojavilo u obliku knjiga o drevnoj iranskoj istoriji i kulturi, koje su na sličan način bile skrivene po prašnjavim policama biblioteka, gde je malo ljudi zalazilo. Provela sam sate proučavajući ovo blago i što sam više čitala, sve sam se više oduševljavala.

Tokom svog istraživanja stalno sam se vraćala vladavini šaha Abasa (1571-1629), istorijskom periodu koji je teško porediti sa bilo kojim drugim zbog velikih nesreća, ali i ogromnog napretka. Kada je šah preuzeo vlast u svojoj sedamnaestoj godini, Iran je pretrpeo krvoproliće u kojem su članovi kraljevske porodice Safavi bili ili oslepljeni ili pobijeni u borbi za vlast, a mnogo vojnika i veći delovi zemlje bili su izgubljeni tokom ratova. Šah Abas uspeo je da pronađe put kroz ovaj haos. Tokom njegove četrdesetjednogodišnje vladavine dokazao je da ume odlično da upravlja zemljom, mada je njegov pristup pravdi bio surov po današnjim standardima. Zbog svoje hrabrosti, genijalnosti, doprinosu iranskoj kulturi, on je bio poznat kao šah Abas Veliki.

Radnju *Krvi cveća* smestila sam u dvadesete godine sedamnaestog veka, kada je šah uspeo da odbrani granice Irana, pobedivši svoje unutrašnje političke neprijatelje i stvarajući klimu u kojoj je došlo do preporoda umetnosti. Jedno od umeća za koje se šah snažno zalagao bilo je pravljenje tepiha. Iranski tepisi postali su traženi u Evropi među kraljevima, plemstvom i bogatim trgovcima i zanimali su umetnike kao što su bili Rubens, Velaskez i Van Dajk. Pošto je uvek bio spreman da iskoristi dobru priliku, šah je otvarao tkaonice tepiha po čitavoj zemlji, kao što je ona opisana u knjizi. Prema iranskom naučniku Rodžeru M. Sejvoriju, „pod njegovim patronatom tkanje tepiha je uzdignuto i dobilo je status umetnosti” tako da je, pored tepiha koje su pojedinci izrađivali na svojim razbojima, bilo i onih koje su tkali gradski majstori obučavani da izrađuju remek-dela za dvor. Izuzetni primerki tepiha sa iranskog dvora iz šesnaestog i sedamnaestog veka preživeli su u muzejima i po privatnim kolekcijama i mnogi naučnici smatraju da su tepisi iz Safavi perioda (1501-1722) među najboljima ikad napravljenim.

Iako su likovi u *Krvi cveća* izmišljeni, pokušavala sam da se držim istinitih događaja koji bi uticali na njihove živote i način razmišljanja. Na primer, kometa opisana u prvom poglavlju i neke nesreće sa kojima je ona bila povezivana bile su pribeležene kod Eskanderbega Monšija, šah Abasovog zvaničnog istoričara, koji je napisao hroniku na hiljadu i trista stranica o najznačajnijim događajima za vreme njegove vladavine. Međutim, uzela sam tu slobodu da sažmem događaje u romanu čak i kada su se oni odigravali van navedenog vremenskog razdoblja.

Nekoliko čitalaca izrazilo je znatiželju u vezi sa privremenim sklapanjem braka koje je opisano u romanu, a poznato pod nazivom muta brak. Ovaj oblik braka deo je iranske kulture stotinama godina i još uvek ga upražnjavaju muškarci i žene.

Dok sam istraživala, zanimalo me je širenje iranske usmene tradicije jer je ona bila preovlađujuća u starim vremenima. Mnogi putnici zapazili su da nepismeni iranski seljaci umeju da recituju dugačke poeme; čak i danas Iranci se igraju tako što izazivaju jedni druge da zapamte pesmu ili da potvrde svoje znanje recitujući je. Pored pesama, književnost koja se prenosila usmenim putem podrazumevala je narodne priče, legende, basne, govore i poučne priče o duhovnom uzdizanju.

Priča u okviru priče bila je uobičajeni postupak na Srednjem istoku, a poznata je čitaocima iz *Hiljadu i jedne noći*. Na mene je po tom pitanju uticao pesnik iz dvanaestog veka, koji je napisao pripovest u stihovima o šahovim podvizima, a u kojoj je bilo i sedam mudrih priča o ljubavi. Priče ovog pisca ličile su na slojevite dezene iranskih tepiha, čije je tkanje upućivalo na beskrajno bogatstvo i dubinu.

Od sedam priča koje se nalaze između poglavlja mog romana, pet predstavljaju verzije tradicionalnih iranskih i islamskih priča. Zbog potreba svog romana unela sam izvesne izmene u originalne priče. Reči kojima počinje svaka priča: „Najpre ne beše ničega, a onda postade. Pre Boga nikoga ne beše”, predstavljaju moj grubi prevod iranskog izraza čiji je ekvivalent „Nekada davno...”

Naslov romana izvučen je iz pesme. Zove se *Oda tepihu-bašti* i pojavila se u monumentalnoj enciklopediji *Istraživanje persijske umetnosti*, koju je 1939. objavio *Oxford University Press*, a koju sam konsultovala u vezi sa tepisima i novčićima. Za pesmu je navedeno da potiče „od nepoznatog sufijskog pesnika, oko 1500-te”, i ona govori o tepihu na kojem je bašta prikazana kao utočište koje uzdiže ka božanskom.

Narator ovog romana namerno nije imenovan, u čast svim anonimnim vrhunskim zanatlijama Irana.